

JO. FRANCISCI SCARDONÆ
CIVIS RHODIGINI

In Patria Scientiarum Academia Medicinæ Lectoris

A P H O R I S M I
D E C O G N O S C E N D I S
E T

C U R A N D I S M O R B I S

Uberrimis commentariis, atque animadversionibus illustrati,

Quibus quæstiones singulæ, quæ cum in theoriam, tum in praxim medicam
cadunt, hodie maxime illustres sedulo pertractantur, discutiunturque.

EDITIO ITALA TERTIA

AUCTIOR, ET RETRACTATIOR.

LIBER SECUNDUS

Præcipuos Morbos Pectoris complectens.

PATAVII, Typis Seminarii. MDGGLXII.

Apud Joannem Manfrè.

SUPERIORUM PERMISSU, ET PRIVILEGIO.

JOHANNES SCARDON
CIVIS RHODIGI

In Patris Scientiarum Academiæ Mediciæ Lectori

APHORISM
DE COGNOSCENDIS
ET

CURANDIS MORBIS

Libertatis commemoratio, atque reformationis illustratio
Quibus quæstiones singulæ, quæ cum in theoria, cum in practica medicæ
artibus, hinc maxime illarum, hinc præsertim, attentionem

EDITIO ITALIA TRACTA
LECTOR, AT REPERATIONE
LIBER SECVNDVS

Præcipuos Morbos Rebellis compendit

PAVIA, Typo Seminarii, MDCCCLX
Superioribus Permissis, ET PRIVILEGIIS

INDEX CAPITUM

Quæ in hoc Volumine continentur.

I. De Angina vera.	1
II. De Hæmoptifi.	16
III. De Phthifi pulmonali.	28
IV. De Peripneumonia, Pleuritide, Empyemate.	47
V. De Pectoris hydrope.	65
VI. De Asthmate humido, & convulsivo.	77

NOI RIFORMATORI

Dello Studio di Padova.

A Vendo veduto per la Fede di Revisione , ed Approvazione del P. *Fra Francesco Antonio Mantoa* Inquisitor Generale del Santo Ufficio di Padova nel Libro intitolato : *Jo. Francisci Scardonaë Rhodigini Aphorismi de Cognoscendis , & Curandis Morbis &c.* non v'esser cosa alcuna contro la Santa Fede Cattolica , e parimente per Attestato del Segretario Nostro , niente contro Principi , e buoni costumi , concediamo Licenza a *Giovanni Manfrè Stampatore di Venezia* , che possa essere stampato , osservando gli ordini in materia di Stampe , e presentando le folite copie alle Pubbliche Librerie di Venezia , e di Padova .

Dat. 21. Marzo 1762.

(*Marco Foscarini Kav. Proc. Rif.*
(*Alvise Mocenigo IV. Kav. Proc. Rif.*
(*Polo Renier Rif.*

Registrato in Libro a Carte 125. al num. 561.

Giacomo Zuccato Segr.

Registrato

Francesco Gadaldini Segr.

APHO-

A P H O R I S M I D E C O G N O S C E N D I S , E T C U R A N D I S M O R B I S .

L I B E R S E C U N D U S

C A P U T I .

De Angina vera .

I.

Anginam veram cum dicimus, inflammationem potissimum faucium, & partium vicinarum intelligimus, ad differentiam nothæ, seu spurie, quæ 1. ab infarctu serosi, ac visceri humoris in glandulis salivalibus, 2. dictarum partium convulsione, 3. ossis hyoidis luxatione proficiscitur.

II. Cause antecedentes, & procathartice sunt suppressio improvisa naturalium evacuationum, mensium, lochiorum, hæmorrhoidum, vini generosi potus immodicus, immoderata corporis exercitatio, vociferatio in aere frigido, vel cui succedat aquæ frigide copiosa portio, venena caustica, mercurialium, & arsenicalium fumi, helleborus, fungi, solanum furiosum comesa.

III. Signa anginae vere sunt, deglutiendi, ac respirandi difficultas plus minus insignis pro vario inflammationis statu, difficilis lo-

cutio, rubor faucium, tumor interdum apparens, quandoque nullus, pulsus durus, celer, frequens, tensus, calor universi corporis, sitis intensa, lingua arida, sicca, vel lymphæ crassa obducta.

IV. Spuriæ ab infarctu serosi, ac visceri humoris tumor citra rubedinem, febris vel nulla, vel pauca, & lenta.

V. Quæ oritur a convulsione subito invadit, ac citissime solvitur citra febrem, tumorem, rubedinem, aliaque recensita Symptomata aph. 3.

VI. Tutius est ægotantem difficulter deglutire, quam difficulter respirare.

VII. Si discussa angina, peripneumonia superveniat, malum.

VIII. Ne suppuratio quidem omnis periculi est expers.

IX. Dolor sine manifesta causa remittens, pulsu interim parvo, humili, formicante superveniente, voce catulina, faciei nigredine, oculorum diminutione, brevi ægrum periturum prænuntiant.

X. Ubi inflammationis vere signa appareant, nulla interposita mora sanguis primum ex basilica brachii, tum si suppressio sit improvisa Mensium, aut Lochiorum, aut Hemorrhoidum, ex pede, tandem ingravescente Angina ex jugularibus manu periti Chirurghi detrahendus, & sublingualibus.

XI. Si vires debiles sint, Cucurbitulae scarificatae Cervici, vel etiam Mento applicandae, vel hirudines pone aures, & in cervice.

XII. Quae dum fiunt oleum Amygdalar. dulc. ad unc. iv. cum rasur. dent. Apr. .s. laevig. ad 3 i. propinandum: & ad unc. i. saepius, ut ope clismatis laxantis per alvum deiciatur.

XIII. Gelatina quoque Corn. Cer. uti praestat, cui ante congelationem addatur stibium diaphoret. aut rasur. dent. apr. mandibul. Luc. isc. .s. laevigata.

XIV. Mucilagines quoque ex seminibus Malvar. Alth. Psyl. Violar. ad unc. vi. cum syrup. papaver. rhead. de ibisc. violar. ad unc. i. .s. ore detinendae, & ad fauces blande dimittendae. Hisce substitui potest aqua hordei, in

qua ebullierint flores sambuci cum lacte mixta.

XV. Progressu morbi gargarismata ex aq. malvar. hor. unc. x. syrup. diamor. unc. i. .s. nitr. puriss. 3 i. vel salis armoniac. 3 i. concedi possunt.

XVI. Extrinsecus Cataplasmata ex fol. malvar. parietar. branch. ursin. fl. melilot. verbasc. radic. lilior. albor. nid. hirudin. oleo Chamomil. subactis parata applicentur.

XVII. Si angina vera, superata acutiae, chronica fiat, vesicantia sunt admovenda.

XVIII. Si ad suppurationem tendat tumor, eadem cataplasmata extrinsecus applicanda, si febris, & dolor gravior fiat, venae sectio repetenda, mucilagines praedictae ore tepidae detinendae usque ad perfectam maturationem, qua facta nisi sponte disrumpatur tumor, aut digito, aut candela cerea disrumpendus si fieri possit, sin contra GarengEOS instrumento Chirurgico pertundendus.

XIX. In Angina suffocativa Laryngotomia instituenda, si causa superior sit sectionis loco, & gangraenae signis absentibus num. 9. recensitis.

COMMENTARIA, ATQUE ANIMADVERSIONES IN APHORISMOS DE COGNOSCENDIS, ET CURANDIS MORBIS.

LIBER II.

CAPUT I.

De Angina vera.

I. **A**nginam veram cum dicimus, inflammationem potissimum faucium &c.) Angina ab ἀγγῶν græcorum dicitur, non secus ac ango ἀπὸ τῆς ἀγγῆς, quod stringere, & strangulare significat. Hujusce porro celebris fuit apud Veteres Medicos distinctio in quatuor species, quam docente Galeno (1) desumebant ex loci affecti varietate; siquidem inflammatio interiores Laryngis musculos occupans ab ipsis appellabatur Cynanche, exteriores vero Paracynanche; similiter inflammatio interiores pharyngis musculos occupans Synanche, exteriores vero Parasyntanche. Verum rem sedulo ad examen revocans Galenus has nominum distinctiones adeo contemnere visus est, ut affirmare minime dubitaverit, tum primum homines res ipsas neglexisse, cum nimio studio nomina querere cœperunt. Cui adstipulari visi sunt moderni, præ cæteris Cl. Bellinus, qui hanc quaternariam distinctionem ad nominum potius pompam, quam rei momentum excogitatam prætendit, ac propterea tamquam inane, ac falsam rejiciendam. Cum enim musculi tam interni, quam externi pharyngis, ac laryngis proximi sint inter se, & omnes quasi simul connexi, vix, ac ne vix quidem fieri potest, ut interiores musculi exterioribus intactis, ac pharyngis musculi seorsim a laryngis, inflammationis capaces sint. Quare satius visum fuit explosa hac nominum distinctione illud affirmare, varium esse posse Anginæ gradum, sævioris nempe, mitiorisque pro majore, aut mi-

nore spatio quod occupat inflammatio, non secus ac diversi esse possunt gradus in quolibet alio morbo. Nonne contingit præter fauces Laryngem, vicinasque partes inflammari? quin immo inflammationem ad cervicem ipsam externam protendi historię virorum fide dignissimæ testantur. Quæ cum ita sint, Anginam sævioribus stipari posse symptomatibus, mitioribusque, tam notares est, quam quæ notissima. Quamquam varia distinctio Anginæ pro loci affecti varietate excludenda sit, illa tamen retinenda videtur, quam ex causarum diversitate desumunt; siquidem si fauces, vicinæque partes inflammentur, veram Anginam dicunt; si vero alia ratione afficiantur, spuriam appellare consueverunt, quæ multiplex est, ut ex dictis liquido constat.

*Ad differentiam nothæ, seu spurie, quæ
1. ab infarctu serosi, ac visceri humoris &c.)*

Si sanguis vel plus justo rarefcens sit, vel copia peccans, vel crassitie, visciditate, ac lentore, cum motus minima celeritate in capillaribus arteriis retardetur, aut subsistat, eorundem vasorum distentionem præternaturalem fieri contingit, sanguinem sibimet ipsi cursum præpedire, ac novo continuo affluente in lateralia lymphatica cogi, unde tumor, rubor, & alia hujusmodi superveniunt. Idem plane dicendum, si ipsæ capillares arteriæ aut nimia laxitate laborent, aut adstrictione, unde sanguini etiam naturaliter constituto libera circulatione trajiciendo in venas impares sint. Quibus sic constitutis licet colligere, priorem

rem anginae nothae speciem a vera tantum differre in hoc, quod in vera sanguis extra propria vasa effunditur, tumoremque sanguineum, seu, ut ajunt, phlegmonodem excitat; in notha vero lymphæ tantummodo, ac serum in iisdem partibus, in quibus secretum ab arteriis reconditur, atque excernitur, glandulis nimirum salivæ fecernendæ, atque excernendæ dicatis, quæ in universa oris laryngis, & pharyngis superficie maxime conspicuæ sunt, subsistit, obstruit, tumoremque lymphaticum, album (frigidum Veteres dicebant) progignit.

II. *Dictarum partium convulsione &c.*) Galenus cum ad credendum vehementer adductus esset, omnes affectiones, quæ faucibus accidunt, si spirationem, ac deglutionem quoquo modo impediunt, Anginas nominandas esse, meminit (1) cujusdam Anginæ ex luxatione vertebrarum cervicis ad anteriora, unde fauces compressæ sunt, atque impedita ciborum, ac potuum ad stomachum transmissio: id quod accidere posse manifestum est ab ictu, casu, aliaque simili causa. Quamquam Hippocrates (2) quosdam in hanc Anginæ speciem incidisse memorat citra cervicis a causa externa læsionem. Quo factum est, ut verosimilior videretur opinio, a confluxu humorum vertebras fuisse luxatas, indeque angustatis faucibus anginam obortam. Verum qui rem serio perpenderit, vix poterit in horum ire sententiam; siquidem notum est ex Anatomicis per vertebrarum foramina spinalem medullam in universas fere corporis partes miras nervorum ramificationes diffundere: quo apparet, luxationem vertebrarum dari vix posse, quin spinalis medulla comprimatur, vel ejus structura pervertatur, unde liber spirituum a Cerebro ad partes, ab his, ad Cerebrum excursus præpediatur. Quod ubi contigerit, ecquis est, qui non videat, luxationem istam Apoplexiæ magis, aut Paralyfi, quam Anginæ inferendæ aptam existere? Quare illud citra ullius erroris suspicionem affirmari posse videtur cum Boerhaavio, Anginam, quæ a luxatione vertebrarum oriri dicitur, a convulsione potius proxime repetendam esse. Cum nervi inservientes motui organorum, quæ deglutioni, aut respirationi dicata sunt, musculorum scilicet Laryngis, aut Pharyngis convelluntur, in similem convulsionem agi eos-

dem musculos manifestum est; hinc subita Angina Hysterica, Epileptica familiaris. Si ulla luxatio Anginæ inferendæ par est, ea certe est luxatio ossis hyoidis. Rarissimum tamen est id evenire, ut nullas hujusce rei historias habeamus apud Auctores, si illam excipias, quam tradit Cl. Valsalva in egregio tractatu de *Aure humana*.

III. *Causæ antecedentes, & procathartice sunt suppressio improvisa naturalium evacuationum &c.*) Novi puellam circa annos pubertatis constitutam, quæ cum immodica sanguinis menstrui eruptione laborare crederetur, Empirici cujusdam consilio adstringens remedium assumpsit: subistere improviso menses: de faciei rubore primum, ac calore, doloreque capitis conquesta est, tum de turgescente lingua nullo fere cum dolore inter initia, quem tamen postea lingua in eam magnitudinem aucta, ut deglutionem, & sermonem non parum impediret, inter comedendum experta est: tandem in deglutiendi, ac respirandi difficultatem tantam elapsa est, ut in summum vitæ discrimen acta fuerit. In anginam veram incidisse puellam ob suppressionem improvisam mensium ab adstringente remedio incaute assumpto, etiam me tacente facile omnes intelligunt. Quotiescumque nimirum plenitudo sanguinis adsit, quæ tamquam causa prædisponens ad inflammationem excitandam par sit, ad inchoandam ipsam inflammationem opportunissima existit: si huic jungatur effervescentia, ac fervor sanguinis ab aucto solidarum partium motu productus, eadem perficietur, ut adnotavit Cl. Pitcairius (3). Ejusmodi tumores etiam in aliis partibus ob eandem causam accidere consueverunt. Sic menstruis deficientibus mammae evadunt turgidæ, quod jam Hippocrates præ cæteris adnotavit.

Vini generosi potus immodicus.) Vinum, ut alibi demonstratum est, insigni sulphurearum particularum copia scatet, quæ ubi in massam sanguinis pervenerint, eandem exsolvere, ac majorem in modum rarefacere habent. Sanguinem autem plus justo rarefcentem facile in extremitatibus vasorum subsistere, atque inflammationem excitare manifesta res est. Sulphureis, ac volatilibus exhalantibus acidæ, terrestres, crassioresque relinquuntur, sanguis crassus, viscidus, atque ad motum minus expedi-

(1) 4. de loc. affect. cap. 3.

(2) Epid. 6. sect. 2.

(3) de circulat. sanguinis.

tus redditur. A crassitie vero, ac visciditate sanguinis inflammationem exoriri, adeo manifestum est, ut nihil supra. V. com. in aph. 6. lib. 1. cap. 4.

Immoderata corporis exercitatio, vociferatio in aere frigido, vel &c.) Insignem sanguinis rarefactionem progignere immoderatam corporis exercitationem, & si diuturna fuerit, crassitiem, visciditatemque, alibi ostendimus (1). Prædicta ergo de causa inflammationem procreari luce clarius apparet. Huc accedit, ab aere nimis frigido tum colum exterius ambiente, tum intus inspirato, vel a potione copiosa aquæ frigide fauces, guttur, vicinasque partes affici, atque minimas capillares arterias easdem partes perreptantes convelli, angustioresque fieri, quam sanguini utcumque constituto rapida circulatione trajiciendo sufficiant, hinc est faucium, vicinarumque partium inflammationem præ cæteris exoriri.

Venena caustica, mercurialium, & arsenicalium fumi &c.) Quæcumque faucibus immediate applicita easdem vellicando, mordendo vasorum extremitates constringere habent ea ratione, qua liber sanguinis excursus præpediatur, Anginæ quoque inferendæ opportunissima existunt. In horum casu veniant venena caustica, atque minerarum mercurialium, atque arsenicalium fumi, qui subtilissimis, atque penetrantissimis spiculis donantur, quæ ubi in Musculorum Laryngis, ac Pharyngis fibras se se insinuaverint, nerveas tunicas in convulsivas contractiones agunt, unde sanguis in vasis facile subsistit, atque inflammatio excitatur. Ventriculum autem, & intestina maxime sphacelosa, & maculis nigris obsita inveniri, ubi in stomachum ingerantur ejuscemodi venena, innumeris dissectionibus cadaverum compertum est, atque etiam experimenta a Cl. Wepffero adducta (2) id satis liquido demonstrant.

Helleborus.) Purgationem ex helleboro difficilem esse, terrorisque plenam, folique robusto, & animoso adhibendam egregie adnotavit Fernelius. Quod Mesues quoque novisse videtur affirmans, homines sui temporis ferre non posse Helleborum album, nigrum vero nonnisi difficillime. Tantæ est activitatis helleborus albus, ut ejus succo

olim venatores Hispani, & Galli telis suis illinitis Cervos necaverint, unde venatoria venena, & palæstrica sunt appellata, quæ de re consulendus Cæsalpinus (3), Crato (4) & Celsus (5).

Inter gravissima, atque horrenda symptomata, quæ ab helleboro excitantur frequentissime occurrunt oris, faucium, atque musculorum Laryngis, ac Pharyngis molestiæ insignes, ut linguæ arefactio, dentium constrictio, suffocatio. Cujusce rei locupletissimos testes habemus Dioscoridem ipsum, ac D. Tournefortium, qui etiam fatetur, omnes, quibus Hellebori orientalis (mitior enim nonnullis reputatur) extractum exhibuit, etiam si de superpurgatione non quærentur, nauseis tamen torqueri, ventriculæ gravedine cum acrimonia, & phlogosis suspicionem conjuncta, quæ fauces, & anum etiam minitabantur.

Fungi.) Fungi fere omnes sunt maligni, atque avide deglutientibus non raro funesti, & exitiales: unde a *funere*, vel a *funus ago*, vel a *fungor* fungi dicti videntur, seu qui vescentes ad funus deducunt. De his legi meretur Athanasius Kircherus (6) ubi ait: *Fungus qualiscumque sit semper malignus est, semper exitialium qualitatum apparatu instructus: etsi non statim sentiat, frequenter tamen comesus, nescio quid tamen occultæ machinationis interiore viscerum administratione moliatur.* Consentientibus autem accuratioribus practicis symptomata, quæ ab his excitantur, sunt præ cæteris vomitus, præcordiorum anxietas, strangulationis sensus. Specifica nempe quasi indole istorum salinæ, sulphuræ, subtiles, acres, ac causticæ particulæ, quibus scatere creduntur, faucium, ac ventriculi membranas, fibrasque nerveas irritare, vellicare habent, & in violentas contractiones agere, unde dictæ molestiæ facile subsequuntur. Ita Pausaniam puellam apud Hippocratem in suffocationis periculum fungorum esu adactam fuisse, familias apud Plinium extinctas habemus. Lutetiæ Parisiorum studiosos quinque adolescentes mortuos refert Thom. Bartolinus, ut alia mittam exempla eorum, qui vel perierunt, vel gravissime ægrotarunt, quæ legi possunt apud Jo. Schenkium (7), Stalpartium van de Wief (1),

(1) com. in aph. 6. lib. 1. cap. cit. (2) tract. de cicut. aquat.

(3) in tract. de venen. (4) lib. 2. prax. (5) lib. 5.

(6) tract. de pest. (7) obs. medic. l. 7.

(1), Forestum (2) Hildanum (3), Borallum, Vidium, aliosque. Quid plura? Nullam esse ætatem affirmat Cl. Sennertus (4), nullam corporis constitutionem, in qua non plus plerunque incommodi, quam ex usu tuberorum, & fungorum proveniat. Quo loco fateor, me justis laudibus æquare non valere, quæ tradidit J. Rajus adversus illos, quibus cibi quidam non omnis malitiæ expertes in deliciis sunt, ajens: *Apagere ergo isthæc gulæ blandimenta. Quæ tanta, ut cum Plinio loquar, ancipitis cibi voluptas? An usque adeo vitæ tædet, ut eam tam vili offa permutemus, mortemque semper in procinctu stantem sollicitemus?*

Solanum furiosum.) Eadem fere symptomata exoriri dicuntur ex solano furioso, solano Maniaco, seu Belladona. Malignam, & deleteriam hujusce plantæ virtutem multis experimentis, & exemplis confirmavimus cum de delirio ageremus, ut nullus hic relinquatur dicendi locus. (5).

III. *Signa anginæ veræ sunt deglutiendi, ac respirandi difficultas &c.*) Non posse musculos Laryngis, & Pharyngis inflammari, quin aeris in pulmones liber ingressus, ac ciborum commoda deglutitio impediatur, manifesta res est: hinc est cur in inflammatione fauces, vicinasque partes occupante cum spirandi, tum deglutiendi difficultas exoritur. Hanc porro fieri dicimus, cum sanguis extra vasa propria in lymphatica lateralia, seu vasa tenui lymphæ, ac sero vehendo dicata effunditur. Nemo est igitur, qui non videat, & ruborem faucium, & tumorem apparere debere. Quamquam vero est quædam Anginæ species, quam internam, & latentem appellare consueverunt Medici, in qua videlicet nullus nec tumor, nec rubor apparet, quæ periculosissima est, ut docuit Hippocrates (6): *Angina gravissima est, & celerrime interimit, quæ neque in cervice, neque in faucibus conspicuum quid habet. Hæc etenim eodem die, & secundo, & tertio, & quarto strangulat.*

Pulsus durus, celer, frequens, tensus, calor &c.) Non potest sanguis in aliqua parte subsistere, quin nervæ tunicæ exquisitissimi sensus in præternaturales vehementiores, crebrioresque contractiones agantur,

quæ cordi, & arteriis communicatæ pulsus duritiem, celeritatem, frequentiam excitent. Corde autem, & arteriis violenter, ac celeriter motis, qui reliquus est in vasis sanguis mutuas patitur suarum partium allisiones; acres, volatiles, sulphuræ a reliquarum nexu secedentes, ac per universam massam sanguinis diffusæ ejusdem agitationem, fervoremque augent: hinc calor.

Sitis intensa, lingua arida, sicca &c.) Eadem de causa salivæ secretio inhibetur, hinc sitis intensa, lingua arida, sicca apparet. Nisi salivæ secretio ob auctum sanguinis, humorumque motum inhibeatur, crassa ac spissa redditur a calore, qui in faucibus, vicinisque partibus habetur propter inflammationem. Cum enim saliva constet ex partibus aqueis, terrestribus, ac gelatinosis, quotiescumque avolaverint aqueæ, remanent crassiores, & gelatinosæ, quæ calore facillime condensantur, non secus ac albumen ovorum ad ignem concrevit. Atque hinc est lymphæ crassa, ac spissa obductam apparere linguam.

IV. *Spuriæ ab infarctu serosi, ac viscidum humoris, tumor citra rubedinem &c.*) Quotiescumque materia tumorem faciens non sanguis proprie dictus est, sed serum, ac lymphæ crassa, viscida, ac difficilis, tumorem cum rubedine, quem phlegmonodem appellare consueverunt Veteres fere Medici, sequi non posse luce clarius apparet. Quid quod lenta, viscida, ac difficili peccante materia, & fibrarum laxitate, sulphuræ, volatiles, tenuioresque particule minime exsolvi possunt ea ratione, qua opus est ad febrem, calorem, fervoremque excitandum?

V. *Quæ oritur a convulsione subito invadit, ac citissime solvitur citra febrem &c.*) Quam mira res videtur, momento fere temporis convulsionem homines invadere, atque diris, sævisque modis eosdem exercere, interdum vero eodem ipso momento tolli extemplo, ac placidam exoptandam tranquillitatem supervenire! Nempe spiritus animales cæco impetu hac illac ruentes si in ordinem redigantur, omnium symptomatum subita remissio contingit, atque quies. Neque enim cogitandum est cum affecti sunt nervi, aut spiritus a causa aliqua

(1) cent. 1. obs. 40.

(2) de ven. obs. 2. p. 36.

(3) cent. 4. obs. 35.

(4) lib. 4. P. 1. cap. 3.

(5) Vid. com. in aph. 4. cap. 4. lib. 1.

(6) prædict. lib. 3. cap. 8.

quā mole spectabili affectos esse. Sæpe minimum est, ac plane sensus omnes fugiens, quod eosdem lædit, atque insignes in ipsis turbationes creat. Mirum autem vel opii tantillo, vel quiete inducta violentos, perturbatosque nervorum, ac spirituum motus protinus sedari, aut componi. Quæ sane ostendunt quid sit, quod convulsivi morbi nullis fere eorundem indiciis apparentibus tam cito homines invadant, citoque solvantur. Novi juvenem quemdam Venerum, qui derepente, atque inter comedendum, bibendumque in tantam deglutiendi difficultatem incidebat, ut ne guttulæ quidem aquæ in œsophagum pateret aditus: quandoque tanta difficultate respirationis corripiebatur, ut suffocari pæne videretur. Mirum autem inter loquendum non semel liberatum fuisse felicissime.

VI. *Tutius est ægotantem difficulter deglutire, quam difficulter respirare.*) Prognosis desumitur a magnitudine morbi, magnitudo morbi a symptomatum vehementia, symptomatum vehementia a loco inflammato, atque inflammatione plus, minus partes deglutioni, ac respirationi dicatas occupante. Animal sine respiratione vivere non posse tam nota res est, quam quæ notissima. Quod de deglutione affirmari nullo modo potest. En potissimum, cur Angina cum difficultate respirationis periculiosior sit ea, quæ cum difficili deglutione conjungitur. Nempe in illa suffocationis metus est, quod pertimescendum minus est ex difficili deglutione. Quamdā feminā quatuor dierum spatio ne guttulam quidem aquæ deglutire potuisse testor, cum tamen morbus ne vel tantillum quidem augetur.

VII. *Si discussa Angina peripneumonia superveniat, malum.*) Exitus Anginæ vel discussio est, vel suppuratio, vel gangræna. Discussio duobus modis potest contingere; vel enim materia tumorem efficiens e loco affecto dimota circulo restituitur, nullibi eadem decumbente, vel in aliquod viscus transfertur, ibique decumbens illius inflammationem progignit. Angina discussa peripneumoniam suboriri frequentissime contingit: qui transitus periculosissimus est. A parte enim minus nobili ad nobiliorem, ad pulmonem videlicet materia inflammatoria transfertur. Hinc timendum est, ne

eidem tenacius impacta, vel mortem brevi inferat, vel diu morbo protracto corrumpatur, & pure in cavitatem pectoris ruente, Empyema progignat, ut præ ceteris adnotavit Hippocrates (1): *Quibus ex Angina liberatis ad pulmonem mala fit conversio, ii intra septem dies moriuntur; si vero hos evaserint, Empyeci fiunt.*

VIII. *Ne suppuratio quidem omnis periculi est expers.*) Non potest sanguis in aliqua parte diu subsistere, quin ejus componentes partes sensim a se mutuo solvantur, atque secedant, subtiliores avolent, crassiores vero remaneant, ac sensim sensimque corrumpantur. Nisi hæ dimotæ circulo redeant, vasis quibus continentur disruptis, effunduntur, putrefaciunt, atteruntque vasorum eorundem tunicas, ac suppurationem, abscessumque progignunt. Disrupto abscessu periculum est, ne pure in bronchia, & pulmones effuso, adnotante Cl. Foresto (2), æger suffocetur. Quo apparet suppurationem non omni periculo vacare. Hæc fere est illa Anginæ species, quam suppuratoriam vocavit celeberr. Boerhaavius, quam tanti fecit, ut ubi incipiens cognoscatur, viam abscessus per artem, & remedia multa tentandam docuerit, vel per ipsam bronchotome: de qua in curatione. Magni eam fecit Cl. Van-Svieten (3), cum tumor affectarum partium acutus suppurationis tempore sepe comprimendo partes vicinas novam inflammationem adeo periculosam excitet, ut suffocatio facile subsequatur. En suffocationis periculum etiamsi tumor non suppuratur, & pus in bronchia, & pulmones non effundatur.

IX. *Dolor sine manifesta causa remittens, pulsu interim parvo, humili &c.*) Interdum loco boni, ac laudabilis puris partis inflammatae mors subsequitur, tertius modus quo exit inflammatio. Quæ dum fit, dolor improvise cessat, verum omnia symptomata exacerbantur, pulsus nimirum fit parvus, humilis, formicans, vox catulina, faciei nigredo, rubor, & tumor partis disparent, nec aliæ inflammantur, cum interim cinereus, fuscus, lividus, & niger evadat color partis ex pallido; quæ cum gangrænam protenso quasi digito commonstrent, mortem quoque ipsam portendere luce clarius apparet. Hinc apte Hippocrates

(1) 5. aph. 10.

(2) lib. 15. obs. 24.

(3) in com. in aph. 5. 814.

res (1) : *Anginosi in lingua tumores absque signis disparentes perniciosi . Et dolores disparentes citra manifestam causam perniciosi sunt .* Hęc est alia Anginę species, quam Gangręnosam appellavit cit. Boerhaavius, quamque læthalem pronuntiavit prędictus Van-Svieten (2), quemcumque locum occupet, vel citius, si cuncta ea adsint signa, quorum nos meminimus, ex quibus Iphacelus & mors inflammatae partis argui potest, vel ocyus propter separationem mortuę partis a viva, quę absque nova inflammatione, & sequenti suppuratione fieri nequit, vel propter remediorum applicationem, & congrui alimenti exhibitionem, quę obtineri nulla ratione potest. Casum, quem affert de Muliere Angina laborante, cui uvulę extremum gangręna affectum fuit, & tamen gravissimo morbo convaluit, cum plane singularis sit, & unicus, nihil, aut parum omnino tribuere posse certę cuidam prognosi constituendę, quam desumi posse putat ex notabili faucium parte gangręnescente, aut parvo tantum loco, in quo tale quid observetur, cum aliquam in postremo casu superesse spem idem arbitretur, facile equidem judicaverim, atque in opinionem libentius iverim, gangręnam, quę absque pręgressa inflammatione a depositione maligni humoris ad fauces oritur, illam fere esse, quę curationem interdum admittit, cujusque meminisse videtur Aretęus (3) de tonsillarum ulceribus agens, ubi ait : *Pestifera sunt lata, cava, pingua, quodam concreto humore albo, aut livido, aut nigro sordentia : id genus ulcera aphthę nuncupantur . Quod si concreta illa sordes altius descendit, affectus ille & est eschara, & vocatur . In ambitu vero escharę fit rubor vehemens, & inflammatio, & venarum dolor, quemadmodum a carbunculo : illam vero gangręnam, quę validam faucium inflammationem sequitur, vix medelam capere, ut laudatus vir testatus est . Multa alia prognostica desumi possent ex Hippocrate : duo hic afferemus, quę ad praxim sunt commodissima : sunt autem quę trado : *Ab Angina habito si tumor fiat in collo, bonum ; foras enim morbus deducitur (4) : Ab Angina habito tumor, & rubor in pectore superveniens, bonum ; extra enim vertitur mor-**

bus . Ex quibus apparet, tumores vel in collo, vel in pectore superveniant salutares esse, cum peccans materies faucibus inhærens, atque inflammans dimoveatur, & ad externas partes feratur. Hoc autem loco monendi sunt minus periti Medentes, etiamsi hanc materię dimotionem provide natura molliatur, non inde tamen subitum in deglutiendo, vel respirando levamen ægros percipere, cum irritatę, demorsę, tumentes partes æque tristi, ac molesta sensatione afficiantur. Tunc vero cautos in venę sectione administranda esse decet, vel liberales antea fuerint, vel parci. Periculum enim est, ne repetita venę sectione intus delata materia, quę provido naturę consilio foras vergebat, ad fauces denuo revertatur, & vel periculosissimam Anginam fractis jam viribus excitet, vel ad pectus, & lethalem Peripnevmoniam progignat.

X. *Ubi inflammationis verę signa appareant, nulla interposita mora sanguis &c.)* Acutissimus morbus Angina est, ut non raro intra viginti quatuor horas hominem jugulet. Simul igitur ac illius indicia se prodant, eidem per magna remedia occurrendum esse nemo est, qui non videat. Hinc egregie Celsus (5) : *Magis tamen ignoscendum est Medico parum proficienti in acutis morbis, quam in longis . Hic enim breve spatium est, intra quod si quod auxilium non profuit, æger extinguitur .* In Anginę autem curatione principem obtinet locum venę sectio, quam licet prohibere videatur Mensium, aut Lochiorum fluxus ob suppressionis metum, aut graviditas ob metum abortus, cum tamen æger in mortis discrimine prope certissimo versetur, nisi cito instituatur venę sectio, ad eadem minime respiciendum esse omnes fere accuratiores practici contendunt.

Ex basilica brachii, tum si suppressio sit improvvisa mensium &c. ex pede.) Quo in loco instituenda sit venę sectio lis orta. Alii siquidem ad impediendum novum affluxum ad affectam partem, & ad revelandum in partibus longissime ab affectis dissitis instituendam esse venę sectionem arbitrantur, ad credendum vehementer adducti, quam minimo sanguinis ad easdem irruente vasa sanguifera sese validius, & for-

(1) In coac. Prenot. n. 370. (2) In com. in aph. 816. (3) lib. 1. de caus. & sig. morb. acut. cap. 9. (4) 6. aph. 37. (5) lib. 3.

fortius contrahere, stagnantesque humores ulterius propellere, atque discutere. Saltem hoc facto venæ sectionem in vicinis partibus, & ad derivandum tutissimo celebrari posse existimant, qua copia majore, atque impetu venientem sanguinem ad affectam partem herentem in extremitatibus vasorum dimoveant, circulo restituant, tumorem, obstructionemque tollant. Nempe ad materiem alicubi hærentem dimovendam, atque abhinc prodeuntem obstructionem tollendam non solum facit impetus sanguinis, qui certe major erit ad affectam partem, si derivatoria, ut ajunt, phlebotomia instituat, verum vis vasorum, quibus sanguis, humoresque continentur, quæ nisi eisdem in parte inflammata hærentes elatere suo dimovere habeant, non solum inutilis prorsus evadit venæ sectio derivationis gratia, sed summo opere noxia. Aucto enim ad affectam partem sanguinis motu, atque extremitatum minimorum vasorum obstructione remanente, tumorem, atque inflammationem augeri contingit, aut confirmari, eo prorsus modo, quo secta vena saphena pedis in valde plethoricis Mulieribus Menses potenter supprimit. Vasa autem inepta erunt ad hærentem sanguinem dimovendum, si elasticitatem suam, & robur amiserint; elasticitatem vero amittent, cum nimia sanguinis copia ad affectam partem per phlebotomiam in vicinis partibus, & ad derivandum institutam irruentis distendantur nimis, distrahunturque, non secus, ac vesicæ contingit, quæ urinæ copia nimis distenta ad lotium expellendum impar redditur. Quo liquido constare arbitrantur, in inflammationibus satius esse venæ sectionem in partibus longe ab affectis diffitis, & ad revellendum prius institueri, mox vero in proximis, vicinisque ad derivandum. Recte hi quidem, nisi falsa opinione adducti venæ sectioni in partibus longissime diffitis ab affectis, & ad revellendum e. gr. in pede in anginosi affectionibus, & in proximis vicinisque partibus ad derivandum plus tribuerent, quam par est. Ostendimus siquidem alibi (1), secta vena in partibus longissime diffitis a capite, nempe saphena, pedis minimam, ac fere insensibilem revulsionem fieri, moderatam in Cerebri, ejusque membranarum

Tom. II.

(1) lib. I. cap. I. com. in aph. 15.

morbis secta basilica brachii, maximam omnium secta jugulari externa. Tunc solum sectionem saphenæ pedis opitulari, cum ab inferioribus affluxus est sanguinis ad superiores partes, quod plerunque contingit suppressis naturalibus sanguinis evacuationibus, Mensium præsertim, ac Lochiorum in Mulieribus, qui affluxus secta eadem vena præpediri, aut plurimum saltem imminui potest. Illud tamen hoc loco adnotandum est, secta basilica brachii in morbis Laryngis, ac Pharyngis, omniumque partium externarum capitis, Angina scilicet, Ophthalmia &c. fieri quidem ab iisdem revulsionem, non secus ac fit in morbis Cerebri, ejusque membranarum, Apoplexia scilicet, phrenitide, & similibus, minime tamen, si secantur jugulares. Cum enim basilica brachii sanguinem hauriat ex ramo arteriæ subclaviæ, ut ostendimus loc. cit., quæ proxima est Carotidibus, quarum externa ramos dat laryngi, pharyngi, musculis ossis hyoidis, omnibusque partibus externis capitis, fit ut per arteriam subclaviam velocius moveatur sanguis; cum vero velocius moveatur per hanc, tardius movetur per Carotides, & ab iisdem revellitur sanguis. Quod eque affirmari non potest si secantur jugulares. Quinimo sanguinem in affectas partes copia majore, atque impetu irruere contingit, seu quod eodem recidit, derivationem fieri revulsioni omnino contrariam. Ad cujus rei statum melius intelligendum animadvertendum est, in Angina, aliisque externarum partium morbis affici partes illas, unde jugularis externæ ramuli exoriuntur. Cum igitur hujusce venæ truncum incidimus, sanguis a minimis ramulis, & extremitatibus ejusdem ad apertum locum velocius currit, & magna copia. Cum velocius & magna copia affluat ex secta vena, fit ut succedens sanguis ex carotide externa, quæ extremitatibus prædictæ venæ committitur, cum minorem obicem offendat, illuc liberius fluat, perque affectam partem velocius decurrat, ac majore impetu, quo impetu poterit materies in minimis ramulis subsistens, atque arteriolas obstruens dimoveri, discuti, ac circulo reddi, perinde ac Saphenæ sectio Menses deducit, ut præ cæteris ostendit Cl. Freind. (2) Quare salubre quidem censem

B

mus

(2) com. 2. de sanguinis missione.

mus practicum consilium, qui Anginæ, & similium morborum curationem a venæ sectione revulsionis gratia instituta exordium esse præcipiunt, ut scilicet humorum impetu ad affectam partem jam elanguente, obstructio venæ sectione derivationis gratia celebrata facili negotio tolli funditus possit; iis tamen morem minime gerentes, qui in hunc finem venam longissime distitam ab affecta parte, Saphenam scilicet pedis primum secant, & ad derivandum basilicam brachii; sed iis potissimum, qui ad revellendum basilicam brachii primum secandam imperant, tum si affluxus nimius sit sanguinis a partibus inferioribus ad superiores, Saphenam pedis, tandem ingravescente Angina ad derivandum jugulares tantopere commendatas & a Zacuto Lusitano (1), & a Tralliano (2), & a laudato Freind., aliisque.

Manu periti Chirurghi.) Ut turgeant jugulares venæ, atque ea ratione conspicuæ fiant, qua secari commode possint, solent plerique ligaturam ad sistendum sanguinem adhibere, quod non omnis periculi expers est. Difficultas enim respirationis ita augeri potest, ut æger in ipsa operatione suffocetur. Opus est igitur Chirurgo, qui cum dexteritate, & sine ligatura ab operatione se expediat, quem admodum Patavii me non semel vidisse testor. Quid quod a perito chirurgo non tantum innoxie, sed etiam feliciter, nec operose magis, aut periculose, quam cæteræ venæ secantur, ut notat egregie Cl. V. Renatus Moreau Medic. Parisiensis in epistola respon. ad Thomam Bartholinum Cl. V. Renatus Moreau Medic. Parisiensis in epistola respon. ad Thomam Bartholinum C. fil. de *Angina puerorum Epid.*, qui centies jugulares aperiendas curavit, cum tamen plerique vel sola cogitatione præstare exhorrescant?

Et sublingualibus.) Utrum sublinguales venæ in Angina sint secandæ quæstio est inter Medicos. Nonnulli animadvertentes venas frontales, jugulares, raninas in Angina inflammatoria tumere, illas, ac præsertim raninas statim pertundendas esse voluerunt, rati fore ut præsentanea eva-

euatio in locis, partibus affectis vicinis, obtineatur. Alii e contra ad earundem sectionem nunquam deveniendum tradunt, cum ob alias rationes, tum ob hanc potissimum, quod sanguis eadem attrahatur ad locum per se angustum, & facile suffocatio inducatur, vel quod periculum sublit, ne si satis aperiantur, parum sanguinis ex iisdem effluat, si vero lato nimis vulnere tuntantur, hæmorrhagia sequatur non raro lethalis. Prioris suspicionis auctor Tulpus fere est, qui testatur (3) se aliquoties funestos eventus vidisse: alterius plerorumque Medicorum vulgaris opinio, cuius mentionem facit Hoffmannus (4), quamque egomet ipse (libens fateor) hætenus amplexus sum, ut ex aliis editionibus constat. Alii mediam tenent viam, & ad sublingualium sectionem deveniendum quidem esse existimant, sed prius venæ in cubito, & talo si opus fuerit sectione celebrata. Ita se gessisse constat Galenum (5), ita Hippocratem (6), ita Trallianum (7), ita Sydenhamum (8), ita suadere Cl. Van-Svieten (9) salubre monitum relinquentem, tutissimum esse raninas venas non aperire, nisi larga prius missio in brachio, vel in pede fuerit instituta. Hos in præsens sequimur, cum ob easdem rationes, quas pro jugularium venarum sectione adduximus, tum quod diuturnis observationibus deprehenderimus, & felicissime sectas fuisse venas sublinguales a peritis Chirurgis, & nunquam non bono ægris, atque emolumento fuisse, aut saltem non nocuisse.

XI. *Si vires debiles sint, Cucurbitula scarificata cervici, vel etiam mento &c.*) Uti venæ sectio inter initia, & viribus constantibus in Angina, cæterisque istiusmodi morbis eximiam operam præstat, ita decursu morbi, & languescantibus jam viribus summopere lædit. Quo loco fateor, me iustis laudibus æquare non valere, quæ tradidit Hippocrates lib. 4. de ratione victus p. 56. *In omnibus morbis, præcipue in acutis, potissimumque in quibus vehementia febris subest, tempus adhibendi medicinam maximam habere facultatem.* Unde etiam Poeta:

Tem-

(1) *hist. Medic. prin. lib. 1. hist. 76.*

(4) *sect. 2. cap. 4. de Ang.*

(6) *De vict. ratio. in morb. acut.*

(9) *com. in aph. Boer. 809.*

(2) *lib. 4. cap. 1.*

(3) *lib. 1. ob. 51.*

(5) *De curandi rat. per venæ sectionem cap. 10.*

(7) *lib. 4. cap. 5.*

(8) *sect. 6. cap. 7.*

Temporibus Medicina juvat, data tempore profunt,

Et data non apto tempore vina nocent.

Cæterum Cucurbitularum, quæ scharificatæ dicuntur, pulcherrima laus est salvis viribus idem fere præstare, quod venæ sectio. Sanguis enim, qui in cucurbitulæ ventrem exprimitur, crusta illa in superficie inflammatoria donatur, & fortasse majore, quam si sanguis e vena educeretur, indicio satis manifesto non fluidiores tantum, ac subtiliores, sed fibrosas etiam, crassioresque sanguinis partes educi, quæ primum extremis arteriarum finibus impactæ, atque eisdem tenaciter adhærentes, tum in lymphatica lateralia effusæ inflammationem progignunt. Cucurbitulis submento admotis mulierem quamdam canina Angina laborantem curatam fuisse Zacutus Lusitanus (1) affirmavit, ut alios mitam quamplurimos, qui hoc remedii genere convaluerunt, ut Platerus (2), Amatus Lusitanus (3), Riolanus testati sunt. Quod de Cucurbitulis dictum valet & de hirudinibus pone aures, & in cervice, quibus locis apponendas malunt Capivacius, & Hollerius.

XII. *Quæ dum fiunt, oleum Amygdalar. &c. cum rasura dent. Apr. s. levig.* Ea omnia, quæ ad sanguinem resolvendum in cæteris inflammationibus adhibentur, in hac quoque locum habere visa sunt. Cavendum autem diligentissime, ne molestiam affectis partibus inferamus, unde & tumor, & inflammatio augeatur, aut confirmetur. Id autem potissimum evenire potest propter asperam medicamentorum superficiem, quæ deglutienda sunt. Cum enim in Angina plerunque adsit deglutitionis difficultas, vel si vero non adsit, justus subrepat timor, ut subsequatur, ab iis omnibus abstinendum esse perspicuum est, quæ partes ipsas irritare habent, pungere, aut alia quavis ratione afficere. Quare salubre est practicum consilium, pulveres Angina laborantibus exhibere liquidis unitos, quo commode, & sine ulla molestia ingerantur in stomachum. Ita rasura dent. apr. s. lævigata, si cum ol. Amygdalarum Dulc. propinetur, cum ramosis suis partibus obtundere habeat ejus spicula, laxare

solidas partes, demulcere, oblinire, citra ullam fere molestiam ingeri posse perspicuum est. Quid de emolumentis dicam, quæ ex alvi lubricitate ab oleo inducta in egros emanant? Quo loco quæstio occurrit inter Medicos. Nonnulli enim, cum Hippocrates docuerit, alvi ductionem cum sanguinis missione instituendam esse, ut humores versus inferiora trahantur, & evacuentur, postquam venæ sectionem instituerint tamdiu repetitam, si opus fuerit, quamdiu symptomata remiserint, cathartica medicamenta præscribenda esse opinantur: alii urgente necessitate, & multo sanguine detracto, eadem statim exhibenda suadent. Priorem opinionem tenuit Sydenhamus (4), alteram Trallianus (5). Quamquam in ipsius purgantis delectu orta litigia. Veteres enim Medicos Elaterio, & Tithymali succo recenti usos fuisse constat, quæ tamen acerrima cum sint, & summe irritandi vi prædita damnata fuerunt successu temporis, atque ea in usum vocata, quæ leviori purgandi virtute donantur. Ita fere nuperrimis temporibus Hoffmannus, qui Mannam, & Serum lactis cum nitro antimoniato commendavit (6), ita tamen, ut si nihil ingeri possit, enema ex lacte, melle, oleo amygdal. dulc. &c. injiciatur: Ita Boerhaavius (7), qui validam alvi subductionem per purgantia ore hausta præscripsit: subdens tamen, vel clymatum instar injecta, repetita: ad ea nempe præjudicia præcavenda, quæ in inflammationis statu fauces occupantis, purgantia licet leviora, minantur. Quibus potissimum de rebus factum est, ut purgantibus utcumque lenibus posthabitis, solum oleum amygdalar. dulc. adhibendum crediderim, quod præterquamquod inflammatis partibus dictis de causis apte succurrit, vel in ipso morbi furore alvum blande subducit, humoresque alio divertit, quod apprime utile, & necessarium est, cum mitescente morbo, ac Symptomatibus gravioribus cessantibus, solius nature ope, atque optimo victus regimine eger facile convalescat.

XIII. *Gelatina quoque Cor. Cer. uti præstat &c. stib. diaphoret. &c.* Idem plane dictum velim de stibio diaphoretico, aut simili medicamento, quod diaphoresim promovere

E 2

- (1) in prax. admirab. lib. 4. (2) lib. 2. p. 395. (3) Cent. 3. curat. 28.
 (4) sect. 6. cap. 7. (5) lib. 4. cap. 1. (6) l. c.
 (7) aph. 5. 809.

movere a nonnullis reputatur, gelatine Cor. Cer. unito. *A nonnullis* inquam; neque enim defunt, qui stibium diaphoreticum, & similia medicamenta non solum vi diaphoretica, ac sanguinem humoresque exagitandi, resolvendique prædita esse negant, sed inepta prorsus ad diaphoresim promovendam existimant. Fixum enim quoddam est stibium diaphoreticum: Omnia autem fixa parum, vel nihil exagitant. Facultatem potius sanguinem ad diaphoresim disponendi stibio, & similibus medicamentis tribuunt, sensim acorem, quo succi præsertim primarum viarum imbibuntur, corrigendo, a quo sanguinis densitas, & arctior compages oriebatur. Hinc est, accuratioribus practicis solemne esse morborum acutorum curationem exordiri a fixis diaphoreticis, deinde validiora, ac moventia sanguinem adhibere, quæ in morborum vigore, atque impetu, dici vix potest, quam male cedant. Tunc porro fatius est nihil moliri. Aptè cadit in hunc locum illud Livii (1): *Medicos interdum plus quiete quam movendo, atque agendo perficere*; atque illud Ovidii:

Dum furor in cursu est, currenti cede furori.

Difficiles aditus impetus omnis habet.

Aggrediar melius tunc, cum sua vulnera tangi

Jam sinit, & veris vocibus aptus erit.

XIV. *Mucilagines quoque ex seminibus malvarum, Alth. &c.*) Sunt qui gargarismata ad materiem hærentem dimovendam, quocumque morbi tempore ægris præscribunt. Verum mos iste accuratioribus practicis minus probatur, commendaturque, verentibus, ne affectæ partes plus equo commoveantur, concutianturque, unde inflammatio augeatur, aut confirmetur. Mucilagines porro ex seminibus malvarum, Alth. & ejuscemodi aliis elicite, & ad fauces dimisse laxando, emolliendo, demulcendo mirum in modum conferre visæ sunt.

XV. *Progressu morbi gargarismata ex aq. Malvar. hordei &c.*) Uti inter initia, incremento scilicet, ac vigore morbi, vasorum turgentia, fibrarumque adstrictio vetat, quominus gargarismata affectas partes commoventia adhibeantur, ne inflammatio augeatur; ita progressu morbi, cum deple-

ta sunt vasa, fibræ parumper laxatæ, atque ad vehementiores contractiones minus idoneæ, cum materia obstruens fluere incipit, ac moveri, sunt convenientissima. Leniter enim stimulis vasorum tunicis, adstrictisque, materia eisdem tenacius adhærens facile loco dimoveri potest, quæ in lymphatica effusa in venas iterum sese recipere valet ac circulo restitui, unde obstructio, orta hinc inflammatio tollatur. Leniter vero stimulantia gargarismata illa censentur, in quæ sal prunellæ recipitur. Verum eodem præstantius esse nitrum purissimum facile judicaverim. Cum enim sal prunellæ nihil aliud sit, quam nitrum, cujus pars aliqua sulphuris vulgaris admixtione deflagavit, verendum est, ne volatiliori ipsius parte amissa, vis quoque ejusdem infringatur plus equo, ac minus commode respondeat. Sal quoque armoniaci in parca dosi adhibitum, utpote quod neque nimium motum, neque nimiam irritationem inducit, tutissimum est medicamen, si quod aliud.

XVI. *Extrinsæus Cataplasmata ex fol. malvar. pariet. &c.*) Uti medicamentis per os assumendis, ita externis collo applicandis morbo obviam eundum. Inter hæc Franciscus Valleriola cataplasma ex nidis hirundinum decoctis in oleo Chamæmel. & Lilior. ceu specificum miris laudibus extollit. Ex iisdem nidis aliud Cataplasma conficit Dekers ad praxim Barbetianam; aliud Forestus in observationibus; aliud Amatus Lusitanus, & Platerus. Illud animadvertendum est tamen, non tantum isthæc vires suas exercere propter nidum hirundinum, qui specificè angine opitulari creditur, quantum propter emollientia, ac laxantia c. m. sunt Cœpæ, radices lilior. albor. alth. fol. Malvar. Violæ. Parietar. semin. Lin. & hujusmodi, quibus exasperatæ partes demulcentur, humorum acrimonia temperatur, nimia vasorum adstrictio tollitur, unde sanguinem facilius reddi circulo contingit, atque inflammationem tolli.

XVII. *Si Angina vera, superata acutæ, chronica fiat, vesicantia &c.*) Morbus acutus tunc chronicus fieri dicitur, cum tempus illud præterierit, quo solvi debuisset. Solvi autem nequit ob aliquam latentem causam, quæque sensus nostros omnino

mnino fugit. Rem si placet illustremus. Si symptomata, quæ acutum morbum comitantur, portendant, eundem duraturum esse per quatuor, vel septem dies, certum autem, statutumque tempus elabatur, cessantibus calore, fervore, pulsus duritie, vehementia, aliisque ejusmodi symptomatibus, tunc morbus dicitur acutus ex decidentia, qui nempe chronicus fit respectu acutiei ejusdem vehementissimæ. Cur autem vesicantia in istiusmodi morbis eximiam operam præstent, haud insolens explicatu est. Facit autem apprime ad phænomeni explicationem animadversio, solemne esse practicis, Vesicantia in ophthalmia admoveere, ubi post certum temporis intervallum, quo inflammatio mitior fieri solet, adhuc tumor in oculo, & rubor conspicitur, quod quidem pendet potissimum non a materie hærente, quæ disposita non sit ad fluendum, sed a vitio partis sic laxatæ, ut nequeat sese contrahere ea ratione, qua opus est ad eandem impellendam, ac circulo restituendam. Quo quidem in casu si vesicantia applicentur, hæc fere commoda sequuntur. Primum viscidam, ac fere urentis, crassam, viscidam, ac difficilem materiem solvi contingit, tum solida ipsa extimulari, & in validiores, vehementioresque contractiones agi, hinc eandem facilius dimoveri, ac circulo restitui. Cum igitur Angina acutissimus sit morbus, & interdum intra viginti quatuor horas hominem jugulet, ubi per repetitas venæ sectiones, atque alia ejusmodi medicamenta sedatus fuerit nimis fervor, pulsus mollior evaserit, tumor autem adhuc remaneat, seu quod eodem recidit, Angina chronica fiat respectu acutiei, ad vesicantia deveniendum est, a quibus certum levamen, nullum noxæ periculum sperari potest.

XVIII. Si ad suppurationem tendat tumor, eadem Cataplasmata &c.) Modum tutissimum, quo Angina solvi possit, ubi tumor ad suppurationem tendat, esse ejusdem maturationem promovere, ea vero peracta abscessum pertundere, ut puri exitus detur in oris cavum, neve eo ad pectus ruente æger suffocetur, tradunt omnes fere accuratiores Practici: atque maturationem quidem optime promoveri per eadem Cataplasmata, & mucilagines ex emollientibus rebus paratas, illa quidem collo, & locis

submaxillaribus applicata, cum immediate locis suppurandis ad moveri non possint, has vero ore continuo detentas ad inflamas partes fovendas, & illarum exsiccationem præcavendam, uno ore conveniunt. In sola venæ sectione administranda in suppurationis casu lis orta. Alii enim in ea sunt opinione ut credant, eo usque dum resolutionis spes aliqua affulgeat, sanguinis missionem etiam ad imminens animi deliquium institutam, & repetitam optime cedere; dum vero ad suppurationem tendit tumor, vitalisque humorum motus servandus est, ut rite eadem procedat, minus tutam esse: Alii e contra ad credendum vehementer adducti, suppurationem fieri non posse, nisi hærentis materie componentes partes sensim a se mutuo solvantur, atque secedant, subtiliores avolent, crassiores vero remaneant, ac corrumpantur; dum vero hæc fiunt, acres, volatiles, sulphureas particulas exaltatas, atque in universam sanguinis massam diffusas agitationem, ejusque furorem efficere; hinc febrem intendi, dolorem sæviorem fieri, & ab aucto affectarum partium tumore vicinas comprimere, & novam inflammationem cieri, non solum venæ sectionem perhorrescunt, sed pro rei necessitate etiam repetendam esse contendunt. Nos ab his sumus in eo præsertim casu, in quo & febris, & dolor, aliaque symptomata ingravescant prædictæ inflammationis argumenta prope certissima, quam præcavere prudentis est, atque resolvere, ne suffocatio tandem maxime verenda subsequatur. Quæ dum celebratur, ea tamen prætermittenda non sunt, quæ supra memoravimus cataplasmata, foci mucilaginosi ad maturationem quanto ocyus fieri potest perficiendam, quam omni adhibita diligentia ultra nonum diem minime extendi observationibus compertum est.

Qua facta nisi sponte disrumpatur tumor, aut digito aut candela cerea disrumpendus si fieri possit, sin contra, Garenges instrumento &c.) Non raro solent ejusmodi tumores sponte sua rumpi, ubi perfectissime maturascant; quandoque tamen difficilius, & segnius, quam par est, dolore summo, deglutendi, respirandi difficultate, aliisque molestiis dire egros vexantibus. Tunc vero saluberrimum consilium omnium fere Medicorum est, viam abscessus tentare per artem.

artem. Qua vero ratione, tumoris situs, & conditio declarabit. Si enim valde mollis sit, & oculis apparens, ut digitis attingi queat, cum lanceolam ægri pertimescant, vel propria manu admota sic eundem compressisse, ut disruptus sit, & magna puris copia affluerit non semel deprehendi. Si mollis sit, at in imis faucibus reconditus, ut neque oculis cerni, neque digitis attingi possit, tunc per candelam ceream in imas fauces immissam vel a vulgaribus Chirurgis disruptum tumorem comperi omne periculum fugientibus, ne alię partes, ægris præ loci angustia, præ dolore, quem percipiunt, sese inordinate moventibus, a lanceola, aut acuto illo feramento, quod ad digitum alligatum præcepit Hippocrates, vulnerentur. Quamquam hodie in tanta Chirurgiæ claritate vulgari uti methodo minus deceat, cum præsto sit Chirurgicum instrumentum a viro Cl. Garregeot descriptum (1), & delineatum (2), quo tuto, & citra ullius noxę periculum perfici queat operatio. Ubi peritus adsit Chirurgus, qui in promptu illud habeat, cur non adhibeamus, quod promptissime, & tutissime ægris opitulatur, nihil omnino suppetit.

XIX. *In Angina suffocativa Laryngotomia instituenda.*) Queri a Medicis potest, utrum in abscessu in faucibus nato, qui eo usque increverit, ut suffocationem impedito aeris ingressu minetur, quique adhuc immaturus scindi nequit, Laryngotomia instituenda sit, seu ut alii malunt Bronchiotomia, ut instituendam omnes fere uno ore consentiunt in Angina suffocativa citra abscessum. Quibus quidem satis apte responderi posse videtur, insignem Chirurgum la Motte observationibus triginta quinque annorum spatio institutis in quamplurimis ægris hoc morbo laborantibus, neminem comperisse, qui hac de causa perierit (3); quod plane evincit, abscessum faucium inflammationi supervenientem etiam si gravioribus stipatum symptomatibus, ejusmodi tamen inducias ferre, ut citra vitę discrimen ad maturationem perducı queat, venę præsertim sectione opportune in primo in-

flammationis stadio instituta, & in altero suppurationis, ut antea dictum est, urgente necessitate, repetita. Solum igitur in Angina suffocativa proprie dicta locum habere videtur, seu ut ait Boerhaavius (4), strangulante. Quo loco quęstio occurrit inter Veteres Medicos satis clara. Si enim Hippocratem consulimus, hanc eximiam operationem ignorasse quidem constat; illud tamen molitum fuisse, ut aer libere in pulmones ingredi posset, manifestum est, dum *fistulas in fauces ad maxillas intrudendas esse, quo spiritus in pulmonem trabatur*, docuit (5). Cognovisse penitus arterię divisuram, quę Laryngotomia vocatur, Veteres fere Medicos, ex Asclepiade colligi posse, qui eam a Veteribus probatam commendavit, testatus est Cęlius Aurelianus (6), quam tamen ipse altiori voce damnavit, & e medio tollere quantum ei licuit conatus est; damnavit Aretęus, atque cum ob alias rationes, tum ob hanc potissimum ejiciendam tradidit, quod inflammatio a vulnere inflicto augeri queat ea ratione, qua nulla salutis spes relinquatur. Verum enimvero nihil omnino verentes, qui successu temporis floruerunt eximii viri, si caute operatio instituatur, illud esse remedii genus haud dubie affirmarunt, ut si quid in summa rerum angustia sperandum, ab hoc uno remedii genere sperari jure merito posse confidant. Quid enim si in parte inferiori loco inflammato instituitur, & iis absentibus signis, quę mortem in limine pronuntient, quo casu supervacaneam esse operationem perspicuum est? Aretęi metus, sectę arterię labia nunquam posse coalescere, ridiculus est, cum vulnus inter binos annulos cartilagineos asperę arterię absque illorum lęsione instituitur. Pręterquamquod innumeris fere observationibus constat, in vulneribus asperę arterię inflicis annulos illos cartilagineos sepius dissectos, & cartilagineas ipsas unitas iterum, atque consolidatas fuisse, ut in commentariis Academię Regię Chirurgicę videre est (7). Sed cur hac in re diutius immoremur, quam cum rite institutam tutum esse, atque summum artis præsidium

(1) *Nouveau Traité des Instrumens de Chirurgie. Tom. 1. p. 317.*

(2) *Ibid. pag. 33.*

(3) *Traité complet de Chirurgie tom. 1. pag. 193.*

(4) *aph. 812.*

(5) *De morb. lib. 3. cap. 10.*

(6) *Acut. morb. lib. 3. cap. 4.*

(7) *Tom. 1. pag. 576. &c.*

dium ratio evincit, tum gravissimi cum Veteres, tum Recentiores Chirurghi sic confirmarunt, ut nullus ambigendi locus relinqueretur? Inter Veteres Ægyptiam (1) appello ex Antillo, Aquapendentem (2), qui eam descripserunt; inter Recentiores Cl. virum Renat. Moreau (3), Barbette

(4), Georgium Martinium (5), Garregeot (6), Heisterum (7) aliosque maxime nobiles Chirurghi, qui & descripserunt accuratissime operationem, & cum successu instituerunt, qui propterea consulendi.

CAPUT II.

De Hemoptysi.

I. **Q**uotiescumque sanguis per os cum tussibus plus minus violenta, & profunda, respiratione nonnihil difficili, ardoris, punitionis, vel quasi rupturæ, & divulsionis sensu spumofus, & floridus ejicitur, e pulmonibus ejici eundem censendum est.

II. Causæ proximæ sunt 1. sanguinis e vasis sanguiferis pulmonum in lateralia lymphatica irruptio, & eorumdem apertio. 2. vasculorum sanguiferorum divisio, & soluta unitas. 3. eorumdem ruptura. 4. erosio.

III. Causæ remotæ internæ sunt vasorum pulmonalium nimis tenella structura, convulsio, plethora ad vasa vera, & ad vasa apparens, motus nimis velox per vasa universi corporis, ejusdem nimis tardus, aut plane consistens in particulari parte corporis, vel in ipsis pulmonibus, sanguinis acrimonia insignis.

IV. Antecedentes, & externæ sunt ætas junior, temperamentum gracile, collum oblongum, scapulae angustæ, & depressæ, incolatus locorum frigidorum, ortus ex parentibus simili morbo obnoxiiis, suppressio consuetarum evacuationum ex naribus, utero, hæmorrhoidibus, insensibilis perspirationis, missa consuetudo mittendi sanguinem in plethoricis, abusus vini, & liquorum spirituosorum, abusus calidorum, aromaticorum, violenti motus, atque exercitationes, nimis alta vociferatio, Scabiei, Erysipelatis, Variolarum, morbillorum, ulcerum, tumorum retropulsio, scorbutus, vulnera penetrantia thoracem, & alia hujusmodi.

V. Nulla hæmorrhagia tanti facienda est, quanti illa quæ fit e pulmonibus.

VI. Pessima certe, quæ corpora graciliora,

collum oblongum, scapulas angustas, & depressas habentia, in juvenili ætate constituta, quæ ex parentibus simili morbo obnoxiiis nascuntur. E contra illa, quæ ex nimis alta, & violenta vociferatione, clamore, aut aliquo vehementi motu, suppressione naturalium evacuationum, omnis fere periculi expers est.

VII. Paullo difficilior, quæ ex abusu liquorum spirituosorum, calidorumque, ex retropulsione Scabiei, Erysipelatis, Variolarum, morbillorum, ulcerum, tumorumque nascitur, quæ scorbuto supervenit.

VIII. Quo sanguinis nimiam evacuationem cohibeam, venæ sectionem bis, terque pro vasorum turgentia institui jubeo.

IX. Flor. Cass. r. e. ℥ vi. cum pulp. tamarindor. ℥ ii. mane sumendas ægro præscribo. Dein vero decoction. fol. portulac. plantag. urtic. unc. vi. nitr. purif. ℥ i. syrup. heder. terrestr. unc. i. quotidie exhibeo per plures dies. Si præsto sint succi earundem plantarum, dici vix potest, quam bene cedant ad uncias tres quotidie assumpti.

X. Emulsionem quoque ex semin. quat. frigidor. unc. i. s. papaver. alb. ℥ ii. in aq. plantag. portulac. vel simili mirum in modum conferre visæ sunt.

XI. Hisce frustra adhibitis fungo melitensi pul. a ℥ i. ad ℥ s. ex jusculo foliis bellidis minoris alterato cum syrup. de ros. sic. unc. i. bis in die uti expedit.

XII. Electuarium quoque ex semin. papav. alb. ℥ ii. ter. sigillat. coral. rubror. a ℥ i. sacchar. rosat. unc. i., ad ℥ ii. duas exhibitum eximiam operam præstat.

XIII. Specifica vix, ac ne vix quidem locum

(1) lib. 6. cap. 33. (2) De Chirurgicis operationibus cap. 44.

(3) Epist. responsor. ad Thom. Bartholinum Casp. fil. de angina epid.

(4) Chir. p. 498 (5) Philos. Transact. Abrigement. v. 7.

(6) Traité des opérations de Chirurg. Tom. 2.

(7) Institut. Chirurg. P. 2. sect. 3. cap. 99.

locum habent, nisi remota fuerit morbi causa.

XIV. Juscula extremitatum pedum vituli, & in gelatinam conversa cum gum. arabic. tragacant. continuo sunt usurpanda. A rebus calidis, & a vino absteineat eger, motibus violentis animi, & corporis, a vociferatione alta, ac clamoribus.

XV. Post sanguinem sistencia, praesertim si remaneat levis quedam tussicula, et difficultas respirationis, febricula, et cruentum sputum recrudescat, sequens destillatum propinetur. ℞. ser. lact. Caprin. vel Vaccin. Lib. xx. fol. heder. terrestr. veron. fl. hyperic. Consolid. minor. polig. a M. i. Caudar. canceror. cum suis cortic. contus. pulp. ranar. a Lib. i. s. Jujubar. a nucleo separat. Lib. i. M. f. s. a. destillatio in B. M. et detur ad unc. x. quotidie. Hujusce loco sequens decoctum exhibeatur.

℞. Radic. chin. ℥ ii. ebor. cor. cer. ras. a ℥ i. Hord. mund. ℥ ii. semin. melon. cucurb. a unc. i. flor. hyperic. M. i. Car. vizul. unc. iii. ranar. excortic. caudar. canceror. a unc. i. Aq. font. Lib. i. m. in vase vitreo circulatorio bene clauso in B. M. s. a. f. ebul. usque ad consumption. tertiae partis col. detur quotidie per xxx. dies.

XVI. Aestivo tempore aquae nocerianae summe conveniunt incipiendo a lib. ii. augendo dosim usque ad lib. iv. circiter non ultra.

XVII. Tandem dieta lactea, vel semilactea imperanda.

C A P U T II.

De Hemoptysi.

I. **Q**uotiescumque sanguis per os cum tussi plus minus violenta &c.) Plures sunt partes, ex quibus sputum sanguinis ortum traducere potest. Ex capite, gingivis, glandulis palatinis, ac totius oris cavitatibus, ex pharynge, ventriculo, larynge, bronchiis, vesiculis pulmonalibus. Ut vero cognoscatur, quo ex loco sanguis fundatur, ad ea, quae sanguinis sputum antecedunt, ad rejectionis modum, & rejecti sputi conditionem attendendum est. Si dolor capitis praecesserit, aurium tinnitus, venarum frontis elatio, rubor genarum, & faciei totius, & sputum sanguinis atrii, congrumatique cum scretu, titillationis, & caloris sensu in palato, qualis ex catarrho

solet contingere, superveniat cum symptomatum levamine, e capite profluere sanguinem censendum est. Si levi expuitione sanguis saliva dilutus ejiciatur, ex gingivis, glandulisque oris, & faucium erumpere pro certo habendum. Non potest enim sanguis ex dictis glandulis effundi, quin humor etiam salivalis copiose effundatur, unde saliva dilutus apparet, id quod Scorbuticis non raro contingere manifestum est. Si per vomitum ejiciatur, ex ventriculo provenire dubitandum non est; si vero per tussim, quae tamen levis sit, non profunda, aut per scretum, ex trachea, vicinisque locis. Ubi enim ex trachea ejicitur sanguis, irritat ejusdem nerveas fibrillas, & in convulsionem agit, quae deinceps bronchiis, membranis, & musculis ad respirationem facientibus communicata tussim excitat, levem tamen, nec profundam. Quod diligenter tenendum est. Tussis enim inseparabilis comes est sanguinis sputi e pulmonibus, sed hoc discrimine, quod violenta isthaec est, ac profunda. Quamquam si sola tussis consideretur, in fraudem facile induci possunt medentes, cum haec differentiae non raro imponant. Dum igitur e pulmonibus exit sanguis, non solum cum tussi violenta, & profunda ejicitur, sed sanguis ipse floridus est, & admixto aere spumosus. Et licet ibidem subsistens aut acidus liquores offendens, ater, concretusque evadere possit, unde suspicari fas sit, ex capite, aut aliis partibus exire; si tamen ad respirationem attendatur, quae propterea difficilis sit, cum ardoris, punctiois, vel quasi rupturae, & divulsionis sensu, ex pulmone erumpere sanguinem certo certius habendum. Quibus apparet, signa, quae solent sputum sanguinis e pulmonibus comitari, singillatim accepta minus tuta esse, ideoque conjunctim esse perpendenda, ut nullus suspicioni locus relinquatur.

II. *Causae proximae sunt* 1. *sanguinis e vasis sanguiferis pulmonum in lateralia lymphatica irruptio &c.*) Quinque modis sanguinem e propriis vasis effundi posse communiter reputatur. Primum modum Anastomosis, idest extremorum osculorum cum venularum, tum arteriolarum apertionem vocarunt Veteres fere Medici; alterum diæresim, seu divisionem, & solutam unitatem: tertium diapidism, seu rarefactionem canalium, qua fit, ut sanguis ex eorum-

rumdem tunicis quasi transcolatus transfundet: quartum rixim sive rupturam: quintum diabrosim, quod erosionem sonat. Utrum detur Anastomosis inter Recentiores Medicos controversum est. Nonnulli enim certissimis observationibus Anatomicorum edocti, quibus compertum est, extremorum canaliculorum oscula, venasque, & arteriolas continuas esse, vel si minus continuas, osculis certe suis perpetuo patentibus, haud fieri posse putant, ut sanguis ex extremis osculis cum venularum, tum arteriolarum apertis erumpere possit, quæ fuit Veterum sententia. Alii vero eo adducti sunt, ut crederent, Anastomosis dari posse, non ea quidem ratione, qua fieri Veteres tradiderunt, excusatione cæteroquin dignissimi, quod circulationem sanguinis ignorabant, sed ea fere, quam tradam. Putant nimirum, arterias, postquam in minimas ramificationes distributæ fuerint, pulsu tandem cessante in duplicis generis canales reflexos abire, illos quidem, qui majori diametro globulos sanguinis recipere, qui vero angustiores sunt, tenuem tantum, & fluxilem lympham suscipere. Atque hanc quidem philosophandi rationem experimenta confirmant. Flatus enim, aut argentum vivum, aut alius liquor siphone per arterias immisus non tantum per venas, sed & per vasa lymphatica partium transit, ut Cl. Nukius, & Malpighius testati sunt. Hinc si sanguis, qui ab arteriis in venas fluere secundum naturæ leges deberet, in vasa lymphatica effundatur, hæmorrhagia, atque effusio sanguinis sequetur. Cujusce rei exemplo esse potest sanguis, qui ex Mulieribus menstruantibus ex utero certo, statoque tempore erumpit. Quotiescumque enim rapida circulatione ab arteriis in venas transmittitur, quod plerumque contingit, cum ejus copia tanta non est, ut latera vasorum distendens, atque eorumdem extremitates occludens sibimetipsi liberum excursus præpediat, nulla fit ejusdem in lymphatica vasa effusio, ideoque Menses subsistunt. Si vero fiat talis sanguinis plenitudo propter peculiarem uteri constitutionem ad eundem potius, quam alia loca propulsi, ut ab arteriis in venas libere transmitti nequeat, lateraliter impetum faciens in vasa lymphatica transfertur, & mensium fluxus sequitur. Quo apparet, non ita rejiciendam

Tom. II.

(1) tract. de cor. cap. 2.

esse Anastomosis, ut fieri nullo modo posse affirmare liceat.

Diæresi quid esse potest manifestius? Eam nimirum a secante, incidente, aut pungente quovis corpore oriri posse vel lippis æque, ac tonsoribus notum est plus, quam ipsorum digiti, atque ungues.

Utrum diapedisis sputi sanguinis e pulmonibus causa esse possit, dubitari jure merito potest. Arduum enim atque insolens explicatu est, quomodo vasorum sanguiferorum tunica ita rarefieri possint, ut sanguis erumpat floridus, spumofus, perinde ac si e vena secta eductus fuisset. Potest quidem sanguis ad summam tenuitatem redigi, id quod scorbuto laborantibus sæpissime contingit; ad eam tamen redigi, quæ e vasorum poris una cum globulis dilabatur, non facile judicaverim. Hæmorrhagias, quæ scorbuto laborantibus familiares sunt, quasque nonnulli ad diapedisim referunt, id ex tenuitate nimia, & fibrarum laxitate, (quæ duo in scorbuto deprehenduntur) arguentes, ad erosionem potius referre maluerim, ceu quæ a salium acerrimorum, ac fere causticorum copia ortum traducit. Serosam sanguinis partem exprimi posse a vasis sanguiferis absque ulla solutione continui experimento Richardi Lovveri (1) perbelle demonstratur. Cum enim venam cavam vivi canis infra regionem cordis forti vinculo ligasset, ac mortuum canem non multo post secuisset, magnam feri copiam in Abdomine collectam haud injucundo spectaculo deprehendit. Alterius canis jugulares venas ligavit, qui intra duos dies quasi Angina suffocatus interiit. Partes omnes ejusdem supra ligaturam majorem in modum intumuerunt, ac toto hoc tempore non solum copiosæ lacrymæ ex ejus oculis effusæ sunt, sed etiam saliva pleno flumine ad instar eorum, qui Mercurium sumunt, profluxit. Mortuo cane aperto, musculos omnes glandulasque capitis sero distentas observavit. Quo apparet, serum sanguinis ob cohibitum ejusdem motum distentis vasorum tunicis transmitti, non rubicundam, crassioraque partem, ideoque sputum sanguinis e pulmonibus ad hanc causam referendum non esse.

Rixim, sive rupturam, & diabrosim, sive erosionem vasorum pulmonalium sputum sanguinis progignere posse, manifestius quidem

C

dem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari.

III. *Causæ remotæ internæ sunt vasorum pulmonalium nimis tenella structura, convulsio &c.*) Quæcumque anastomosim, vel dieresim, rixim, ac diabrosim vasorum pulmonalium inducere valent, eadem sputo sanguinis producendo opportunissima existere perspicuum est. Aliæ autem causæ internæ sunt, aliæ externæ. Internæ vel a solidorum, vel a fluidorum vitiis desumuntur. Ad solidorum vitia pertinet primum nimis tenella vasorum pulmonalium structura, qua fit, ut a levi quacumque causa in eadem operante ea ratione afficiantur, qua opus est ad hæmorrhagiam.

Ad convulsionem quod attinet, silentio prætereundum non est, celebrem fuisse divisionem plethoræ in illam, quæ ad vasa dicitur, & alteram quæ ex vasis. Plethora quidem ad vasa dicitur cum moles tantum sanguinis augetur, capacitate vasorum continentium non mutata: ex vasis vero, cum non mutata mole sanguinis capacitas vasorum minuitur. Capacitas vasorum minuitur cum eadem plus æquo constringuntur, quæ constrictio vasorum, seu mavis convulsio, efficit, ut sanguis segniter moveatur in extremitatibus arteriolarum, ac venularum, vel plane consistat, viresque suas exerceat in latera vasorum, eademque a novo continuo affluente sanguine plus, quam par est distendantur, disrumpanturque, unde sanguinis effusio.

Plethora ad vasa vera, & ad vasa apparens.) Ad fluidorum vitia spectat plethora ad vasa vera, quæ dictis fere de causis sputum sanguinis e pulmonibus progignit. Hoc solum discrimen intercedit, quod nimia vasorum constrictione, seu convulsione, ac plethora ex vasis peccante, liber sanguinis excursus in extremitatibus vasorum capillarium impeditur non mutata sanguinis mole; plethora vero ad vasa peccante, mutata sanguinis mole, qua fit, ut majorem cum vasis continentibus rationem habeat, quam naturæ ordo postulat, ac propterea extremitates facile obstruat, ac sibi metipsum liberum excursus prohibeat, unde vel in lymphatica lateralia effundatur, & anastomosim, vel in latera vasorum vehementer impingens eorundem tunicas disrumpat, & rixim, atque hinc sanguinis effusionem pariat. Moles porro sangui-

nis augeri potest ob duas causas, vel quia augetur ejus materia, & moles, unde plethora ad vasa vera proficiscitur, vel augetur tantum ejus moles, sanguis videlicet rarefit, & expanditur, unde plethora ad vasa apparens enascitur. Hæc autem sanguinis expansio, sive plethora ad vasa apparens, qua ratione sputum sanguinis excitet, ex dictis adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla. Sanguinem nimirum plus justo rarefcentem capillaria vasa nimis distendere, eorumque extremitates angustantem sibi met cursum impedire contingit, vasa sanguifera pulmonum disrumpere, atque hac ratione sanguinis effusionem promoveri.

Motus nimis velox per vasa universi corporis.) Sanguis magna celeritate per vasa universa fluens, cum insignes patitur suarum partium allisiones, rarefit, atque expanditur, magna præterea vi truditur in dextrum cordis ventriculum, a dextro cordis ventriculo in arteriam pulmonalem, ac pulmones, eosdemque infarcit, obstruitque, a novo autem continuo affluente sanguine distensiones præternaturales vasorum, ac disrutiones facile subsequuntur, atque hæmorrhagiæ.

Ejusdem nimis tardus, aut plane consistens in particulari parte corporis, vel &c.) Quotiescumque sanguis in aliqua parte corporis tarde, ac segniter movetur, vel plane subsistit, in eas velocius currere, quæ obstructæ non sunt, ex legibus hydraulicis constat. Cum nempe sanguis continuo motu nunquam intermisso moveri debeat, ne deficiente secretionem, ac derivationem spirituum animalium vita periclitetur, necesse est, ut sanguis in aliqua parte consistens ansam præbeat alteri parti sanguinis, ut in ramis arteriarum, venarumque, qui obstructi non sunt, majori velocitate moveatur, non secus ac aquæ fluminis contingit: si enim aliqui ejus rami obstruantur, majore copia, & velocitate in non obstructos exoneratur. Cum igitur velocius moveatur sanguis, præterquamquod rarefit, atque expanditur, unde pulmonum vasa distendens nimis, atque extremitates vasorum capillarium occludens eadem disrumpit; accedit præterea, magna vi a sinistro cordis ventriculo in arteriam pulmonalem irrumperere, unde vasorum tunicas facilius diduci contingit, ac tandem perrumpi. Quod si ob-

obstructio sit in ipsis pulmonibus, velut cum tubercula, vomicae in eodem latent, cum obicem offendat sanguis in non obstructos ramos majore velocitate, atque impetu truditur, vel plane subsistere cogitur. Utrumque autem, aut alterutrum contingat, vasa facile perrumpi adeo manifestum est, ut probatione nullatenus indigere posse putem.

Sanguinis acrimonia insignis.) Quomodo acrimonia insignis sanguinis sive acida ea sit, sive alchalyca sputum sanguinis excitet, facillimum explicatu est. Primum enim solidæ nostri corporis partes punguntur, ac mordentur, inque celeres, ac fortes contractiones aguntur, unde circularem sanguinis motum augeri contingit, ac propterea eundem expandi majorem in modum, ac rarescere, atque hinc præternaturales vasorum distentiones, ac rupturas exoriri. Quid quod ipsa ipsiusmet sanguinis acrimonia tunicae vasorum facile exeduntur?

IV. *Antecedentes, & externæ sunt ætas junior &c.*) Inter causas remotas internas a solidorum vitiis desumptas recensuimus vasorum pulmonalium nimis tenellam structuram. Tali porro structura maxime donantur, qui in certa ætate sunt constituti, quam Hippocrates (1) definivit a 18. usque ad trigessimum quintum annum; quæ fibræ pulmonum nondum eam texturam adeptæ sunt, ut fluidorum per vasa percurrentium actioni, aut externarum causarum vi resistere valeant. Quam mira res videtur cuicunque ætati suos esse morbos! Pueri nimirum, & adolescentes, junioresque mulieres hæmorrhagiis, sputo sanguinis pulmonali, phthisi obnoxii sunt; Senes catarrhis, obstructionibus viscerum, hydropi, apoplexiæ, paralyfi, & similibus; Juvenes, & qui in consistente sunt ætate morbis acutis, febribus ardentibus, & inflammationibus infestantur. Uti enim in juvenibus, & qui consistente sunt ætate magna vis, & superans tonus vasorum, ac viscerum adest, a quibus dum sanguis magno impetu movetur, atteritur, funditur, dissolvitur, e propriis vasis effunditur, unde morbi acuti, febres ardentes, inflammationes; & in senibus dispar tonus solidarum partium, partim videlicet atonia, & laxitas, partim densitas, & rigiditas pec-

cat, unde ii morbi superveniunt, qui a segni motu sanguinis, infarctu viscerum, obstructionibus ortum suum traducunt: ita in pueris, & adolescentibus vasa nimis mollia, & imbecilla sunt, ut a plenitudine sanguinis facile disrumpantur, ab acrimonia facile exedantur, corrodanturque, unde hæmorrhagiæ.

Temperamentum gracile, collum oblongum, scapulae angustæ &c.) Tali structura donantur, qui gracile temperamentum sortiti sunt, qui collum oblongum, scapulas angustas, & depressas. Quanto enim trachea, pulmonalis vena, & arteria longiores sunt, eo angustiores tenuioresque, ideoque debiles esse censendum est. Hinc sequitur, a continuo impetu impulsu sanguinis a dextro cordis ventriculo in pulmonalem arteriam, & pulmones, & ab impetu inspirati, & expirati aeris, facta ratione composita momenti sanguinis impulsu, & aeris inspirati, & expirati, vesiculas, fibras, ac membranas pulmonales majorem adhuc, ac maximam imbecillitatem nancisci, unde facile disrumpuntur, exeduntur, aut ea ratione afficiuntur, qua opus est ad hæmorrhagiam.

Incolatus locorum frigidorum.) Ut cuicunque ætati, ita etiam regioni sui sunt morbi, qui propterea vernaculi, & endemii dicuntur. Cum enim aer certos tonos aut laxitatis, aut adstrictionis pro varietate climatum, & regionum vel universo corpori, vel peculiari parti hominum inducat, ea re fit, ut cujuscunque regionis accolæ, atque peculiari sub climate viventes morbis peculiaribus, & propriis infestentur. Nempe qui frigidos montes habitant, sputo sanguinis e pulmonibus ob id potissimum obnoxii fiunt, quod frigidi aeris inspirati injuriis molles, ac delicatæ pulmonum fibræ facile læduntur, atque adstringi magis, ac densari easdem contingit, quam naturæ ordo postulat, unde sanguis facile lentescit, & extremitates vasorum capillarium ocludens sibimetipsi liberum excursus prohibet, unde facile canalium disruptio subsequitur. Huc accedit, ex frigidi aeris appulsu transpirationis cursum impediri, atque excrementa, recrementa que in sanguine colligi, qui propterea ad plethoram, vel dyscrasiam acrem disponitur, qua teneræ vasorum pulmonalium tunicae facile disrumpi, atque exedi possunt.

Ortus ex parentibus simili morbo obnoxiiis.) Non minus mirari subit, morbos esse quosdam hæreditarios, qui a parentibus in filios, ab his in nepotes traducuntur. Id quod non aliunde repetendum esse crediderim, quam ex eo quod a parentibus vel totius corporis, vel peculiaris partis adstrictione nimia, & rigiditate, aut laxitate, & atonia laborantibus, simili vitio affecti filii procreantur. Qui sputo sanguinis hac de causa corripuntur, ob id potissimum corripuntur, quod ea in illis est textura pulmonalium fibrarum, ac liquorum per easdem excurrentium, ut illa levi quacumque de causa disrumpantur, ac præterfluenti sanguini locum præbeant, hi vero eam naturam accipiunt, qua vasorum pulmonalium parietes, ac tunicas exedere valeant, unde hæmorrhagiæ. Hac de re vid. lib. 1. cap. 8. com. in aphor. 5.

Suppressio consuetarum evacuationum ex naribus, utero &c.) quæcumque vel nimiam plenitudinem sanguinis, vel ejusdem expansionem promovere valeant, ejus motum accelerare, ac velocem plus quam par est efficere, vel acribus, pungentibus, atque erodentibus particulis replere, ea cruento sputo remotissime ansam præbere, manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari. Plenitudinem præ cæteris excitant suppressi menses, aut hæmorrhoides: ut propterea minus mirandum sit, quasdam Mulieres, quibus Menstruæ purgationes suppressæ sunt, singulis fere mensibus sputo sanguinis obnoxias fieri. Quade re apte Prosper Alpinus (1), & Hippocrates loquuti sunt (2).

Abusus vini, & liquorum spirituosorum, abusus calidorum &c.) Sanguinis expansionem nimiam, atque rarefactionem procreat abusus liquorum spirituosorum, sulphureas videlicet, ac volatiles particulas in sanguinem introducendo, præterea hisce exhalantibus, crassis, terrestribus, acidisque remanentibus, eundem inertem ad motum, acidum reddendo, unde obstructions, disrptionesque vasorum sanguiferorum subsequuntur. Quid de aromaticis, acribus dicendum? Tenui nimirum, ac volatili sulphure, quibus eadem foeta sunt, non solum vasa, ac viscera mordentur, vellicanturque, atque in crebriores, vehementioresque contractions aguntur, unde sanguis

majorem in modum atteritur, funditur, expanditur, sed etiam ipsius sanguinis moleculæ penetrantur, dividuntur, exsolvuntur, ut tenuis, acris, atque ad erodendum aptissimus evadat.

Violenti motus, atque exercitationes, nimis alta vociferatio, Scabiei, Erysipelatis &c.) Rarefaciunt sanguinem, atque motum ejusdem celerem, ac velocem efficiunt violenti motus, atque exercitationes cum totius corporis, tum pulmonis, quorum in censu veniunt nimis alta, ac violenta vociferatio, qua pulmo valde concutitur, atque exagitatur, conatus insignes respirationis, ut contingit in iis, qui Musicis instrumentis delectantur, tubis scilicet, lituis &c. Acribus tandem, pungentibus, atque erodentibus salibus inquinat massam sanguinis Scabiei, Erysipelatis, Variolarum, Morbillorum, aut tumorum retropulsio, unde vasa sanguinea exedi facile contingit, ac sanguinem effundi.

V. *Nulla hæmorrhagia tanti faciendæ quanti illa, quæ fit e pulmonibus.*) Pleræque sunt hæmorrhagiæ, quæ salutes dicuntur, velut illæ, quibus morbus, aut causa morbum efficiens, aut efficere potens aufertur. In harum censu veniunt hæmorrhagiæ, quæ in juvenibus, & fervidioribus contingunt e naribus, in viris vero, & qui in ætate consistente sunt constituti ex hæmorrhoidibus, quibus a superfluo tantum sanguine corpus exoneratur, (id quod præ cæteris adnotavit Cl. Stahlus) demum hæmorrhagiæ quædam criticæ, & acutos morbos non raro solventes. Sunt etiam non salutes dictæ, cujusmodi sunt illæ, quæ sive ex naribus, sive ex hæmorrhoidibus aliisque partibus nimium protrahuntur, unde sanguis ultra congruentem mensuram effusus novos producit morbos, cachexias scilicet, hydropes, & hujuscemodi. Sed illud animadversione dignum est, hæmorrhagias, quæ ex dictis partibus contingunt, si pro temporis ratione, sanguinis effusi copia non sint immoderatæ, nihil fere, aut parum detrimenti asferre. Ita hæmorrhoidum fluxus perdurat quandoque ad menses citra noxam. Quamvis enim immoderata sit evacuatio, si diuturnitas temporis spectetur, cum tamen sensim sensimque sanguis effundatur, omnis fere periculi expers fit. Quin imo suppressis narium hæmorrhagiis

(1) *Med. meth.*(2) *lib. 1. de morb. sect. 6.*

rhagiis in pueris stagnationes fiunt in capite, quæ Epilepsiam excitant; suppressis hæmorrhoidibus, pathemata hypocondriaca molestissima, obstructions viscerum imi ventris, hydropes facile subsequuntur, ut passim supra laudatus Stahlius testatur. Quæ ne affirmari jure merito queant de sanguinis evacuationibus ex pulmonibus, facit potissimum visceris nobilitas, atque usus. Cum enim pulmo ex meris vesiculis minimis quasi carneis, & vasis diversis conflatus sit, bronchiis scilicet, quæ a trachea orta primo in ramos, deinde in ramulos innumeros divisa desinunt in minimas illas vesiculas, præter arteriam, & venam pulmonalem, quæ uti bronchia in innumeros ramusculos desinentes circa vesiculas rete vasculosum Malpighii efficiunt; fit ut effusus per pulmonis substantiam sanguis non facile penitus per bronchia (ut præ ceteris notat Cl. Hoffmannus (1)), & asperam arteriam evehatur, sed in vesiculosa substantia subsistens, componentibus ejus partibus sensim a se mutuo solutis, secedentibusque, subtilioribus avolantibus sensim, sensimque corrumpatur, atque putrescat, unde a sanguinis sputo puris sputum, a puris sputo tabes subsequatur, ut Hippocrates præ ceteris testatus est. Quod si mente volutaveris, pulmonem sanguini ex dextro cordis ventriculo in sinistram trahendo, aeri præterea excipiendo, emittendoque, insigni videlicet respirationis muneri obeundo destinatum esse, unde continuo expandi, ac contrahi, dilatari, ac constringi debeat, disrupta, exesa, aut simili vitio affecta vasa difficillime coalescere, & consolidari posse manifestissima res est. Hinc sequitur, hæmorrhagiam pulmonalem omnium periculosissimam esse, ideoque quacumque de causa superveniat summopere pertimescendam.

VI. *Pessima certe, quæ corpora graciliora, collum oblongum, scapulas angustas &c.* Quamquam vero plus minus periculosa hæmorrhagia censenda est pro diversitate causarum, a quibus ortum suum traducit. Vel enim dispositio quædam est ad hæmoptysim ex parte subjecti, temperamenti ejusdem, ætatis, unde hæmoptylis habitualis dicta, nulla præcedente manifesta causa, exoritur: vel nulla præexistente dispositio-

ne, a causis extrinsecus advenientibus, suppressione videlicet consuetarum evacuationum, a nimis alta, & violenta vociferatione, clamore, aut vehementi aliquo motu producitur, quæ propterea accidentalis appellatur. Si primum contigerit, raro morbus curari potest, imo plerumque in puris sputum, & tabem desinit. Sin alterum, remotis causis, quæ cruentæ excretioni impetum dederant, recta vitæ, victusque ratione felicissime profigatur. Cum enim ab hisce causis exoritur sputum cruentum, ob rupturam, ob vasorum scissionem contingit; cum autem partes ruptæ, aut scissæ sint, in suis extremitatibus adhuc integre servantur, ideoque depletis vasis coalescere, ac consolidari facile possunt. In iis, quibus suppressi sunt menses, cruentum sputum omnis fere periculi expers esse facit potissimum ea ratio, quia a plenitudine sanguinis exoritur, qua remota nimiam quoque vasorum distentionem tolli contingit, atque abhinc prodeuntem sanguinis effusionem sisti. Neque novum est, sanguinem a mensium regurgitatione ex insuetis locis critice excerni. Ita Horstius (2) ex auribus, & Hollerius (3), & Jo. Rhodius (4) ex gingivis, ex dentis alveo critice excretum hac de causa testantur.

VII. *Paullo difficilior, quæ ex abusu liquorum spirituosorum, calidorumque &c.* Quam apte Veteres plenitudinem in solitariam, & comitatam distinxere! Solitariam illam appellarunt, quæ fit sine ullo sanguinis vitio in qualitate; comitatam vero, quæ cum cacoehymia, seu vitiata sanguinis crasi conjungitur; unde non diæresis, seu divisio, & soluta unitas vasorum pulmonalium, non rhixis, seu ruptura, non anastomosis, sed diabrosis, nempe erosio contingit. Hinc præterquamquod difficillime erosa vasa consolidantur, siquidem abrase, exese cum sint in suis extremitatibus difficillime elongari possunt, quod apprime necessarium est, ut coalescant, atque consolidentur aperta vasa, accedit præterea, vel si coalescant remanere adhuc vitiatam sanguinis crasim, quæ vix ullo remedii genere corrigi potest, ut præclare adnotavit Cl. Mortonus. Cum igitur sanguinis crasim vitiare valeant abusus liquorum spirituosorum, calidorumque, scabiei, ulcerum,

her-

(1) M. S. T. 4. p. 2. cap. 2. sect. 14.
(3) com. in lib. 2. sect. 2. Cacar. f. 18.

(2) in præfat. ad p. 2. obs. Schenkii lib. 4.
(4) cent. 3. obs. 51.

herpetum tumorumque retropulsio, & alia ejuscemodi, sputum cruentum, quod a prædictis causis enascitur, periculosum esse, adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla.

VIII. *Quo sanguinis nimiam evacuationem cobibeam, venæ sectionem bis terque &c.* Ut cæterarum hæmorrhagiarum, ita sputi sanguinis e pulmonibus duplex curatio est. Altera in ipso paroxysmo, seu sanguinis excretionem urgente, altera extra paroxysmum ad præservandum. Inter remedia, quæ in paroxysmo sanguinem sistere valent, venæ sectio omnium fere accuratiorum practicum consensu principem obtinet locum. Non solum enim sanguinis plenitudo, qua vasa disrumpuntur, venæ sectione tollitur, sed etiam motus ejus a parte, unde fluit, avertitur. Plenitudo sanguinis, ut supra ostendimus, vel absoluta est, & vera, aut relativa, & apparens. Absoluta, & vera, si re ipsa multus sanguis in arteriis, & venis existat, apparens, si orgasmo nimium rareseat, atque expandatur. Illam omnium utilissime venæ sectionem tollere, extra omnem dubitationis aleam est positum. *Omnium*, inquam, *utilissime*: non solum enim tutissime, sed promptissime omnium remediorum, quæ nota sunt Medicis, materiam sanguinis minuit. Tutior est evacuantibus per emissaria naturalia, atque arte excitata; siquidem hæc nerveas fibrillas extimulando, atque sanguinem exagitando vasa magis disrumpere valent. Tutior est exercitationibus, ac motibus; siquidem dum circulationem sanguinis accelerant, ejusdem orgasmum, ac rarefactionem progignunt, hinc disruptionis vasorum promptius periculum. Promptior, & tutior est inedia. Si enim opus sit libras duas sanguinis detrahere, altero minuto secundo per sectam venam commodissime detrahi manifesta res est. Si eandem sanguinis quantitatem per inediam minuere velis, vix duodecim horarum spatium eandem minuas. Viginti enim quatuor horarum spatium vix quatuor libras sanguinis minui experimentis Cl. Sanctorii compertum est. Per duodecim igitur horas vix duas libras sanguinis decedere tam nota res est, quam quæ notissima.

Plenitudinem apparentem venæ sectione tolli non adeo evidens esse plerique putant, ut nullus dubitandi locus relinquatur. Cum

enim detractione sanguinis vires motrices cordis, & arteriarum, quæ a nimia expansione, atque rarefactione infirmabantur (ut in elasticis contingit, quæ nimium distracta ad sese restituendum fiunt ineptiora) expeditiores reddantur, validius etiam sanguinem impellere, atque ejus circularem motum accelerare valeant, hinc sulphureis, tenuioribusque particulis exaltatis, fundi, atque exsolvi eundem contingit, magis, magisque rarefcere, atque expandi, atque morbum augeri, aut confirmari. Hæc fere qui venæ sectionem in orgasmo, ac rarefactione instituendam esse negant. Verum si ad examen sedulo pro ingenii modulo revocentur alii effectus, qui venæ sectionem sequuntur, nullus dubito, quin hac opinione relicta, in alteram illorum, qui venæ sectionem in orgasmo sanguinis præstantissimum si quod aliud auxilium prætendunt, pedibus iturus sis. Ecquis porro est, qui non videat, imminuta sanguinis copia partes ejusdem amplius in vasis spatium adeptas, non ita se mutuo premere, uti prius, non ita pressas, atque elisas calorem, fervoremque non ita magnum procreare, atque abhinc prodeuntem orgasmum, atque effervescentiam temperari? Quamquam licet orgasmum non tollat venæ sectio, id quod facile contingit in iis, qui sanguine pertenui (ut sunt biliosi) præditi sunt, quia licet ictus ejus partium inter se rariores, & debiliores sint, sunt tamen fortiores, & crebriores in latera vasorum, unde sulphureas, tenuioresque partes, quæ in biliosis abundant, facile exsolvi contingit, ac sanguinem incallescere, & expandi; si venæ sectio efficere valeat, ut sanguis ad certam aliquam partem potius, quam ad aliam determinetur, ac propterea si nimium fluat ad pectus, atque e pulmonibus erumpat, possit vena secta ab iisdem averti, nihil est sane, cur venæ sectio quam citissime in sputo cruento non celebretur. Ecquis autem est rei medicæ adeo ignarus, cui præclara hæc phlebotomiæ emolumenta tam nota non sint, quam quæ notissima? Enimvero dum e secta vena, puta basilica brachii, profilit sanguis, succedentem sanguinem, atque præsertim qui per axillarem arteriam advehitur, minus in suo motu impediri manifestum est; hinc sanguis equabiliter quaquaversum e corde propulsus, cum minorem obicem offendat ad eam partem, quam

ad

ad reliquas, ad illam rapidiori circulatione trajicitur; atque hinc sanguinis excretio e pulmonibus, saltem per aliquod tempus, quo tempore poterunt alia congrua, & opportuna medicamenta adhiberi, cohibetur.

IX. *Fl. Caf. r. e. 3 vi. cum pulp. tamarindor. &c.*) Non minus proficua ad revelendum censeantur, quæ purgandi facultate pollent. Verum, si quid sentio, istiusmodi medicamentis corpora hæmoptoicorum vix exagitanda traderem, ceu quæ nervosum genus extimulando, majus periculum disruptionis vasorum inferunt. Quare si opus sit alvum subducere, uti præstat solum lenientibus, & quæ cum ad humores biliosos evacuandos, & ex massa sanguinea præcipitandos, tum ejusdem effervescentiæ compescendæ sunt opportuna. Inter hæc præstant Tamarindi, atque ex ipsis extracta pulpa, qui suavi acore, quo sunt præditi, prædictis muneribus obeundis opportunissimi existunt.

Dein vero decoction. fol. portulac. &c. nitr. purif. &c.) Ad sanguinem in ipso paroxysmo suppressendum præter avertentia, ea in usum esse vocanda neminem latet, quæ pravam sanguinis constitutionem corrigere, atque vasorum orificia claudere valent. Pro varia igitur sanguinis constitutione, ac vasorum sanguiferorum læsione, varianda esse medicamenta manifestum est. Adest plerunque orgasmus, atque effervescencia sanguinis. Ea igitur quæ eandem temperare valent, locum habere etiam me tacente facile omnes vident. Nitrata omnium sunt præstantissima. Pulcherrima enim illorum laus est non solum sanguinis motum compescere, fervoremque temperare, quod dici vix potest quantum ad blandam sanguinis motus retardationem efficiendam, atque abhinc prodeuntem sanguinis evacuationem sistendam valeat, sed blandissime attenuando congestionem ejusdem auferre, equabilem circulationem, atque inde consequentem secretionem serosi laticis per renes in morbis pectoris tantopere exoptandam, promoveri. Quo loco minus mirari subit, frequentissimo in usu fuisse felicissimo practico Riverio, ac mira de ejusdem virtute, atque efficacia ad compescendas hæmorrhagias in ipsius scriptis inveniri. Cl. quoque Mynsicht nitri usum mirifice extollit, ut li-

quet ex pluribus iisque eximiis compositionibus, quæ extant in Armamentario ejusdem chymico, in quibus nitrum basim constituit.

Nitrosis particulis sæpe sunt nostrates quædam plantæ non ab orientalibus plagis, ac peregrinis regionibus ad nos magnis impensis advectæ, quarum nulla alia pulchrior laus est, quam ut majori gloria sanent, portulaca scilicet, urtica, & hujusmodi, quæ ad nimium fervorem, motumque humorum compescendum, atque abhinc prodeuntem sanguinis excretionem cohibendam aptissime existunt.

X. *Emulsiones quoque ex sem. quat. frigidor. unc. i. s. papaver. alb. &c.*) Insignem præ cæteris ad quascumque hæmorrhagias sistendas facultatem inesse opiatum, quatenus & irritationes, & spirituum impetum sedant, docuit Etmullerus. Verum in cruento sputo vix locum habere, & exitus ipse declarat, & ratio ab experimentis ducta confirmat. Nempe observationibus comperitum est, solidis partibus per opiata medicamenta nimis debilitatis, & consequenter laxata nimis pulmonum compage, imparique reddita ad sanguinem e disruptis vasis effusum per rissum ejiciendum, congestionem, atque hinc abscessus, ulcera, puris sputum, ac tabem subsequutam fuisse. Præterea experimentis Jo. Antonii Stancarii (1) deprehensum est, opiatum sanguini e vena extracto affusis, magnam seri copiam a sanguine secretam apparuisse, eamque pene totam in gelatinam concrevisse instar cornu cervi, vel etiam concreti illius, quod in sanguine illorum, qui pleuritide affecti sunt, solet observari, ejusque superficiem membrana quasi quadam obductam, quæ cultri anatomici vel acutissimi aciem fugiebat: cum interim eodem sanguine in altero vase conservato absque ullius corporis admixtione, nihil horum accidisse observaverit. Quæ quidem omnia protenso quasi digito commostrant, opiata medicamenta insignem mutationem in sanguinem inducere, eumque majorem in modum coagere, figere, ac condensare, unde congestionem subsequuntur, quæ phthisim valent procreare. Quare si irritationes, ac spirituum impetus sedandi sint, iis uti expedit, quæ anodyna potius facultate donantur, inter quæ eminent semina papaver. alb.

(1) Comment. Instit. Scient. Academ. Bonon.

alb. & ex iis paratę emulsiones in aquis refrigerantibus dictis, quęque ad sanguinis effervescentiam compescendam sunt opportuna.

XI. *Hiscę frustra adhibitis, fungo meliten.*) Quęvis sanguinis evacuatio dupliciter consideranda est, vel ut levis, vel ut vehemens, & immodica. Si levis fuerit, sola nitrata, ac papaveracea sufficere ad eandem sistendam visa sunt. Si immodica, ad validiora sanguinem supprimentia confugiendum est. Quamplurima a magnis, doctisque Auctoribus in eum finem commendantur. Atque in his quidem maxime illustria sunt alumen, vitriolum, & ex his composita. Ex vitriolo quidem ol. vitriol. spirit. ejusdem, colcothar vitrioli, seu caput mortuum, quod remanet ex vitriolo dulci. Ex alumine, spiritus ejusdem, specificum Helvetii, quod ex alumine, & sanguine Draconis paratur, aqua stiptica Lemery, quę pro basi agnoscit colcothar vitrioli, & alumen, ut mittam liquorem stipticum Barkausen, aut illum Wedelii, aliaque ejuscemodi. Quę tamen vix, ac ne vix quidem locum habent in sputo cruento pulmonari. Cui enim pulmones contrahi continuo, distrahiq; debeant, comprimi, atque expandi, flexiles sint oportet, quę flexilitas si usu adstringentium tollatur, feri & lymphę stagnationes facile contingunt, hinc tubercula, abscessus, puris sputum, ac tabes. Huc accedit, medicamenta desumpta ex vitriolo, & alumine magnam in sanguinem mutationem inducere, ut liquet ex aluminis, & vitrioli affusione sanguini e vena extracto, quem majorem in modum densare, figere, & in grumos cogere expertus est supra cit. Stancarius, unde gravissima incommoda in egrum emanare possunt. Nihil porro mali verendum ex mitioribus, quęque intus sumpta nullam in sanguinem mutationem inducere valent. In horum censu venit Fungus Melitenensis, quem tutissimum eque, atque efficacissimum esse ad sanguinem supprimendum observationibus accuratiorum practico- rum compertum est. Quid quod vix ac ne vix quidem crasim sanguinis mutare valet? Nempe affusus sanguini e vena extracto nihil effecit, ut similis illi sanguis non videretur, qui sine ulla admixtione fuerat conservatus, cum ex affusione vitrioli, alu-

minis, & similium mutationes inductę sint quam maxime, ut Cl. Stancarius testatus est.

Ex jusculo foliis Bellidis minoris alterato.) Quamvis Fungus Melitenensis, atque alia ejuscemodi sanguinem supprimentia nullam fere alterationem in sanguinem inducere valeant ipsum cogendo, figendoque; salubre tamen practico- rum consilium ea simul adhibere, quę grumos sanguinis dissolvere habent, ac discutere, qui sponte fiunt, ne corruptus phthisim excitet. Bellidis minoris efficaciam ad grumosum sanguinem dissolvendum, & discutiendum sive ex casu, sive ex vulnere, sive ex contusione qui non cognoscit, medicinam cognoscit plane nullam, ut notat Cl. Etmullerus. Tenuibus nempe, quibus scatet particulis, sanguineam massam spissiore dissolvit, attenuat, & fibrarum tonum restituit. Quo loco minus mirari subit, inter antipleuritica ad sanguinem fere coagulatum resolvendum ab Helmontio commendari. Quid quod nullum præstantius inveniri datum est medicamen ad vulnera curanda, ut monet Jacob. Cornutus (1)? ut mittam quod refert Emmanuel König Medicus Basileensis (2), vulnus thoracis, cum læsione pulmonum, usu decocti bellidis minoris sanatum fuisse, quodque de mira ejusdem virtute adversus phthisim Ravius testatur.

XII. *Electuarium quoque ex semin. papav. alb. 3 ii. ter. sigillat. coral. rubr. &c.*) Simili fere virtute donantur terre sigillatę, ac corallia, quęque blando quodam glutine consolidant, simulque demulcent, inter quę eminet saccharum rosatum, & ex his compositum electuarium additione semin. papaveris, illi persimile, quo Helidæus de Paduanis sputa sanguinis incantamenti adinstar suppressa vidisse testatus est. Reciebat præclarus Auctor in electuarium semina hyosciami, quibus irritationes, & spirituum impetus sedandi facultas inesse reputatur. Verum, ut alibi ostendimus, omnes ejus partes homini sunt infestissimę, aut mentis alienationes, aut sensuum torpores inducendo. Ita medicina quadam, quę seminis hyosciami haud exiguum portionem habebat, liberalius ex injuria assumpta, hæmoptycum aliquot dies vigilantem, omnisque memorię, & sensus expertem fuisse testatur Frid. Hoffmannus (3). Quę

res

(1) in hist. plantar. Canad.

(2) Regn. veget.

(3) M. S. T. 2. de ven. soporif.

res potissimum effecerunt, ut internus illius usus apud accuratiores practicos obsoleverit.

XIII. *Specifica vix, ac ne vix quidem locum habent &c.*) Quamplurima sunt remedia, quæ specifica virtute ad hæmorrhagias sistendas commendantur a Scriptoribus magnis, & doctis. Cum Medicinam addiscerem, quemdam novi cæteroquin fortunatissimum Medicum, qui in omni fere morbo specifica ahiebat. Induxi in animum, ea, ubi res, & occasio ferret, experiri velle. Mirum dictu nullum unquam, nescio quo fato, deprehendere potuisse, quod votis responderet. Quod cum sedulo ad examen pro ingenii modulo revocarem, effecit, ne specificis medicamentis plus tribuerem quam par est. Quamquam vero illud haud inficias ire ausim, revera dari nonnulla medicamenta, quæ largas nimis sanguinis evacuationes sistunt. Pulverem sympathicum dictum hæmorrhagias sistere, vel si linteum madefacto sanguine, qui ex aperto loco profluit, inspergatur, certissimis observationibus, atque experimentis compertum est. Nihil est aliud hic pulvis, quam Vitriolum calcinatum ad albedinem, sive id fiat, ut nonnulli mysteriose volunt, ad Solem diebus canicularibus, sive calore hypocaufti. Verum eodem ecquis se tuto uti posse confidat, nisi probe noverit prius morbi causam remotam fuisse? Si in hæmoptysi a plenitudine sanguinis, ab ejusdem orgasmo, ab acrimonia corrosiva oriunda adhibeatur, neque plenitudo sanguinis venæ sectione tollatur, neque orgasmus refrigerantibus temperetur, neque acrimonia corrigatur, putas ne cessante hæmorrhagia, morbum debellatum iri, neque recidivas pessimas, ac periculosissimas esse consequuturas? Juvenis quidam ortus a parentibus phthisicis sputo cruento insigni corripitur; varia eaque meliora adhibentur medicamina, sed omnia frustra. Nescio quo consilio, me incio, pulverem adhibent ad sanguinem suppressendum felicissimo prorsus eventu. Quo fateor me non parum hæsisse. Verum mirum dictu, in sputum cruentum denuo incidisse, quod ne imminui quidem potuit, quocumque tandem remedii genere adhibito, huic puris sputum supervenisse, ac tabem, qua eger interemptus est. An igitur temeritatis notam effugere valeas, si ea in

Tom. II.

(1) lib. de morb.

usum revoces, quæ minus tuta esse, & exitus ipse declarat, & ratio ab observationibus ducta confirmat?

XIV. *Juscula extremitatum pedum vituli &c. cum gum. arabic.*) Dicitur vix potest quantum valeant gelatinosa, ac mucilaginosa corpora ad fluxiles nimis humores incrasandos, atque abhinc sanguinis evacuationes nimias supprimendas. Jam vero pulmones ipsos, si forte nimis constricti sint, blande relaxari contingit, sanguinem e disruptis, aut erosis in vesicularem substantiam effusum, atque ibidem hærentem sensim, sensimque resolvi, & qua data porta extra nobilissimi visceris confinia educi, qui cæteroquin corruptus, ac putrescens puris sputum, ac tabem excitare posset. Novi quemdam fide dignissimum virum, qui testabatur se in adolescentia constitutum sputo sanguinis pressum repetito usu gum. arabic. perfectissime convaluisse, ut ad extremum fere usque senium integer omnino perveniret.

XV. *Post sanguinem sistencia, præsertim si remaneat levis quedam tussicula &c. ser. lact. &c.*) Egregie docet Hippocrates (1), sanguinem expuenti necesse esse nec tussim supervenire, nec difficultatem respirationis, neque febrem, neque sanguinis sputum denuo recrudescere; secus enim verendum est, ne sanguinis sputum in puris sputum desinat, ac tabem. Quod si in ullo cruento sputo contingit, contingit maxime in eo, quod a vitiata sanguinis crasi, acrimonia scilicet insigni ortum traducit, quæ tunicae vasorum exeduntur, corroduunturque. Methodus igitur præservativa in hoc potissimum sita est, ut præcaveatur, ne tussis superveniat, & difficultas respirationis, & alia recensita symptomata, quæ sanguinis sputi in puris sputum transitum portendunt. Tussis quidem non aliunde repetenda est, quam ex vasorum orificiis ita coalescentibus, ac consolidatis, ut globulose sanguinis parti exitum præcludant, non tenuiori, serosæ scilicet, ac lymphaticæ, quæ propterea in vesiculas pulmonales effusa tussim excitat. Quæ si in ea quantitate colligatur, ut vesiculas easdem infarciat, atque obstruat, tenuioribus exhalantibus particulis, crassioribus, ac terrestribus remanentibus facile putrescit, corrumpitur, ichorosa fit, tunicas vasorum sanguiferorum

D

denuo

denuo corrodit, exeditque, hinc difficultas respirationis, febricula, ac sputi sanguinis recidiva, quam puris sputum sequitur. His ergo apparentibus eo nervi industriæ omnes intendendi sunt, ut vasa perfectissime consolidentur, deinde ut vitiosa sanguinis crasis, acrimonia scilicet acris, falsa, scorbutica cicuretur, læves, politæque particulae in sanguinem introducantur, nutritio augeatur. Quid hisce muneribus obeundis sero lactis cum plantis, quæ balsamica vi, eaque blandissima, & non admodum calefaciente sunt præditæ, quid decoctis radic. Chin. cancror. fluviatil. ranar. & his similibus aptius, aut pro ægrorum opportunitate valentius?

XVI. *Æstivo tempore aq. nocerianæ &c.*) Aquæ nocerianæ ad instar cæterarum thermalium exhibitæ mirum in modum conferre visæ sunt. Præterquamquod nimiam humorum turgescientiam, atque inconditam vitiosorum salium vim temperando, atque infringendo id demum efficiunt, ut remisso sanguinis motu, qui prius in pneumonica vasa impetum dederat, cruentæ excretionis occasio deficiat; accedit præterea, bolari terra, quam continent, vasorum fibræ ab tonum redeuntibus, venas, arteriasque excernentes sanguinem subsidere,

atque affectam partem consolidari. Illud solum enixe cavendum est, ne maiore in copia, quam pulmonum læsa structura postulat, ingerantur, ne quem morbum debellare volumus, distentione vasorum nimia facta, eundem sævius ægros exercentem suscitemus.

XVII. *Tandem dieta lactea &c.*) Acris, falsis, corrosivis salibus cicuratis, dilutis, & qua data porta extra corporis confinia eliminatis, pulmonum vasis sanguiferis coalescentibus, ac consolidatis, quid ad læves politasque particulas in sanguinem introducendas, quid ad nutritionem restaurandam lacte præstantius? De lactis virtute, atque efficacia ad hæmoptysim curandam memorabilis extat Tralliani locus (1): *Omnes hæmoptyci lacte utantur. Neque enim medicamentum, aut cibus, aut aliud quippiam adeo accommodum ipsis, aut utile, quam lac: & qui per initia solo ipso constanter, longiori tempore usi sunt, omnes in totum consanuerunt.* Addit porro: *Novi quemdam, qui cum toto anno lac bibisset, & comedisset, & a vino abstinuisset, ab hæmoptysi, & puris sputo liberatus fuit, ut nec postea in phthisim inciderit.*

De lactis usu plura sequenti capite.

C A P U T III.

De Phthisi pulmonali.

I. **N** Ullum viscus frequentius læditur, atque ea ratione afficitur, qua opus est ad totius corporis absorptionem, quam pulmone.

II. Læsiō autem ista vel immediate a mala ipsius pulmonis constitutione pendet, vel ab aliis præcedentibus morbis ortum traducit; hinc phthiseos in originalem, & symptomaticam divisio.

III. Illa quidem ad ejusdem flacciditatem, & copiosum materiæ lymphaticæ proventum, vel ex universo corpore ille fiat, vel capite per vias communes. 2. ad congestionem ejusdem materiæ in lymphaticis vasis glandulifque, unde tubercula, ac lapideæ concretiones. 3. horum corruptionem, putrefactionem, atque abhinc prodeuntes abscessus, atque ulcera proxime referenda.

IV. Morbi, ex quibus phthisis tamquam

symptoma proficiscitur, sunt Angina, Peripneumonia, Pleuritis, Hæmoptysis, Asthma humorale, & convulsivum, male curati, aut judicati.

V. Causæ remotæ sunt laxata nimis, ac tenella pulmonum compages, mala pectoris conformatio, sanguis sero, ac lymphæ plurimum abundans, ejusdem crassities, visciditas, & lentor, tenuitas, ac solutio, acrimonia insignis.

VI. Causæ remotiores, & externæ eadem sunt, quæ hæmoptyses, quibus addendum contagium.

VII. Dum tubercula fieri incipiunt, vel vix ac facta sunt, tussis apparet initio sicca, arida, mitis, quæ postmodum molesta fit, & humida cum excretionem materiæ acris, falsæ, atque amaræ, nullis remediis cedere nescia, quam comitari solent sitis, vox rauca, & clau-

clangosa, dein malo progrediente respirationis difficultas, & dolor plerunque in peculiari aliqua parte thoracis, & difficilis in eadem decubitus, sine frigore, & rigore invadens febris continua, lenta, quæ a pastu exacerbatur, macies corporis, quæ in dies singulos crescit.

VIII. Dum tubercula ad maturitatem veniunt, febris supervenit inflammatoria cum pulsu celeri, frequenti, dolor acutus, difficilior respiratio, gravissima tussis, rigor quidam, & horripilatio cum universum corpus, tum præsertim extremos artus occupans, ut fere in periodicis febribus intermittentibus contingit.

IX. Si hisce tandem superveniat sputum purulentum, quod colore vario, odore foetido, præsertim si carbonibus immittatur, facili cum aqua mixtione, & in eandem descensu, nec non nigredine, qua inficitur acus argentea, dignoscitur (nisi forte in cystide colligatur, & vomica occulta fiat vix ulla sui præferens indicia) urinae copiosissimæ superveniant, & pinguedo tele araneorum instar eisdem supernatet, sudores nocturni, vomitus, diarrhææ, copiosissimæ salivæ excretiones se invicem excipientes, aphthæ in ore, palato, gutture, aphonia, deglutitionis difficultas, ulcus pulmonum factum esse certo certius habendum.

X. Phthisis, quacumque tandem ex causa nascatur, periculosissimus morbus est; quæ tennellos invadit, quæ hereditaria, quæ a mala pectoris conformatione exoritur letalis.

XI. Quæ a tuberculis enascitur fieri incipientibus, vel vix factis, nisi tolli penitus possit, diu saltem protrahi potest; e contra quæ ab ulcere pulmonum.

XII. Quanti periculi plena sit vomica disruptio, dici vix potest.

XIII. Ubi primi gradus phthiseos indicia se prodant, si res præsertim sit cum ægro, cui suppressæ sint naturales evacuationes, venæ sectio instituatur, conser. cas. Donzel. vel simile leniens medicamentum bis terque in mense propinetur.

XIV. Interim vero quotidie pillulæ ex gumm. ammon. purif. ℥ i. s. fl. benzoni. ℥ i. pulver. millep. ℥ iii. extract. Croc. balsam. peruvian. a ℥ s. balsam. sulphur. therebint. q. s. ad pondus granorum xii. ter die exhibeantur, quibus æger superbibat decoct. theifor. veronic. heder. terrest. unc. vi.

XV. Hisce ineunte vere succedant decoctio-

nes ex sar. peril. elect. radic. Chin. a ℥ ii. ras. Cor. Cer. ebor. a ℥ i. fol. hed. terrestr. fl. hyper. a p. i. Avend. hord. mund. a p. s. carn. vitul. unc. ii. ranar. excortic. caudar. cancror. cum cortic. contus. unc. i. s. aq. font. Lib. ii. quorum fiat s. a. ebull. usque ad consumpt. tertiæ partis, colatura mane ad unc. viii. propinetur per xxx. circiter dies.

XVI. Ardente Sirio aquæ B. Mariæ Virg. Aponenses in agro Patavino, vel etiam acidulæ Recobarii in agro Vicentino, ubi a flaccescentibus pulmonibus phthisis exoritur, mirum in modum conferre visæ sunt.

XVII. Exercitationes corporis moderatæ, ac præsertim equitationes instituantur.

XVIII. Ubi tubercula jam facta sint, vitæ ratio ex aven. hord. carnib. juniorum animalium, eorumque extremitatibus, cancris fluviatilibus, testudin. ran. seminib. frigidis majoribus, amygdalis, & ex his paratis ptisanis, jusculis, gelatinis, emulsionibus apprime convenit. Ferculum Saxonie ad coct. i. ex jusculo calido, vel pulmentum ex eodem paratum pro cœna assumendum, nec non pulvis Halii Abbatis recens a ℥ i. ad ℥ ii. eximiam operam præstant.

XIX. Aquæ Nocerianæ in temperamentis fervidioribus adustisque, in frigidis vero laxiorique habitu donatis B. Virgin. Aponenses opportuno tempore.

XX. Tandem ad lactis asinini, aut muliebri e mammis exsucti feminarum, quæ sanæ sint, & optimi temperamenti, vel e mammis expressi jam usum deveniendum est. Quare præmissa leni purgatione ab unciis tribus lactis incipiendum, eæque cum pulveribus oculor. cancror. aut conchar. præp. sumende per quatuor dies, inde progrediendum ad 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. per alios subsequentes dies, ac sensim, sensimque dosis minuenda, usque dum fiat regressus ad uncias tres. Sumpto lacte somnus imperandus, ac nonnisi post horas quatuor, aut ultra prandium concedendum, quod leve sit ex avena, hordeo, lacte, aut jusculo tenui coctis, pauxillo panis, & carnis pulli farina hordei, avenæ nutriti. Cœna sit liberalior. A vino abstineat æger, & aqua rad. Chin., & uvis corinthiacis, aut liqueritia alterata, aut hydromele utatur, ab acidis omnibus pariter, & horæis fructibus. Eadem methodus servetur per quadraginta circiter dies.

XXI. Si ructus acidi, tormina molesta, nausæ superveniant, leniter purgandus æger,

v. gr. fl. Cas. r. e. cum pulp. tamarindor. superbibendo serum lactis depur. ad Lib. ii. Si vomitus, aut diarrhœa, pulvis ex ter. sigillat. cor. cer. ebur. ust. a. p. æ ad 3 .s. ex lacte propinandus. Gelatina quoque cornu cervi, extremitatum pedum vituli in aq. plantag. ac torment. parata, conserva rosarum rubrarum eximii sunt usus.

XXII. Nisi vomitus, aut diarrhœa sistatur, lactis usus intercipiendus. Chocolate potum cum lacte paratum mira præstitisse non semel deprehendi.

XXIII. Quod si febris intensa cum calore insigni subsequatur, juscula pulli, aut carnis vituli, in quibus ebullierint semina frigida majora, horysa, hordeum mund., avena contusa lacti naturali substituenda. Eximii quoque usus est aqua lactis in hunc fere modum parata. ℞ Fol. heder. terrestr. veron. virg. aur. lenticul. a m. f. cancror. fluviatil. cum cortic. contus. ranar. excorti. testud. a Lib. i. rasur. Cor. Cer. ebor. a Lib. .s. semin. quat. frigid. Lib. i. Hord. mund. vel aven. Bavar. Lib. ii. Dactylor. Lib. i. .s. ser. lact. lib. xxx. M. destil. .s. a. in B. M. usque ad claritatem detur ad unc. x. quotidie mane, & vespere.

XXIV. Si ad suppurationem veniant tubercula, & febris inflammatoria succedat, eadem fere methodo tractanda, qua Peripneumonia, & Pleuritis.

XXV. Remittente febre, & sputo purulento apparente, aer eligatur sulphurearum particularum dives; suffumigia fiant intra cubiculum ex ligno baccar. juniper. mastich. benzoin. myrrh. & similibus balsamicis.

XXVI. Alimenta sint avenacea, hordeacea, carnes juniorum animalium, testudinum, & alia hujusmodi.

XXVII. Aqua calcis .s. a. pp. ad unc. iv. cum syrup. heder. terrestr. mel. rosat. solut. a unc. .s. bis in die ægrotanti exhibita, ubi copiosa sit materiæ purulentæ excretio, mirum in modum conferre visa est.

XXVIII. Inter balsamica pillulæ ex balsam. Tolut. extract. flor. hyper. Olib. gum. anise, mum. pp. a 3 i. camph. gr. iv. cum syrup. hed. terrestr. q. .s. ad pondus gran. xxx. exhibendæ mitissimæ æque, atque efficacissimæ sunt in hoc phthiseos gradu. Syrupus quoque terebinth. ad unc. i. ex decoct. heder. terrestr. eximii usus est.

An oculis cancrorum in sua principia resolutis, an antihæctico Poterii, an antimon.

crudo, aliisque ejusmodi medicamentis specioso specificorum titulo insignitis in tanta causarum diversitate utendum?

C A P U T III.

De phthisi pulmonali.

I. **N**Ullum viscus frequentius læditur, atque ea ratione afficitur, qua opus est &c.) Phthisis, quam latini tabem appellant, si generatim accipiat, quamcumque corporis extenuationem, a quacumque causa ea fiat, comprehendit, licet ad eam, quæ ab affectis pulmonibus ortum traducit, contrahatur. Orta hinc apud accuratiores practicos divisio phthiseos in essentialem, & symptomaticam. Essentialis ea dicitur, quæ a toto corporis habitu est, citra visceris alicujus læsionem; symptomatica vero, quæ ab alicujus visceris infarctu, inflammatione, abscessu, atque ulcere. Ea rursus vel a defectu alimenti, vel ejusdem depravatione, vel a mala partium nutriendarum affectione. Quot igitur sunt causæ, a quibus alimentum, seu succus nutritius, materia scilicet ejus proxima in sanguinem non ingrediatur, vel ingressa plus egeratur, quam opus sit, tot erunt phthiseos differentiæ a defectu alimenti. Huc spectant longa inedia, huc obstructions pylori, hepatis, pancreatis, mesenterii, vermes in ventriculo, & intestinis nidulantes, huc hæmorrhagiæ longæ, & diuturnæ, fonticuli, seracei, ulcera antiqua, & magna, lactatio nimia, nimia seminis, & liquorum genitalium effusio, gonorrhœa muliebris, dysenteria, diarrhœa, urinæ profluvium, salivatio immodica. Præterea quot sunt causæ, quibus succus nutritius depravatur, ineptusque fit ad nutritionem partium efficiendam, tot esse phthiseos differentias ob ejusdem depravationem censendum est. Huc perversa chyli elaboratio in ventriculo, & intestinis, monente Lindano, huc vitia massæ sanguinis, quod non raro contingit post febres male judicatas, aut curatas, quæque in hecticam degenerant, in affectionibus hypochondriacis, scorbuticis, scrophulosis, venereis, arthriticis, rheumaticis, variolis, morbillis, & hujusmodi aliis. Demum haud infrequens est, partes nutriendas nutritioni ineptas fieri, cum debito spirituum influ-

xu non vigorantur, proindeque ipsarum tono labefactato, sensim, sensimque corpus extenuatur, ac contabescit, quod phthiſeos genus atrophiam nervosam Cl. Mortonus apte appellavit. Atque hæ sunt præcipuæ phthiſeos species a toto corporis habitu, seu essentielles, citra ullius visceris læsiones.

Symptomaticam vero quod spectat, quæque ab alicujus visceris læsione enascitur, plures & ipsa sortita est differentias, quæ a visceris læsione denominationem sumit. Ita si Hepar, Renes, aut Pulmones corumpantur, sequitur febris lenta, & continua, extenuatio totius corporis, phthiſis scilicet, quæ propterea Hepatica, Renalis, Pulmonalis dici potest. Hæc postrema reliquis omnibus omiſſis a nobis est unice considerata, tum quod tractationem hanc in solis thoracis morbis consistere, non vero ad alios fines extendi volumus, tum quod omnium frequentissima, atque hujus notio, & curatio est veluti regula quædam ad alias quoque dignoscendas, & curandas.

Pulmonem, præ cæteris visceribus, insignibus læsionibus obnoxium esse, easque phthiſim frequentissime omnium procreare facit peculiaris ejusdem structura, atque usus. Cum enim ex meris vesiculis membranaceis aerem pro respiratione excipientibus tenellis, exilibusque conflatus sit, deinde apprimè necessarius ad circulationem sanguinis pro universis corporis partibus nutriendis, quacumque vel levi de causa vitari eundem contingit, vitiatum vero labem toto sanguini communicare, unde totius corporis extenuatio, ac tabes.

II. *Lesio autem ista vel immediate a mala ipsius pulmonis constitutione pendet &c.*) Nemo unus tanta sedulitate, atque solertia morbum hunc pertractavit, quanta Cl. Mortonus in sua phthiſiologia. Præclarus auctor uti phthiſim generatim acceptam in essentialem, & symptomaticam, utramque porro in quamplurimas species, seu classes dispartitus est, ita pulmonalem in primariam, seu originalem, & secundariam, seu derivatam dividere consentaneum duxit. Quæ sane divisio cum per se satis clara est, tum ad praxim commodissima. Per originalem eam cum præstantissimo viro intelligimus, quæ immediate a mala pul-

monum constitutione pendet; per derivatam vero, quæ peculiarem aliquem morbum tamquam symptoma consequitur.

III. *Illa quidem ad ejusdem flacciditatem.*) Hujusce phthiſeos speciei meminere Veteres Medici, Galenus, Fernelius, alique; verum a plerisque Recentiorum vix, ac ne vix quidem animadversa. Frequentissima sane est, & nescio an uberius, quam ab hoc fonte exoriatur tabes senum, & eorum qui diuturnis morbis infestantur. Cum enim in senibus, & iis qui diuturnis morbis tenentur, liquidum nerveum crassum, viscidum, serosum, atque ad motum minus expeditum sit, molles, ac teneras pulmonum fibras arescere facile contingit, vasa eorundem sanguifera exsucca fieri, totam pulmonum substantiam, ac compagem flaccescere, sanguinem per eorundem excurrentem ea ratione affici, qua opus est ad totius corporis absorptionem, ac tabem.

Copiosum materie lymphaticæ proventum, vel ex universo corpore ille flat, vel &c.) A copioso materie lymphaticæ, ac serosæ in pulmones proventu, seu catarrho in pectus affluente phthiſim propigni Veteres fere medici, & Recentiores uno ore affirmarunt. Quo autem modo lymphatica, ac serosa materies, catarrhus scilicet, pulmones appellat, inter Veteres, & Recentiores Medicos controversum est. Veteres quidem, quos inter Hippocrates, & Galenus, in ea fuerunt opinione, catarrhum a Cerebro in subiectos pulmones per latentes vias descendere, ibique retentum phthiſim, ac tabem, ut ajunt, ex destillatione progignere. Quæ Hippocratis, & Galeni assertio Scriptorum omnis ævi ingenia dire exercuit, ut vias, per quas serum, ac lympa a capite in pectus descendit, assignarent. Mitto illorum opinionem, qui putant, serum, lympham a primis viis in cerebrum elevari, a frigiditate cerebri condensari, in pituitam, seu catarrhum converti, a ventriculis cerebri receptum destillare in infundibulum, ex hoc in glandulam pituitariam, ex glandula pituitaria in os hæmoides, ex osse hæmomoide in palatum, in tracheam & pulmones deferri; ceu quæ ridicula plane, ac commentitia plerisque visa, altiori voce jam diu damnata, & e medio, quantum illis fas fuit,

fuit, sublata fuit. Viæ nempe, per quas serum lympham a primis viis in Cerebrum sublimari, tum illæ etiam, per quas a Cerebro in palatum, ac pulmones deferri putant, nullæ sunt. Compertum quidem est, dari commercium ventriculorum cerebri cum infundibulo, infundibulum terminari in glandulam pituitariam, quæ est in basi Cerebri; huic autem sua esse vasa lymphatica, quæ non in palatum, & cavitatem oris, sed in venas jugulares definunt, ut præ cæteris Cl. Willisius testatus est. Quo apparet, serum, ac lympham in glandula pituitaria collectam descendere quidem posse in pulmones, at non per breves vias, quas sibi finxerunt Veteres, excusatione cæteroquin dignissimi, quod in summa rei anatomicæ obscuritate versabantur, sed per ductus lymphaticos a glandula pituitaria ad jugulares venas abeuntes, ac communes vias sanguinis. Cum enim sanguis a jugularibus venis in venam subclaviam, a vena subclavia in cavam, ex hac in dextrum cordis ventriculum, ex dextro cordis ventriculo in arteriam, & venam pulmonalem propellatur, liquet, serum copiosum una cum sanguine a cerebro glandulas pulmonum appellere posse, ac phthisim, seu tabem ex destillatione a capite progignere. Brevior adhuc, & compendiariorum experimentis oscula quædam ex vena azyga in tracheam hiantia, quæ se detexisse Cl. Jo. Maria Lancisius testatus est, paterent usque adeo, ut nullus relinqueretur dubitandi locus. Serum enim acre, irritans in cerebro collectum per jugulares venas refluens in cavam, statim atque pertingit ad locum enuntiatis foraminulis pervium (est autem a jugulo usque ad divisionem tracheæ in bronchia) minimo negotio in eadem foraminula penetrare, stimulosque excitare valet, tussim, & destillationem phthisi, ac totius corporis extenuationi in gracilioribus præsertim impetum daturam. Hæc fere Lancisius, cujus quidem sententia nihil adhuc ingeniosius dictum.

2. *Ad congestionem ejusdem materiæ in*

lymphaticis vasis, glandulisque, unde tubercula &c.) Serosa materies vel crassitie peccet, visciditate, ac lentore, vel tenuitate nimia, & solutione, vel acredine, vel mota nimia celeritate, tenuissima, ac subtilissima vasa lymphatica distendens nimis, eorumque extremitates glandulas appellentes angustans, sibimet ipsi cursum impedit, vel mordendo, vellicando, ac convellendo eadem penitus occludit, vel angustiora reddit, quam eidem vehendæ paria sint, hinc facile retardatur, subsistit, concrevit, ac tubercula procreat, ut propterea in quamplurimis cadaveribus eorum, qui hoc morbo evaserunt, nihil inventum sit, præter pulmonum substantiam ita mutatam, ut e mollibus, flaccidisque duri, & consistentes facti sint, hepatisque substantiam æmulantes. Qua de re videantur M. N. C. (1), Pezoldus (2), Aët. Hafn. (3), Harderus (4). Tenuiori, ac subtiliori seri parte cum ipsorum pulmonum, tum aliorum adjacentium viscerum calore exhalante, ita dura fiunt tubercula, ut lapidis formam præferant, quemadmodum citatus Harderus (5) & M. N. C. (6) testantur.

3. *Horum corruptionem, putrefactionem, atque abhinc prodeuntes abscessus &c.)* Non possunt autem fluida in aliqua parte concreta diu hære, quin eorum componentes partes sensim a se mutuo solvantur, atque secedant, subtiliores avolent, crassiores vero remaneant, ac sensim, sensimque corrumpantur, atque putrescant. Quæ dum fiunt, jam solidæ partes, vasa nimirum minima pulmonum, glandulæ eorundem, vesiculæ facile exeduntur, ac præterfluenti sanguini locus datur, unde abscessus, ulcera fiunt, ac phthisis adeo famosa subsequitur, ut Harderus (7), Petr. Pavv. (8) Bartholinus (9).

IV. *Morbi, ex quibus phthisis tamquam symptoma proficiscitur, sunt Angina.* Anginæ, ut supra ostendimus, exitus vel discussio est, vel suppuratio, vel egri suffocatio. Discussio autem dupliciter contingit: vel enim resolvitur materia tumorem efficiens, & per convenientes, ac destinatas

(1) Dec. 3. an. 3. obs. 188.

(2) obs. 64. 74.

(3) P. I. A. 1673. obs. 4.

(4) obs. 46.

(5) Anat. pract. 46. obs. 34.

(6) Dec. 2. An. 4. obs. 35. & D. 3. An. 3. obs. 188. testantur.

(7) obs. 51.

(8) obs. 21. & 25.

(9) cent. 5. obs. 7.

tas a natura vias sputum scilicet, sudorem, urinam ejicitur, vel in aliquod viscus transfertur, ibique subsistens diversum a priore morbum procreat. Frequentissime materiem in faucibus, vicinisque partibus hærentem in pulmones transferri observationibus accuratiorum practitorum, atque ipsius Hippocratis compertum est. Hinc si angina vera sit, seu ab inflammatione faucium, vicinarumque partium ortum traducens, materia inflammatoria ad pectus delata, Pleuritis periculosa, seu Peripneumonia suboritur. Si vero Angina spuria sit ab infarctu, ac congestione serosi, ac lymphatici humoris in glandulis salivalibus, tonsillis, amygdalis, & similibus, Angina evanescente, ac materie in pectus decumbente, pulmonum infarctus, congestionesque facile subsequuntur, & phthisis. Angina etiam sæpius in suppurationem abit, ruptoque abscessu, pus ad pectus ruit; hinc nisi eger suffocetur, phthisis subsequitur. Effusum enim pus in pulmones crassitie sua, ac visciditate obstruit ductus, atque emissaria glandularum pulmonalium, impeditque, quominus serum ex iisdem excerni valeat, ac propterea herere in iisdem, ac subsistere cogatur, unde tubercula, lapideæ concretiones, & alia ejuscemodi mala superveniunt. Huc accedit, pulmones ipsos cum a pure in vesiculis, tum a sero in glandulis herente facile exedi, ac corrumpi posse, unde phthisis ulcerosa præsto fit.

Peripneumonia, Pleuritis.) Peripneumonia, & Pleuritidem inter se differre tantum, quod illa sit inflammatio substantię pulmonum, hæc vero extrinsecus eorumdem membranę, censendum est. Qua de re sequenti capite. Utrumque autem, aut alterutrum horum contingat, phthisim tamquam symptoma subsequi tam certum est, quam quod certissimum. Ubi enim sanguis in vasis vesicularem, atque internam pulmonum substantiam perreptantibus subsistit, atque inflammationem gignit, nisi per sputum ejiciatur, vel discutiatur, facile in suppurationem abire eandem contingit, & abscessum, atque ulcus progignere, unde phthisis. Huc accedit, sanguine in pulmonibus subsistente, posse tenuiorem ejusdem partem per vasorum tunicas quasi transcolatam exsudentem in vesiculis retardari, herere, feri, ac lymphę

e glandulis excretionem prohibere, & tuberculis, atque lapideis concretionibus occasionem præbere. Quod si de pleuritide speciatim sermo sit, si forte in suppurationem abeat, perspicuum est, posse pus in cavitationem pectoris effundi, ibique retentum, ac putrescens Pleuram ipsam, Diaphragma exedere, ac tabem ab earundem partium læsione procreare.

Hæmoptysis.) Hæmoptysis, & phthisis adeo affines sunt morbi inter se, ut differant tantum secundum magis, & minus. Quęcumque enim sit illius causa, vel anastomosis juxta allatam sententiam, vel diæresis, vel rhixis, vel diabrosis, certum est, nisi vasa alterutro ex his modo coalescant, ulcus facile, ac phthisim excitari. Quamquam vero si coalescant, nisi sanguis in vesicularem pulmonum substantiam effusus per sputum ejiciatur, diuque ibidem retineatur, corrumpi eundem sensim, sensimque contingit, in pus converti, quod vasorum pulmonalium tunicas erodens ulcus, atque hinc phthisim progignere valet. Saltem illud nemo inficiabitur, a sanguine in vesiculari pulmonum substantia subsistente vasa minima sanguifera obstrui facile posse, seri secretionem impediri, hinc tubercula, atque alias ejuscemodi concretiones supervenire, quę phthisi pulmonali producendę opportunissimę existunt.

Asthma humorale, & convulsivum.) Cerebris est divisio asthmatis in humorale, & convulsivum. Illud quidem ab humore aliquo efficitur pulmonales vesiculas, & bronchia infarciende, ac gravante, liberumque aeris ingressum prohibente, dum scilicet turbata sanguinis mixtura ob pravorum vitiosorumque salium exaltationem solvitur ille, colliquaturque, atque fibrarum laxitate peccante, diductisque pulmonum meatibus ichores vel tenues, & fluidi, vel viscidi, & lenti in eosdem deponuntur, qui ob languescentem solidorum partium tonum dimoveri, nedum satis prompte expelli nequeunt. Alterum vero, seu convulsivum a musculorum, membranarum, fibrarumque respirationi famulantium spasmodicā contractione, quemadmodum in hypochondriacis, atque hystericis affectionibus contingere videmus, sic quidem, ut liber aeris ingressus in pulmones præcludatur. Si primum fiat, perspi-

spicuum est, feri secretionem, quod in glandulis depositum est, facile impediri, hinc tubercula, atque lapideas concretiones exoriri, quæ suppurata ulcus pulmonum excitant. Si postremum, lymphæ, serum, aut quicumque alius liquor, qui parce a glandulis extillare solet, copiosius projicitur, interdum sanguis vasis sanguiferis disruptis effunditur in vesiculas pulmonales, ac bronchia, ac propterea obstructis, compressis, aut alia ratione affectis glandulis, qua opus est ad prohibendam feri excretionem, tubercula, atque ulcera pulmonum subsequuntur.

V. *Causæ remotæ sunt laxata nimis, ac tenella pulmonum compages.*) Causæ remotæ phthiæ vel a solidarum partium vitiis desumi debent, vel a fluidorum dyscrasia. Quæ a solidarum partium vitiis desumuntur, vel in ipsis sunt pulmonibus, vel in partibus pulmonem continentibus. Si sit in pulmonibus, sunt laxa nimis, ac tenella eorundem compages. Cum enim pulmones continuo distrahi, & contrahi debeant pro aeris tantopere necessarii ad vitam hominis sustentandam libero ingressu, egressuque, nec non sanguinis a dextro cordis ventriculo per arteriam, & venam pulmonalem in sinistram, indeque in Aortam, & universum corpus traiectione, manifestum est, a violenta plus minus aeris inspiratione, vel ejusdem prava qualitate, atque a sanguinis in eisdem vehemente propulsione, vel ejusdem dyscrasia lædi facile posse, disrupti, exedi, unde serum, lymphæ, ac sanguis in vesicula effundatur, ibique obstruendo, comprimendo, convellendo tuberculis, ulceribus anam præbeat.

Mala pectoris conformatio.) Vitia, quæ sunt in partibus pulmonem continentibus, sunt potissimum mala pectoris conformatio tam naturalis, quæ ipsius angustia, collo longo, & humeris elatis, quam accidentalis, quæ ejusdem pectoris curvitate, seu distorsione fit manifesta. Si pectus angustum, & collum oblongum sit, præterquamquod pulmo ipse non ea ratione dilatari potest, qua opus est ad liberum aeris ingressum in vesiculas pulmonales, accedit præterea, trachea nimis longa existente, atque angusta in expiratione aliquam aeris portionem in vesiculis retineri; ideoque sanguinis motum per vasa pulmonum in-

tercipi, aut saltem maxime retardari, alicubi herere, subsistere, fibrarum tonum everti, serum, lympham, ichoresque vitiosos, apertis, diductisque pulmonum meatibus, in vesiculas, in bronchia deponi, qui non satis prompte expulsi, obstruendo, comprimendo, aut aliter afficiendo pulmonum glandulas, tubercula, aliaque recensita mala valent procreare. Quid si pectoris curvitas, aut distorsio adsit? Equabilem nempe aeris in pulmonem ingressum, egressumque, nec non sanguinis per vasa pulmonum excursus perturbari, atque hinc recensita mala exoriri adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla. Dum ab hoc fonte exoritur phthiæ hereditaria plerumque est, & a parentibus in filios, ab his in nepotes traducitur, ut præ cæteris Cl. Fernelius testatus est.

Sanguis sero, ac lymphæ plurimum abundans, ejusdem crassities &c.) Plerique in ea sunt opinione, ut credant, vitia fluidarum partium unice ad nimiam solutionem, ac colliquationem referendam esse. Cum enim deprehenderint, phthiæ comitari febrem sine frigore invadentem, cum calore lento, sed acri, qui post cibum adaugetur, pulsu nonnihil celeri, frequenti, ac duro, postmodum vero urinas fieri quodammodo oleosas, ac telæ araneorum ad instar supernatare, egros maxime post somnum sudare, diarrhæa, aliisque immodicis evacuationibus premi; ad credendum vehementer adducti sunt, fluidarum partium vitia consistere in salibus acris, mordacibusque, ob turbatam congruam sanguinis mixturam, ob nimiam fusionem, colliquationem exaltatis, qui non solum cor, & arterias mordere habent, spirituumque animalium motum concitare, unde febris cum pulsu celeri, frequenti, ac duriusculo exoritur, sed pinguedinem, ac carnes abradere, succumque nutritium per excretoria communia educere, unde macies, urinæ oleosæ, sudores, alvi profluvia, & hujusmodi mala enascuntur. Opinionem porro suam confirmant ex temperamento eorum, qui tali morbo capiuntur. In eundem enim proclives sunt, qui temperamento calido, & sicco sunt, qui a decimo octavo usque ad trigésimum quintum annum, qua ætate fervidi peccant humores, salesque acres abundant, ut alia mit-

mittam quamplurima, quæ protenso quasi digito commonstrare videntur, vitia fluidorum non aliunde, quam a nimia solutione, ac colliquatione repetenda esse. Verum enimvero falsa opinione adducti plus hisce tribuerunt, quam par est. Phthisim enim pulmonalem, atque abhinc prodeuntem hæcticam febrem, cum hæctica febre essentiali nullum morbum consequente non distinxere, quæ non ad tractationem de morbis particularibus, sed ad tractationem de febribus est rejicienda. Cum igitur inter causas phthiseos pulmonalis proximas haud postremum locum obtineat copiosus lymphæ, & feri in pulmones proventus, sanguinem sero, ac lymphæ copiose abundantem eandem progignere posse adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla. Quid si crassitie, visciditate, ac lentore peccet? Nonne congestionem feri in pulmonibus glandularum, obstructions, ac tubercula exoriri perspicuum est? Si tenuitate nimia, ac fluiditate peccet, præterquamquod per tunicas vasorum universi corporis, ac consequenter etiam pulmonalium transmittitur, & quasi transcolatus exsudat, ac propterea in vesiculari pulmonum substantia subsistens, qua vellicando, qua comprimendo, qua convellendo feri, quod in glandulis depositum est, secretionem prohibere valet, & tubercula aliaque id genus mala procreare; accedit præterea, nimis velociter sese per vasa movente facile atteri, exsolvi, atque fundi ea ratione, qua opus est ad fibras totius corporis non solum stimulandas, ac febrem, caloremque excitandum, sed ad abradendum etiam id, quod partibus appositum est, unde tabes ex totius corporis intemperie.

Quid de acrimonia ejusdem dicendum? Vel nempe acris sit sanguis, vel acidus, vel falsus, vel simili vitio affectus, dum tenellam pulmonum compagem pervadit, facile ibi acres, erodentes, crudasque particulas deponet, quæ altius in eosdem sese insinuant tubercula, lapideas concrectiones, atque similes affectiones excitabunt. Atque hinc liquet, nullum esse morbum, qui non tandem in phthisim degenerare possit.

VI. *Causæ remotiores, & externæ eadem sunt, quæ hæmoptyses.*) Causas remotio-

res, & externas Hæmoptyses esse diximus, quæ nimiam humorum spissitudinem, crassitiem, visciditatem excitare valent, vel contra nimiam tenuitatem, acrimoniam, vel ipsam ipsorum pulmonum substantiam ita afficere, ut eorumdem vasa levi quacumque de causa dirumpi, scindi, dividi, vel exedi valeant. Ecquis porro est, qui non videat, si eadem causæ vehementius operentur, congestionibus, tuberculis, ulceribus esse impetum daturas?

Quibus addendum contagium.) Utrum phthisis sit contagiosa, quæstio est. Nediutius quam par est in morbi physiologia immoremur, paucis habeto. Contagium si non ad phthisim inducendam, tamen si dispositio jam adsit, ad eandem promovendam aptissimum existit. Miasma tamen e corporibus phthisicorum exhalans non eam malignam habet naturam, ut e longinquo, & subitaneo quasi impetu homines inficiat, quemadmodum in quamplurimis aliis contagiosis morbis observatum est, sed tum demum, si quando propinquius, & continuo cum phthisicis converſentur. Quæ fere Cl. Hoffmanni sententia est (1), observationibus a Cl. Riverio, Schenkio relatis, aliisque in M. N. C. descriptis confirmata.

VII. *Dum tubercula fieri incipiunt, vel vix ac facta sunt, tussis apparet initio sicca, quæ &c.*) Uti plerisque morbis, sic phthisi sua sunt tempora. Vel enim infarctus tantum pulmonum adest ob copiosum feri, ac lymphæ in eosdem proventum, vel tubercula fieri incipiunt, vel facta jam ad maturitatem, & suppurationem deveniunt, unde ulcera pulmonum subsequuntur. Ex varietate porro temporum factum est, ut alia incipiens, alia consummata dicatur phthisis; aptius vero in quatuor gradus distinguatur, quorum primus ad infarctum, alter ad tubercula jam facta, tertius ad tuberculorum suppurationem, quartus ad ulcus contrahatur. Quæ temporum divisio non sine admiratione accipietur ab iis, qui Cl. Willium, Mortonum, aliosque practicos adierint, qui cum solertia, ac sedulitate plane mirabili morbum huncce pertractaverint, tres tantum gradus constituerunt.

Primi, & secundi gradus, dum videlicet tubercula fieri incipiunt, vel facta sunt, plura sunt signa. Principem obtinet locum tussis, quæ probe attendenda est, ne rheu-

E

ma-

maticæ tussis specie imponat. Cum nempe tussi premuntur ægri, eo facile adducuntur, ut credant (atque hoc solatio plurimum recreantur) se rheumate premi, ideoque nihili eandem faciunt; quibus si assentiantur Medentes, dici vix potest in quanto discrimine versaturi sint. Illud igitur phthificæ tussi maxime proprium, initio plerunque aridam, siccam, & mitem esse, postmodum vero molestant fieri, & humidam, quod contingit, vel quod materia irritans initio non hæret in bronchiis, sed intra vasa, vel si hæret in bronchiis, ob nimiam ejusdem adhæSIONem, vel nimiam tenuitatem inepta est ad excretionem. Cum vero repetita bronchiorum concussione sic laxentur pulmonum fibræ, ut vel humor, qui intra vasa continebatur, & vix, ac ne vix quidem ex glandulis extillabat, in bronchia copiosius projiciatur, vel qui nimis adhærens est, vel tenuis, ad excretionem aptus evadat, cum prius non esset, humidam fieri tum perspicuum est, atque molestant.

Cum excretionem materie acris, falsæ &c.) Cum lymphæ constet ex particulis diversi generis, oleosis scilicet, sulphureis, volatilibus, salinis, terrestribus, manifestum est, non posse diu in aliqua parte subsistere, quin eadem sensim a se mutuo solvantur, atque secedant, subtiliores avolent, crassiores vero remaneant, paulatimque corrumpantur, ideoque lymphæ a blanda, oleosa, mitique natura deflectens rancida fiat, acris, falsa, unde excretio subsequitur acris, falsæ, & amaræ materiæ, quod æque affirmari non potest de tussi rheumatica, quæ & humida est, nullumque falsædinis, acridinis, aut amaritiei sensum conjunctum habet.

Nullis remediis cedere nescia, quam comitari solent sitis, vox rauca, & clangosa.) Præterea illud tussi rheumaticæ maxime convenit, ut concoctis eductisque humoribus bronchia, & pulmonales vesiculas infarciuntibus sponte definat, quod intra quadraginta dies ut plurimum, interdum citius contingit, cum e contra phthifica contumacissima sit, nullisque remediis cedat. Ex ejusdem lymphæ acredine fauces, & organa vocis molesta vellicatione, ac contractione afficiente oritur vox rauca, sitis, aliaque id genus symptomata.

Dein malo progrediente respirationis difficultas, & dolor plerunque &c.) Facta conge-

stione feri, ac lymphæ in glandulis, atque impedito libero aeris in pulmonales vesiculas ingressu, egressuque, oritur dolor, & difficultas respirationis, quæ major fit, cum æger decumbit in ea parte, cui inhæret dolor, ut propterea situm mutare cogatur. Cum enim decumbat æger in latere affecto, lobus pulmonis sani gravat, premitque lobum pulmonis affecti, propterea vesiculæ pulmonales coarctantur, ac difficultas respirationis augetur. *Plerunque, inquam; siquidem Cl. Baglivus ex Dodonæo, Latens, ait, interdum plures annos in pulmonibus tubercula, atque insensibili molestia ægrotantis, manifestatur demum vel post Anginam, vel post aliquam febrem sanantam.*

Sine frigore, & rigore invadens febris continua, lenta, quæ a pastu exacerbatur.) Non possunt autem vitia hæc diu pulmonibus inhære, quin labes fluenti sanguini communicetur, spiritus concitentur, cor, & arteriæ in crebriores contractiones cogantur, febris exoritur, quæ (quoniam sulphurearum, ac volatilium partium defectus adest, salinarum vero, atque acrim copia) lenta est, atque insensibili molestia se prodens. Cur vero post cibum exacerbetur, eleganter a Galeno, & Alexandro Traliano explicatum est similitudine calcis vivæ. Cum enim in calce adsint particule igneæ, quotiescumque aqua eidem affundatur, aqua ipsa ingreditur poros, ac minima interstitia calcis, particulas ignis exsolvit, caloremque insignem excitat. Cum igitur chylus in sanguinem ingreditur, atque acer ille sit, chylum ulterius solvit, unde igneæ, sulphureæque particule exsolvantur, quæ calorem progignunt. Huc accedit, soluto chylo, ac partibus ejus volatilibus exaltatis, cor, & arterias in crebriores contractiones agi, pulsum celerem, & frequentem fieri, hinc sanguinem magis magisque exagitari, caloremque cieri, quæ omnia subacto chylo mitescent.

Macies corporis, quæ &c.) Quoniam sanguis acris, ac mordax est, succum nutritium partibus apponendum abripit, pinguedinem abradit, hinc macies corporis, atque absumptio sequitur omnino diversa ab illa, quæ fit in senibus. In illis enim contingit, quod fibræ corporis ob rigiditatem obstructæ sunt, ac propterea materiæ nutritionis suscipiendæ ineptæ, cum in phthi-

ficis

ficis sanguis acer eandem abripiat.

VIII. *Dum tubercula ad maturitatem veniunt, febris supervenit inflammatoria &c.*) Tum ad maturitatem venire tubercula ostendimus, cum feri, ac lymphę concrete in glandulis componentes partes sensim a se mutuo solvuntur, atque secedunt, subtiliores avolant, paulatimque corrumpuntur. Quę dum sunt, acres, volatiles, sulphureę particule exaltatę, atque in universam sanguinis massam diffusę agitationem, furoremque intendunt, unde febris, quę mitis prius erat, in inflammatoriam febrem mutatur, dolor acutus fit, cum prius esset obscurus, & obtusus, respirationis difficultas, tussis, aliaque symptomata fiunt majora.

Rigor quidem, & horripilatio &c.) Animadversione dignum est, in hac febre cum extremos artus, tum universum corpus rigore, atque horripilatione affici; cujus phenomeni ratio ex eo potissimum petenda est, quod inflammatis tuberculis sanguis per vasa pulmonum egre movetur, plurimum etiam languescit ejusdem excursus per universum corpus, ac præsertim extremos artus longe a corde diffitos, unde rigor. Præterea pus a tuberculis suppuratis genitum, cum in bronchiis, & vesiculis pulmonalibus subsistat, bronchia eadem, & vesiculas vellit, atque irritat, quę irritatio per mirabilem nervorum consensum totius fere corporis fibris communicata horripilationem excitat. Ex mutua frigoris, calorisque accessione plerique minus docti in eam spem facile adducuntur, ut credant, febrem in periodicam intermittentem febrem mutari, bonum propterea ominari fas esse; quod dici vix potest, quantum a ratione alienum sit, & observationibus accuratiorum practicum.

IX. *Si hisce tandem superveniat sputum purulentum, quod colore vario &c.*) Dum tubercula ad maturitatem veniunt, suppuranturque, confectoque pure disrumpuntur, pus ejici per sputum debere perspicuum est. Quibus autem signis sputum purulentum a lymphatico, ac catarrhali distinguatur, non eadem est omnium medicorum sententia. Sunt enim, qui sputum purulentum colore ipsius flavo ab aliis satis distinguere posse arbitrantur; perperam tamen. Quot enim sunt, qui phthisi non laborant, & tamen sputum ejiciunt flavum? Id maxime cachexia, & ictero laborantibus familiare est,

quorum serum, ac lymphæ flavedine inficitur. Ad veritatem propius accessisse visi sunt, qui sputum purulentum varii coloris esse, flavi scilicet, æruginosi; nigricantis, viridis, filamentisque sanguineis refertum cum Hippocrate statuerunt.

Altera illorum opinio est, qui satis distinguere posse putant sputum purulentum a lymphatico, & catarrhali, si sputum descendat in aquam, & in aqua tepida dissolvatur. Verum si constet, id quoque contingere scorbuticis, ecquis ei tantum tribuat, ut valde speret, nunquam posse eodem decipi? Nempe serum, ac lymphæ scorbuticorum, eorumque sputum salibus onustum est, qui non solum dissolvendi vim habent, atque saponis ad instar facilem cum aqua mixtionem promovendi, sed cum ponderosi sint, fundum facile petunt. Neque alterum illud Hippocratis experimentum, quod scilicet sputum purulentum refertum cum sit oleo crassiore, si carbonibus accensis immitatur, foetidum odorem emittat, ita accipias velim, ut pro certo habeas imponere nunquam posse; datur siquidem sputum lymphaticum, ac catarrhale maxime in cachecticis, scorbuticis, quod non solum carbonibus injectum, sed vase collectum foetidissimum est, ut propterea foetere eorum animam dicamus. Illud maxime purulenti sputi est acum argenteam nigredine inficere, perinde, ac si corrosiva arsenicali materie tractaretur, cum in catarrhali nulla affectio similis contingat. Quod potissimum ex acredine ipsius tanta pendet, ut muscæ, aliaque insecta, quæ eodem vescuntur, perinde ac si arsenicalem liquorem hausissent, internecioni dentur. Quamquam ne hinc quidem velim plus tribuas, quam par est, sed omnia simul colligas, videasque diligenter, an eadem in unum conspirent: An scilicet sputum varii sit coloris, an carbonibus injectum foeteat, & aqua facile solvatur, & in eandem descendat, an nigredine argentum inficiat. Quæ ubi contigerint, si non vera, verosimillima saltem conjectura statui posse facile judicaverim, purulentum esse sputum, quod erat demonstrandum.

Nisi forte in cystide colligatur, & vomica occulta fiat &c.) Sæpiissime contingit, materiem, quæ diuturna mora in pus convertitur velut in cystide contineri, & vomica, seu apostema efformari, nec pure, nec

sanguine per os ejecto. Latere vitium hoc inter initia adeo clanculum, ut vix ulla sui præferat indicia, adnotavit Tulpus (1) immo (quod mirabile prorsus est) testatur Cl. Willisius sæpe in toto etiam morbi progressu febrem nullam esse, ac novisse se hominem, qui post diuturnam tussiculam, & levem lateris dolorem aliquando infestantem, repente disrupta vomica, ac copioso pure per tussim excreto, ut pæne suffocaretur, nec dum ipsum conficeretur, atque excerneretur per sputum, febre laboravit. Nempe materies, quæ in pus convertitur, velut in cystide contenta, nullam fluenti per pulmones sanguini labem communicat, unde nulla febris.

Urinæ copiosissima superveniant, & pinguedo telæ araneorum instar &c.) Cum in sanguine phthysicorum dominantur sales acres, qui butyrosas, & oleosas sanguinis partes solvunt, abraduntque, nutritium succum ex nutriendis partibus, & per insignes excretionum vias educunt, urina copiosissima excernitur, sudores, vomitus, diarrhœa, aliæque id genus evacuationes superveniunt se invicem excipientes. Animadversione autem dignum est, urinæ pinguedinem telæ araneorum instar supernatare, quæ eo copiosior est, & diutius durat, quo pinguius corpus existit. Memorabile est quod narrat Sylvius de juvencula quadam femina, cujus urinæ tam copiosa innatavit pinguedo, ut in perfrigeratæ superficie olei frigidi concreti, aut butyri instar comparuerit. Narrat quoque Fernelius (2) de bibulo quodam optimi corporis habitus, qui diebus circiter octo ex insigni corporis mole, ad summam gracilitatem hac ratione perductus est.

Aphæ in ore &c.) Ex ulcere pulmonum, quod sensim sensimque ad superiora serpit, & laryngem ipsam, & pharyngem paulatim exedit, & corrumpit, apthæ, aphonia, deglutitionis difficultas, aliæque huiusmodi funesta symptomata subsequuntur.

X. *Phthisis, quacumque tandem ex causa nascatur, periculosissimus morbus est.*) Phthisim originalem, si cum symptomatica comparetur, curatu difficiliorem nonnulli prætendunt. Id quod ex eo potissimum repetendum esse putant, quod originalis plerumque ex præexistente gravissima solidarum partium, vel fluidarum labe nascatur, quæ

vix, ac ne vix quidem evelli potest: quod de symptomatica affirmari jure nequit. Verum enimvero cum utriusque subjectum pulmo sit, viscus scilicet molle, ac respiratori, & sanguinis circuitioni dicatum; ita ut volentibus, nolentibusque, dormientibus nobis, ac vigilantibus continuo contrahi, distrahique, continuo moveri debeat, manifestum est, quacumque ratione affectum in pristinum statum restitui difficillime posse, ineptumque fere muneri suo organum constitui, unde sanguinis motus liber, atque expeditus facile prohibetur, qui propterea non rite solutus, impurus redditus, tenellam pulmonum compagem pervadens, acres ibi, erodentes, crudasque particulas deponit, quæ altius in eos sese insinuantes, congestiones, tubercula, phthisim originalem progignunt.

Quæ tenellos invadit, quæ hereditaria &c. lethalis.) Ætatem, quæ ad phthisim disponit, ut supra ostendimus, definivit Hippocrates (3) a decimo octavo anno usque ad trigessimum quintum, quæ ætas sola ad plerosque gravissimos morbos profligandos opportunissima communiter reputatur. Itaque si phthisi unus aliquis hac ætate corripiatur, parentes, amici præsto sunt, qui eundem fulciunt, recreant, fovent, confirmant in eam spem facile adducti, ut credant, morbum mutatione ætatis debellatum iri. Qui dici vix potest in quanta obscuritate versentur. Observationibus enim compertum est cum certis, ac constantibus, tum multis, ac frequentibus, phthisim hoc ipso, quod ætatis flore invadat, multo periculosiorem esse, breviorique illa, quæ ætate provectiori succedit. Id quod non aliunde repetendum est, quam ex eo quod ætatis flore pulmo debiliior, molliior, ac tenella magis compage præditus est, hinc facilius muneribus suis ineptum organum constituitur, atque ea ratione afficitur, qua opus est ad mortem egris inferendam. Graviolem adhuc efficiunt morbum ortus a parentibus simili morbo infectis, ac mala thoracis conformatio, cum ea sit solidarum partium textura, ad quam immutandam oportet totum hominem renovare, quod vix a Diis fieri posse minime veritus est pronuntiare Aretæus.

XI. *Quæ a tuberculis enascitur fieri incipientibus &c.*) Indicationes in phthisi ab in-

(1) lib. 2. obs. cap. 10.

(2) lib. 3. cap. 2. de urin.

(3) 7. aph. 8.

infarctu pulmonum, vel a tuberculis nondum ad maturitatem perductis, quam apte elici solent, quam congrua, atque opportuna medicamenta solent adhiberi, ut ejus progressus ad deteriores alios gradus præcaueatur! Dicitur autem vix potest, quam raro optato fine potiamur! Ne autem potiri valeamus facit tories inculcata tenella nimis, ac mollis pulmonis textura, atque ejusdem vitæ sustentandæ necessarius usus, respirationis scilicet, ac sanguinis circulationis, ut cujuscunque medicamenti vim facile eludat. Si quid igitur in hoc phthiseos gradu sperandum est, sperandum est maxime futurum, ut tubercula ad suppurationem ocysime perveniant, sicque vita licet non sine incommodo diu protrahatur. Quæ enim ab iisdem suppuratis fit in ulcus pulmonum degenerantibus, qua tandem arte curari, aut diu ægrorum vita protrahi potest?

XII. *Quanti periculi plena sit vomica disruptio &c.*) Non potest tam diu pus in cystide colligi vomicam, ac latentem abscessum efformans, quin demum eam acedinem nanciscatur, qua fibræ tunicarum, quibus continetur, exedantur sensim, sensimque, ac corrumpantur. Rumpitur tandem vomica, disrupta autem, & pure in bronchia, & vesiculas pulmonales effuso ægros suffocatos dictum factum remansisse observationibus præstantissimorum virorum compertum est, Fernelii (1), Tulpii (2), Willisii, aliorumque. Saltem timori locus deesse nunquam potest. Ita hominem quemdam, cui repente disrupta est vomica copioso pure per tussim excreto, pæne suffocatum fuisse idem Willisius testatus est. In eodem discrimine versatum fuisse Religiosum quemdam Patavii vidisse ipse bona fide testor. Quod si disrupta vomica æger aliquando exitio suo superstes maneat, consumi tamen lente a febricula sive ob pus, sive ob sanguinem per thoracis interiora effusum testatus est Tulpus (3).

XIII. *Ubi primi gradus phthiseos indicia se prodant, si &c. venæ sectio instituat &c.*) Ubi pulmones materia crassa, ac viscida infarciuntur, nemo est, qui non videat, eo nervos industriæ omnes intendendos esse, ut pulmones ab infarctu liberentur, tum materiæ ad eisdem affluxus prohibeatur, tonus pulmonibus restituatur,

atque hecticus febrilis calor temperetur. Ad primam indicationem absolvendam principem obtinet locum venæ sectio. Immixta enim sanguinis copia, ac cessante vaporum distentione, cum validius, & fortius sese contrahant, quod crassum est attenuari contingit, quod hærens dimoveri, & circulo restitui. Quid quod detractione sanguinis hecticus febrilis calor temperatur? Quod si suppressa aliqua evacuatio sanguinis naturalis morbo occasionem dederit, quid efficacius, aut pro ægrorum opportunitate valentius venæ sectione?

Confer. Cas. Donzel. vel simile &c.) Inter medicamenta, quæ humores ad pulmones affluentes avertendi vim habent, purgantia medicamenta recensentur, a quibus alii omnino abstinendum esse pugnacissime sustinent. Ne diutius quam par est singulis quæstionibus immoremur, paucis habeto. Si de purgantibus validioribus sermo sit, educunt quidem insignem feri copiam, verum illud incommodi sequitur ex illorum usu, quod solidæ partes irritantur nimis, atque in vehementiores contractiones aguntur, humores vero tenuioribus, levibus, politisque particulis eliminatis, crassiores, acrioresque fiunt, unde tussim exasperari contingit, difficultatem respirationis augeri, maciem intendi, aut confirmari. Sola igitur lenientia locum habent, ceu quæ primas vias abstergendo, cavitatem intestinorum blande sollicitando serum, lympham, ichoresque ad eorundem glandulas invitant, atque hac ratione a pulmonis eisdem avertunt.

XIV. *Interim vero quotidie pillule ex gum. ammoniac. purif. &c.*) Sed viæ omnium convenientissimæ ad sordes in pectore hærentes eliminandas sunt urinæ viæ, ut a Baglivo, aliisque accuratioribus practicis animadversum est. Minima nempe est Renum distantia a pectore; ex trunco enim descendente Aortæ, simul ac diaphragma transcendit, arteriæ renales, sive emulgentes nascuntur, quæ sanguinem pro seroflaticis separatione ad Renes adferunt. Quæ minima distantia fit, ut urinæ copiose fluentibus, humores, qui in pulmonibus subsistunt, aliisque mediis ventris visceribus, ab eodem facile deriventur, atque extra corporis confinia eliminantur. Ea igitur, quæ diuretica virtute pollent in omnibus mor-

(1) *path. lib. 5. cap. 10.*(2) *lib. 2. obs. cap. 10.*(3) *lib. c.*

morbis pectoris sunt convenientissima. Ad istorum vero selectum quam diligenter attendendum est. Non enim diuretica ex salibus lixiviosis, & acidis parata, cujusmodi sunt sal tartari, tartar vitriolat. &c. locum habent, quippe quæ tussim exasperant, & morbum augent, & confirmant, sed illa quæ balsamica potius vi, ac pulmonibus amica donantur. In horum censu veniunt gummata resinosa, ut ammoniac. benzoin. quæque his affinia sunt, balsamum Peruvian. Tolutan. Copaiva. Therebint. quibus addendi millepedes, & crocus. Balsamica nempe corpora aciditate qua pollent blandissima laxatas pulmonum, ac renum fibras majorem in modum corroborant, easdemque amica titillatione sollicitando serosi laticis secretioni promovendæ opportunissima existunt. Animadversione dignum est, urinas a balsamorum assumptione violaceo odore imbui, indicio satis manifesto, nonnihil etiam resinose suæ substantiæ iisdem communicare.

Si de millepedibus sermo sit, sale quodam nitroso constare creduntur, qui cum solidis partibus amicissimus, tum sero, ac lymphæ alicubi subsistenti, vel congestæ per urinæ vias extra confinia corporis educendæ aptissimus existit.

Crocum, cordis amicitia spiritus recreando, atque ejus vires augendo, ventriculi, eundem roborando, & difficilem ciborum coctionem juvando, hepatis, ejus obstructions resolvendo, icterum sanando, uteri, menses movendo, partum difficilem juvando, fœtum pellendo; tum maxime pulmonum, eosdem a lenta, ac difficili materia liberando, serum acre, & irritans demulcendo, tussim sedando clarum fecit: unde anima pulmonum a quibusdam jure merito fuit appellatus.

Pillule ex hætenus recensitis corporibus compositæ, sunt fere pillule illæ adeo famosæ balsamicarum titulo insignitæ Cl. Richardi Mortoni, quarum efficaciam ad phthisim tuberculosam incipientem qui non cognoscit, medicinam cognoscit plane nullam.

XV. *Hiscæ ineunte vere succedant decoctiones ex sars. peril. elect. radic. chi. &c.* Multa ligna, quæ sudorifera vi maxima pollere, viscidioresque sanguinis partes alicubi hærentes resolvere, acorem omnem

præsertim anxiolem corrigere communiter reputantur, solent nonnulli ad lympham ac serum in pulmonibus subsistens absumendum, ne congestiones, & tubercula in iisdem generentur, vel ubi eadem jam facta sint, resolvenda adhibere. Verum cautiissime in horum usu procedendum, cum calorem, & agitationem sæpe adaugeant, ac corpus majorem in modum exsiccent. Satiùs porro duxerim mitiora seligere, quæ solvendi adeo, colliquandique vim non habent. Ejusmodi sunt sars. peril. & rad. Chi. eorumque decocta, quibus si addantur quæ nimiam effervescentiam humorum, fervoremque temperant, quæque alibiles, mitesque succos præbent, uti sunt carnes juniorum animalium, ranarum &c. avenacea, hordeacea, decocta obtinentur Septhaliana fere methodo, quæ dici vix potest, quam tuto, ac feliciter in ejusmodi morbis adhibeantur.

XVI. *Ardente Sirio aquæ B. Mariæ Virg. Aponenses &c. vel etiam acidulæ Recob. &c.* Aponenses aquas differre ab aquis Beatæ Mariæ Virginis in eo potissimum, quod illæ majore sulphure, & sale scatent, experimentis Jo. Gratiani (1) compertum est. Eisdem igitur plus minus sanguineam massam lentis, viscidisque humoribus inquinatam, atque impeditam attenuando, vasa pulmonum penetrando, impactosque in iisdem humores incidendo, corruptos, infectosque eluendo, ac fibris qua fieri potest tonum restituendo, ad congestiones, & tubercula in pulmonibus præcavenda opportunissima existere ambigendum non est.

Acidulas vero aquas ratione ferreæ venæ, ac vitrioli spiritus, quo fœtæ sunt, in morbis pulmonum minus convenire plerique haud dubie affirmant. Vitrioli enim spiritus pulmonibus inimicus censetur, quatenus acrimonia vesiculas eorumdem labefaciat, acetositæ facile corrodit, vi vero adstrictoria tonum ipsarummet partium immutando ineptum muneri suo organum constituit. Quæ quamvis vere dicantur, ubi pulmones ipsi nimis tenelli sint, & acribus, erodentibusque particulis eorumdem substantiæ altius insidentibus in convulsivas contractiones acti, exesque, sperati tamen effectus aliquando eveniunt, ubi phthisis a flaccescentibus pulmonibus exoritur. Quippe qua ratione tonus iisdem restituitur,

(1) De therm. Patav.

tur, ac viscidę, lentęque fordes inciduntur, atque absterguntur, eadem & congestiones, & tubercula præcaventur. Quid quod Raymundus Jo. Fortis (1) etiam si pulmonum ulcera existant, acidularum usum mirum in modum commendat? Adventante, inquit, tempore quo aquę acidulę in valle solis enascentes opportune sunt, quę pulmonum ulceribus saluberrimę, ac præstantissimę a nobis quandoque fuerant expertę, ad easdem, tamquam ad unicam sacram anchoram confugiendum consulimus; cui remedio si malum non cesserit, minus decoctis, lacti, aliisque ejusdem facultatis cessurum fore arbitramur. Quamquam vero fateri licet, non deesse exempla phthysicorum, quorum alii acidularum usu in hydropem lapsi sunt, ad ultimam alii necessitatem adacti. Immo si Benedictum Grindel in aquarum Roitschen-sium descriptione audimus, vehementer miratur, quod memoratus Jo. Fortis saluberrimas in Hæmoptycis, phthysicisque acidulas invenerit: Quippe, ait, etsi tanto viro libentissime credam, similes effectus ab acidulis vitriolatis in Italia secutos esse, nihilominus tamen nostrę Roitschen-ses aquę etiam vitriolo imbutę, hisce saltem Germanię locis id nolunt præstare: utrum autem alibi præstent, dum Venetias, Romam, & ad alia loca transportantur, nondum experiri potui. Quibus nonnulli ad vehementer suspicandum adducti sunt, phthysicos quos Jo. Fortis memorat, ulcere pulmonum vere non laborasse, sed flaccescentes pulmones, aut aliam similem ægritudinem eosdem exercuisse; his vero per Acidularum potum in sanitatem restitutis, curatum per eas pulmonum ulcus deprædicasse, ut Cl. Jo. Gratiani (2) egregie animadvertit.

XVII. *Exercitationes corporis moderatę, ac præsertim equitationes &c.*) Equitatione non minus certo phthysim ab infarctu pulmonum pendentem curari, quam China-china febres intermittentes, a nonnullis creditur. Viscera enim omnia, ac præsertim imi ventris majorem in modum concuti contingit, fluida omnia attenuari, fundi, atteri, materiem quę vel in extremitatibus arteriolarum, bronchiorumque, vel in vesiculis hæret, dimoveri, & qua data porta extra corporis confinia per insignes excretionum vias eliminari. Grates habendę Cl. Sydenhamo practico felicissi-

mo, quod præstantissimum, atque efficacissimum ad morbum cæteroquin difficillimum profligandum unus instar omnium commendaverit: *Multi mihi sanguine juncti tabidi, & phthysici multum terrarum equo vellore peragrantes ex meo consilio sanitati sunt restituti*, cum aliis medicamentis nihil se magis proficere potuisse testatus sit. Plura videtis apud D. Sthal in programmate propemisco inaugurali de novo specifico antiphthysico equitatione.

XVIII. *Ubi tubercula jam facta sint, vitæ ratio ex aven. hord. &c.*) Congestiones humorum in pulmonibus genitę, ac tubercula jam facta difficillime resolvi posse perspicuum est. Illud igitur enixe curandum est in hoc phthysicos gradu, ne tubercula inflammantur, suppurenturque, unde abscessus, atque ulcera pulmonum sequantur. Neglectis igitur supra recensitis remediis ea visa sunt convenire, quę leves, molles, politasque particulas in sanguinem invehere habent, congestorum humorum in pulmonibus fermentationem, acrimoniam, inflammationem, atque abhinc prodeuntem suppurationem, atque ulcus prohibere. Inter alimenta refrigerantia non postremum obtinent locum semina cerealia multa, inter quę semen hordei, avenę, tritici, & alia hujus generis, quę aqua facile aciscunt, indicio satis manifesto acidum quoddam mite, ac blandum in iisdem contineri. Ob id potissimum inter refrigerantia recensentur; blanda enim illa aciditate, qua pollent, humores acres, sulphureos, alchalinis temperant, nimiam effervescentiam, fervoremque humorum compescunt, sales acres irretiunt, obtundunt, ac sanguini ipsi visciditatem aliquam tribuunt; & corpus nutritio humore humectant carnes juniorum animalium, nec non ranarum, cancerorum fluviatilium juscula, & hujusmodi. Semina multa, inter quę melonum, cucurbit. amygdalar. & similia miti quodam blandoque oleo fœta sunt, quod farinoso principio adeo unitum est, ut aqua misceri commode possit, unde lacteus emergit succus, qui dici vix potest quam eximię virtutis sit ad demulcendum, ad temperandum, ad refrigerandum.

Ferculum Saxonie &c. nec non pulvis Halii Abbatis recens &c.) Prædictis muneribus opportunissima existunt ex hætenus recensitis

(1) cent. 2. cons. 20. 27. 28. 30. (2) Dissert. de fonte Recobaris.

tis composita multa, inter quæ ferculum Saxonæ, pulvis Halii Abbat. Basis nempe ferculi Saxonæ est farina hordei in clibano non admodum tosta, quæ ita vel sola paratur, vel adjectis amygdalis dulcibus decorticatis, radice chinæ, pulvere ranarum, & cancrorum calcinatorum, aut similibus. Pulvis Halii Abbatis componitur ex seminibus multis, quæ miti oleo abundant, & insipida sunt, ex gummatibus, aliisque ad involvendum, ac demulcendum aptissimis. Curandum est autem, ut recens ille sit: Semina enim facile rancida fiunt, ideoque irritando potius, ac vellicando apta redduntur.

XIX. *Aquæ Nocerianæ in temperamentis fervidioribus, adustisque, in frigidis &c. Beat. Virg. &c.*) Victus rationi aquarum usus succedit. Circa autem delectum aquarum sedulo perpendendum est, quænam dyscrasia sanguinis, humorumque adsit, num scilicet calida, biliosa, acris, an frigida, ut ajunt, pituitosa, densa. Id quod non aliunde melius innotescere posse crediderim, quam ex consideratione temperamentis egrorum, atque habitus. Si enim temperamentum fervidum sit, constitutio ægri, atque habitus adustus, siccus, equis ad credendum vehementer non adducatur, dyscrasiam acrem, biliosam, ut ajunt, morbo ansam præbere? Tunc vero aquæ insipidæ nullo acri, sulphureo, vitriolico principio imbutæ locum habent, inter quas eminent Nocerianæ, quæ æstivo tempore ad instar ceterarum thermarum epotæ particulas calorigicas hinc inde diluendo, dissociando, & comprimendo efficiunt, ut motus earumdem aliquando defervescat, & bolari terra, quam continent, pulmonem egregie confirmant. E contra si peccet crassities, visciditas, & lentor humorum, id quod ex temperamento, ut ajunt, frigido, laxiorique habitu facile conjicies, aquæ conveniunt sulphuræ, inter quas eminent in agro Patavino aquæ Beat. Virginis, & Aponenses, quæ præterquamquod vitiosorum salium vim temperant, atque infringunt, effrenes eorum particulas eluendo, dissociando, aperiendi quoque, incidendi, infarctus, & congestiones referandi, pulmones balsamico eorum sulphure corroborandi, ac tuberculo-

rum suppurationem prohibendi facultatem a natura sortitæ sunt.

XX. *Tandem ad lactis Asinini, aut Muliebris &c.*) Ad tuberculorum inflammationem, ac suppurationem præcavendam Lac & victus rationi, & aquis palmam præcipit. Lactis nempe efficaciam adversus quamplurimos morbos qui non cognoscit, medicinam cognoscit plane nullam, id uno ore prisca Medicis Hippocrate, Galeno, Celso, & Arabibus, ac Recentioribus fere omnibus haud dubie affirmantibus. Lac fuisse antiquitus veluti sacram anchoram, atque inter cetera remedia primatum obtinuisse testis est Martianus (1). Unde egregie Jo. Jac. Wepfferus in epist. ad Verzascham: *Certe divini aliquid in lacte latet. Antehac nunquam credidissem, nisi id sensibus comperissem. Vidi his meis oculis, quasi novos homines inde factos fuisse.* Verbo dixerim, alimentis, quæ facile a stomacho concoquuntur, celeriter distribuuntur, difficulter vero resolvuntur, quibus utendum esse præcipit Hippocrates in phthisi, quæque, uti Hippocratis mentem explicans Martianus (2) ostendit, solidas habent partes, nexus tamen eorum debilis est, Lac præstat. Quo loco minus mirari subit, Aretæum tantum tribuisse in hoc morbo Lacti, ut affirmare non dubitaverit (3), si multum hauriant Lactis, nullo alio egere auxilio.

Non autem quodcumque Lac in hac phthiseos specie opportunum est. Si enim de Vaccino sermo sit, crassitie sua, ac visciditate infarctus, atque obstructions augere valet. Vaccino tenuius est Caprinum, tenuissimum vero, quodque seroso humore maxime abundat, Asininum est, docente Aristotele (4) & Galeno (5), ideoque Lacti cuicumque animantium præferendum Plinio teste (6).

Ad lactis usum quod spectat silentio prætereundum non est, solemne esse Medicis lacteam dietam in plerisque morbis, phthisi præsertim, & arthritide instituere, omni alio cibo prohibito. Cl. Sachsius in M. N. C. (7) methodum dietam lacteam in arthriticis instituendi tradit, qua quidem methodo Nobilem quemdam felicissime curatum fuisse testatur. Animadversione autem dignum est, quod ipse postea affirmavit,

No-

(1) *com. in Hippocr. lib. 1. de morb. mul. p. 205.* (2) *lib. de veteri medicina.*
 (3) *lib. 7. de morb. chronic.* (4) *lib. 3. hist. animal. cap. 26.* (5) *l. 10. de simpl. facult. & lib. 6. de sanitate.* (6) *hist. natur. sect. 33.* (7) *D. 1. an. 1. obs. 141.*

Nobilis hujusce viri exemplo ab arthritide per Lac curati plurimos Magnates Prage, Viennæ, alibique commotos eandem curam in semetipsis tentasse, sed non ubique pari felicitate, & tam fausto eventu. In hujusce rei confirmationem affert exemplum alterius cujusdam Nobilis, qui non solum non diætâ lactea instituta melius habuit, sed tumorem, & inflationem periculosam expertus est, ut abstinere coactus fuerit. Celebris quoque est histor. in iisdem M. N. C. (1) viri cujusdam, qui sub lactis cura succubisset, nisi intermisset; *Omni enim carne absumpta, spiritibusque dissipatis tantam sensit debilitatem, ut morti proximus videretur.* Ego vero propter summam stultitiam ejusmodi lactis usum ad maciem profligandam opportunum censeam? Atque hanc quidem philosophandi rationem observatio confirmat. Cum enim diætâ lacteam in femina quadam macie consumpta instituissem, eadem plane servata methodo, quam tradit Cl. Reditus in suis consultat., mirum eandem non solum in dies singulos incrementem deprehendisse, sed vires ægrotantis femine sic collabentes, ut in imminentis mortis discrimine prope certissimo versari videretur. Priore diætâ convocata in dies melius habuisse, vires resumpsisse, atque in pristinum statum restitutam fuisse vidi. Quæ res effecit, ut in posterum corpora eorum, qui phthisi, ac macie premuntur, solo lacte, omni alio cibo prohibito, nunquam pertractaturum esse, quidquid aliis videretur, pollicerer. Neque hujusce rei ratio in arduo sita. Natura enim, dum adhuc in utero clausi versamur, purissimum quemdam, ac limpidissimum succum nobis subministrat, simul ac in lucem editi, crassiores, viscidioresque ea constanti lege, atque ordine, ut quo magis increscit ætas, lac & spissius, & densius evadat. Erumpentibus e gingivis dentibus incipit masticatio, atque alimento opus est, quod solidum, compactumque sit, tum quod membranæ ventriculi fortiores, firmioresque sunt, tum etiam quod succi ejusdem acriores, activioresque. Dum triturationis alimentorum, ac digestionis vires augentur, quod in adolescentia contingit, cibis opus est crassioribus, compactioribusque, & sic successive usque ad extremum senium. Dum

igitur solo lacte vesci pueros, juvenes, ac senes curamus, naturæ legibus sanctissime sancitis adversamur, atque ab uno extremo ad alterum transitum fieri patimur, quæ mutationes quam plene sint discriminis nos docuit Hippocrates, confirmavitque Bacco de Verulamio (2) inquiens: *Omnis mutatio licet in benignius mortem accelerat.* Quid quod otiantem masticatione saliva tantopere necessaria ad ciborum solutionem superflua quasi, atque inutilis humor evadit, vis stomachi majorem in modum languescit, atque organa chylo perficiendæ dicata muneribus suis inepta redduntur? Conferre Lac pueris experimur, dum dentibus carent, ac ventriculi membranæ, succique debiles adhuc, infirmique sunt, ac tunc solum virium robur acquirere, cum ad masticandum pares fiunt, ac solidiores cibos, compactioresque deglutiendos. Quinimo dum lacte vescuntur infantes, convulsionibus, spasmodis, diarrhœis, torminibus, aliisque morbis eisdem dire exercentibus premi, a quibus lacte prohibito liberantur. Quæ sane omnia protenso quasi digito commonstrant, nulli unquam morbo, ac ne phthisi quidem pulmonali solius lactis usum opitulari posse. Nisi forte nullo alio cibo usi sint homines præter Lac, unde assuetudo novam in ipsis formaverit naturam: quo casu haud inficias ire ausim, solo Lacte diu vivere posse, quemadmodum multos vixisse Plinius, Tacitus, Justinus, Cæsar, Sallustius memorarunt. Quod confirmat Galenus (3) mentionem faciens cujusdam viri, qui ultra centum annos vixit solo lacte nutritus. Et Ovidius (4) dum ait:

Lacte mero veteres usi memorantur, & herbis,

Sponte sua si quas terra ferebat.

Prandium concedendum, quod leve sit ex aven. &c.) Carnes Animalium aut omnino relinquendæ sunt, aut rarius, & parcius iisdem utendum. Cum enim in hoc morbo febris lenta adsit, carnes vero non exiguo oleo, ac sale volatili sint fœtæ, facile in putredinem abeunt, unde certum noxæ periculum, nullum levamen sperandum. Hac porro methodo similes pulmonum morbos felicissime curatos fuisse observationibus virorum præstantissimorum compertum est, ut liquet ex consiliis Cl. Josephi del Pa-

F

pa,

(1) Dec. 3. An. 3. obs. 10.

(2) hist. vit. & mort.

(3) lib. 5. de sanit.

tuenda cap. 7.

(4) lib. 4. fastor.

pa, ac præsertim septuagesimo quarto 2. voluminis.

XXI. *Si ructus acidi, tormina molesta, nausæe superveniant &c.*) Tot porro caute-
lis opus est in lactis usu, ut nisi quamdi-
ligenter eadem servantur, optato fine po-
tiri minime valeamus. Præ cæteris ad
prohibentia attendendum est, eisque, prout
res, & occasio fert, occurrendum. Inter
prohibentia recensentur ructus acidi, tor-
mina molesta, vomitus, aliaque id genus,
quæ indicio sunt manifestissimo acescere in
stomacho, ac corrumpi, unde nerveas fi-
brillas vellicando, pungendo gravissima ma-
la excitare valent. V. com. in aph. 5. cap.
8. lib. 1.

XXII. *Nisi vomitu aut diarrhæa sistatur
&c. Chocolatæ potum cum lacte paratum &c.*)
Varia passim de chocolatæ usu vago medi-
corum rumore circumferri solent. Nonnulli
in ea sunt opinione, ut credant, chocolatam
corporis humores potenter resolvere, eorum
motum augere, caloremque insignem in vi-
sceribus concitare, ideoque in morbis, ut
ajunt, calidis nullum levamen, certam no-
xam allaturam esse. Alii e contra succum
nutritium præbere pinguem, dulcem, qui-
que humorum acrimoniam retundere valet,
ac proinde refrigerare, ideoque phthisicis,
tabidisque cibum esse saluberrimum. Opi-
nionum varietas orta est potissimum ex
consideratione eorum, quæ Chocolatam
componunt, inter quæ Cacao principem
obtinere locum. Nihil porro est aliud Ca-
cao, quam semen arboris cujusdam, quæ
sponte crescit in sylvis diversarum regio-
num Americæ, quæque ab incolis excoli-
tur, cum maxima agriculturæ, divitiarum-
que eisdem pars sit. Arborem diligenter
describit R. P. Plumerius in suo Botanico
Americano, ut propterea supervacaneum
sit hac in re diutius immorari. Illud autem
silentio prætereundum non est, qui choco-
latæ usum altiori voce damnarunt in cali-
dis, ut ajunt, morbis, ob id potissimum
damnasse, quod Cacao calidum siccum exi-
stimaverint. Quæ nomina præterquamquod
irrisit Hippocrates (1); accedit præterea,
contrarium evinci, etiam si nominibus ipsis
inhæreamus. Illa enim refrigerandi vim
habere omnes fere medici uno ore affir-
mant, quæ impedimento sunt, quominus
fluidæ nostri corporis partes mutuo inter

se allidantur, atteranturque, neve sulphu-
reæ, subtilioresque particulæ ex reliquarum
nexu secedentes, atque avolantes in uni-
versam massam diffundantur, ejusque agita-
tionem, furoremque inducant. Id quod
potissimum præstant, quæ blando mitique
oleo sunt fæta, quæ pingua farinosa, ac
gelatinosa. In horum censu veniunt femi-
na multa cerealia, juscula carniū anima-
lium præsertim juniorum, & his similia.
Inter hæc tamen principem obtinet locum
Cacao, non tantum ob nutritium rorem,
qui in eo maxime abundat, quantum ob
temperatam ejusdem volatilitatem, quæ
spiritibus materiam præbet convenientissi-
mam. Atque ubi cætera olea præ temporis
diuturnitate rancida fiunt, atque empireu-
maticorum more acrimoniam nanciscuntur,
quæ non solum gustus organum feriunt, sed
acriter irritando, erodendoque idonea fiunt,
pulcherrima olei Cacao laus est, lene, ac
mite quamdiutissime servari, cum interim
in stomacho facillime dissolvatur, dissolu-
tum vero in regium sanguinis flumen nullo
virium suarum decremento propellatur. Si
addas, Cacao aqua dissolvi, nullus dubito,
quin ad credendum vehementer adducaris,
nihil ad refrigerandum Chocolata dari effi-
caciùs, aut pro egrorum opportunitate va-
lentius. Et vero quamam meliori ratione
nimius fervor temperari potest, quam ea
removendo, quæ solidas partes irritant,
easdemque in validiores, vehementioresque
contractiones agunt, ideoque sulphurearum
particularum exsolutionem, atque abhinc
prodeuntem sanguinis, humorumque effe-
vescentiam excitant? Cum aqua dissocia-
re habeat, disjungere acres, vellicantesque
humorum particulas, atque per insignes
excretionum vias extra corporis confinia
educere, prædictis muneribus obeundis cho-
colatam existere opportunissimam manife-
stius quidem est, quam ut ullis rationibus
possit comprobari. Ex aqua fortasse aliæ
insignes Chocolatæ facultates accedunt, præ
cæteris alimenta in stomacho solvendi, co-
ctionem ciborum juvandi, appetitum re-
staurandi, fluiditatem sanguini conciliandi.
Quoniam vero oleum sine salis interventu
commixtionem aque non patitur, consul-
tum visum fuit ad Chocolatæ potum obri-
nendum, saccharum addere, succum videli-
cet arundinis cujusdam ad extracti solidi
con-

consistentiam redactum, qui sal essentialis ejusdem plantę aliquo modo dici potest, quamvis revera sal non sit, cum ad ignis flammam exardescat, neque oleum, cum commixtionem aquę libentissime patiatur. Fit porro sacchari additione, ut oleum Cacao saponaceam induat naturam, ac duplici principio fœtum evadat, sale videlicet fixiore, & oleo intime unitis, unde facile sese in densam humorum texturam insinuet, facile etiam cum aquosis, salinis, oleosisque eorum partibus commisceatur, atque hac ratione nutritio promoveatur, vires augeantur, spiritus majorem in modum recreentur. An Chocolatę usus damnandus, quod in ejus compositionem Cinnamom. Vanilla, Ambarum recipiantur, quę cum admodum volatilibus, subtilibus, ac penetrantibus particulis sint fœta, prædictum in visceribus calorem, siccitatemque valeant progignere? Nemo id affirmaverit, qui illud vel leviter tantum mente volutaverit, Cacao crassum suppetere nutrimentum, si crudum comedatur, sanguinem inspissare, ejusque motum minuere, sed ob nimiam, & crassiorē pinguedinem ventriculum gravare, & obstructions gignere, si nimia copia sumatur. Quare salubre consilium idem aromatum permixtione, Vanillę scilicet, & Cinnamom. temperare. Atque hæc quidem ea dosi adhibentur, qua Chocolata præ eleganti eorum fragrantia suavior, ac jucundior evadat, non ea qua & gustus organum feriat, atque humores potenter resolvantur, eorumque motus augeatur, & concitetur. Nisi ita res haberet, non omnibus temperamentis, & ætatibus conveniret, neque pulcherrima ejusdem laus esset nunquam nocere, quotiescumque vel necessitate coacti, vel in gulę voluptatem interdiu, noctu, post prandium, ante, homines assumunt.

XXIII. *Quod si febris intensa cum calore insigni subsequatur, juscule pulli, aut carnis vituli &c.* Prohibet præ cæteris lactis usum febris. Ita Hippocrates (1): *Lac caput dolentibus, & febricitantibus, & quibus præcordia murmurant, malum*; quocum convenit Oribasius rationem hujusce rei assignans: Ait enim (2): *Lac in iis, qui frigido sunt ventriculo acescit; in iis vero, qui calido sunt, in nidorem transit; ex quo fit, ut febricitantibus noceat.* Quare super-

veniente febre salubre est accuratiorum practicorum consilium, statim ab eodem abstinere, eique lac artificiale substituere, cujusmodi sunt juscule ex seminibus oleosis, & insipidis, ex seminibus cerealibus, quę blanda mitique aciditate donantur, ex carnibus juniorum animalium, ex sero lactis, herbis sale nitroso abundantibus, ac balsamica, eaque mitissima virtute præditis, & aliis similibus, quę acris, biliosisque particulis ex sanguinea massa præcipitandis, simulque nimio fervori, & effervescentiæ compescendæ opportunissima existunt.

XXIV. *Si ad suppurationem veniant tubercula &c.* Ad febrem maxime attendendum est: notum enim est, febrem hanc comitari alternam frigoris, calorisque accessionem, ut febris intermittenti similis videatur. Quo ducti argumento minus docti non solum ægris gratulantur, quod febris mutatio contigerit, sed eandem chinachina pertractant, quod plane ridiculum est. Ideo enim frigus in extremis artubus, aliisque partibus percipitur, quod sanguis in pulmonum vasis consistens nequit in sinistram cordis ventriculum, indeque in Aortam ad capillares usque arterias, maxime longe a corde distas rapida circulatione trajici. Ea igitur, quę hærentem in pulmonibus sanguinem dimovere habent, liberum ejusdem, atque expeditum excursus promovere, visa sunt convenire. Hujusmodi sunt venę sectio, & antipleuritica medicamenta, de quibus dicemus sequenti capite.

XXV. *Remittente febre, & sputo purulento apparente, aer eligatur sulphurearum &c.* Nullum phthisicum in quarto gradu constitutum ulcere pulmonum jam facta febre, tussi, & sputo carere tam certum est, quam quod certissimum. Ratione febris, ceu quę passio, ut ajunt, calida, & sicca est, refrigerantia conveniunt; ratione tussis, ceu quę ab irritatione nervearum fibrillarum tunicas pulmonum constituentium exoritur, quę sedandi vim habent indicari videntur; ratione puris ab imo pectore affluentis abstergentia, exsiccantia, consolidantia; ratione maciei nutrientia. Quatuor igitur in hoc phthiseos gradu sese offerunt indicationes, quę si ad trutinam, ut ajunt, sedulo revocentur, vix, ac ne vix quidem absolvi possunt. Etenim dum refrigeras, atque humectas, nec non oleosas particu-

las ad nutriendum corpus in sanguinem invehis, ulcus sordidum reddis; dum tussim sedas, sputum suppressis; dum abstergis, exsiccas, atque consolidas, febrem, & maciem adauges. Quamquam quæ exsiccantia, quæ consolidantia in pulmonum ulcere? ulcere nempe visceris illius, quod circuitiois sanguinis, ac respirationis muneri destinatum est. An exsiccare potest? dum perenni sanguinis cursu abluatur? an consolidari, dum continuo contrahi, constringi, distrahi, & expandi debet? Non inde tamen omni auxilio destituendus æger. Aer quidem inter ea, quæ adhiberi solent a medicis principem obtinet locum, quem temperatum in primis qualitatibus deligendum esse omnes fere Medici uno ore affirmant. Neque ad avertendos plerisque morbos aeris mutationem, atque migrationem in alia loca plurimum facere tradunt fere veteres rerum Scriptores. Ita Hippocrates (1), *Commodum est, inquit, in morbis longis solum mutare*. Atque Avicenna (2) habet: *ex generibus medicationum esse mutationem de terra ad terram, & de aere ad aerem*. Celsus ipse, *Pessimum est, inquit, Cælum quod ægrum fecit: Ut mittam quæ* & Seneca (3), & Strabo, aliique in eandem rem prodiderunt, ut nullus superfit dubitandi locus. Ad phthisim vero speciatim quod attinet, aere Ægypti feliciter eadem debellari credebatur a Veteribus: hinc navigatio Roma in Ægyptum ipsis commendabatur, ut liquet præ cæteris ex Plinio (4). Æque efficax censebatur ad phthisim curandam Alexandria aer; hinc phthisici, teste Celso, in Alexandriam mittebantur. Galenus vero phthisicos ad Tabias mittebat, locum scilicet quemdam infra Neapolim, & Vesuvium montem, qui cum teste Strabone inter occidentem æstivum, & meridiem, suavissimam, siccamque Africi auram excipiat, efficacissimus ad eosdem sanandos reputabatur. Mare enim, si Aristoteli fides habenda sit (5), ob placidas adspirationes salubritatem facit insignem, unde navigantes coloratiores existunt, quam qui in palustribus degunt. Quid quod ob objectum illi Vesuvium, e quo reliquæ materiæ,

quæ jam igne consumpta est, quæque exurit, ad mare usque perveniunt, atque ob conjunctum simul in imo sinu alterum Vesuvii collem ignem continentem siccus, atque sulphurearum particularum dives ea ratione evadit, qua opus est ad pulmonum ulcus consolidandum, ut Galenus (6), & ex eo Baccius (7) testati sunt? Eiusdem fere efficaciam censeatur Neapoli aer, ut liquet ex Bartholino (8).

Quamquam vero, ut ingenue dicam quod sentio, cave ne plus aeri tribuas, quam par est in phthiseos curatione. Sæpiissime enim contingit, aeris mutationem sepulchri mutationem excipere. Addit solum vim animis ad alacritatem quamdam incredibilem illa cogitatio, aeris mutatione profligari morbum debere, quod dici vix potest, quantum revera curandis morbis tribuat. Aptè cadit in rem Ciceronis locus, qui ad Gallum (9) scribit: *Cum decimum jam diem praviter ex intestinis laborarem, fugi in Tusculanum; sed visa est mihi vel loci mutatio, vel animi etiam relaxatio, vel ipsa fortasse jam senescentis morbi remissio profuisse*. Hinc minus mirari subit, plerisque ab iis locis tamquam insensissimis cavere, ad quæ alii tamquam ad asylum se conferunt. Quod præ cæteris adnotavit Cl. Willisius, qui de phthisi, atque aere Londinensi loquens, *Ita, inquit, propter ejusdem morbi sanationem, dum alii hanc Urbem quasi barathrum vitant, alii huc tamquam ad asylum se conferunt*. In his enim plus boni fiduciam, quam mutatam regionem, atque aeris salubritatem operari certo certius habendum.

Suffumigia fiant intra cubiculum ex ligno rhodio, baccar. juniper. &c. Suffumigia in hoc phthiseos gradu prodesse plurimum reputantur, quod viribus integris ope inspirati aeris ad affectas partes perveniunt, easque ea ratione afficiunt, qua opus est ad salutem. Desumuntur eadem ex iis, quæ balsamica vi pollent: quorum in censu veniunt ligna multa, uti rhodium, quod per destillationem oleum dat longe suavissimum, cujus usus inter balsama suaveolentia commendatissimus est. Balsamica quoque virtute pollet Juniperus, ac præfer-

(1) lib. 4. Epid. sect. 5. t. 19.

(2) lib. 1. tit. 4.

(3) De tranquillitate animi. c. 15.

(4) lib. 5. Epist. 19.

(5) in primo problem.

(6) meth. med. 5.

(7) de therm.

(8) de peregr. med.

(9) lib. 7. epist. 26.

terrim ejus baccæ subtili, ac penetranti oleo, odorisque fragrantia fætæ, quod nervos roborat, & urinam, quod omnibus balsamicis solemne est, insigniter movet. Balsamica hæc virtus maxime elucet in resinosis gummatibus fragrantibus, & suavissimo oleo præditis, quæque ad balsama, quæ benigna nobis natura elargitur, solida, & sicca referuntur, quorum in censu veniunt Mastiche, Myrrha, Benzoe, & alia innumera ex arboribus balsamiferis sauciato cortice stillantia, quæ humidioribus particulis æstu solis sublatis solidescunt. Sed de his quoque plura inferius dicemus. Ex his omnibus parantur suffumigia tantopere commendata adversus phthisim, quorum exempla plurima videri possunt apud Galenum, Sennertum, Riverium, Willisium, Bonetum. Sed illud quoque diligenter caveas velim, ne plus iisdem tribuas, quam par est. Licet enim haud inficias ire ausim, aerem sulphureis, ac resinosis particulis foetum roborando prodesse posse; ne tamen ulceribus abstergendis, exsiccandisque aptus sit, facit potissimum, quod vel ad ultimas usque fibras cavi pulmonum, in quibus extant aperta ulcera, non pervenit, vel si pervenit, iisdem non adhæret, unde ineptus fere muneribus prædictis obeundis constituitur.

XXVI. *Alimenta sint avenacea, hordeacea, carn. junior. animalium &c.*) Inter ea alimenta, quæ facile a stomacho concoquuntur, celeriter distribuuntur, difficillime vero resolvuntur, principem obtinere locum lac supra ostendimus. Modo quoniam eadem alimenta in hoc phthiseos gradu omnium fere accuratiorum practico- rum consensu quibuscumque medicamentis palmam præripiunt, quæri a Medicis solet, utrum diætæ lactea in eodem conveniat. Alii quidem illud esse alimenti genus affirmant, ut si quid in summa rerum angustia sperari possit, id ab uno lacte sperari jure posse confidant. Ita Prosper Alpinus (1) in exulceratione pulmonum, & inde facta tabe lactis usum miris laudibus extollit. Ac Cl. Frider. Hoffmannus testatur se phthisicos contumaci tussi, febre, puris, & materiæ viscidæ sputo, summa tabe consumptos solo lactis usu in pristinum valetudinis statum restituisse. Alii

e contra non solum lactis usum non commendant in phthisi ab ulcere pulmonum, sed ab eodem abstinendum esse pugnacissime sustinent. In tali enim phthiseos statu adsunt salivationes, sudores, diarrhœæ se invicem excipientes, quæ a colliquatione massæ sanguinis ortum traducunt; nec non febris cum calore conjuncta, quæ omnia impedimento sunt, quominus Lac exhiberi tuto queat. Nempe principiis maxime obstandum est, antequam pulmones exulcerentur, ut præ cæteris docuit Celsus (2) inquit: *Si vera phthisis est, inter initia protinus occurrere necessarium est; neque enim facile hic morbus, quum inveteraverit, evincitur. Inter initia vero, subdit ibidem, sicut in omnibus longis, difficilibusque febriculis, lac recte dari potest.* Febriculis, inquam, quæ tuberculis nondum suppuratis, phthisicis contingunt, in quibus lac tuto exhiberi posse docuit Hippocrates (3). Qui ita sentiunt, observationes illorum, quibus compertum se habuisse testantur, extrema fere macie consumptos lactea diætâ fuisse curatos, tanti faciunt, quanti possunt, ac debent. Eo enim facile adducuntur, ut credant, ad extremam quidem maciem pervenisse, sed sine suppuratione tuberculorum, sine ulcere pulmonum, ac purulento sputo. Idque facile iis accidere potuit, qui inter phthisim universalem, & particularem a pulmonum læsione pendentem nullum interesse discrimen falsa opinione adducti haud dubie affirmarunt. Quare aliis alimentis, nec immerito, utendum esse præcipiunt, quæ magnam habent cum lacte affinitatem, uti sunt avenacea, hordeacea, aliaque recensita aph. 8.

XXVII. *Aqua calcis s. a. pp. &c.*) Quamvis abstergentia, exsiccantia ulcus pulmonum nulla dari supra ostendimus, nihil est tamen, cur ea non adhibeantur, quæ prædictis muneribus obeundis apta censentur. Inter hæc aqua calcis vivæ tertiæ extinctionis eminet, quæ in hunc fere modum paratur. ℞. Aqu. com. calent. lib. x. Calc. viv. recent. unc. v. M. & reponere in loco quieto per horas sex, dein effusa aqua tantundem limpidæ affunde calci, id denuo repetendo pro tertia vice. Tum vero per decantationem pars cla-

1) de medic. method. lib. 8. cap. 7.
(3) 5. aph. 64.

(2) lib. 3. cap. 22.

clarior eliciatur pro usu dicto. Affusio aquæ calci vivæ fit, ut subtilissimum ejusdem, volatilissimum, atque igneæ quasi naturæ principium a valde fixo, & terreo sejungatur, ac notabilem acrem saporem aquæ conciliet: Si acidum aquæ calcis affundatur, in sal medium amaricans abit, tamen non coagulatur, sed fluidum remanet. Ex his liquet, aquam calcis vivæ alcholino principio valde penetrante fetam esse, quod tamen repetita aquæ affusione mirum in modum mitescit, atque humores acidos pulmonum substantiam exedentes cicurare, puris nimis lenti, ac difficilis grumos dissolvere, atque excretioni aptum reddere valet, demum leniter irritando vivificare, ut ulcera impleantur, quod opus solius naturæ est, exsiccare demum, ut claudantur.

XXVIII. *Inter balsamica pillulæ ex balsamo Tolutan., extract. fl. hyperic. &c.*) Quid intelligendum sit nomine balsami quæstio est. Si Veteres consulamus, appellabant Opobalsamum liquorem quemdam, qui ex plantula quadam non admodum procera folia ligustri, vel cytisi referente extillabat: oleosus liquor erat odoris fragrantissimi, ac suavissimi, & saporis penetrantissimi. Hujus plantulæ notæ characteristicæ a Medicis ignorantur, si excipias Prosperum Alpinum, qui eandem in egregio tractatu de plantis Ægypti descripsit. Cum vero Antiquorum Opobalsamum desideretur, (nam quod venditur pro opobalsamo ex balsamo Peruviano, Benzoe, & Storace confectum, merito dubitatur, ut Pomet (1) ostendit) ea quæ easdem habent notas, & affectiones balsamorum titulo insigniuntur. Omnia igitur, quæ oleo subtilissimo, ac penetrantissimo sca- rent, quæ vires recreandi spiritus habent, cujusmodi sunt illa, quæ odore fragrantissimo, ac suavissimo sunt prædita, balsama merito dici solent. Huc spectant succi resinosi tum liquidi, tum exsiccati, qui odore pergrato, & viribus ad Opobalsamum accedunt: Huc succus ille resinofus ex arbore quadam Peruviana effluens, ideo balsamum Peruvianum dictum, cui similis est ille, ex alia planta extillans provinciæ Tolù, ideo Tolutanum appellatum, uti pariter ille ex arbore Copaiba Pison. seu ut alii balsamifera Brasiliensi ideo Copai-

bæ, seu Brasiliensis balsami titulo insignitum: quibus palmam præcipit illud e Mecca, seu Constantinopolitanum, quod adeo rarum est, ut nisi per Magnates quibus dono datur, ad nos adferatur, quod verum Opobalsamum Ægyptiorum adeo exquisitè secundum omnes notas refert, ut illud idem revera esse plerique sustineant. Mitto theribintinam, aliasque id genus resinas liquidas ex arboribus cortice sauciato stillantes. Ad succos resinofos solidescences pertinent Olibanum, gummi animè, benzoe, Styrax, Myrrha, Mastiche, alique succi, qui ex arboribus sauciato cortice stillantes, humidioribus particulis Solis radiis consumptis, exsiccantur. Viribus ad balsama accedit succus mineralis concretus sulphur, & ex his composita multa, uti flores sulphuris, balsamum sulphuris therebintinatum, anisatum, Hombergianum, & alia ejusmodi. Hæc porro omnia cum aciditate blandissima donentur, amica titillatione, uti fere omnium viscerum, ita speciatim pulmonum fibras sollicitant, stimulant, ac corroborant, salia acris mordacia, quæ tenellam eorundem compagem exedunt, corrumpuntque, cicurant, tandem ad materiam purulentam resolvendam, & partis unde illa fuit restitutionem opportunissima existunt. Illud tamen hoc loco animadvertendum est, mitiora tantum, quæque non adeo calefaciendi virtute pollent, in hoc phthysicos gradu adhiberi posse, ne febris, & macies augeatur. In horum censu venit balsamum Tolutanum, quod & Peruviano, & de Copaiva præstantius censetur, ceu quod nulla acrimonia donatur, ideoque vel in potionibus solutum ab ægrotantibus commodè hauriri potest. Hinc apud Anglos frequentioris est usus in phthysi, & ulceribus internis. Si de extracto florum hyperici sermo sit, balsamica vi, eaque mitissima, & non admodum calefaciente pollet, utcumque nonnulli affirmant, in hyperico, aliisque similibus plantis, ut veronica, hedera terrestri, sulphureas partes cum salinis arcte conjunctas esse, ut sanguinem exagitare, ac commovere valeant. Quid aliud olibanum præstat, quam ut acriores succos, & lympham exedentem temperet, ac demulceat? Non solum in ulceribus pulmonum tuto adhiberi potest citra inflam-

(1) in *histoire des drogues*.

Inflammationem, sed in ipsa ipsorum pulmonum inflammatione. Ita adversus pleuritidem præsertim epidemicam tamquam singulare specificum describit Quercetanus (1), eoque Riverius (2) testatur multos ex pleuritide, qui in mortis discrimine prope certissimo versabantur, ab Orci faucibus ereptos fuisse. Simili fere virtute donantur gum. animè, & alia hujusmodi, ex quibus conficiuntur pillulæ tantopere commendatæ a Cl. Cyrillo in suis consultation. adversus phthisim, quarum usu nihil unquam se deprehendisse, quod earumdem usum damnare potuerit, testatus est. Syrupus quoque therebint. cum parum ejusdem substantia sit saturatus, adhiberi tuto potest.

An oculis cancerorum &c.) In oculis cancerorum arte sua in principia resolutis totam hæcticæ, ac tabis curationem sitam prætendit Helmontius. At dolendum, arcanum hocce inter tenebras latere voluisse. Qua enim arte resolutio isthæc fiat, posteris scriptum minime reliquit.

Antihæctico Poterii &c.) Petrus Poterius Medicinam Bononiæ summa cum laude, & maxima ægrorum utilitate fecit, mirabilesque curationes a se factas narrat in observationum centuriis, quas evulgavit. Multa arcana sibi servabat, dum viveret, quibus se mira præstitisse testatus est. Inter hæc eminet famosum illud anti-hæcticum dictum, quod diu latuit: priusquam enim insigni Reipublicæ Medicæ damno tristi fato hominibus eriperetur, conficiendi

artem amico cuidam, quem vehementer adamaverat, reliquit, ut magno pretio venderet. Tandem in manus hominum venit. Mirum autem nihil aliud fuisse, quam antimonium diaphoreticum, diligentius tamen præparatum. Cui sane tantum tribuendum, quantum calci cuidam absorbendi vi prædite. Reliqua arcana latent. Quo loco mirari subit, Cl. Frid. Hoffmannum in annotationibus, atque additamentis in Poterium utilissimis pariter, ac curiosis, chymicum dexterrimum, solertissimumque, si quis alius, in tanta re mancum fuisse.

Antimon. crudo &c.) Antimonio crudo dulcescere humores, & corpus majorem in modum nutrir, ac pinguescere compertum est. Leonardus a Capua cum medicamenta fere omnia altiori voce damnaverit, & e medio, quantum illi fas fuit, tollere conatus sit, quam mira res videtur, quod antimonii crudi usum laudaverit! Si quis maciei, ac tabi phthysicorum debellandæ forte arbitretur esse opportunum (nec desunt, qui id haud dubie affirmant) perpendat quam diligenter, eadem pulmonum infarctum, aut tubercula, & lapideas concretiones, aut abscessus, atque ulcera sequi. Si singulis indicationibus absolvendis in quocumque phthysicos stadio opportunum existere deprehendatur, haud inficias ire ausim, in phthysi pulmonali adhiberi posse. Ecquis vero id se deprehendere posse confidat?

C A P U T IV.

De Peripneumonia, Pleuritide, Empyemate &c.

I. **Q**uotiescumque pulmonum substantia inflammatione corripitur, Peripneumonia exoritur; si exterior, ac membranosa eorumdem pars, Pleuritis vera; si externæ tantummodo thoracis partes, seu intercostales Musculi, Pleuritis spuria.

II. Causa proxima est sanguis in vasis sanguiferis earumdem partium vel segniter motus, ac fere subsistens, vel ejusdem in lymphatica lateralia effusio.

III. Remote sunt vasorum laxitas, & atonia, vel contra adstrictio nimia, plenitudo sanguinis, crassities, visciditas, & lentor,

ejusdem acredo nimia.

IV. Causæ procathartice sunt exercitationes corporis violentæ in aere frigido, venti australes, boreales, aer pravis qualitatibus infectus.

V. Signa Peripneumoniæ sunt febris continua acuta, quæ ut plurimum cum rigore incipit, eamque magna urinae tenuis excretio comitatur, deinde ipsius rubedo sequitur cum pulsu celeri, frequenti, parvo, atque humili, maxima spiritus difficultas, dolor pectoris gravativus, profundus, qui sternum versus spinam premere videtur, quandoque nullus, nisi

(1) in pharmac. (2) in observat.

nisi tussis apprehendat, quam sequitur sputum ex imo pectoris saepe sanguineum, saepe flavum, aut alterius coloris, genarum rubor.

VI. Signa pleuritidis verae sunt febris continua acuta, quae cum rigore ut plurimum incipit &c. cum pulsu duro, respiratione minus difficili, ac crebra, dolore punctorio pectus, latera, scapulas, spinam extorquente, tussi inter initia ut plurimum sicca, quae tamen humida fit cum materiae lymphaticae, flavae, aut alterius coloris, saepe cruentae excretionem per sputum.

VII. Signa pleuritidis spuriae sunt tumor externas partes occupans, dolor qui ad tactum exacerbatur, tussis nulla, difficilis decubitus in latere affecto, febris interdum exigua, interdum nulla.

VIII. Quicumque febre acuta detineatur, ac difficili respiratione, nullo manifesto pectoris dolore, nisi decumbat in dextero, aut sinistro latere, & fortiter respiret, at tussiat, eum pleuritide occulta laborare pro certo habendum.

IX. Si pulsus, qui antea durus, mollis fiat, ac parvus, dolor, qui acutus, & pungitivus in obtusum, & gravativum mutetur, permanente eadem febre, aucta difficultate respirationis, malum. In peripneumoniam enim facile pleuritis transit.

X. Nisi in quatuordecim diebus, aut intra vigesimum secundum diem cesset morbus, ac symptomata, quae prius mitescere videbantur, denuo exacerbentur, febris, quae continua erat, homotona, in periodicam mutetur emulans febrem tertianam vagam cum rigore, & horripilatione invadentem, in suppurationem abire inflammationem suspicandum est.

XI. Si respiratio difficilis, ponderis, fluctuationis, & molestiae sensus, dum corporis situs mutatur, tumor in medio ventris, febricula continua sub noctem ingravescens, vigiliae, inquietudo hisce superveniant, Empyema factum esse certo certius habendum.

XII. Si dolor citra causam improvise remittat, respiratione interim faciliore, parva tamen, debili, pulsu parvo, molli, humili, ac valde celeri supervenientibus, sputo livido, viridi, aut nigro apparente, brevi hominem perituum praenuntiant.

XIII. Pleuritide, aut peripneumonia laboranti alvi fluxus superveniens cum levamine, nec sputum supprimens, salutaris. Si

secus res habeat, plerumque lethalis.

XIV. Simul ac pleuritidis, aut peripneumoniae indicia appareant, venae sectio in brachio lateris oppositi lateri affecto imperanda, in mulieribus postea in pede, tandem in affecti lateris brachio bis, terque, si febris, dolor, difficultas respirationis urgeant, viresque constent, primis diebus iteranda.

XV. Cave, ne virium debilitas ex suffocatione, debilitatis ex resolutione specie imponat. In illa enim pulsus varius, confusus, inaequalis est, in hac vero parvus, languidus, ac tactui facile cedens, & frequens cum reliquarum actionum languore.

XVI. Sputo sanguineo, vel lymphatico apparente cum levamine symptomatum, tutum non est sanguinem mittere.

XVII. Multo minus tutum est, venae sectionem usque ad coloris mutationem repetere.

XVIII. Quae dum fiunt, fomenta ex floribus malvar. mellilot. verbas. fol. malvar. pariet. branc. ursin. lacte decoctis, & vesicis inclusis, vel seminibus lini butyro recenti in sartagine frixis, calida saepius dolenti parti admovenda.

XIX. Oleum etiam amygdalar. dulcium s. i. r. e. ad unc. v. circiter exhibendum, bis, terque si doloris acuties, pulsus durities, tussis sicca urgeant, decursu morbi repetendum.

XX. Oleum semin. lini recentissimum eximia pariter virtutis est.

XXI. Decoctiones theiformes fol. malvarum tussilag. flor. papaver. errat. sambuc. copiosae & calidissimae propinandae cum sequenti pulvere.

℞. Stib. diaphoret. mandibul. luc. pisc. dent. apr. s. p. a. ℥ ii. flo. papaver. rubr. s. pul. ℥ i. M. f. s. a pul. detur ad ℥ s. mane, & vespere quotidie.

XXII. Hisce succedant gelatinae Corn. Cerv. in aqu. Scabios. Card. Sanct. aut simili paratae, iusculis solutae saepius in die exhibendae; nec non ubi validius dissolvendum sit, boli ex sanguin. hircin. spermat. cet. a ℥ i. camphor. ras. gr. iv. cum extract. Scabios. vel Card. Sanc. q. s. paratis, terque in die propinandi: imperando ut aeger decoctiones theiformes Scabios. Bellid. minor. calidissimas, & copiosas superbibat: vel si boli aegre deglutiri queant, sequens mixtura. ℞. Aq. suc. Card. S. Scabios. Bellid. min. Papave. errat. a. unc. ii. Sanguin. hir-

hircin. stib. diaphor. dent. apr. a ̃ i. Bez. orient. vel occident. ̃. s. Syrup. card. s. vel Papav. errat. 3. ii. M. pro duabus vicibus mane, & vespere calida exhibenda.

XXIII. *Vesicantia quoque, præsertim ubi res sit cum ægro laxioris habitus, spirandi, & excreandi sputi tenacis difficultate secundo, quarto, quinto, septimo, & ultra die superveniente, coxis applicanda, aut tibiis.*

XXIV. *Quo tenacia, ac viscida sputa facilius educantur, lambitiva ex aquis malvar. violar. vel aq. decoct. hord. liquerit. aut similis unc. vi. cum syrup. de ibisc. unc. i. s. apprime conveniunt. Sputo nimis tenui, atque acri existente sequens in usu sit. 4. Amyl. tritic. pul. 3. ii. aqu. flor. violar. unc. vi. coq. leni igne semper miscendo usque ad consistentiam julepii. Refrigerato vase adde ol. Amygd. dulc. r. e. syrup. de pom. a unc. i. M. cap. cochleatim.*

XXV. *Ubi Empyematis facti jam signa appareant, nihil magis curæ, cordique sit, quam ut sputum, aut urina promoveatur. In hunc finem decoct. heder. terrestr. ad unc. vi. cum syrup. therebint. unc. i. quotidie exhibeatur; hydromel pro potu ordinario præscribatur.*

XXVI. *Suffitus intra cubiculum fiant ex lign. rhod. radic. cyperor. gum. animè, juniper. igni impositis.*

XXVII. *Hisce frustra adhibitis, quid experiundum præter paracentesim, aut cauteria inter unam, & alteram costam admovenda?*

C A P U T IV.

De Peripneumonia, Pleuritide, Empyemate &c.

I. **Q**uotiescumque pulmonum substantia inflammatione corripitur, Peripneumonia &c.) De loco in Peripneumonia, & Pleuritide affecto, magna est inter Medicos controversia. Alii liquidem utriusque morbi sedem pulmonem esse arbitrantur, alii eam esse inter Pleuritidem, & Peripneumoniam differentiam, quod in illa sola Pleura, in hac pulmones inflammatione corripiantur. Priorem sententiam

Tom. II.

tenuit Hippocrates, qui (1) Pleuritidis nomine non aliud intelligendum esse statuit, quam unius tantum lobi pulmonum inflammationem; peripneumoniæ vero utriusque. Cui adstipulari visus est Cælius Aurelianus (2), qui Peripneumoniam esse tumorem in toto pulmonum corpore, pleuritidem vero tantummodo in ejus parte pronuntiavit. Hos Moderni fere omnes sequuti sunt. Ita Georgius Baglivus (3), Primo itaque, inquit, sciendum, differentiam esse inter lateris dolorem, & inter pleuritidem; hæc enim inflammatio pulmonum est. Si Frider. Hoffmannum audimus, non aliam pariter esse putat inter pleuritidem, & peripneumoniam differentiam, quam quod Pleuritis est inflammatio pulmonum magis superficialis, peripneumonia vero altior, ac profundior. Quod egregie aliis verbis significavit Jo. Baptista Mazinus (4) inquit, pleuritidem a peripneumonia ratione loci tantummodo differre, eo quia in legitima pleuritide in minoribus præcipue, minimisque pulmonalium canalium sectionibus sanguinis motus impeditur; in peripneumonia vero in majoribus quoque canalibus lentescit. Opinionem porro suam magni doctique viri confirmant hoc præcipuo argumento. Si pleuritis ex pleuræ inflammatione oriretur, perpetuo, ac constanter in pleuritide demortuis pleuræ inflammatio cadaveris sectione anatomica instituta deprehenderetur; atqui observationes contrarium evincunt; ergo pleuritidem ex pleuræ inflammatione exoriri dicendum non est. Ita Platerus (5), Hoechstædterus (6), Lælius a Fonte (7), Tulpius, Carolus Piso, Hardeus, Bonetus, aliique in pleuritide interceptis inflammatos pulmones se deprehendisse testati sunt; ut mittam Cl. Zechium (8), qui præ cæteris id expresse significavit quo loco, Lateris, inquit, dolor magna ex parte ad pulmones pertingit, raro autem ad membranam costas succingentem; cum in pluribus corporibus post mortem dissectis ægrotantium, qui communiter, ac certo pleuritide periisse judicabantur, non membranam affectam fuisse, sed pulmones observarim cum sua membrana laceratos, & corrosos. Ad hæc tamen luculenter respondent,

G

(1) lib. de loc. in homin. tex. 24. (2) de morb. acut.

(3) prax. med. cap. 9. append. ad pleur. (4) mechan. morb.

(5) lib. 2. prax. p. 409, & lib. 3. p. 365. (6) dec. 6. cas. 4. p. 29.

(7) conf. 91. (8) consult. medic. con. 26. in appendice.

dent, qui contrariam sententiam sustinent. Atque in primis fatentur quidem, pleuritidem, ac peripneumoniam sæpe conjunctas esse affectiones, præsertim cum pleuræ superior pars inflammatur, ac propterea negari non posse, quin pleura sola quandoque afficiatur, præsertim si pars ejus inferior non adeo, nec ita frequenter cum pulmone connexa inflammatione corripitur. Pleuram inflammationis capacem esse nemo inficiabitur, qui sedulo perpenderit, nihil eandem esse, quam membranam vas- sis arteriosis, venosis, lymphaticis, præditam; ideoque herere in iisdem, ac subsistere posse sanguinem, atque inflammationem excitare. Qui pleuritidis sedem in pulmonibus statuendam esse voluerunt ob id potissimum, quod in cadaveribus pleuritide demortuis observarunt eosdem læsos fuisse, falsa opinione adducti plus observationi tribuerunt quam par est. Fieri enim potuit, ut istiusmodi pleuritici pleuritide non solitaria, sed mixta, & composita evaserint; propterea negare solam quandoque Pleuram non inflammari ridiculum esse. Cur autem negetur, si multorum observationibus constet, in multis pleuriticorum cadaveribus pleuram quidem corruptam, pulmonem vero intactum repertum esse? Sic Bonetus (1), Veslingius (2), Bald. Bald. (3), Prosper Martianus (4), unus vero instar omnium Diemerbroech. (5) de thorace, qui quæstionem fuscè pertractavit. Quæ quamvis verosimilitudinis speciem habere quandam videantur, attamen quominus res paulo diligentius ad trutinam, ut ajunt, revocantibus probentur, accipianturque, faciunt multa, quæ referuntur in comment. Acad. Bononien (6) circa eam in qua versamur controversiam, utrum videlicet in iis, qui pleuritici dicuntur, potissimum pleura, an pulmones læsi sint. Præstantissimus enim Morgagnius cum in ea esset opinione, ut crederet, pleuritidem ad vitium potissimum pulmonum referendam esse, de quibusdam Professoribus narravit sibi notis, qui cum cadavera eorum incidere, qui ex legitima pleuritide interierant, & pulmones versus medium thoracis, uti fit ad pleuram retegendam, traherent, eos observarunt vel exteriori interdum parte usque adeo depravatos, atque corruptos, ut

partis hujus portio aliqua inter trabendum facillime lacerata, & divulsa, adnexæ Pleuræ adhærens relinqueretur; sicque incautis imponere aliquando posset specie pleuræ summopere, & penitus labefactæ; quæ tamen pleura abrasis diligenter pulmonum reliquiis illæsa omnino, vel tantum nonnihil rubra apparebat. Quo minus mirandum videtur esse aliquos, qui asseverent, se in pleuriticorum cadaveribus incidendis potissimam læsionem non in pulmonibus, sed in pleura comperisse; nam si quid errarunt, videntur habuisse erroris causam; illudque etiam explicari facile potest, cur dolores interdum in pleura sentiantur, cum offensio revera sit in pulmonibus.

Huc accedit, pulmones sæpiissime extrinsecus obduci materia quadam crassa, albida, vel flavescere, quæ non raro pleuram incrustat ad eum præsertim locum, in quo affecti pulmonis partes contingit, unde eadem depravata summopere, & penitus labefacta videtur, quæ tamen pleura, abrasa diligenter materia, illæsa omnino, sana, & intacta apparet. Nempe serum sanguinis e membrana extrinseca pulmonum exsudans inflammationis calore concrevit, & specie pleuræ corruptæ incautis imponit. Quæ sane omnia efficiunt, ut tandiu ad Hippocratis, Cælii Aureliani, Baglivi, Hoffmanni, aliorumque præstantissimorum virorum sententiam accedamus, quam verissimam esse Plateri, Hoechstædteri, Pisonis, Tulpii, Zechii, aliorumque observationes anatomicæ docuerunt, quandiu cum multis, ac frequentibus, tum certis, ac constantibus observationibus comperiatur, solam pleuram inflammari, unde non solum ad suspicandum, sed ad credendum vehementer adducamur, locum in pleuritide affectum non pulmonem, sed pleuram esse.

Si externæ tantummodo thoracis partes, seu intercostales muscoli, pleuritis spuria.) Quamquam non in omni pleuritide pulmonem inflammari censendum est. Siquidem cadaverum sectionibus cultro anatomico institutis, qui communiter, ac certe pleuritide periisse judicabantur, nihil in pulmonibus, vel pleura inflammati deprehensum est. Orta hinc distinctio in pleuritidem legitimam, & notham, seu spuriam. Legitimam eam dicimus, quæ ab inflammatione extimæ pulmo-

(1) in sepulch.

(2) obs. 36.

(3) 45. 46.

(4) In Hippocrat. 70.

(5) lib. 2. cap. 13.

(6) p. 153.

monum membranæ pleuræ adhærentis proficiscitur, spuriam vero in qua externæ tantummodo thoracis partes inflammantur, qui lateris quoque dolor ab Hippocrate fuit appellatus, (1) ut Cl. viri Duretus, & Martianus animadverterunt, qui dolor quoque eos solet infestare, qui Rheumaticis, Scorbuticis, Arthriticis affectionibus, qui celtica lue premuntur.

II. *Causa proxima est sanguis in vasis sanguiferis earumdem partium vel segniter motus &c.*) Tres inflammationis gradus a Medicis statuuntur. Cum sanguinis motus maxime retardatur, seu segnius, quam par est, & naturæ ordo postulat per vasa movetur, oritur inflammatio imperfecta, quæ phlogosis dicitur; cum sanguis in minimis vasis plane subsistit, partesque ejusdem globulosæ, aut fibrosæ a novo sanguine continuo affluente intra lateralia lymphatica pelluntur, tumoremque, ruborem, ac dolorem excitant, vera, ac perfecta inflammatio subsequitur. Id quod maxime apparet in inflammatione tunicarum succingentium, in primis adnatæ, quæ Ophthalmia nuncupatur. Nemo ignorat, hanc tunicam sanguiferis vasis conspersam esse. Itaque si vasa hæc præter subtiliorem, & pellucidam sanguinis partem rubram etiam, & crassiorem admittant, quæ propterea in iisdem moretur, & stagnet, distentio in illis, tumor, rubor, dolorque in oculis succedit. Tertius inflammationis gradus est, cum sanguis in lymphatica vasa effusus una cum lymphâ, solidisque partibus corrumpitur, unde loci inflammati corruptio exoritur. Sed hac de re plura inferius. Pauca hæc innuisse sufficiat, ut intelligerent Adolescentes, in quo potissimum sita sit ratio, ut ajunt formalis inflammationis, quam multi Veterum, ac Recentiorum ostendere conati sunt, pauci vero assequuti.

III. *Remotæ sunt eorumdem vasorum laxitas, & atonia &c.*) Cur sanguis in vasis pulmonum segniter moveatur, aut plane subsistat, & in lymphatica arteriosa propellatur, multa in causa esse possunt, atque ex his quidem alia in ipsis pulmonibus, alia in fluidis per eosdem excurrentibus. Vitio pulmonum sanguis stagnat, atque subsistit in minutissimis vasculis, si laxata eorumdem nativa compage, sanguis copiosius admittatur in arterias, quam revehatur per

venas, atque ineptæ illæ sint ad eundem libera circulatione trajiciendum, unde facile subsistere, atque hæerere cogatur. Id quod egregie adnotavit Baglivus de fibra motrice: *Si sanguis currens per corpus cum dato motu cordis, & cum data celeritate sua incidat in partem, cujus fibræ interna, vel externa de causa laxæ sint nimis, flaccidæque, statim mutari, atque turbari suum videbis cursum in eadem; restagnante ibidem . . . . .* quo in casu restagnatio fluidi fit magis culpa solidi prementis laxi, flaccidique, quam fluidi circulantis.

Laxitati contrarium vitium est adstrictio vasorum, quæ quomodo inflammationi ansam præbere possit, ostendendum est. Cum nempe adstrictione nimia peccent vasa, ab influente sanguine parum expanduntur, parum expansa, quod elasticis omnibus solemne est, parum contrahuntur, parum expansa, ac contracta parum sanguinis recipiunt, atque ipsum tarde admodum, ac segniter movent; hinc retardato ejusdem motu, liberum sibimetipsi cursum præpedire contingit, sensim sensimque hæerere, subsistere, atque in lymphatica arteriosa effundi, unde inflammatio.

Plenitudo sanguinis.) Vitia fluidorum sunt vel in quantitate, vel in qualitate. Ad vitia in quantitate spectat nimia plenitudo, quæ arterias plus æquo distendens, ineptas sanguini rapida circulatione trajiciendo in venas constituit, qui propterea subsistere, atque hæerere cogitur, unde inflammatio. *Subsistere*, inquam, *atque hæerere*. Cum enim hæerere, ac subsistere sanguis nequeat, quin solidarum partium motus crebriores, vehementioresque excitentur, ab aucto vero solidarum partium motu sanguis fundatur, ejusque moles augeatur, ac maxima vasorum distentio exoritur, ut propterea eadem sanguini vehendo imparia omnino reddantur, fit, ut plenitudo inflammationi tribuat, orgasmus vero, ac raritas eandem perficiat, ut præ cæteris adnotavit Cl. Pitcarnius de circulatione sanguinis, & alibi a nobis demonstratum est.

Crassities, visciditas, & lentor, ejusdem acredo nimia. Ad vitia in qualitate pertinet crassities, visciditas, & lentor, quæ adeo frequens inflammationis causa est, ut nullam præter eandem plerique agnoscant. Cum enim sanguis crassitie, visciditate, ac

lentore peccat, minima celeritate fertur per arterias, ac propterea capillarium vasorum extremitates angustans facile sibimetipsi cursum impedit, unde stagnatio, atque hinc subsequens inflammatio presto est.

Crassitie, visciditati, ac lentori vitium contrarium est acredo nimia, quæ haud infrequens inflammationis causa est, quatenus scilicet aeres, & erodentes particule in tenuissima vascula sese insinuantes, crassioribus etiam viam, atque aditum parant, unde in iisdem facile morantur, ac subsistunt. Erodendo etiam minimorum, atque exilissimorum vasorum tunicas effusionem progignunt, aut fibrillas nerveas stimulando liberum sanguinis per venulas ingressum prohibent, hinc inflammatio. Ex quibus liquet, in quanta obscuritate versentur illi, qui inflammationes ex sanguinis dissolutione, atque acredine dari negant. Qua in sententia fuit Helmontius (1), quem refert Cl. Etmullerus (2), Baglivus (3), alique a quibus tam dissentimus, quam illi dissentiunt a veritate.

IV. *Causæ procatharticae sunt exercitationes corporis violentæ in aere frigido &c.* Inter innumeras fere procatharticas causas, quæ inflammationibus pulmonum occasionem præbent, eminent exercitationes corporis violentæ. Cum enim sanguis celeri motu per vasa totius corporis feratur, maxima celeritate, vi, atque impetu in pulmones propellitur, qui propterea plus equo distenti impares evadunt sanguini trajiciendo, unde inflammatio. Quid si pulmonum vasa aere frigido inspirato crispentur, convellanturque? Liberum nimium sanguinis motum non solum præpediri contingit, sed ipsum sanguinem cogi, ac condensari, unde major eidem ad stagnationes via præbetur.

Venti australes, boreales. Cum de dolore capitis ageremus, ostendimus, a ventis australibus aerem rariorem, & leviolem fieri, sanguinem præterea eadem de causa rarefcere. Quæ si vera sunt, liquet cur flantibus ventis australibus inflammationes contingant. Sanguinem nempe plus justo rarefcientem sibimetipsi per vasa pulmonum cursum præpedire contingit, atque inflammationem progignere. Venti boreales præterquamquod poros cutis obstruunt, unde in sanguine recrementa quamplurima conge-

runtur, quæ eundem cogunt, atque ad fluendum imparem efficiunt; particulis præterea, quibus foeti sunt, nitrosis ore inspirati, nerveas pulmonum fibrillas vellicant, pungunt, atque adstringunt, unde liber sanguinis excursus per extremitates vasorum prohibetur, hinc inflammatio.

Aer pravis qualitatibus infectus. Aer pravis qualitatibus infectus, acidis scilicet, acris, vel similibus, seu sanguinem cogendo, figendoque, seu teneras pulmonum fibrillas vellicando, pungendo, seu eorundem tonum labefactando sæpe, ac sæpius pleuritidis, ac peripneumonię perniciosæ, quæque epidemice grassatur, haud infrequens causa est. Qua de re plerique accuratiores practici, præ ceteris vero Sydenhamus consulendus (4).

V. *Signa Peripneumonię sunt febris continua, acuta, quæ ut plurimum cum rigore incipit &c.* Plerique Veterum, ac Recentiorum signa, quæ peripneumonię propria sunt, pleuritidi quoque assignarunt. Quæ res multis minus probatur. Non defuere autem qui in hoc opere nervos industrię omnes intenderunt. Inter hos eminent Cælius Aurelianus, Fernelius, Riverius, quos accuratiores practici fere omnes sequuti sunt. Signa autem alia utrique affectioni communia sunt, alia tantum peripneumonię, vel pleuritidi conveniunt. Inter signa communia utrique principem obtinet locum febris acuta, continua, quæ febris continua effectus est ipsius inflammationis, seu inflammationem consequitur. Neque enim sanguis vel in extima pulmonum membrana, vel in interna eorundem substantia herere potest, quin nerveę fibrille eosdem constituentes in crebriores, vehementioresque contractiones cogantur, quæ spirituum motum perturbando, cor, & arterias in similes contractiones excitent, unde febris. Pro varia autem inflammationis sede diversa febris exoritur. Nam si internam pulmonum substantiam occupet, ut in peripneumonia contingit, ac propterea majorum canalium sectiones obstruat, fit ut sanguis a dextro Cordis ventriculo in sinistram pleno gurgite transferri non possit, ex sinistro Cordis ventriculo in arteriam Aortam, ex Aorta in universum corpus, hinc febris cum pulsu quidem celeri, ac frequenti, sed par-

(1) tract. Pleura furens. (2) Cap. de Peripneumon.

(3) prax. medic. cap. de Pleurit. (4) in opusc.,

vo, atque humili, latente, ac formicabili dicto a Cælio Aureliano excitetur.

Maxima spiritus difficultas.) Inflammatione internam pulmonum substantiam occupante, tracheales ductus, ac vesiculas pulmonales obstrui, comprimi, aut ea ratione affici perspicuum est, qua liber aeris ingressus, egressusque impediatur, hinc maxima spiritus difficultas; quod adnotavit jam Hippocrates, qui peripneumoniæ signa tradens sublimem respirationem adesse affirmavit, ut æger cum erecta cervice jacere cogatur.

Dolor pectoris gravativus, profundus, qui &c.) Pulmo obtusissimo sensu præditus est: spongiosa enim ejusdem substantia est, & ex meris vesiculis minimis quasi carneis, omnique fere sensu destitutis conflata: hinc est, peripneumonia laborantes dolorem gravativum persentire. Connexio præterea pulmonis cum sternum, & vertebis efficit, ut profundus, quique sternum versus spinam premere videtur, percipiatur, aut si forte obstructio minima sit, aut eandem crassa, viscida, ac difficilis materia efficiat, nullus percipiatur, nisi in violenta inspiratione, & totius corporis concussione, quæ in tussi contingit, unde plus æquo constrictis vesiculis pulmonalibus, earundem filamenta varie, inordinateque concussa molesta sensatione afficiantur. Tussis porro ob id potissimum contingit, quod filamenta nervea membranas bronchiorum constituentia in spasmos aguntur, convellunturque a materia obstruente, unde inordinatus, perturbatus motus musculorum respirationi interviens, convulsio, vehemens concussio totius pectoris, tussis.

Quam sequitur sputum ex imo pectoris sæpe sanguineum, &c.) Qui peripneumoniæ, ac pleuritidis sedem in pulmonibus statuendam esse existimant, iis quidem nihil officit observatio sputi sanguinei, quod in peripneumonia, aut pleuritide laborantibus fere semper observatur. Arduum potius, atque insolens explicatu phænomenon illis videtur, qui veræ pleuritidis sedem non in pulmonibus, sed in pleura membrana costas succingente prætendunt. Non desunt tamen, qui hanc sententiam pugnacissime sustinent, qui nihil fere negotii facessere sibi illud asseverent, ac propterea non ob id potissimum, quod in omni fere pectoris in-

flammatione sputum sanguineum apparet, statui posse, peripneumoniæ, ac pleuritidis sedem collocandam esse in pulmonibus. Primum enim sputum sanguineum in omni fere pleuritide apparere existimant, quod pleurique pleuritis cum peripneumonia conjungitur, deinde compendiaras esse vias arbitrantur, quæ sanguinem in simplici pleuritide affectis per azygam ab intercostalibus spatiis ducant in asperam arteriam. Hæc fere sententia est doctissimi Jo. Mariæ Lancisii (1), quihiare oscula in tracheam se pluribus iteratis experimentis haud injucundo spectaculo deprehendisse testatus est. Expressionem autem sputi a loco inosculatationis azygæ ex hoc potissimum repetit, quod major venter musculi triangularis sub sternum locetur; quare cum tenditur, thymum, subjectamque venam cavam, atque adeo inosculatationem ejus cum azyga, ipsamque tracheam necessario premere debet, introque ita adigere, ut per hujusce musculi adhaerentiam cum volumus vigorationem, ipsa quoque anacatharsis plurimum promoveatur: Proxime autem quoties sanguis acer, ac morbosus in tubulis, atque interstitiis fibrarum muscularium stagnans extruditur, ac per azygæ ramos citius, ac uberius refluit, qui mox ad inosculatationis locum perveniens hemisphincterem irritando, ac subiectos tubulos fodiendo tussim excitat, sibi que meatus in tracheam aperit. Huic opinioni favere plurimum videtur altera observatio, nempe in contusione pectoris sputum sanguineum excerni. Quæ enim intercostalium, & pectoralium musculorum cum pulmonibus communicatio? Nempe in contusione arterias intercostales obstrui contingit, sanguinis cursum per easdem impediri, atque propterea eo prorsus modo, quo in simplici pleuritide affectis per azygam ab intercostalibus spatiis duci in asperam arteriam, unde sputum cruentum. Ut ut autem res sit, illud citra ullius erroris suspicionem affirmari posse videtur, sputum cruentum in peripneumonia educi non posse, nisi per vim, & ex imo pectoris; ita ut sputum pleuriticum, quodque juxta allatam sententiam ex pleuræ, aut intercostalium musculorum inflammatione exoritur, a sputo peripneumonico in hoc differat, quo illud ex aspera arteria, hoc ex profundo pectoris hauriatur, & traducatur.

Ge.

Genarum rubor.) Genarum rubor singulis fere affectionibus pulmonum hæmoptysi, phthisi, & similibus communis est. In his enim affectionibus impedito per pulmones libero sanguinis excursu fit, ut ad superiores partes subsistat, hinc genarum rubor.

VI. *Signa pleuritidis veræ sunt febris continua acuta &c. cum pulsu duro.*) Quotiescumque extima pulmonum membrana inflammatur, quoniam pleuræ membranæ costas succingentis soboles est, & in plerisque pulmones in alterutro minimum latere dictæ pleuræ annati, atque concreti sunt, fit ut distentionem ejusdem efficiat præternaturalem, ac propterea, ut cæteris membranis vi elastica præditis commune est, pulsus duritiem excitet. Distentæ enim, ac contractæ cum sint, talem distentionem, contractionemque arteriarum tunicis communicant, quæ cum dilatari nequeant, necesse est, ut pulsus durities subsequatur. Idque facile accuratiores practici omnis evi concessere. Fernelius (1) pulsum in pleuritide non solum durum, sed ferratilem præterdit. Pulsus ferratilis conditiones describit Galenus (2). Verum hanc differentiam pulsus egregie præ cæteris damnavit Cl. Saxonia, quem sequutus est Cl. Chesneau, ingenue asseverans, se nunquam eandem deprehendere potuisse, ideoque parvi pendendam, tamquam rem fictitiam, & imaginariam, contentus duritie pulsus, quæ sufficit ad pleuritidem dignoscendam.

Respiratione minus difficili, ac crebra, dolore pectoris, latera &c.) Quoniam in pleuritide vera extime tantummodo pulmonum membrana inflammatur, atque liberior aeri ingressus in vesiculas pulmonales, egressusque conceditur, minus difficilis, ac crebra respiratio, quam in peripneumonia supervenit. Cum vero eadem pleuræ sepiissime adhæreat, perspicuum est, non solum nervea filamenta, quibus contexta est, præter modum distendi, vellicari, varie, atque inordinate concuti, sed in consensum quoque trahere membranam costas succingentem; Cum ea sensu exquisitissimo sit prædita, dolorem pungitivum supervenire necesse est. Pro vario autem situ, quem occupat extimæ pulmonum membranæ inflammatio, dolor emergit, qui modo latera, modo anteriorem pectoris partem, modo posteriorem extorquet.

Tussi inter initia ut plurimum sicca, quæ tamen humida fit &c.) Cum inflammatio extimam pulmonum membranam occupet, manifestum est, nervea ejusdem filamenta varie, inordinateque concuti, spirituum animalium motum præ stimulo perturbari, ac musculos respirationi inservientes in varias, atque inordinatas contractiones agi, unde tussis. Quoniam vero materia irritans non hæret in bronchiis, tussis inter initia pleuræ sicca emergit: repetita autem bronchiorum concussione, vel humor, qui parce a glandulis extillare solet, copiosius projicitur, vel materia extimam pulmonum membranam obstruens, atque inflammans ad bronchia delata eadem obstruit, unde tussis cum sputo materiæ lymphaticæ, interdum sanguinis comitatur.

VII. *Signa pleuritidis spurie sunt tumor externas partes occupans, dolor qui &c.*) Signa hujusce pleuritidis spurie adeo manifesta sunt, ut nulla magis. Equis enim est, qui non videat, inflammatione externas thoracis partes occupante, tumorem extrinsecus apparere debere, doloremque tactu exacerbari? Tussim a vera pleuritide separari nullo modo posse supra ostendimus. Cum igitur dolor adsit thoracis, nulla autem tussis appareat, unusquisque facile intelligit, eas partes offensas esse, & inflammatas, quæ nullam fere, aut insensibilem connexionem habent cum pulmonibus. Quenam autem ejuscemodi, nisi externæ? Difficilis decubitus in latere affecto eadem ratione ferri ab ægrotantibus nequit, quæ tactus. Decumbente enim ægro in affecto latere pressio tumoris contingit, ac propterea dolor intenditur. An febris a pleuritide vera sejungi potest? Nulla igitur febre existente, vel exigua tantum, dolorem lateris externum esse manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari.

VIII. *Quicumque febre acuta detinentur, ac difficili respiratione nullo manifesto pectoris dolore, nisi &c.*) Dantur sepe pleuritides occultæ, quæ sine manifesto pectoris dolore ægros exercent, unde incautis plerumque alterius morbi specie imponunt. Accuratio- rum itaque practicorum, ac præ cæteris Baglivi monitum est, quotiescumque æger febre acuta detineatur, ac difficultate respirationis, imperandum esse eidem, ut in

dex-

(1) de puls. cap. 6.

(2) lib. de præfag. ex pulsib.

dextero, vel sinistro latere decumbat, decumbens vero fortiter respiret, ac tussiat; tum vero ab illo petendum esse, an dolorem, aut gravedinem persentiat. Id ubi utique affirmaverit, eum pleuritide laborare pronuntiandum esse. Hoc callido artificio se plures pleuritides detexisse magno ægrotantium commodo testatus est Baglivus, quem accuratiores practici in hac parte sequuti sunt.

IX. *Si pulsus, qui antea durus, mollis fiat, ac parvus, dolor qui acutus &c.*) Haud raro pleuritis in peripneumoniam transit: huncque transitum Pleuropneumoniam Riolanus, alique appellarunt, morbum scilicet mixtum, & compositum ex pleuritide, & peripneumonia. Fieri autem docent pulsus, qui cum antea durus esset, mollis ac parvus evadit, dolor pungitivus in obtusum, & gravativum mutatus, remanentibus tamen reliquis symptomatibus, interdum auctis, quæ ab inflammatione nunquam sejuncta deprehenduntur, febre scilicet, difficultate respirationis, & similibus. Quam facile plerique incauti in fraudem inducuntur, solum iri morbum asseverantes, cum inter loquendum, ac fabulandum suffocentur ægri! Profecto omnis prognosis a bona, vel mala respiratione maxime petenda. Si pulsus mollis fiat, dolor mitescat, respirationis tamen difficultas augeatur, statim suspicandum est, transitum fieri ab inflammatione extimæ pulmonum membranæ in inflammationem ipsiusmet ipsorum pulmonum substantiæ, seu a parte minus nobili in nobiliorem, quem transitum malum, ac periculi plenum esse Hippocrates præ cæteris adnotavit.

X. *Nisi in quatuordecim diebus, aut intra vigesimum secundum diem &c.*) Exitus pleuritidis, ac peripneumonix vel resolutio est, vel suppuratio, vel mors. Simplex resolutio decimum quartum diem, vigesimum secundum raro attingit. Ubi igitur resolutio minime contingat, quam fieri docet omnium symptomatum ex æquo remissio, statim suspicandum est de exitu morbi in suppurationem. Suppuratio fit, cum sanguis e vasis sanguiferis in lymphatica arteriosa effusus, ac fermentans eam acrimoniam nanciscitur, qua fibræ, ac tunicæ vasorum exeduntur, ac corrumpuntur, unde pus. Quæ dum sunt, acres, volatiles, ac

sulphureæ sanguinis particulæ libertatem nactæ, atque in universam sanguinis massam diffusæ agitationem, ejusque furorem augent, unde omnium symptomatum exacerbatio. Ad febrem præ cæteris attendendum est, quam Galenus (1) ad suppurationem tendente pleuritide cum rigore, & horripilatione ægrum invadere febre tertianæ æmulam testatus est: unde incauti facile decipiuntur existimantes, morbum in febrem periodicam, intermittentem degenerasse, ejusque curationem usu chinæchin. felicissimam pollicentes.

XI. *Si respiratio difficilis, ponderis, fluctuationis, & molestiæ sensus &c.*) Quamvis empyema, ut alibi a nobis demonstratum est (2), suppurationem significet quacumque in parte contingit, usus tamen obtinuit, ut sola puris intra pectoris cavum collectio Empyema nuncupetur. Pus autem in cavitate colligitur, vel quod humor in cavitate effusus ibidem putrescat (id quod in vulneribus penetrantibus contingit) vel quod ex parte aliqua inflammata, & suppurata disrupto abscessu pus in cavitatem effunditur, id quod post male judicatam, & suppuratam pleuritidem sepiissime accidisse novimus. Cum igitur pus in cavitate collectum sit, nemo est, qui non videat impediri, ne pulmo dilateretur, & ne pectus constringatur ea ratione, qua opus est, ut aer libere in vesiculas pulmonales ingredi, & ex his egredi possit, hinc respiratio difficilis. Præterea pus intra cavitatem effusum, dum corporis situs mutatur, dimoveretur, & ex una in aliam partem traducitur, eamque premit, distendit, vellicat, unde ponderis, & fluctuationis, ac molestiæ sensus, & tumor superveniunt.

XII. *Si dolor citra causam improvise remittat, respiratione interim faciliore &c.*) Quandoque loco suppurationis gangræna, ac sphacelus succedit, tertius modus, quo exit inflammatio. Quod non aliunde repetendum est, quam ex eo quod denegatur in inflammatam partem influxus liquidi arteriosi, & liquidi nervosi, quæ cum sint duo principia, quibus conservatur calor, ut ajunt, nativus, ac humidum radicale, inflammatae partes corrumpuntur, atque e ratione afficiuntur, qua opus est ad mortem. Quam facile incauti in fraudem inducuntur judicantes, morbum in salutem ter-

mi-

(1) in com. aph. Hippocr.

(2) Vid. cap. 3. lib. 1. com. in aphor. 22.

minari, cum in sphacelum, ac mortem designat! Dum enim inflammata pars sphacelo corripitur, sensu omni, motuque privatur, ac perit, hinc dolor cessat, at sine manifesta causa; respiratio a spasmodica constrictione organorum respirationi inservientium magis, quam ab obstructione bronchiorum, ac vesicularum pulmonalium ortum traducens facilius fit; at debilis, & parva; pulsus, qui durus, præsertim si in extrema pulmonum membrana inflammatio sit constituta, mollis fit, at parvus, humilis, valde celer, ac formicans, & quod magis est, sputum lividum, viride, nigrum apparet, quæ cum sphacelum fieri doceant, brevi quoque hominem perituum portendunt.

XIII. *Pleuritide, aut Peripneumonia laboranti alvi fluxus superveniens cum levamine, nec &c.*) Illud Hippocratis: *Pleuritidi, aut Peripneumoniae alicui fluxum supervenire malum*, falsum interdum esse visum est plerisque, ac præsertim Zacuto Lusitano affirmanti decubitus fieri ad alvum materiæ stagnantis, minus impedimenti relinqui ad liberum sanguinis excursum, unde bonum. Recte ille quidem, nisi effectus, ad quos maxime attendendum est, aliter suadeant. Si dolor, febris, ac cætera symptomata mitescant, cur malum pronuntiemus? Non paucos novi, qui benigno alvi fluxu sponte superveniente a morbo felicissime sunt liberati. Quid tamen quod alvo fluente solet interdum sputum suppressi, atque eductis tenuioribus, serosisque sanguinis partibus obstructio, atque inflammatio sic intendi, ut ægri in mortis discrimine prope certissimo versentur, quemadmodum plus centies in Xenodochiis, & in mea praxi observavi? Quo loco fateor me iustis laudibus æquare non valere Baglivi consilium, alvi fluxum nec purgantibus medicamentis, nec continuo Clysterum usu esse promovendum: *nam exacerbato*, inquit, *morbo sputum supprimetur, & symptomata ingravescent cum perniciæ ægrotantis.*

XIV. *Simul ac Pleuritidis, aut Peripneumoniae indicia appareant, venæ sectio &c.*) Modum omnium tutissimum, quo exit inflammatio, esse resolutionem materiæ, quæ in pulmonibus hæret, ex superius allatis perspicuum est. Eo igitur nervos industriæ omnes intendendos esse, ut hærens, atque impacta iisdem materiis dimoveatur, & circulo restituatur, luce clarius apparet.

Venæ sectionem inter præcipua remedia, quæ a Medicis solent adhiberi, principem obtinere locum plerique Veterum, ac Recentiorum Medicorum duce Hippocrate, & Galeno uno ore affirmarunt. *Plerique* inquam: Neque enim defuerunt, qui eandem altiori voce damnarunt, & e medio quantum illis fas fuit tollere conati sunt. Quo in opere Asclepiadis, Erasistrati, aliorumque Veterum, novissime vero Helmontii solertia enituit. Rationum momenta, quibus Helmontius præ cæteris detrahendi sanguinis morem in inflammationibus viscerum damnare nititur, hæc fere sunt. Sicut apostema natum ab infixa digito spina procul dubio temere curatur per venæ sectionis, nisi spina ipsa evellatur; pari ratione pleuritis per eam sanari nequit. Quamobrem subdit: quod facti apostematis cruor non potest per venam sectam evacuari, utcumque nomen revulsionis, aut derivationis in ægrorum delusionem jactetur. Præterea cum eo adductus sit ut credat, inflammationis causam esse acidum coagulans, etiam ob id potissimum venæ sectionem damnat, quod prohibere minime potens sit, quominus sanguis, qui intus aciditatem contraxit, eadem spoliatur, & ad fluendum aptus, atque idoneus evadat. Potiora, atque tutiora putat dari remedia, quæ sanguinem attenuare valent, dissolvere, acorem tollere, noxiosque humores per insignes excretionum vias extra corporis confinia educere. A quo tamen rem sedulo pro ingenii modulo revocantes tam dissentimus, quam ille dissentit a veritate. Affirmare tumorem per venæ sectionem tolli non posse, garrere est, ac somnia narrare. Cum enim venæ sectione plenitudo sanguinis tollatur, ac vasorum distentio, qua eorundem fibræ majorem in modum infirmabantur, ut in corporibus elasticis contingit, quæ nimium distracta ad sese restituendum inepta fiunt, crebrius ac validius eadem contrahi contingit, ac sanguinem majore vi, ac celeritate propellere, hinc atteri, fundi, subtiliorem reddi, & si alicubi subsistit, dimoveri, circuloque restitui. Ecquis porro est, qui non videat, venæ sectionem derivandi, aut revellendi gratia institui sine magno labore posse? Nemo sane qui accurata de vasorum structura, motuque sanguinis cognitione instructus sit, multo minus qui adierit Cl. Renatum in egregio tractatu de

de vena secunda in pleuritide, qui omnes omnium Auctorum sententias de hac derivandi, revellendique doctrina congeffit, nuperrime vero Cel. Jacobum Placentinum in nobili Dissertatione de vena, quæ in morbis particularium partium sit salutaris incidenda (1).

In brachio lateris oppositi lateri affecto.) Dum nempe venæ sectio in latere opposito lateri affecto instituitur, revulsionis gratia institui censendum est. Cujusce rei rationem paucis habeto. Secta vena, quæ sanguinem haurit ab arteria partis sanæ, efficit, ut multum sanguinis effluat ex arteria partis ejusdem sanæ, præterea ut sanguis ex eodem ramo arteriæ partis sanæ effluat magna velocitate; sed cum sanguis velocitate, & copia magna effluit ex arteria partis sanæ, efficit, ut tarde, & minore copia influat in arteriam, quæ sanguinem mittit in affectam partem, & sanguis ab eadem revellatur; ergo secta vena, quæ sanguinem haurit ex arteria partis sanæ, revulsionem fieri a parte affecta perspicuum est. Rem contrahamus. Puta e. g. hære sanguinem in sinistra thoracis parte, atque inflammationem progignere; si ex dextero brachio sanguis mittatur, minor opponitur influxuro sanguini resistentia in arteria subclavia dextera, quam in sinistra: majori igitur copia, & velocitate ad illam fluat sanguis, quam ad istam; ac propterea sinistri lateris arteriæ minus sanguinis recipient, minusque distendentur; minus autem distentæ validius, & promptius sese contrahent; hinc hærentes humores facilius dimoveri contingit, ac circulo restitui, si venæ sectio derivationis gratia postea instituat. Incipiendum esse a venæ sectione revulsionis gratia instituta in inflammationibus facit potissimum ea ratio, quod verendum est, ne si in parte affecta instituat, majore copia, & velocitate ad illam affluente sanguine, præ vasorum distensione nimia, humorumque turgentia inflammatio augeatur, aut confirmetur. Id quod præstari in peripneumonia, aut pleuritide, si basilica lateris affecti secetur potius, quam sani, adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla. Venæ sectione in affecto latere instituta, nonnisi instituta in opposito morbum auferri potuisse non semel observavi. Cum dicit Helmontius tutiora, atque potiora dari medicamenta venæ sectione, di-

Tom. II.

(1) Patavii 1756.

ci vix potest in quanta obscuritate versetur. Quænam enim ejuscemodi? diaphoretica nimirum, & diuretica. Verum ita me Deus amet, vix ac ne vix quidem istiusmodi medicamentis corpora eorum, qui inflammationibus detinentur, præsertim plethorica, & viribus constantia pertractanda traderem, nisi prius venæ sectio instituta fuerit. Cum enim pleraque eorum solidas partes extimulare habeant, ac particularum tenuiorum, ac volatiliorum, quibus feta sunt copia sanguinem exagitare, ac commovere, justus subrepat timor, ne tumor atque inflammatio augeatur, aut confirmetur, ut præ cæteris a Cl. Pitcarnio animadversum est.

Bis terque si febris &c. viresque constant, primis diebus iteranda.) Quamquam in venæ sectione administranda ad vires maxime attendendum est. Secus enim dici vix potest, quam pessime egrorum incolumitati consulatur. Cum enim vires in morbi progressu ad materiæ hærentis resolutionem, vel ad expurgationem per sputum apprime sint necessariæ, nemo est, qui non videat, ad has maxime habendam esse rationem. Quod diligenter tenentes accuratiores practici sanguinem initio morbi copiose detrahi curant (ut non desint, qui cum Sydenhamo ad quadraginta uncias intra quatuor dies detrahant) progressu morbi, in quo vires plerumque infirmæ, ac debiles sunt, cavent diligentissime, ne cum ægrorum damno nimis sint liberales.

XV. *Cave ne virium debilitas ex suffocatione, debilitatis ex resolutione specie &c.*) Duplicem faciunt Medici virium debilitatem, alteram quidem, ut ajunt, ex resolutione, alteram vero per suffocationem. Medicorum autem officium est utramque dignoscere, ne in curatione morborum decipiantur. Debilitas enim per suffocationem a nimia humorum copia motrices fibras plus æquo distendente, atque ineptas muneri suo constituyente exoritur; atque hæc quidem debilitas venæ sectionem non solum non prohibet, sed eandem postulat. Etenim depletis vasis, atque resistentia imminuta, motrices fibras in pristinum sui elaterii exercitium restitui contingit, ac fluidis regendis, & debita velocitate pellendis pares fieri. Debilitas e contra ex resolutione spirituum animalium, ac materiæ eorundem

H

pro-

proximæ, nempe sanguinis defectum pro causa agnoscit, quo fit ut solidæ partes, ac fibræ motrices vere languescant: quo casu si venæ sectio instituatur, cum insignis fiat spirituum jactura, debilitatem eandem augeri adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla. Quare ne in fraudem inducamur, ad pulsum potissimum respiciendum est. Nulla enim re melius virium debilitas vel ex resolutione, vel per suffocationem dignoscitur, quam ex pulsu. Si enim varius, confusus, atque inæqualis sit, modo scilicet parvus, modo magnus, modo vehemens, modo debilis &c. indicio nobis erit, non adesse spirituum inopiam, sed præ vasorum turgentia impediri liberam, & æquabilem eorundem secretionem, atque derivationem in cor, ideoque sanguinem modo pleniori flumine, modo fere guttatim, modo valido impetu, modo languide ab eodem in universum corpus propelli, unde confusus, varius, inæqualis pulsus. Si vero parvus, debilis fuerit, ecquis non videat vires non suffocatas, sed ob inopiam spirituum, ac sanguinis resolutas?

XVI. *Sputo sanguineo, vel lymphatico apparente cum levamine symptomatum &c.*) Etiam si sputum quascumque conditiones habuerit, venæ sectionem prohibere communiter reputetur, nihilominus tamen tunc solum prohibere jure censendum, cum febris, ac dolor mitescat, respirationis difficultas imminuatur, ac cætera symptomata ex æquo remittant, quæ omnia protenso quasi digito, commonstrant, critici remedii rationem habere, eodemque morbum tuto, feliciterque debellatum iri. Dici autem vix potest, quam periculosum sit tale sputum venæ sectione suppressere. Hinc etiam est, accuratiores practicos initio morbi venæ sectionem instituere. Sputum enim ante tertium diem, aut quartum raro apparet, ideoque minus verentur, ne ipsum, si forte critici rationem habeat, quod sæpe accidit, magno egrotantium damno supprimatur.

XVII. *Multo minus tutum est, venæ sectionem usque ad coloris mutationem &c.*) Hippocratis monitum est, in pleuritide, aut peripneumonia, aliisque similibus affectionibus non solum celebrandam esse venæ sectionem, sed repetendam usque ad coloris mutationem. Quem plerique Recentiorum

sequeuti sunt; præ cæteris Villisius asseverans, non una tantum, sed repetitis vicibus detrahendum esse sanguinem, donec mutatio coloris contingat, ut si prima vice niger appareat, repetenda sit venæ sectio, donec rubri fiat coloris. Nunnulli sanguinem e vena affluentem mundis, tersisque cyathis vitreis excipi curant. Crassus, & densus cum sit, citissime concrevit. Ubi in superficie ejusdem alba quedam materia, quæ interdum acutissimi cultri aciem fugit, quam crustam inflammatoriam appellant, non appareat (plerumque autem in prima venæ sectione apparet) sanguinem detrahendum esse existimant usque dum appareat: quod discriminis plenum est. Præterquam enim quod ad vires, & sputum maxime respiciendum est, cavendumque, ne venæ sectione vires infirmentur, sputum vero supprimatur; accedit præterea, non quancumque coloris mutationem, intelligendam esse, & quocumque tempore supervenientem, sed quæ secunda, aut tertia, ut summum vero quarta venæ sectione contingit, ut præ cæteris egregie animadvertit Baglivus. Quotiescumque enim in sanguine ex vena prima vice extracto minime appareat crusta illa tenax, & instar gelatinæ concreta, in secunda autem appareat, si opus sit, etiam tertia vice celebrari quidem posse venæ sectionem, eadem vero crusta minime apparente non solum non repetendam esse venæ sectionem usque dum denuo appareat, sed statim abstinendum esse, quia *per repetitam tunc sanguinis missionem sanguis spoliatur parte volatiliore, unde major eidem ad coagulationes via præbetur* (1).

Quid sit, cur in extracto sanguine illorum, qui pleuritide, aut peripneumonia premuntur, modo appareat crusta illa, modo non appareat, difficillimum est statuere. Multi quidem cum Baglivo ex eo potissimum repetunt, quod materies crustam efficiens in pulmone remanet, eumque infarcit. Verum quid quod ex accidenti quodam oriri possit, quatenus scilicet vel orificium angustius, vel quid aliud obstat, quominus sanguis plenior exeat gurgite, hinc fieri nequeat præcipitatio, ut ajunt, partium globulosarum a parte reticulata, ac fibrosa sanguinis, unde fibræ denudatæ globulis albescant, & in crustam illam albam convertantur? Ita Cl. Sydenhami observatione com-

(1) *Prax. med. cap. de pleuritide.*

compertum est, si sanguis e fecta vena non recto flumine versus horizontem profiliat, per cutim repens perpendiculariter dimanet, ut ut celeri se proripiat gradu, sæpe tamen crustam illam in superficie non habere. Quo apparet, nullum generale præceptum statui posse, quo ex emissi cruoris observatione certa sanguinis mittendi mensura definiatur. Illud autem diligenter tenendum est, in detrahendo sanguine in Pleuritide, aliisque istiusmodi affectionibus, neque nimis parcos esse oportere Medicos, neque nimis liberales. Neglecta enim venę sectione Empyema facile subsequi (nisi in mortem cito terminetur morbus) præsertim in spongiosi habitus corporibus docuit Verzascha (1), idque exemplo confirmavit Heurnius (2). Si nimis liberaliter detrahatur sanguis, eadem mala, ne multo majora dicam, subsequuntur (3). Hinc perite Ballonius (4), *revera*, inquit, *graviter ab iis peccatur, qui in Pleuritide naturam multo detracto sanguine exinanunt*.

XVIII. *Quæ dum fiunt fomenta ex flor. malvar. &c.*) Innumera fere sunt, quæ ab Auctoribus passim commendantur dolenti parti applicanda. Verum, ita me Deus amet, vix ullis utendum traderem, si fomenta excipias ex emollientibus parata calida admovenda, quorum ope dici vix potest, quam apte dolor egrum dire exercens mitigetur, fibris plus equo constrictis debita laxitas, herenti sanguinis necessarius fluor concilietur.

XIX. *Oleum etiam amygdalar. dulc. &c.*) Inter pharmaceutica remedia miris laudibus extollunt nonnulli emetica, atque purgantia medicamenta, in ea præsertim Pleuritide, in qua dolor vergit ad diaphragma, & costas spurias, indicio manifestissimo crudos indigestosque humores in præcordiis, & mesenterio adesse, qui in pulmones delati morbum ciere valeant, fovere continuo, & confirmare. Quo apparet, eosdem omni studio, cunctisque viribus foras per emetica, & purgantia medicamenta eliminandos esse, ut viri præstantissimi Ballonius (5) & Martianus (6) luculenter ostenderunt. Sic vomitu concitato Pleu-

ritidum curationes felicissime institutas fuisse Riolani, Hartmanni, Sale, aliorumque observationibus compertum est. Verum præterquamquod non inflammationis causa purgationem institui in eo casu perspicuum est, sed materię peccantis in primis viis congestę, ecquis præterea se purgantibus, atque emeticis validioribus multum proficere posse confidat? Haud ignoro, Gallis (qui quem non moveant? sic blaterantes per sepe audiavi vulgares Medicos) nihil magis acceptum, probatumque, quam *hemetique* in Pleuritide. Quem non moveant? Nempe illum, qui cum multis, ac frequentibus, tum certis, ac constantibus observationibus compertum habuerit, in nostra hac Italię parte, quidquid Gallię, alibique præstent emetica medicamenta, pessime plerunque cedere. Quamquam notum est, D. Hecquetum Pitcarnii discipulum, qui novum systema Medicum construxit solidis corporis partibus vim omnem tribuens ad functiones ejusdem peragendas, ab irritantibus, ac stimulantibus cujuscunque generis, inter quę emetica, ac purgantia eminent, abhorruisse. Quid ergo ni liceat conjectare, multos a veteri, communique methodo recessisse, atque morem emetica præscribendi in pleuritide e medio, quantum illis fas fuit, sustulisse? Saltem id esset optandum. Ecquis enim est, qui non videat, quam dubię, quam incertę sint virtutis? Purgavit quandoque Hippocrates ipse in inflammationibus, ut notat Cl. Martianus (7): Purgavit autem, ubi cacochymia vigit, & materia inflammationem efficiens turgens fuit. Raro autem id contingit, si eidem fides habenda (8), ubi ait: *concocta medicari oportet, & moveri non cruda, neque per initia, nisi materia turgeat, raro autem turget*. Quare satius duxerim, in viscerum inflammationibus alvum oleo amygdalarum dulcium leniter subducere, cujus pulcherrima laus est, dolorem sedare, debitam fibris laxitatem, humoribus fluorem conciliare, quo herens, atque impacta pulmonibus materies facilius dimoveatur, atque discutiatur; saltem nocere non posse.

XX. *Oleum semin. lin. recentissimum &c.*)
H 2 Oleo

(1) obs. 8. (2) com. in aph. 8. sec. 5. (3) Vid. Riverius obs. 79. cent. 1.
(4) lib. 1. Epid. (5) Epid. fol. 79. (6) In coac. Hippocr. 73.
(7) de vict. rat. in acut. n. 36. & lib. 3. de morb. n. 9.
(8) 1. aph. 24.

Oleo feminum lini non solum emolliendi, laxandique, sed aliquantulum resolvendi facultatem inesse præclare ostendit Cl. Baglivus (1) inquit: *Oleosa substantia pulmonum fibras inflammatione contractas, crispatasque, & ob id fluidorum: circulum impediētes laxat, lenit, & in pristinum restituit, parte vero leniter sulphurea, ac volatili blanda congruatum, concretumque in pulmonibus sanguinem solvit, & in pristinum motum restituit.* Sed diligenter curandum est, ut recentissimum illud sit. Secus enim non solum emolliendi, laxandique, resolvendi si libet facultatem amittit, sed irritando evadit opportunissimum: id quod de oleo quoque amygdalarum dulc. vel similibus dictum velim, quæ vel temporis diuturnitate, vel calore rancida fiunt ac lævitate illa sua spoliata aspera ea ratione evadunt, qua opus est ad mordendum insigniter, atque acriter vellicandum.

XXI. *Decoctiones theiformes fol. malvar. &c. copiosæ, & calidissimæ.*) Ubi per venæ sectionem majus sanguini spatium concedatur, minusque sit eidem ad fluendum impedimentum, ea in usum vocari debent, quæ eundem ulterius attenuare valent, dissolvere, tenuem, ac fluxilem reddere, atque ea ratione alterare, qua opus est ad hærentis materiæ resolutionem, tumorisque discussionem. In horum censu veniunt primo decoctiones ex plantis emollientibus paratæ, quæque specifica quasi virtute pectoris affectionibus opitulari reputantur copiosæ, & calidissimæ epotæ. *Copiosæ, inquam, & calidissimæ:* a quo potissimum maxima earum virtus dependet. Uti enim copiosæ sunt, molecularum sanguinis firmum nexum, texturamque, propter quam lentescit, ac stagnat, dissolvunt, easdem dissociant, disgregant, atque ad fluendum aptiores reddunt, uti calidissimæ ad resolvendum existunt opportunissimæ. Quo loco minus mirari subit, Cl. Baglivum alterantia copiosa, & calidissima epota inter potiora arcana adversus pleuritidem aut peripneumoniam reposuisse.

Stib. diaphoret. mandibul. Luc. pis. &c.) Hisce addenda illa, quæ specioso antipleuriticorum titulo passim insigniri solent, quorum materies ex triplici Regno desu-

mitur, Animalis, Vegetabili, & Minerali. Ex Animalibus sunt partes ossæ, ut Dens Apri, Mandibulæ Luc. piscis, Cornu Cervi, & ex eodem elicited sal volatilis, uti etiam sal volatilis sanguinis humani, urina, viperarum, sanguis hircinus, sperma ceti, lapides multi in nonnullorum Animalium ventriculis, aut aliis visceribus concreti, ut lapis Hystricis, Bezoar, aliaque plurima, quorum accurata extat descriptio apud Kempfer. (2). Ex vegetabilibus sunt plantæ omnes sale volatili, subtilique oleo fætæ, uti Scabiosa, Bellis, Scorzonera, Carduus Sanctus &c. Camphora. Ex mineralibus tandem, & quidem arte chymica paratis stibium diaphoreticum, aliaque id genus, quorum usu sanguinis cursum concitari, simulque crassiores ejus partes resolveri, nec non arctam nimis, ac densam compagem attenuari, & universam sanguinis massam rarefcere communiter perhibetur. Quæ quamvis de plerisque illarum rerum vere dicantur, ne de Stibio diaphoretico, Mandibulis Luc. piscis, ac similibus dici queant, facit potissimum ea ratio, quod fixiorum diaphoreticorum classi accensenda eadem sunt, seu illa, quæ sensim acorem, quo succi præsertim primarum viarum imbibuntur, a quo sanguinis densitas, & arctior compages oriebatur, corrigendo ad diaphoresim disponunt. Atque hæc quidem inter initia visa sunt convenire, ne furor, atque agitatio augeatur, fervorque nimius, atque orgasmus suscitetur. Ex his fere conficitur pulvis antipleuriticus, quo ejusmodi morbos Vir in praxi exercitissimus, dexterrimusque, Nosocomii S. Mariæ della Vita Bononiæ Medicus ordinarius Laurentus aggredi solebat eventu prorsus mirabili, qui nuperrime ad summam Archiatri Pontificii dignitatem jussu Benedicti XIV. nihil tale cogitans evectus est, tantoque munere summa cum laude, multorum annorum cursu perfunctus est.

XXII. *Hisce succedant gelatis. Corn. Cerv. &c. boli ex sanguine hircino, spermat. cet. .... camphora.*) Decursu morbi, & ubi vehementius dissolvendum sit, si volatilia adhibeantur, quæque resolvendi insigni virtute donantur, quorum in censu veniunt gelatinæ Corn. Cerv. paratæ

(1) *append. ad Pleuritid.*

(2) *Amenit. exotic. fasc. 2. sect. 3. p. 391, ad 406.*

tæ in aquis plantarum, quæ volatiliū, ac tenujum particularum divites sunt, sanguis hircinus, sperma ceti earundem plantarum extractis unita, dici vix potest, quam apte ægrorum incolumitati consulatur! Nescio autem an camphoram cæteris omnibus anteponam. Cum enim camphora sulphur sit subtilissimum, volatilissimum (ut c. 3. de phrenitid. lib. 1. ostendimus) quod recessus omnes nostri corporis abditissimos penetrat, in medullarem usque Cerebri substantiam se insinuat, torpentes spiritus excitat, cæco impetu hac illac ruentes in ordinem redigit, languentes vires cordis in pristinum statum restituit, manifestum est fluidorum arctam nimis, ac firmam compagem dissolvi, attenuari, excretionem omnes promoveri, hærentes alicubi humores dimoveri, circulo restitui, atque hinc prodeuntes viscerum inflammationes utcumque auctas, & in gangrænam sphacelumque tendentes certo, feliciterque debellari. Novit præclara hæc emolumenta Baglivus, atque Medentibus salubre monitum reliquit, tunc cum viget in pleuritide dissolvendi indicatio, ad camphoram tamquam ad sacrum confugiendum esse. Cæterum si boli ab ægris ferri minus commode possint, nihil vetat, quominus iisdem indicationibus satisfaciamus per mixturas ex aquis, quæ tenuibus fætæ sunt particulis, & resolvendi vi pollent, & iisdem fere pulveribus, excepto spermate ceti, quod oleosum cum sit, minus solvi patitur, & ingratum potum efficit. Ejusce porro loco esse possunt prædictum stibium, dens Apr. Bezoar & similia.

XXIII. *Vesicantia quoque, præsertim ubi res sit cum ægro laxioris habitus &c.*) Utrum vesicantia in pleuritide, ac peripneumonia convenient, inter Medicos nequaquam convenit. Sunt enim qui sine ullo fere discrimine in morbis acutis eadem proponunt, duce Freindio (1). Alii e contra non nisi raro, & in morbis fere desperatis iisdem duce Bellino utuntur (2). Pro hac quæstione persolvenda animadvertendum est, vesicantia, in quorum compositione cantharides principem locum obtinent, acres, ac fere urentes particulas in sanguinem introducere, solidas partes mi-

rum in modum extimulare, non solum cutim, cui applicantur, divellendo, lacerandoque, sed etiam nervos, & membranas omnes, ut pulsus concitatiores, vesicæ dolores, vigiliæ, mictus sanguinei, urinæ ardores, & aliquando suppressiones, aliaque symptomata, quæ a vesicantibus observari solent, manifestum reddunt. Itaque illud citra ullius erroris suspicionem affirmari posse videtur, vesicantia prodesse plurimum in pulmonum inflammatione a crasso, viscido, lentoque sanguine, ac fibrarum laxitate oriunda. Particulæ enim cantharidum acres, mordacesque compagem sanguinis majorem in modum dissolvunt, atque in validiores, vehementioresque contractiones sollicitant vasa sanguifera, quæ propterea validius, & fortius sese contrahendo obstructionem, atque hinc ortam inflammationem tollunt. Ex adverso si inflammatio a nimia sanguinis acredine, quæ vellicando, convellendoque extremitates vasorum sanguiferorum liberum ejusdem excursus prohibet, exoritur, periculum est, ne addito acerrimo sale cantharidum, convulsio vasorum major fiat, atque inflammatio augeatur, aut confirmetur. Prudentis igitur esse duxerim, priusquam vesicantia admoveantur, ad ægrotantis temperiem, & symptomata morbum concomitantia diligenter attendere. Si æger laxioris fuerit habitus, seu temperamenti, ut ajunt, pituitosi, præhumidi, idem porro spirandi, & tenacis, ac viscidum sputi difficultate detineatur, ecquis ad credendum vehementer non adducatur, morbum a crassitie, visciditate, ac lentore sanguinis, humorumque pendere? Cum vero ita se res habeat, quodnam remedii genus vesicantibus aut efficacius, aut pro ægrorum opportunitate valentius? Addit vim animis illa cogitatio, per ulcera, quæ a vesicantibus excitantur, pravos, vitiososque humores naturam non raro extra corporis confinia educere: unde egregie Hippocrates (3): *In pulmonis quicumque tumores fiunt ad crura optimi sunt &c.* Hoc certe remedii genere vel alvi fluxum tolli, atque sputum promoveri non semel deprehendi, ut adnotavit Baglivus, cum ex adverso in adustis corporibus, & sputo nimis tenui, atque acri existen-

(1) *com. de febribus q. 289.*

(2) *De M. S. tract. de stimul. p. 167.*

(3) *in prognost.*

existente funestos plerunque eventus observarim.

XXIV. *Quo tenacia, ac viscida sputa facilius educantur, lambitiva ex aquis Malvar. Violar. &c.*) Lambitiva, seu anacarthartica remedia præscribere in pleuritide, aut peripneumonia, in qua nullum apparet sputum, quod initio morbi plerunque contingit, ridiculum plane est. Cur enim lambitiva præscribantur ad educendam materiem, quæ vel non hæret in bronchiis, vel si hæret, ad excretionem est inepta? Varia autem esse debent, pro varia ipsius sputi conditione, ita ut si tenax, ac viscidum fuerit, ea locum habeant, quæ nonnihil stimulando operantur; si vero nimis tenue, & acre sit, ea quæ nonnihil incrassando. Illa desumuntur ex syrupis aqua dilutis, qui ratione partium salinarum sacchari, quas continent, leniter stimulant; hæc ex farinosis, pinguibus, ac mucilaginosis corporibus, inter quæ elegans illud ex farina amyli, & oleo amygd. dulcium paratum, aliaque id genus.

XXV. *Ubi Empyematis facti jam signa appareant &c.*) Duo sunt, quantum arbitrator, ad quæ totum dirigi curationis Empyematis consilium debet. Primum ut pus in cavitatem effusum foras eliminetur, deinde ut pulmonum substantia laxata nimis ad pristinum tonum restituatur. Viæ, per quas pus excerni valet, plures sunt, omnium commodissimæ viæ urinae, & sputi. Quo loco animadvertendum est, pus neque per sputum excerni posse, nisi absorbeatur ab extima pulmonum membrana, & in ductus tracheales, ac vesiculas pulmonales introducatur, & mediante tussi per os expellatur, neque per urinas nisi a vasis, quos Cl. Raymundus Vieussenius (1), Laurentius Bellinus, & Herman. Boerhaavius (2) absorbentes vocant, excipiatur, atque una cum sero urinario per Renes in vesicam deferatur. Quæ res multis minus probatur, commendaturque, qui ductus hosce, seu vascula absorbentia minime dari sustinent, vel si dantur, inepta esse ad pus, quod in thoracis cavitatem effusum est recipiendum, transmittendumque. Ac primum quidem experimento opinionem suam confirmare nituntur. Si enim aer in pulmones mortui Animalis injiciatur, æ-

rem nullo pacto extra pulmones ipsos excerni deprehensum est, indicio satis manifesto, nullos adesse ductus, ac meatus, per quos ea, quæ in pulmonibus continentur, quamvis tenuissima sint, excerni queant per extimam ipsorum membranam. Verum si nullum adest commercium ab interna pulmonum substantia extra eandem, ridiculum plane videtur asserere, aliquid extra pulmones situm in ipsam ipsorum pulmonum substantiam insinuari posse, altiusque penetrare. Quamquam si dentur, arduum, atque insolens explicatu videtur, qui fiat, ut puris ipsius tenacitas, ac crassities impedimento non sit, quominus absorbentes ductus obstruantur, occludanturque. Ad hæc tamen luculenter respondent qui in contraria sunt opinione. Ac primum quidem ex experimento allato nihil certi colligi posse putant, quo statui possit, nullos adesse ductus, ac meatus, per quos ea, quæ in pulmonibus contenta sunt, extra eosdem educantur. Experimenta enim quæ sunt in corporibus mortuis equivoca sunt. Quot enim sunt in corporibus viventibus, quæ in cadaveribus nulla ratione deprehendi unquam potuerunt? Quidni liceat conjectare ex nimia distentione bronchiorum, atque vesicularum pulmonalium, quæ ex violenta aeris per follem immisione in pulmonum substantiam exoritur, ductuum si quæ sint orificia præcludi, atque ejusdem excretionem inhiberi? Quamquam si nulli sint ductus, ac meatus, per quos aer extra pulmonem excerni queat, non inde illud colligi posse videtur, nullos esse, per quos aliquid, quod in cavitatem thoracis effusum sit, in eundem se insinuare queat, atque ipsius substantiam penetrare. Illud enim accuratiorum Anatomicorum observationibus compertum est, istiusmodi ductus terminari in venas, quæ sunt cavitates ab extremis ad truncum, a trunco ad extrema. Id quod in cute præ ceteris manifestum est, in qua reperiri vasa hæc absorbentia, suadent morbi, qui contagione contrahuntur, & inunctio mercurialis, in quibus & miasma malignum, & hydrargyrum penetrata extrema cute in vasa exinde venosa transmittitur, ab his in arteriam Aortam, & in universum corpus diffunditur. Vasa eadem in cavitatibus corporis reperiri præter vasa lactea, quæ

(1) in novo vasorum corporis humani systemate.

(2) tract. de virib. medicam. 5. & de methodo discen. medic.

in intestinis chylum absorbent, experimento Cl. Nuky demonstratur. Si enim Abdomen cujusvis Animalis erecti ope siphonis per processum peritonæi aqua diuretica, v. g. tinctura thee repleatur, & distendatur, intra viginti quatuor horas aquam omnem dissipari observatum est, indicio manifestissimo, aquam ab hiantibus absorberi, & sanguini misceri. Quid plura? Si quis intra cubile degat, in quo sit vapor terebinthinæ, urinas reddi odore violaceo præditas experimento Cl. Hombergii compertum est, indicio satis manifesto, aerem ipsum in pulmonibus sanguini misceri, ut Cl. Meryus Academicus Parisiensis testatus est, qui illustrem Bartholini, & Borelli de respirationis usu doctrinam pro sua vendicans (quamvis eandem plurimum illustravit) innumera alia in eandem sententiam experimenta tulit (ut rationes mittam quamplurimas ad demonstrandam aeris necessitatem in Animalibus desumptas ex folliculis, quos in ovo incubato invenit Bellinus; ex Gassendi experimento de piscibus subtus glaciem degentibus, quos, nisi eadem dirumpatur, suffocari testatur; ex Malpighii observatione in vermibus, quos innumeris tracheis ad inspirandum aerem donari deprehendit) quæ si vera sunt, quicumque ad Mariotti, Etmulleri, Pitcarnii, Drachii, Suammerdamii, Boerhaavii, quorum alii alia in perdifficili, ac perardua questione opinati sunt, omnes vero uno ore inficiati sunt, vel incertum esse judicaverunt, aerem in pulmonibus sanguini misceri, opinionem accedat, garrere, & somnia narrare videatur. Quamquam ne Meryus quidem questionem fugit, & difficultates, cum docet, eidem vim inesse ad circulationem sanguinis cum per vasa pulmonum, tum universi corporis promovendam, nec pondus ipsius, & elaterem in muneris partem vocat, ut multi cum Drachio, Suammerdamio arbitrati sunt, multo minus ceteras omnes qualitates, quæ propriæ sunt aeris, moderatam scilicet caliditatem, frigiditatem, humiditatem, siccitatem, aliasque ejusmodi, quas adeo necessarias esse crediderim ad prædicta munera obeunda, ut nihil magis. Sed quorsum physiologicæ questionem diutius immoremur? Redeamus unde discessimus. Nonne quotidiana experientia compertum est, pus in cavitate thoracis

effusum, per sputum, urinas, aliasque inexpectatas vias eductum fuisse? Celebre est, quod narrat Tulpus, non solum pus Empyematicum, sed forte intrusam turundam in cavitate thoracis, dum vulnus pectoris curabatur, a pulmonibus absorptam fuisse, & per sputum eductam. Quod si verum est, an nobis officiat memorata illa tenacitas, ac crassities puris, viderint alii.

In hunc finem decoct. heder. terrestr. .... Syrup. therebin. &c.) Quamplurima sunt, quæ ad sputum, atque urinam ciendam passim a practicis commendantur. Ea autem solum hic locum habere videntur, quæ balsamica vi, eaque blandissima, & non admodum calefaciente pollent. Inter hæc eminet hederæ terrestris, quæ mirum, quantum ad materiam purulentam in pectore collectam evacuandam, & ulcus potentissime detergendum valeat! Nimirum hujusce sulphureæ partes cum salinis non adeo arcte commixtæ sunt, ut sanguinem valde commoveant, atque exagitent, quemadmodum alia diuretica facere solent, quæ calidorum nomen sunt adepta, ut radices petroselin. ap. feniculi, ac balsama multa, uti balsamum Peruvianum, Copai-bæ, della Meca, quæ exagitandi, atque excalefaciendi facultate sunt prædita, unde eorum usu febris, & macies augetur. Syrupus porro terebinthinæ cum parum ejusdem substantia sit saturatus, non admodum calefacit & cum ad sputum, tum maxime urinas ciendas existit aptissimus. Si de hydromelle sermo sit, illud esse remedii genus, quod magnam vim habere ad urinas ciendas, ac sputum, ipse Hippocrates testatus est.

XXVI. V. com. in aph. 25. cap. 3.

XXVII. *Hiscæ frustra adhibitis &c. paracentesim &c.*) Paracentesim, idest thoracis apertionem ope instrumenti idonei in latere affecto inter costam 4., & 5., vel 5. & 6. ab inferioribus numero ducto pus lente, & per vices educendo solemne est Chirurgis instituere. Verum tunc solum cum certissima sint puris indicia in pectoris cavitate collecti, vires consistent, nec insignem labem contraxerint pulmones, est administranda. Secus enim non solum non Empyemati curando par erit operatio, sed mortem accelerabit. Paracentesim in juvene quodam post suppuratam pleuritidem em-

empyematico facto felicissime institutam vidi Bononię a solertissimo Chirurgo, ac Medico P. Paulo Molinello in Xenodochio Vite, ac insigni puris educta copia repetito usu decoct. heder. terrestr. cum syrup. terebint., nec non optima victus ratione ex jusculis hordeac. avenaceis &c. in pristinum valetudinis statum eundem restitutum.

Cauteria inter unam, & alteram costam.) Rarissimum est, nulla sectione, incisione, punctione effusos in cavitatem pectoris humores educi, sed solis fonticulis, & cau-

teris. Testem hujusce rei tamen habemus Willisium, apud quem extant mirabiles binę historię egrotantium, post ruptam pulmonis vomicam pus merum, & fetidum copiose expuentium, qui fontanella in latere aperta ad eam partem, ubi pus ascendere videbatur, brevi sanitati restituti fuerunt. Cauterio admoto inter quintam, & sextam vertebram thoracis multum pus eductum fuisse notavit laudatus Willisius pharmaceut. rat. par. 2. sect. 1. cap. 2. de pulmonis vomica.

C A P U T V.

De pectoris Hydrope.

I. **S**erosus humor per universum corpus diffusus anasarca, in capite collectus hydrocephalum, in imo ventre ascitem, in testibus hydrocelem, in thorace demum hydrophem pectoris constituit.

II. Cause generales sunt 1. soluta nimis sanguinis compages. 2. laxatus nimis solidarum partium tonus. 3. vasorum fundentium orificia nimis ampla, & patentia. 4. absorbentium nimis angusta, atque obstructa.

III. Cause remotę sunt diuturnę viscerum chylicationi inservientium lesiones, mesenterii, hepatis, pancreatis, ceterarumque glandularum imi ventris obstructiones, febres intermittentes tertianę, quartanęque longę, ac diuturni morbi, hæmorrhagię largę quęcumque, suppressę naturales evacuationes mensium, hæmorrhoidum, urinae post largas aquę potationes, vitia organica in thorace latentia, uti aneurysmata, polypi cordis, & aortę, tubercula, vomica, nec non asthma, hæmoptysis, alięque pulmonum affectiones.

IV. Signa sunt extremarum partium præsertim inferiorum tumor impressi digiti vestigium aliquandiu retinens, qui sensim sensimque ad superiores partes in dies singulos marcescentes, pallentesque ascendit, urina parca, rubra, lixivialis, sitis inextinguibilis, spirandi difficultas in decubitu præsertim nocturno tanta, ut e lecto surgere cogatur, minus frequens, & molesta morbi progressu, quam comitari solet tussicula sicca, dolor gravans in pectore, aquę fluctuantis, & suffocationis sensus a corporis agitatione, vel inclinatione, cordis palpitatio, lipothymia fre-

quens, febris lenta cum pulsu inæquali, perturbato intermittente.

V. Hydrops, quacumque ex causa nascatur, curatu difficillimus morbus est.

VI. Lethalis certe, qui a vitio aliquo organico in thorace latente exoritur.

VII. Hydropi pectoris sputum cruentum supervenire malum.

VIII. In anasarca, & ascite, quo serosos humores educam, contentus sum pulvere ex tartar. solubil. ℥ i. radic. mechoac. s. p. rhabarb. elect. pul. a ℥ i. semin. anisor. pul. ℥ .s. M. detur ex jusculo tenerioris pulli repetendo quolibet quarto, aut quinto die per mensem circiter.

IX. Horum dierum intervallo pulvis exhibetur ex tartar. vitriol. arcan. duplic. sal. armon. a ℥ i. ex decoct. in jure pulli fol. agrimon. absynt. radic. gram. alth. unc. vi. cum syrup. de alth. fernel. unc. i.

X. Hisce frustra adhibitis boli ex millep. lumbr. terrestr. pp. a gr. xv. sal. volat. succin. gr. viii. cum extract. baccar. juniper. visi sunt convenire. Superbibat ager decoct. in jure pulli fol. chærefol. virg. aur. rad. eryng. Ononid. asparag. apy, feniculi unc. vi. add. syrup. quinque radic. aper. unc. i.

XI. Validiora hisce vix locum habent.

XII. Hisce succedat vinum Kalybeatum in hunc fere modum.

M. F. absynt. Marrub. alb. flor. centaur. min. a M. .s. baccar. junip. cortic. ex lign. tamaris. median. frax. a unc. ii. rhabarb. unc. i. limat. mart. nodul. inclus. unc. i. .s. Vin. alb. gener. Lib. xii. Relinq. in infus. per horas xxxx. colat. detur ad coel. iv.

XIII.

XIII. Quibus suppressæ sunt naturales mensuum evacuationes, venæ sectio administrari potest.

XIV. His etiam conferre mirum in modum visæ sunt sequentes pillule.

℞. Limat. Mart. super lapid. porphyrit. s. levig. ℥ ii.

Croc. opt. pul. ℥ ii.

Cum Sagap. ℥ iii.

Alo. succotrin. ℥ ii. s. M. cum syrup. de cichor. cum rhab. q. s. f. pil. n. xxxx. Cap. iv. quotidie; superbibendo decoct. fol. agrim. artemis. summit. absyntii, ac motum corporis instituendo.

XV. Ad acidulas opportuno tempore deveniendum.

XVI. In hydropes pectoris vix lenientia ex flor. Cas., pulpa tamarind. Man. & similibus locum habent.

XVII. Immo tutius est uti Clyster. ex urin. pur. unc. vi. terebinth. vitel. ov. solut. unc. s. nitr. pur. ℥ s. M. pro usu dicto.

XVIII. Ad urinas ciendas solum boli ex millep. lubric. pp. a gr. xv. ad xxx. sal. volat. succin. gr. vi. ad x. cum balsam. Copai. q. s. visi sunt in hac hydropis specie convenire.

XIX. Diuturnus quoque usus decoct. hed. terrestr. unc. vi. addendo syrup. terebinth. unc. i., vel hujusce loco præmittendo bol. ex terebinth. Cypr. gum. ammon. a ℥ i., mira præstat.

XX. Hisce addenda levissima martialia: cujusmodi sunt tinctur. mart. suc. pom. extr. a gut. xx. ad xxx. ex jussculo veronica alterato per xxx. circiter dies, quibus tandem succedat elix. propriet. Paracel., vel tinctur. absynt. ad gut. xxx.

XXI. Sed præ ceteris optima victus ratio instituatur, quæ cum in omni hydropes, tum in hoc maxime est convenientissima. Quare a nimio potu absteineat ager, famem, sitim patienter ferat, carnibus parce utatur, iisque facilis coctionis, utatur radicibus raparum sub ciner. calid. coctis, earumque decoctis, & pulmentis in prandio, vel cæna, moderate exerceatur, ab animi curis diligenter caveat.

CAPUT V.

De pectoris Hydropes.

I. **S**erosus humor per universum corpus diffusus anasarca &c.) Hydrops, si nomen spectes, nihil aliud significat, quam genus morbi, quo aqua præter naturam sub cute nascitur, qua corpus turgescit, ab ὕδωρ, aqua, & ψ, facies. Aquosus humor si per universum corpus diffundatur, ita ut spongiarum instar, aut papyri universa caro permadida appareat, ideoque in ea totum corpus intumescat, ac mortuo simile evadat, hydropem universum, qui anasarca vocatur, si vero aliquam partem tumefaciat, peculiarem, qui a partis nomine appellationem sumit, constituit. Si enim in capite colligatur, hydrocephalus; si in thorace, hydrops pectoris; si inter membranam, peritonæum, & intestina coarvetur, qui locus aquoso humore utris modo impletus videatur, ascites, quem & utricularum dicunt, Barbari corrupta voce Aselitim; si in testibus, hydroceles appellatur.

II. *Causæ generales sunt. 1. soluta nimis sanguinis compages. 2. laxatus nimis &c.* Non est cur veterum Medicorum sententiæ circa hydropis causam examinandæ diu immoremur, ceu quæ falsis omnino, ac commentitiis innixa principiis per se corrui. Cum nempe sanguificationem esse hepatis opificium existimarent, ab ejusdem imbecillitate, atque intemperie frigida, qua crudus, pituitosus, aqueus sanguis gigneretur, quique ad partes delatus albo pallidoque colore inficeret, atque in tumorem attolleret, hydropis causam repetebant. Quod post inventam sanguinis circulationem quam ridiculum sit, atque a ratione alienum, lippis ac tonsoribus notum est plus, quam ipsorum digiti, atque unguis. Quid probabiliori ratione affirmari queat, & ab observationibus anatomicis, atque experimentis ducta, paucis habeto. Cl. Richardus Louverus (1) cum venam cavam vivi canis prope cor forti vinculo ligasset, ac mortuum non multo post canem secuisset, magnam serosi humoris copiam in ejus abdomine collectam se observasse testatus est. Cum jugulares alterius canis venas ligasset,

fer, eumque intra dies duos quasi angina suffocatum, ac mortuum secuiſſet, muſculos omnes, glandulaſque capitis ſero diſtensas deprehendit, cum vivo adhuc cane partes omnes ſupra ligaturam mirum in modum intumuiſſent, ac non ſolum ex oculis ipſius copioſæ lacrymæ, ſed plurima etiam ſaliva ex ore, perinde ac ſi Mercurium ſumpſiſſet, profluxerit. Quæ quidem omnia adeo evidenter oſtendunt, ſeroſos humores per vaſorum tunicas exſudare, ut nullus ambi- gendi locus relinquatur (1). Quid ſi ſoluta nimium ſit ſanguinis compages, laxatuſque ſolidarum partium tonus? Si primum contingat, ecquis eſt vel rudioris ingenii, qui non videat, ſeroſam partem a reliquarum nexu ſecedentem facile e glandularum, membranarumque poris elabi, atque inde vel in cavitates effundi, vel intra partium laxam ſtructuram ſubſiſtere? Sin alterum, diductis nimium minimorum lymphaticorum poris, ſeroſo humori exitum dari manifeſtius quidem eſt, quam ut ullis rationibus poſſit comprobari. En hydropem.

Vaſorum fundentium oriſicia nimis ampla, & patentia, & abſorbentium nimis anguſta.) Duobus expoſitis modis, quibus ſeroſi humores in cavitates effunduntur, vel intra partium laxam ſtructuram ſubſiſtunt, duo alii addendi ſunt, ex quibus haud infrequenter, licet vix, ac ne vix quidem animadverſi hydropes ſolent exoriri; vaſorum ſcilicet fundentium oriſicia nimis ampla, & patentia, abſorbentium vero nimis anguſta, atque obſtructa. Quæ fuit Raymundi Vieuſſenii opinio, nec non Laurentii Bellini, & Hermanni Boerhaavii (2). Putant ſiquidem viri præſtantiffimi, eſſe in corpore Animalium vaſa quædam ſeroſos, ac lymphaticos humores ad ſuperficiem viſcerum, ac membranarum irrorandam, ſiccitatemque præcavendam in cavitates effundentia, & quædam, quæ effuſos eoſdem humores in cavitates reabſorbent, & ſanguini miſcent, quæ propterea abſorbentium titulo inſignita fuerunt. Ejuſmodi vaſa in cavitatibus corporis reperiri præterquamquod ſuadere videntur vaſa lactea, quæ inteſtinis chylum abſorbent, apertiſſime demonſtrat experimentum Cl. Nukii alibi allatum (3). Si enim Abdomen cujuſvis Animalis erecti ope ſiphonis per proceſſum Peritonæi aqua

diuretica, puta tinctura thee, repleatur, ita ut diſtendi cogatur, intra viginti quatuor horas aquam omnem penitus diſſipari contingit, atque Abdomen ab omni diſtentione prorsus liberari, indicio adeo manifeſto aquam ab oriſiciis hiantium vaſculorum abſorberi, & circulo reſtitui, ut nihil ſit manifeſtius. Si igitur per ampla nimis vaſorum fundentium oriſicia plus ſeroſi humoris effundatur in cavitatem pectoris, quam per abſorbentium evehi in ſanguinem poſſit, vel ſecundum naturæ leges iſdem effuſis, nihil per abſorbentium anguſtiam, obſtructionemve in ſanguinem infundatur, collectionem aquæ fieri tantam, ut hydropi producendo opportuniffima exiſtat, adeo manifeſtum, atque omnibus obvium eſſe exiſtimo, ut curioſiore explicatione minime indigere jure putem.

III. *Cauſæ remotæ ſunt diuturnæ viſcerum chyliſicationi inſervientium læſiones.*) Labe- factato, perverſoque digeſtionis ciborum opere, fieri minus vix poteſt, quin craſſæ, viſcidæ, crudæque particule in ſanguinem introducantur, quibus baſamice, oleoſæ, tenues, ac volatiles obruantur quaſi, unde turbetur congrua, atque opportuna miſcela humorum; ſeroſæque partes a reliquarum nexu ſecedentes, vel in vaſis lymphaticis ſubſiſtant, aut ocyus quam par eſt moveantur, vel quaſi tranſcolatæ e vaſorum tunicis exſudent, & in cavitates effundantur, unde hydrops. Cum Hippocrates (4) inter frequentes hydropis cauſas principem obtinere locum humorum, ac totius corporis colliquationem affirmavit, quidni liceat conjectare, non aliud, quam ſanguinem nimis tenuem ſeroſumque ea, quam diximus ratione, intellexiſſe?

Mefenterii, hepatis, pancreatis &c. obſtructiones.) Et ſalivam, & ſuccum pancreaticum, & bilioſum, & qui ab inteſtinorum, & Mefenterii glandulis extillat, ad chyli elaborationem, perfectionemque concurrere certo certius eſt. Qua de re plura ubi de affectione hypochondriaca. Cum igitur hepatis, pancreatis, cæterarumque glandularum imi ventris obſtructiones contingant, prædictorum ſuccorum ad chyli elaborationem, perfectionemque concurrentium ſecretionem vel penitus aboleri, vel plurimum imminui debere manifeſtiſſima res

(1) Vid. cap. 2. com. in aph. 2.

(2) loc. cit. cap. 4. com. in aph. 25.

(3) Ibid.

(4) lib. de inter. affect.

res est ; hinc sanguis incongruarum particularum admixtione coinquinatur , ejusque naturalis miscella evertitur , aqueus serosusque ea ratione evadit , qua opus est ad lymphaticorum humorum effusionem in cavitates , atque hydropem .

Febres intermittentes tertianæ , quartanæque longæ &c.) Mirum febres tertianas , quartanasque , quæ interdum cum a Medicis , tum ab ægrotantibus flocci , nihilque æstimantur , si altas in visceribus , earumdem sede , & foco radices egerint , hydropi producendo opportunissimas evadere , ut Galenus (1) & Jo. Langius (2) testati sunt . Nempe non solum in sanguine congeruntur viscidæ , crassæ , ac difficiles inertesque partes , balsamicis jam , oleosis , volatilibus dissipatis , vel sales acres in eodem exaltantur , quibus fibrosa ejus pars comminuitur , exteriturque , unde turbatur optima partium sanguinis mixtio , serosæque partes a reliquarum nexu secedunt , sed spirituum animalium jactura facta , cum partes ad chyli elaborationem , perfectionemque concurrentes , tum universæ non satis vigoratæ flaccescunt , laxæque ea ratione evadunt , qua serosis humoribus in cavitates exitus detur , unde hydrops .

Hæmorrhagiæ largæ quæcumque .) Si quæ volatilibus , subtilibusque particulis e massa sanguinea extra corporis confinia educendis , ac spiritibus dissipandis sunt opportuna , hæmorrhagias quascumque sive ex naribus , sive ventriculo , sive pulmone , sive utero , sive intestinis opportunissimas existere censendum est . Fit hinc , ut solidarum partium , ac primum quidem ad chyli elaborationem perfectionemque concurrentium tonus vel penitus labefactetur , vel plurimum saltem languescat , ideoque chylus primum , tum sanguis aqueus , serosusque generetur , cordis vero , ac vasorum omnium robore , vi , atque elatere cessante , congrua tollatur sanguinis mixtio , serosæque partes a reliquarum nexu secedant , atque per laxatas tunicas transudent , & in cavitates effundantur .

Suppressæ naturales evacuationes mensium , hæmorrhoidum &c.) Nullus fere morbus frequentius occurrit , quam hydrops a suppressione naturalium evacuationum , mensium præsertim , & hæmorrhoidum . Cum nempe sanguis in visceribus imi ventris per

Mesaraicas venas valde compressas , debiles , tortuosas , per venam portæ arteriæ munus gerentem , per hæmorrhoidales , aut uterinas venas in feminis peculiari sane artificio constitutas ferri debeat , tarde admodum , ac segniter ferri necesse est . Quid si sanguis jam in hæmorrhoidalibus , aut uterinis vasis subsistens , eaque distendens , resistantibus eorum tunicis , minime excerni valeat ? Distentiones nimirum vasorum omnium imi ventris præternaturales fieri contingit , obstructions exoriri , quæ bilis in hepate , succi pancreatici in pancreate , cæterorumque liquorum a Mesenterii , & intestinorum glandulis extillantium secretionem inhibendo insigne chylicationis opus labefactant ; tum vero aucta sanguinis quantitate , crassitie , visciditate , & lentore , per vasa universi corporis ægre moveri necesse est , eadem majorem in modum distendere , fibrarum tunicas constituentium tonum evertere , hinc partium sanguinis perfectam mixtionem tolli , serosas partes a reliquarum nexu secedere , unde hydrops . Quibus liquido constare arbitror quam caute immodicæ evacuationes , præsertim hæmorrhoidum sisti debeant , ne dum morbum debellare volumus , pejorem excitemus . Quod præ cæteris adnotavit Hippocrates (3) inquit : *Diuturnas curanti hæmorrhoides , nisi una quæpiam servetur aperta , periculum aquæ inter cutem , vel tabis impendet .*

Urinæ post largas aquæ potationes .) Nemo ignorat , pro diversa conditione sanguinis , etiam urinæ diversam fieri secretionem . Si sero abundet , vel ob imminutas alias secretiones , vel ob largiorem potum , urinæ fluxum copiosorem esse manifesta res est . Ita hyeme , & ventis borealibus , quibus insensibilis transpiratio cohibetur , urina copiosior est . In thermopotationibus vero urinæ fluxus tantus est , ut nonnulli vias excogitaverint diversas a renibus , ureteribusque , quibus liquida assumpta sub urinæ forma citissimo , brevissimoque itinere ad vesicam deferrentur , ignorare se fatentes , quomodo momento fere temporis per vias sanguinis secerni , & ad vesicam deferri possent . Quamquam vero illorum opinionem præclare rejicit Cl. Morgagni observatione certissima edoctus , renibus calculo , vel simili alia causa obstructis nihil omnino urinæ , vel minimum reddi , quæ tamen ,

(1) lib. 3. de loc. affect. cap. 3.

(2) in epist. 48. 39.

(3) 6. aph.

men, si eæ viæ adessent, fluere per eas deberet. Sed hac de re ubi de calculo renum plura. Illud interim citra ullius erroris suspicionem affirmari posse videtur, si post largas aquæ potationes urinæ fluxus cohibeatur, naturalem miscellam sanguinis labefactari, serososque humores per vasorum tunicas quasi transcolatos exsudare, & in cavitates effundi.

Vitia organica in thorace latentia, uti aneurysmata, polypi cordis &c.) Præcipua sanguificationis organa esse cor, & pulmones hodie maxime extra omnem dubitationis aleam est positum. Nempe ubi chyli particule sanguini in subclavia confunduntur, statim in ea sese explicant, in auricula, & dextro cordis ventriculo accuratius miscentur, ab hoc in arteriam pulmonalem expulsæ a vi, atque impetu irruentis, aeris in vesiculas pulmonales, pondere ejusdem, elasticitate in minimis surculis majorem in modum premuntur, in contactu, & figura mutantur, & fortasse ab eodem vasa sanguifera subeunte (quo loco quæstio occurrit longe gravissima, ut innuimus alibi) (1) disgregantur, dissociantur, & in motum validiorem aguntur, unde in venas latiores ex minimis capillamentis influentes rariores fiunt, atque in auriculam, & sinistram cordis ventriculum ingressæ sic atteruntur, comminuunturque, ut illam induant naturam, ad quam tendit naturæ finis, ut globulis sanguineis componendis, sero separando, & fibrosæ parti resarciendæ aptissimæ evadant, quæ sunt proprietates sanguinis in suis partibus optime mixti, & naturaliter constituti.

Hinc liquido constare arbitror, cur post offensiones cordis, & pulmonum hydrops subsequatur. Cessat enim, aut plurimum saltem languescit actio illa, qua partes omnes miscentur invicem, attenuantur, & necessariam fluiditatem adipiscuntur, qua cessante serosæ partes a reliquarum nexu facile secedunt, & per membranarum poros in cavitates effunduntur, unde hydrops. Quid quod vel corde, vel pulmonibus male affectis, & insigniter lësis, liquidorum omnium liber excursus per eorundem canales perturbatur, atque hinc morbosæ seri secretiones, atque effusiones in pectoris ca-

vitatem exoriuntur, quæ hydropem valent procreare? Qua de re observationes extant collectæ in Carolo Pisone (2), in Baglivo (3) in M. N. C. (4), in Pezoldo (5), in Bonetto (6). Quo apparet, perperam Veteres ad credendum vehementer adductos esse, hydropes pectoris ab Asthmate prodeuntes non aliunde, quam ex excedenti feri copia universum corpus inundantis ob vitiatam hæmatosim, & turbatam congruam sanguinis mixturam repetendas esse, ita quidem, ut præcedens difficultas respirationis ab eadem copia feri pulmonales vesiculas gravantis oriretur: siquidem ejusmodi hydropes a difficili anhelitu prodeuntes non a feri copia pulmonales vesiculas gravantis, sed ab ipsa difficultatis respiratione ortum traducunt, qua fit, ut liquidorum omnium liber excursus per cor, pulmones, & universum fere corpus labefactetur, unde vitiosæ secretiones, excretionisque feri contingunt. Immo cum innumera sint, quæ ad naturalem respirationem concurrunt, aut cum ejus organis sunt connexa, nervi, ac spiritus animales per eosdem a Cerebro in partes fluentes, musculi, quorum numerus percenseri numerando satis nequit, pharynx, larynx, pulmonales vesiculæ, cor, ideoque innumerae sint Asthmatis causæ, fit, ut hydrops a difficultate respirationis ortum traducens innumeras causas & ipse remotas agnoscat.

IV. *Signa sunt extremarum partium præsertim inferiorum tumor &c.*) In eodem homine pro vario partium situ, & distantia a corde, nec non pro varia earum structura diversum esse quoque sanguinis per eas partes fluentis motum perspicuum est. In hepate lentum, ac difficilem esse sanguinis motum ob peculiarem venæ portæ arteriæ vicem gerentis structuram, in liene ob cellulofam, in omento, & utero ob frequentes vasorum plexus, a pedibus vero reditum esse difficilem adeo manifestum existimo, ut curiosiore explicatione minime indigere jure putem: hinc est, in imbecillioribus, & post graves morbos, præsertim vero in hydropicis inferiorum partium tumores contingere; nam propter magnam a corde distantiam, ac remissiorem arteriarum impetum sanguis facilius ad quietem compositus serosis

(1) cap. 4. com. in aph. 25.

(2) lib. de morb. ex sero.

(3) in praxi.

(4) obs. 117. cent. 3. dec. obs. 3. 161.

item obs. 65.

(5) obs. 77.

(6) Sepulchret. An.

rosis congestionibus viam recludit, quæ pedum tumorem, & crurum efficiunt, morbiq; decursu auctiorem reddunt. Animadversione autem dignum est phenomenon illud, quod quo auctior fit tumor pedum, crurum, aliarumque partium, eo magis ceteræ extenuantur, ac contabescunt. Quod non aliunde, quam ex sanguinis crassi nutritioni impari reddita, atque ea affecta ratione, qua totus in serosum, atque aqueum humorem resolvatur, si quid sentio, repetendum traderem.

Urina parca, rubra, lixivialis &c.) Cum in omni fere hydrope peccet partium sanguinis imperfecta miscella, qua facile aquosa a reliquarum nexu secedit, & vel in lymphaticis vasis subsistit, vel in cavitates effunditur, mirum non est si urina parca sit, rubra, lixivialis, nec quantitati potus respondens. Cum enim solide partes in urina contentæ a parte fluida quantitate longe superentur; (etenim Cl. Bellini experimentis compertum est, ex triginta duabus uncis urinæ sani hominis in apto vase miti calore evaporatæ, relictas esse in fundo vasis drachmas sex crassæ cujusdam, & mellis simillimæ materiæ, cui materiæ si aqua communis, vel ipsum urinæ phlegma iterum addatur, liquor obtinetur pristino similis, indicio manifestissimo nihil esse aliud præter aquam, in qua materia illa soluta est) quotiescumque serosa sanguinis pars a reliquarum nexu secedens vel in lymphaticis vasis subsistat, vel in cavitates effundatur, manifestum est, minimum ejusdem ad Renes deferri, unde urina parca. Cum vero in urina sales diversi generis, particulæ pingues, & sulphureæ, mucosæ item, & demum terrestres contineantur, quæ aqua optime mixta urinam coloratam reddunt, eoque magis, quo minor est aquæ copia, liquido constare arbitror, cur ob memoratam antea causam urina rubra, lixivialis appareat.

Sitis inextinguibilis.) Sitis, quæ liquorum appetitus est, vel ex causa manifesta augetur, puta cantu, locutione, rerum acrim, salutarumque abusu, & hæc quiete, consuetisque potionibus temperatur: vel a defectu blandi humoris fauces, gulam, & quandoque ventriculum humectantis, unde arescentes, ac vellicatæ molesta contractione afficiuntur, quemadmodum in longis e-

vacuationibus, immodicis exercitiis, & febribus contingit, quibus fit, ut sanguis vel lymphæ necessaria copia destituatur, vel nimis citato motu ad glandulas appellente, secerni eadem nequeat, & hæc restaurantium, ac refrigerantium usu temperatur, ac mitescit: vel demum a falso, acri humore ad prædictas partes vellicandum potius, quam humectandum, atque emolliendum idoneo, idque in hydropicis observatur, quorum lymphæ a reliquarum nexu soluta, atque in lymphaticis vasis subsistens, vel ex iisdem in cavitates effusa sensim sensimque, componentibus ejus partibus a se mutuo secedentibus, corrumpitur, eamque acrimoniam nanciscitur, quæ nullis temperari potest remediis, nisi morbus tollatur penitus, atque æger in pristinum valetudinis statum restituatur: unde optime Horatius (1):

*Crescit indulgens sibi dirus hydrops,
Nec suum pellit, nisi causa morbi
Fugerit venis, & aquosus albo
Corpore languor.*

Spirandi difficultas &c.) Ab eodem sero sanguinis cumulado intra pectoris cavum, idcirco restricta ejusdem pectoris cavitate, motuque diaphragmatis impedito, respiratio intercipitur, & consequenter Dyspnœa subsequitur, ad quam averrendam cogitur eger e lecto desilire, & erecto corporis situ libertatem respirationis sibi vindicare. Noctu autem, & post primum somnum hoc symptoma frequentius contingit, tum quod aeris nocturni pectus ambientis pondus majus est, quam die; tum quod ingruente somno sanguinis circulatio per pulmones difficilius promovetur, intra quos præterea contentus aer a lecti calore, nec non a sanguinis fervore magis rarefactus pulmonales vesiculas distendendo, & sanguinea vascula circumprimendo multo difficiliorem sanguinis in pulmonibus circuitum reddit, unde secretionem seri, ac lymphæ acerrimæ per membranas pulmonum fieri contingit, quæ nerveas fibrillas vellicando, & molesta contractione afficiendo prohibet, ne satis ampliatur thoracis cavitas, explicatisque pulmonibus sufficiens aeris quantitas recipiatur ad sanguinis motum per pulmones promovendum, hinc respirationis difficultas noctu invadens, ut hoc affectu laborantes nonnisi elevato decubitu, ac quasi erecta

erecta cervice somnum capere audeant, sicuti Heredia (1) in quodam se vidisse testatur, qui noctu suffocationis invasiones sic pertimescebat, ut mallet vigiliis perpetuis consumi, quam ad dormiendum se recolligere.

Minus frequens, & molesta morbi progressu, quam comitari solet tussicula &c.) Accidere difficultatem respirationis inter initia morbi facit potissimum ea ratio, quod membranæ pulmonum debito tono gaudent, idcirco a sero ac lymphæ acri, quæ separatur, facile in spasmos aguntur, convellunturque; morbi autem decursu laxato majorem in modum membranarum tono, irritationi percipiendæ impares evadunt, hinc nulla fere molestia.

Ab eodem sero, ac lymphæ nervosas partes respirationi inservientes irritante, ac convellente ea ratione, qua aer simul ac inspiratus est vehementer extruditur, oritur tussicula sicca egros continuo exercens.

Dolor gravans in pectore, aquæ fluctuantis, & suffocationis sensus &c.) Serum quod in pectoris cavitatem effusum est, pulmonales vesiculas, & bronchia, vel diaphragma gravare perspicuum est, hinc dolor ille in pectore, nec non aquæ fluctuantis, & suffocationis sensus dum corpus agitur, vel inclinatur. Quod signum hydropis cavitatum adeo proprium est, ut hoc solo apparente de ejusdem existentia liceat certo certius pronuntiare. Quod præ cæteris adnotavit Cl. Lusitanus (2), & Hippocrates (3).

Cordis palpitatio, lipothymia &c.) Quidquid cor insigniter stimulare valet, ejusque motum depravare, convulsioni ejusdem producendæ aptissimum esse, interdum adeo vehementi, ut manu pectori admota repellatur, aut interdum etiam solo visu, aut aure ipsa propius admota ad pectus percipi possit, adeo manifestum est, ut nihil sit manifestius. Ea fere convulsio palpitatio cordis nomine venit. Hinc nil mirum, si lymphæ in pectoris cavum, atque in ipsum pericardium acri, salsaque effusa nerveas cordis fibrillas vellicante, ac molesta contractione afficiente cordis palpitatio superveniat. Quid si convulsio tanta sit, ut sanguinis motus intercipiatur, vel aqua in pericardio nimis copiose cumulata, vel in pectoris cavum

effusa basis cordis prematur, prohibeaturque ad aliquod temporis spatium sanguinis influxus per arterias coronarias in musculares cordis fibras? Lipothymiam, atque pulsus intermissionem exoriri manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari.

V. *Hydrops, quacumque ex causa nascatur, curatu difficillimus &c.*) Hydrops pro causarum diversitate, a quibus ortum traducit, plus minus periculosus practice videtur; non adeo difficilis, qui a febre e.g., suppressione mensium, aut aliqua sensibili externa causa proficiscitur; cum tamen agatur de morbo composito ex vitio fluidarum, & solidarum partium; fluidarum quidem, quia in propriis vasis non continentur, solidarum vero, quia laxatus nimis earumdem tonus, vel perversa structura, fundentium scilicet vasorum orificia nimis ampla, & patentia, absorbentium vero nimis angusta, difficillimum autem sit cum fluidarum, tum solidarum partium texturam eo redigere, ut illæ effusæ jam extra corporis confinia educantur, neve aliæ deinceps, atque aliæ ex propriis vasis elaborantur, istæ vel in pristinum sui elateris statum restituantur, vel orificiis ad numerum patentibus donentur, morbum abhinc prodeuntem difficillime funditus evelli posse adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla.

VI. *Lethalis certe, qui a vitio aliquo organico &c.*) Inter organica vitia ad thoracem pertinentia, quæ hydropem pectoris excitare valent, principem obtinent locum aneurysmata, præsertim aortæ, & polypi cordis. Aneurysmata quidem fieri dicuntur cum arteriæ tunicis vel a primordiis vitæ minus firmis existentibus, vel ab erosivo aliquo principio debilitatis, accedente valido sanguinis impulsu distrahuntur nimium, & dilatantur. Quod nullibi frequentius contingit, quam in Aortæ curvatura, qui locus cum parum distet a corde, ac totius sanguinis a sinistro ejusdem ventriculo in Aortam repulsi impetum sustineat, ejusque cursum subito, ac violenter flectat, dictæ distractioni ferendæ magis, quam cæteræ partes idoneus existit. Quid aliud polypi sunt, quam fibrosæ quædam, & satis tenues concretiones in vasorum, & cavitatum præsertim,

(1) disp. 6. de morb. diff. cap. 4.

(3) lib. de morb.

(2) lib. 1. prax. admir. obs. 3.

tim, quæ præter naturam ampliatæ, & superficies habent inæquales, lateribus genitæ a deficiente sanguinis volatilizatione, qua fit, ut fibratæ ejus particule, minusque ad motum expedite facile ad dictas partes, in quibus minor est motus, subsistant, aliæ vero facile iisdem adhæreant, & his aliæ, donec concretio, quam propter aliquam cum narium polypo similitudinem polypum nominarunt, exoritur? Ecquis vero aut præternaturalem dilatationem, distractionemque vasorum ad cor pertinentium, aut polypos eo redigere se jure posse confidat, ut sanguinis præterlabentis liber excursus minime prohibeatur, hæmatoseos opus, nec non secretiones, excretionisque minime perturbentur, unde hydropis causa removeatur, & cum eadem hydrops? Reliquum est igitur, ut hydrops ab alterutra ex dictis causa oriundus multo sero in pectore cumulado ad lethum usque comitetur.

VII. *Hydropi pectoris sputum cruentum supervenire, malum.*) Observatione dignum est, non raro tussim, quæ hydropem pectoris comitatur, quæque sicca inter initia plerunque est, in humidam mutari, sive id contigerit, quod materia irritans fiat ad excretionem apta, cum prius non esset, sive quod repetita bronchiorum concussione humor, qui a glandulis pulmonum parce extillare solet, copiosius projiciatur. Hanc sequitur sputum cruentum, quod non aliunde quam a lymphâ copiose in pectore cumulata, ac temporis diuturnitate eam acrimoniam nacta, qua pulmonum substantiam exedere valeat, repetendum esse luce clarius apparet. Hinc est, spuito cruento apparente, pessime pronuntiandum esse de ægrorum salute.

VIII. *In Anasarca, & Ascite, quò serofos humores educam, contentus sum pul. ex tart. solub. &c.*) Indicationes in hoc morbo curativas esse superfluum nimis serum, quo corpus gravatur, opprimiturque, extra corporis confinia educere, tum sanguini, cæterisque liquidis debitam crasim restituere, tandem viscera, solidasque partes laxas, & infirmas roborare perspicuum est. Ad primam indicationem absolvendam nonnulli catharticeis medicamentis, iisque validioribus, quæque serofos humores educere reputantur, utuntur. Medicamenta hæc hydragoga passim nuncupantur. Celebris

est radix Bryoniæ, fructus & cortex mediana ebuli, Rhamnus cathartica, Spina Cervina, ejusque syrupus, gratiola, æsula, gummi gut., elaterium, sive Cucumeris anisini succus ad Solem inspissatus, aliaque plurima, quorum accurata descriptio extat in Boerhaavii libro, cui titulus, de viribus medicamentorum (1). Quæ quidem omnia acrimonia sua ductus intestinorum extimulando, venas majores sero exhaustire, hisque exhaustis venas capillares, & vasa absorbentia effusum humorem reabsorbere, continuato vero intestinorum stimulo, serum omne superfluum extra corpus educere creduntur. Quæ quamvis perbelle dicantur, & plura apud Auctores prostant exempla hydropicorum, qui post hydragoga medicamenta evacuatis copiose aquis convalescunt, frequentius tamen ab hydragogis medicamentis laxato magis solidarum partium tono, & compage sanguinis soluta, egros in eundem morbum relapsos denuo evasisse experientia compertum est. Quid quod vehementiorum purgantium usu vel sani in hydropem labuntur? Id quod non semel se vidisse testatus est Frid. Hoffmannus, atque observationibus in Eph. N. C. (2) confirmatum habemus. Quamquam vero si de levibus hydragogis sermo sit, cum in omni hydropis specie, tum in ea maxime, quæ Ascites, & Anasarca appellatur, tantum abest, ut saltem per intervalla locum non habeant; ut nisi adhibeantur, reliqua nullam fere præstare operam valeant. Licet enim, ut monet Celsus, *emissus humor non sanat, medicinæ tamen locum facit, quam intus inclusus impedit*. Quid porro tartaro solubili mitius? Nihil est aliud tartarus solubilis, ut omnibus notum est, quam sal tartari aciditate cremoris tartari saturatus, ex quibus sal falsus resultat ad primas vias abstergendum, ac leniter stimulandum aptissimus.

Radic. Mechoac. f. p. rhabarb. elect. &c.) Si de radice Mechoac. sermo sit, ad hydropicos purgandos, & illos, quorum ventriculus, atque intestina copioso mucosunt infecta, efficacissima æque, ac mitissima est, ut propterea quoscumque benigne purget, & sine molestia, nec injucunde, cum omnis fere saporis expers sit, vel infantibus ipsis, & pueris ad 3 i. innoxie exhiberi posse testatus est Cl. Cas. Hoffmannus. Viris

ris vero eandem ab unc. s. ad unc. i. proponere minime veritus est Piso. Grates habendæ Nicolao Monardes, quod tantum medicamentum Græcis, & Arabibus incognitum primus promulgaverit.

Rhabarbaro vero nullum efficacius, aut pro ægrorum opportunitate valentius inveniri facile judicaverim. Præterquam enim quod pulcherrima hujusce laus est, egregie, & sine molestia alvum purgare, accedit præterea, & solidas partes labefactatas corroborare, & lympham omnem præsertim primis viis, ac visceribus chylicationi dicatis insidentem atterere, obstructions reserare, secretiones omnes, excretionisque promovere, verbo dixerim efficere, ut vires, ne subito corruant, quemadmodum in magnis purgationibus contingit, majorem in modum confortentur.

Semin. anisov.) Ultraquamquod cum purgantibus consociatum semen anisi eorum vim temperat, & tormina, quæ ab illis excitantur, præcavet, unde non inconcinne illud Helmontius intestinorum solamen appellavit, accedit præterea, pulmonum morbis adeo prompte subvenire, ut anima eorundem a nonnullis dicatur. Ex anisi oleo expresso paratur balsamum sulphuris anisatum eximie virtutis in iisdem affectionibus. Hinc purgans ex his compositum eas vires habet, quas neque satis explicare dicendo, neque percensere numerando ullo modo possim. Nullum adhuc hydropicum vidi, licet cum suspitione effusionis aquæ in cavitatem pectoris, organico tamen vitio minime laborantem, qui ope hujusce remedii per epicrasim dati melius non habuerit, neminem vero, qui in Anasarcam externa aliqua de causa inciderit, qui in pristinum valetudinis statum restitutus non sit.

IX. *Horum dierum intervallo pulvis exhibetur ex tartar. vitriol. arcan. duplic. &c.*) Diebus a purgatione vacuis diureticis ut salubre est practicum consilium, præeunte observatione, nullam hydropis speciem posse perfectissime curari nisi per urinarum copiam, ita quidem, ut quo minus urine redditur, eo quoque minus sperandum de ægrorum salute.

Inter diuretica porro medicamenta principem obtinent locum sales, qui sanguinis partes incidendo seri copiam augent, serum ipsum sibi uniunt, atque a reliquis parti-

bus separant, renalibus tandem porulis aptant, unde urinarum copiosus proventus. Quoniam sales sunt diversi generis, diversa quoque esse diuretica necesse est. Inter hæc eminent, quæ ex salibus mediis eliciuntur. Ejusmodi sunt tartarus solubilis, cujus etiam supra meminimus, terra foliata tartari, idest sal fixus tartari aceto saturatus, & in alium quemdam salem falsum mutatus, tartarus vitriolatus, qui & ipse sal falsus est ex sale tartari, & spiritus vitrioli portione emergens, arcanum duplicatum, sal scilicet ex capite mortuo aquæ fortis ex nitro, & vitriolo paratæ extractus, ut mittam salem marin. armoni., & plurima alia, quæ cum ad incidendum, abstergendum, & leniter vellicandum, tum ad urinas ciendas existunt opportunissima.

X. *Hiscæ frustra adhibitis boli ex milleped. lumbricor. terrestr. &c.*) Salibus falsis quamplurima sunt diuretica fortiora, ac vehementiora, quæque in usum vocanda sunt, ubi dicti sales falsi nihil profuerint, maxime aridente accuratiorum practicum consilio, a levioribus semper aperientibus esse incipiendum, & paulatim ad validiora deveniendum. In horum censu veniunt præcæteris millepedes, & lumbrici terrestres, qui ratione cujusdam subtilioris salis, quem nonnulli ad nitrosum revocant, alii eodem penetrantiorum prætendunt, & vi solvendi, fundendique magis pollentem, urinis potenter ciendis idonei reputantur. Ratione cujusdam subtilioris, activiorisque salis urinam potenter movere creduntur plantæ multæ, inter quas Eryngium, Ononis, asparagus, juniperus, virga aurea, apium, feniculum, & hujusmodi alia: hinc tantopere commendatæ ad aquas per urinas deducendas.

XI. *Validiora hisce vix locum habent.*) Præter sales hæctenus recensitos diuretica facultate pollentes, sunt quidam alii in nonnullis mixtis, qui acres dicuntur, quique sanguinis principia fundendo, ac vehementer stimulando operantur. Sales ejusmodi in antiscorbuticis plantis, uti sunt trifolium fibrinum, nasturtium aquaticum, coclearia, persicaria, & aliis hisce affinis, uti in cæpis, alliis, raphano, & similibus percipiuntur. Ex his spiritus per fermentationem eliciuntur, quibus nonnulli utuntur ad urinas ciendas, ubi cætera minus commode responderint, monente Celso, ut

ut experiamur alia, atque alia ad hoc, ut optato fine potiri valeamus. Addunt alii spiritus acidus nitri, vitrioli, tartari, & ex his alios compositos, uti celebrem illum carminativum Sylvii, qui de tribus etiam vocatur, ut alia mittam quamplurima, quorum accurata extat descriptio apud suos Auctores. Verum enimvero illud quam maxime verendum est, ne si fortioribus ejusmodi diureticis uti velimus, sanguinis massam magis, magisque fundamus, humoresque ad exsudandum per infirmos cavitationum parietes nimis proclives vehementius, quam par est, impellamus, unde non solum incassum eadem adhibeantur, sed summe nocua evadant, uti urina lixiviali jam facta sæpius accidisse experientia demonstrat.

XII. *Hiscæ succedat vinum Kalybeatum &c.*) Duo præstant Kalybeata in nostro corpore, parte videlicet terrea adstringente fibras naturali tono destitutas, & laxas corroborant, sulphure vero tenui, ac subtili, quo fæta sunt, humores attenuant, aptioresque reddunt ad fluendum, viscida abstergunt, secretionem omnes, excretionemque restitunt. Hinc Kalybeatorum adversus hydropem eximius usus; quibus si addantur illa, quæ chylosim juvant, quæque viscerum obstructions a mucositate tenaci oriundas referant, superstites, si qui sint, serosos humores extra corpus educere valent, inter quæ absynthiaca omnia, rhabarbarina, amara, paratur vinum, quo nullum efficacius, aut pro ægrorum opportunitate valentius remedii genus adhuc expertum esse bona fide testor. Eximias vires Marrubii albi præ ceteris plantis in ejusmodi morbis adnotarunt Forestus, Hartmannus, ac præ ceteris Borellus, & Zacutus Lusitanus. Innumeris comprobari experimentis inquit Cl. Borellus (1) *marrub. albi summitates vino albo infusas, & triduo epotas mire ad menstrua provocanda, stomachum roborandum, cachexias, & fædos virginum colores arcendos valere*. Conserva florum marrubii cum melle parata ad unc. i. quotidie per quadraginta dies exhibita nobilem quemdam scyrrho hepatis jam diu laborantem integrè sanitati restitutum fuisse, aliis Kalybeatis medicamentis frustra tentatis, memorat Zacutus Lusitanus (2). De Kalybeatis plura alibi dicemus.

Tom. II.

(1) *obs. med. p. 289.*

(2) *lib. 2. prax. adm. obs. 48.*

(3) *lib. 9. de aqua*

inter cutem.

(4) *com. in aph. 12.*

XIII. *Quibus suppressæ sunt naturales Mensium evacuationes, venæ sectio &c.*) Phlebotomia in hydropse ab omnibus fere Medicis damnatur. Licet enim per eam exhaustæ venæ majores ansam præbeant venis capillaribus, vasisque absorbentibus, serum, quod vel intra propria vasa subsistit, vel intra fibras, aut in cavitates effusum est, admittendi; cum tamen serosum ipsum sanguinem efficiat, vasorumque imbecillitatem, & atoniam, quæ ut causa, vel ut effectus cum his morbis conjungitur, ob spirituum jacturam, augeat, causa est, quare nova ulterius feri effusio contingat. Quod tamen sic accipias velim, ut ad credendum vehementer minime adducaris, nullum esse casum, in quo etiam peccante Cacochymia serosa, venæ sectio citra ullius discriminis suspicionem adhiberi possit: nam ubi cum cacochymia serosa plenitudo vasorum conjungitur, uti in chlorosi ex suppressione mensium oriunda non raro contingit, tantum abest, ut venæ sectio noceat, ut etiam summopere profit. Quod fere præstantissimi Alexandri Tralliani monitum est (3), ubi ait: *Cui enim hydropi Anasarca nomen est, ea venæ sectionem interdum requirit, ut quæ ex sanguinis frigidi copia (quæ certe nihil aliud esse videtur, quam cacochymia cum plenitudine conjuncta) nascatur. Videmus enim, quod etiam ignis externus cum lignis viridibus propemodum extinguatur, refocillatur rursus, si illa, quæ ipsum suffocabant, auferantur.*

XIV. *His etiam conferre visæ sunt pillule ex limatur. mart. &c.*) Cum ex dictis alibi (4) constet, ferrum duplici substantia fœtum esse, terrea videlicet, & corroborante, & sulphurea, ac volatili, perspicuum est, illud esse remedii genus, ut si quid in pertinaci Mensium suppressione sperari possit, ab hoc uno remedio sperari jure merito possit. Terrea enim parte acerbi omnes, atque acidi sapes corriguntur, simulque tonus viscerum restituitur, sulphurea vero, ac spiritiosa mucilagineæ sordes primis viis, hisque proximis visceribus inherentes, unde menses sisti contingit, dissolvuntur, atque absterguntur, atque hac ratione eorum fluxus restituitur.

Croc. opt. pul.) Quid Croco ad digerendum, ad resolvendum, sanguinis molem

K

at-

attenuandam, ventriculum, atque huic proxima viscera roboranda, eorumque obstructions, uteri præsertim, referendas efficacius? Singulare est, quod narrat Amatus Lusitanus, mulierem quamdam ab assumpto medicamento, cui crocus admixtus fuit, duas puellas colore luteo tinctas peperisse, coloremque aquæ tepidæ lotionem evanuisse. Quod confirmatum fuit experimento Jo. Ferdin. Hertode (1), qui cum canem gravidam aliquando multo Croco nutritus, eamque accedente partus tempore secuisset, non solum catellos, sed secundinas ipsas flavescentes reperisse testatus est. Quod sane illorum opinionem firmat, qui existimant, crocum uteri affectibus speciatim opitulari.

Gum. Sagap.) Nihil est Sagapenum, quam succus ex planta quadam, quam Ferulam esse nonnulli cum Dioscoride coniungunt, medius inter gummi, & resinam, qui si candelæ admoveatur, flammam concipit, sulphurearum particularum indicio manifestissimo, quæ cum salinis ea ratione conjunctæ sunt, qua opus est ad discutendum, attenuandum, abstergendum, viscerum imi ventris obstructions, uteri præsertim, referendum, atque abhinc prodeuntem suppressionem mensium, atque hydroperem profligandum. In uterum speciatim agere suspicantur nonnulli, quod fœtum enecare dicitur; quorum propterea salubre consilium est, ab eodem gravidis existentibus mulieribus abstinendum esse. Tantam Sagapeno obstructions referendi vim tribuit Rolfinkius, ut exterius etiam admotum incantamenti ad instar obstructions tollere haud dubie affirmaverit.

Alo. succotrin.) Tres communiter assignantur Aloes species. Prima caballina est, quæ ob odorem, & saporem teterrimum solis veterinariis ad brutorum usum relinquitur. Altera hepatica, quæ præstantior caballina, inferior tamen succotrina ex insula Succotra plantæ ejusdem nominis, ex qua succus exprimitur, feracissima, unde ejus nomen, ad nos allata, quæ omnium præstantissima; eaque ceteris posthabitis ad usum internum adhibetur, utcumque nonnulli apud *Zacutum Lusitanum*, & *Rolfinkium* hepaticam succotrinæ anteposendam esse asseverant. Partium valde volatili-um,

tum salinarum, tum sulphurearum copia donari Aloem succotrinam Cl. Boulducii Reg. Scient. Acad. Par. socii experimentis compertum est. Ab his fere pendet facultas pituitam tenacem, ac viscidam ventriculi parietibus adherentem incidendi, resolvendique, simulque crassas, viscidasque sordes, quæ in ventriculo, intestinis, inque proximis visceribus stabulantur, detergendi, atque abhinc ortas obstructions, & Mensium suppressionem tollendi. Testor enimvero, me in virginibus chlorosi laborantibus, aliisque gravissimis morbis, & pertinacissimis ex usu istarum pillularum mirabiles effectus deprehendisse. Nonnullis post duodecim, aliis post septem, interdum etiam post tres dies, non sine illorum admiratione, qui innumeris fere medicamentis earum corpora pertractaverant, Menses rediisse, atque in pristinum valetudinis statum restitutas easdem fuisse. Jam etiam metacente facile omnes intelligunt, ubi res sit cum cachecticis, atque iis, qui in anasarcam lapsi sunt, quibus suppressæ sunt naturales Menses, Hæmorrhoidum evacuationes, quibusque humidiorum excrementorum copiosus proventus est, minus vereri fas esse, ut corpora eorum plus equo siccentur, & in atrophiam inducantur, viscera inflammentur, in periculosas hæmorrhagias labantur, quo metu perterriti plerique a Martialibus, atque excalescentibus medicamentis, præsertim vero ab Aloeticis abstinuerunt, ut revera verendum esset, si ægri calidi, ut ajunt, & sicci temperamenti, si extenuati, quorum viscera præservida, sanguis æstuans, quique ad hæmorrhagias proclives sunt, iisdem pertractarentur, ut luculenter præ cæteris testatus est Fernelius (2). Ex quibus colligi potest, remedia eo casu menses moventia aliunde, quam ab hoc fonte petenda esse.

XV. *Ad acidulas opportuno tempore deveniendum.*) Varia passim vago Medicorum rumore circumferri solent de damno aquarum mineralium insigni visceribus inflicto, deque noxa in hydrope. Occasionem dedit præ cæteris Agricola, qui, ut notat Frid. Hoffmannus (3), hæc omnia crasse explicavit. Quibus plerique adeo sunt perterriti, ut in plerisque morbis, præsertim vero hydrope; cane pejus, & angue a Minerali-

(1) in sua crocologia. (2) lib. 3. meth. med. cap. 9. (3) in lib. de natura eorum, quæ effluunt e terra lib. 2. cap. 2.

libus aquis abstinuerint. Ne diutius quam par est huic quæstioni immoremur, paucis habeto. Aquæ acidulæ in ea hydropis specie, quæ ab insigni aliqua læsione viscerum dependet, abscessu puta, ulcere, vel simili, vel a lymphaticorum vasculorum disruptione, erosione, unde serosi humores in cavitatem Abdominis, vel Thoracis effusi jam sunt, minime conveniunt: siquidem illarum usu viscera magis magisque labefactari contingit, lymphatica vero vasa magis magisque disrumpi, atque abhinc prodeuntem hydropem augeri, aut confirmari. Quod si hydrops a laxitate tantummodo solidarum partium exoritur, ab infarctu, atque obstructione viscerum imi ventris, indeque libero sanguinis cursu impedito, quemadmodum illis contingit, quibus suppressæ sunt naturales evacuationes, mensium præsertim in mulieribus, tantum abest, ut nullum levamen, certum noxæ periculum expectandum sit, ut nihil excogitari possit, quod ad ejusmodi morbos debellandos aut efficacius sit, aut pro ægrorum opportunitate valentius. Ecquis est qui non videat, parte acidularum spirituosa mucilagineas sordes in primis viis, inque proximis visceribus inhærentes dissolvi, Martis vero vena solidas partes in pristinum elaterii statum restitui, dyscrasiam viscerum tolli, coctiones omnes, secretionisque humorum promoveri, ac propterea hydropis fundamenta ab imo convelli? Quod verentur nonnulli, ab aquarum copia, ac pondere solidas partes plus equo laxari, poros membranarum nimium diduci, serosisque humoribus in cavitates exitum dari, corpus superfluo seroso latice onustum reddi, meræ nugæ sunt; nisi de præpostero earumdem usu eos intellexisse dicamus. Quænam enim tandem sint quantumvis innocentissima, quæ præpostere adhibita aliqua ex parte non noceant? Quem non vadem demus, nullum non solum detrimentum capi posse ex aquarum acidularum usu in hydropes, si debito cum regimine assumantur, sed corpora exsiccati penitus, eorumque humiditatem omnem absumi? Quæ res sic a plerisque accepta est, ut intelligerent, corpora sicca, & biliosa extenuata, humidis excrementis vacua, quorum viscera præservida sunt, atque æstuans sanguis est, haud acidulis esse pertractanda, ne eadem magis

magisque exsicarentur, in atrophiam inciderent, ac sanguis magis accenderetur. Errorem tamen egregie sustulit Cl. Henricus ab Heer luculenter ostendens, id intelligendum esse de superfluo aquoso latice, qui in corporibus cachexia laborantibus, vel hydropes abundat; hæc enim corpora, absumto, quo præter naturam madefiebant, humore, exsiccantur, & macra redduntur, ut Cl. Cyrillus (1) egregie animadvertit.

XVI. In hydropes thoracis vix lenientia ex flor. Cas. pulp. tamarind. &c.) Si in ulla hydropis specie a purgantibus abstinendum est, certe in thoracis hydropes abstinendum. Cum enim in hac hydropis specie ad animi deliquia, ad virium exsolutiones, & alia hujusmodi mala proclivitas adsit, purgantia medicamenta nerveas fibrillas insigniter vellicando, ac mordendo eadem facile excitare valent, atque egros de medio tollere. Quid si organicum vitium eidem ansam dederit? Si aneurysma, periculum est, ne disrumpantur arteriæ tunice, sanguisque effluus egrum suffocet, ut Nobili cuidam viro accidisse novimus, qui hydropes thoracis laborans, assumpto ad educendas aquas purgante pharmaco, inter egerendum frigido sudore superveniente, mortuus est. Aperto cadavere aneurysma satis insigne Aortæ disruptum esse, effusumque sanguinem in cavitate pectoris deprehensum fuit. In eodem fere discrimine versari hydropes laborantes, si polypus cordis, aut aortæ, si tubercula, aut vomica occultæ occasionem præbuerint, manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit probari. (2) Quare satius est, emollientia tantum, ac lenientia adhibere, inter quæ Cas. Man. & alia ejusmodi, quorum pulcherrima laus est pectus lenire, atque expectorationem promovere.

XVII. Imo tutius est uti Clyster. ex urina puer. .... terebinth. &c.) Clysteres ex terebinthina, nitro, & similibus parati, præterquamquod alvum sollicitando ad capitis, & pectoris symptomata avertenda idonei existunt, urinas etiam copiose ciere valent; quod non sine admiratione accipi solet ab iis, qui causam, quare fieri id possit, se ignorare prorsus fatentur; quæ enim consensus intestinorum cum renibus, quid facibus cum urina commune? Qui tamen minus mirabuntur, si diligenter perpenderint,

runt, in Colo adesse vasa lactea, per quæ facile possunt particulæ in sanguinem in-
vehi, quæ ad urinas promovendas sint op-
portunæ. Neque desunt exempla quorum-
dam, qui solis Clysteribus nutrientibus diu
superstites vixere. Huc accedit, posse cly-
steres ex attactu Coli cum Renibus foras
instar ad serum urinarium copiose separan-
dum eorum substantiam sollicitare, ea pror-
sus ratione, qua laxantes, atque emollien-
tes nephriticos dolores sedare experimur.

XVIII. *Ad urinas ciendas solum boli ex
millep. lumbric. pp. &c.*) Uti purgantium,
sic diureticorum summus habendus est dele-
ctus, atque ea quidem, quæ parti ab aquis
obsessæ magis conveniunt, cæteris præfe-
renda. Uti igitur salina, fortiusque inci-
dentia, & acida in Ascite, & Anasarca
conveniunt, ita in hydrope pectoris vix,
ac ne vix quidem locum habent. Cum
enim debilis sit eorum textura, facile ab
eiusmodi medicamentis, præsertim iis, quæ
acida sunt, labefactatur: acida enim pul-
monibus sunt infestissima. Solum igitur bal-
samica, & nitrosa cum pulmones egregie
corrobovent, in hydrope pectoris eximiam
operam præstant. In horum censu veniunt
millepedes, & lumbrici. Sale enim quodam
nitroso abundant, qui pulmonibus amicissi-
mus est.

Sal quoque volatile succini blanda, qua
pollet, mitique aciditate, non solum pul-
monum, sed renum fibras corroborando,
& amica titillatione efficiendo feri urinarii
secretionem promovet, hinc eximius ejus-
dem usus in hydrope pectoris. Diuretica
donari facultate balsama, uti sunt Copaibi,
Peruvian., terebinth. supra a nobis demon-
stratum est (1). Simili fere virtute sunt
præditæ pleræque plantæ, præ cæteris he-
dera terrestris, quam cum pulmonum ami-
citia claram fecerit, in hac hydropis specie
convenientissimam esse certo certius habend-
um.

XX. *Hiscæ addenda levissima Martialia
..... tinctur. mart. suc. pomor. ex.
&c.*) Ne corroborantibus quidem remediis
uti debemus in hydrope pectoris sine dele-
ctu. Cum enim membranulæ, quibus pul-
monum sinus coagmentantur, nec arctiore,
nec laxiore gaudere debeant structura, ne
aeris particulas, quæ hinc inde permeare

solent, impedian, nec nimis firmo, nec
nimis debili præditæ esse debeant tono, ut
debita fibrarum muscularium ope, quibus
circumligantur, constringi, & dilatari pos-
sint, quæ adstringendi vi pollent, pulmone
esse infestissima perspicuum est. Quare ad
ea confugiendum est, quæ debitum illis
tonum conciliant, nec nimis adstringunt,
cujusmodi est tinctura mart. suc. pomor.
aut simili alio miti menstruo parata, &
huic affinia.

XXI. *Sed præ cæteris optima victus ratio
instituitur &c.*) Egregie notat Celsus (2),
Hydropem facilius in servis, quam in li-
beris tolli: quia cum desideret famem, si-
tim, mille alia tædia, longamque patientiam,
promptius his succurritur, qui facile coguntur,
quam quibus inutilis libertas est. Sed ne hi
quidem, qui sub alio sunt, si ex toto sibi
temperare non possunt, ad salutem perducun-
tur. Abstinere præsertim a potu tanti in-
terest, ut in hoc potissimum consistat to-
tius curationis momentum. Illud enim ob-
servationibus compertum est, neminem sa-
nari, nisi illum, qui a potu prorsus absti-
nuit, curavitque urinas copiosius ejicere,
cessante tunc omni siti, & cum siti morbo.
Et tum demum secunda valetudinis spes est,
cum plus humoris per urinam excernitur, quam
assumitur. Ita laudatus Celsus.

Radicibus raparum &c.) Plures insunt
facultates medicæ radicibus raparum. Ea-
rum decoctum plurimum valere ad quarta-
nas contumaciores, aliosque effectus debel-
landos Cl. practicum, Cratonis præser-
tim, & Scherpii, ut refert Casp. Hoffman-
nus (3) testimonio evincitur. Quid quod
nullum in pectoris affectibus, & tussi per-
tinacissima efficacius, aut pro ægrorum op-
portunitate valentius earum decocto, si
præsertim illud ad magni Cratonis consi-
lium &c. adornetur? Fateor enimvero, me
simplicissimo hoc remedii genere in consti-
tutione quadam Epidemica tussium mira
præstitisse. Quam sapienter ait Plinius!
nos plerasque herbas pedibus conculcare, qua-
rum si nobis virtus spectata esset, eas in cæ-
lum laudibus efferremus.

Moderate exerceatur.) Exercitatione quo-
que corporis fit, ut multo facilius, quam
ullis aliis remediis hydrops solvatur. Aucta
enim ob motum musculorum sanguinis cir-
cu-

(1) cap. 3. com. in aph. 14. (2) Lib. 3. cap. 21.

(3) in instit. med. lib. 5. cap. 21.

culatione, effusos humores partim per cutim excuti contingit, partim in venas pelli, & per alias excretionum vias tandem emit- ti. Unde Hippocrates (1) laborem siccare, & corpus robustum facere jure merito pronuntiavit: ut mittam quod Galenus (2) in eandem sententiam tulit: *Exercitatio omnium vitiosorum, qui in corporis profundo*

sunt, humorum purgationem supplet. Et alibi (3): Exercitia collectas singulis diebus superfluitates expurgant: unde exercitio corpora leviora fiunt, ut notat Sanctorius (4): quod confirmat Verulamius (5) his verbis: Vix aliquam in morbum inclinationem inveniri, quæ non exercitatione quadam propria corrigi possit.

CAPUT VI.

De Asthmate humido, & convulsivo.

I. **Q**uotiescumque prohibetur, ne satis ampliata thoracis cavitate, explicatisque pulmonibus sufficiens aeris quantitas ad sanguinis motum per eosdem promovendum excipiat, difficilis respiratio exoritur, interdum cum febre, plerunque sine, homines invadens.

II. Tres sunt difficilis respirationis species maxime illustres, dyspnœa, asthma, orthopnœa. Omnes gradu solum differunt inter se.

III. Innumera fere sunt, quæ difficilem respirationem efficere valent; frequentissime 1. ichores crassi, viscidique, vel tenues ac fluidi e soluta sanguinis massa, diductisque nimium, atque apertis meatibus in pulmones depositi, 2. musculorum, fibrarumque respirationi ministrantium spasmodica contractio a spirituum animalium inconcinno, atque inordinato motu concepta irritatione ortum traducens: unde asthmatis divisio in humidum, & convulsivum.

IV. Difficilis respiratio cum sonitu, & tussi, qua materia viscida, ac lenta, vel tenuis, ac serosa cum levamine excernitur, noctu gravior, quam die, quæ sensim augetur, sensimque imminuitur, nunquam vero omnino intermittit, asthma humidum solet comitari.

V. Si quis derepente in difficultatem respirationis incidat, nullo sonitu, stercoreque, nulla materie excretionem, vel tenuis tantum, & serosæ absque levamine, comitante, cum sensu constrictionis cujusdam zonæ ad instar ad sternum, costas spurias, & vertebrae lumborum, urinis crudis, & aqueis, dum invadit paroxysmus, qui citra manifestam causam solvitur, asthmate convulsivo laborare certo certius habendum.

VI. Contumacissimus morbus est Asthma humidum, sæpius recurrens, quique in senibus præsertim vix unquam curationem admittit.

VII. Convulsivum, si diuturnum fuerit, in humidum transit.

VIII. Utrumque in phthisim, hydropem sæpe desinit.

IX. In paroxysmo asthmatis humidi oleum amygd. dulcium, mucilagin. semin. malvar. alth. psyl., syrupi de ibisco, papaver. rhæad. aqua malvarum, violarum diluti cocleatim propinandi.

X. Hydromel, decoct. fol. thee copiose, & calide epotum mira præstant.

XI. Si æger in suffocationis discrimine versari videatur, etiamsi virium debilitas adsit, & pulsus obscuritas, aut hydrops, ad venæ sectionem deveniendum.

XII. Emetica cautissime præscribenda Asthmaticis, cum sæpe a pectoris debilitate, angustia, sputo sanguinis prohibeantur. Ubi autem nihil prohibeat, sint eadem blanda ex aqua tepida mellita, & penna oleo illita in fauces immissa, aut similibus.

XIII. Hisce succedant boli ex gum. ammoni. spermat. ceti albißimi, lumbric. terrestr. præp. ℥ ii. cum balsam. sulphur. terebint. q. s. f. 6. n. xx. cap. iv. quotidie superbibendo decoctionem theiformem radic. enul. campan. fol. veron. heder. terrestr. unc. vi. adde syrup. nicotianæ rite parati unc. i. Illorum loco dentur sequentes. **℥** Terebint. venet. lot. ℥ i. s. extract. enul. campan. heder. terrestr. a. ℥ s. sal. volat. succin. ℥ i. m. f. bol. n. xii. cap. iv. quotidie.

XIV.

(1) lib. de dieta sect. 38.

(2) com. in Hippocr. lib. de dieta.

(3) sect. 3. com. 50.

(4) Med. static.

(5) lib. 4. de augment. scient. c. 1.

XIV. Ubi stomachi mucilago præsertim sit resolvenda radix Ari. s. pul. cum extract. flor. Chamom. q. s. necnon decoct. folior. thee cum elixir. propriet. gut. xx. ad xxx. mirum in modum conferre visa sunt.

XV. In paroxysmo asthmatis convulsivi, si vehemens sit difficultas respirationis, & plenitudo adstiterit, venæ sectio instituenda, Clysteres emollientes injiciendi, manus, pedes in balneo aquæ tepentis demittendi per semihoram, aut amplius.

XVI. Tinctur. succini rite parata, aut liquor Cor. cer. succinat. a gut. xx. ad xxx. ex aq. fl. lilior. convul. mane exhibenda. Vespertinis vero horis emulsiones ex semin. papav. alb. 3 ii., quatuor frigid. unc. i. s. in aq. lactuc. portulac. cum syrupo violarum eximiam operam præstant.

XVII. Guttis aliquot laudani liquidi graviores insultus sedatos fuisse novimus.

XVIII. Oleum amygdal. dulc. ad unc. i. quotidie exhibitum quam bene cedit in asthmate convulsivo!

XIX. Milleped. in vino albo infusio ad asthmata tum humida, tum sicca curanda efficacissimum, sit quod aliud est medicamen.

XX. Extra paroxysmum opportuno tempore serum lactis caprini destillatum cum foliis lactuc. portulac. fl. violar. papaver. errat. radis. liquerit. aven. bord. jujubis quotidie ad unc. viii. vel x. propinandum per xxx. circiter dies. Ardente sirio aquæ Nocerianæ, Willenses, tandem lac asininum exhibendum.

XXI. Optima victus ratio instituat. Ab acidis æger abstineat, viscidis, glutinosisque. Moderate exerceatur in aere præsertim rusticano, aratrum dum terra figitur, sequens.

CAPUT VI.

De Asthmate humido, & convulsivo.

I. **Q**uotiescumque prohibetur, ne satis ampliata thoracis cavitate &c.) Nemo ignorat, respirationem duobus motibus constare fere contrariis, inspiratione scilicet, & expiratione. Inspirationem fieri, quando aer per glottidem intra pulmones adigitur, expirationem vero, dum ab iisdem emittitur, manifesta res est. Hi duo motus quomodo perficiantur, arduum, atque insolens explicatu phænomenon est. Si tamen consideremus aerem inesse gravitatem, id quod docet ascensus Mercurii in Barometro, nec non elaterem, id quod sclopeta pneumatica, & vesica lusoria, quæ compressa statim restituitur, manifestum reddunt, ac corpora in eo innumera circumquaque æqualiter premere, pressioneque hac aliquo in loco deficiente, aut diminuta, illum qui circumstans est in eum locum ingredi conari, quod cætera fluida faciunt, quæ eo tendere conantur, ubi minorem inveniunt resistantiam, non multum negotii facesset phænomeni explicatio. Ecquis porro inficias ire auit, aerem circumquaque premere animantium corpora, omnesque illorum partes, non secus ac illis accidit, qui sub aquam merguntur, qui compressionem quamdam, & constrictionem sentiunt? quam sane & ipsi nos in aere versantes sentiremus, nisi vel diuturnitas sensum sustulisset, vel ad illam constrictionem nati ipsam ferremus commodissime. Pulmones ad latera premi a costis exterioribus pressionem sustinentibus, ad fundum a septo transversum, ad laryngem ab aere immediate, tam certum est, quam quod certissimum. Pressione igitur aliqua ex his partibus deficiente, aut imminuta conari aerem eo tendere, ubi minorem offendit resistantiam, luce clarius apparet. Idque potissimum accidit in inspiratione. Dum enim elewantur costæ, ac deprimitur septum transversum, thoracis cavitatem tum quoad longitudinem, tum latitudinem ampliari contingit, pulmonum vero latera, & fundum aeris pressionem amplius non pati, hinc aerem, qui ad glottidem est,

est, cum viribus alterius sibi contranitentis prævaleat, tota quidem ea vi, qua eadem prævalet, in bronchia, & pulmonales vesiculas irruentem mollem pulmonum substantiam inflare, atque attollere. In hoc motu, qui inspirationem constituit, pulmones nihil agere, & dilatari, quia implentur, adeo manifestum est, ut nihil supra. Contrarium succedit in expiratione. Depressis enim costis, & sursum adactis diaphragmate, cessantibus causis pulmonem, & thoracem dilatantibus adjuvante vi aeris inferiores vesiculas occupantis, utpote magis compressi, & elastici, quemadmodum animadvertit Cl. Mazinus, (1) præsertim vero in fibris pulmonum compagi intertextis, seu reticulo musculari eisdem comprimente, aer a pulmonibus emittitur. Quo apparet, pulmones in expiratione non nihil agere. In inspiratione extrema vasorum capillamenta pulmonales vesiculas ambientia explicari contingit, hinc sanguinem per easdem facilius fluere; in expiratione vero eadem concidere, comprimi, sanguinem ex iisdem exprimi, atque hac ratione sanguinis cursum per pulmones promoveri. Quod erat adolescentibus demonstrandum, ut intelligerent, tunc cum ampliari non potest thoracis cavitas, explicarique pulmones, ac sufficiens aeris quantitas ingredi ad sanguinis motum per eosdem promovendum, depravari, ac difficilem reddi respirationem.

Interdum cum febre, plerumque sine &c.) Carentia febris ex Galeno communis esse debet omnibus difficilibus respirationibus, ita ut si cum febre sint, aliam ægritudinem denuntient. Quæ sententia multis minus commendatur. Potest enim, ut egregie animadvertit Cl. Bellinus, febris cum harum singulis conjungi, prout singulæ a diversis morbis procedent febrim secum ferentibus, vel ipsa difficilis respiratio necessario secum feret productionem febris, nisi forte per difficiles respirationes intelligendæ sint non quæcumque difficiles respirationes, & ab alio quolibet morbo vel pendentes, vel ipsum producentes, sed quæ velut ex se sunt, & febre carent; quæ lis potius de nomine est, quam de re.

II. *Tres sunt difficilis respirationis species &c.*) Pluribus modis depravatur respiratio, unde ortæ variæ difficilis respirationis differentiæ. Omnium respirationum difficultium facillima dicitur dyspnœa, respiratio scilicet frequens sine anhelitu, sine stertore, ac sibilo, cum modica molestia. Hanc sequitur asthma, respiratio scilicet difficultior majore cum anhelitu, molestia, stertore, sibilo. Tandem Orthopnœa, seu difficillima respiratio, ut propterea egri non solum anhelii sint, sed nonnisi erecta cervice respirare valeant. Quartam, ac summam alii addunt speciem, Apnœam scilicet, quæ ramen potius respirationis intermissio est, quam difficultas.

III. *Innumera fere sunt, quæ difficilem respirationem efficere valent; frequentissime ichores crassi &c.*) Quoniam innumera fere sunt, quæ ad naturalem respirationem faciunt, aut cum ejus organis sunt connexa, innumera quoque esse, quæ eandem difficilem reddunt, necesse est. Nempe ad respirationem præ ceteris concurrunt muscoli pectoris, intercostales interni, & externi, diaphragma, larynx, aspera arteria, ejusque divisiones innumere bronchia constituentes, vesiculæ pulmonales, sanguifera vasa, aer qui in inspiratione in pulmones admittitur, in expiratione vero emittitur, sanguis per pulmonum vascula excurrens. Cum organis respirationis connexa sunt Pericardium, Cor, Aorta, vena cava, viscera imi ventris, quæ omnia si aliquo modo videntur, ut munere suo rite fungi non possint, respirationem difficilem reddere manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari. Si enim de musculis pectoris sermo sit, intercostalibus internis, externisque, de diaphragmate, ecquis est qui non videat, aut paralyti, aut convulsione, distractione, aut alio modo præternaturaliter affectis, & thoraci dilatando, constringendoque impares reddi, liberumque aeris ingressum egressumque prohiberi? Larynx, seu suprema asperæ arteriæ pars, si ulcere, aut tumore detineatur, aspera ipsa arteria si comprimatur, vel constringatur, aut simili vitio afficiatur, idem præstabunt; bronchia, & pulmonales vesiculæ infarctæ, obstructæ, aut extrinsecus pressæ, id

id quod in tuberculis crudis, vomicis, calculisque in pulmonibus latentibus contingit, ut innumeris constat observationibus apud Dodonæum (1), Platerum (2), Rentman (3), Thomam Bartholinum (4), Kerkringium (5), Jo. Rhodium (6), Pisonem (7), & M. N. C. (8), descriptis. Pulmonum item vascula crassis humoribus, vel concreto sanguine obstructa, aut constricta magis, quam eidem libere trajiciendo paria sint, anhelosæ respirationi inducendæ aptissima existunt. Quid si aer aut nimis rarus, vel densus, vel incongruis particulis infectus sit, id quod potissimum ex fumis metallicis, saturninis, sulphureis, venenatis, arsenicalibus, carbonum fossilium exhalantibus, perque eundem diffusis contingit, qui aut obstruendo vesiculas pulmonales, aut plus æquo distendendo, aut nerveas earundem fibrillas constringendo sibi met, & sanguini per pulmones fluenti liberum excursus præpediat? Nonne sanguis nimia copia peccans, aut raritate, aut crassitie, visciditate, & lentore per pulmonalia vasa trajectus plus æquo resistere valet, eorumque tunicas distendens partim necessarios pulmonum consuetos motus præpedire, partim eorumdem vesiculas angustiores reddere, ac minus liberam ingressuro, atque egressuro aeri semitam efficere? Jam vero si pericardii cavitas ab aqua nimia, aut sero cor inundante occupetur, aut pericardium ipsum tumore afficiatur, vel aucta cordis substantiæ magnitudo peccet, aut ejusdem ventriculorum dilatatio, aut polyposæ concretiones, ut D. Greiselius in M. N. C. (9), Malpighius (10), Bergerus (11), & Bonetus (12) observarunt: arteria item Aorta similibus vitiis infestetur,

vena cava varicibus, ita quidem ut liber, & æquabilis aeris in vesiculas pulmonales ingressus, egressusque prohibeatur, difficultatem respirationis exoriri debere adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla. De his vid. Alex. Kn. Maccoppe de Aorta polypo epistola medica, præ ceteris vero Hippolytus Franciscus Albertinus com. A. B. in animadversionibus *super quibusdam difficilis respirationis vitiis a læsa cordis, & præcordiorum structura pendentibus*: quibus addenda mala pulmonum conformatio, quam hæreditarium asthma producere liquet ex M. N. C. & Foresto (13). Neque raro evenit, ventriculo, hepate, liene, cæterisque imi ventris visceribus male affectis difficultatem respirationis subsequi: quod plerunque contingit in magnis obstructionibus, tumoribusque, quibus diaphragmatis depressio prohibetur, & liber aeris in pulmones ingressus, hinc difficultas respirationis; ut mittam hepar ope ligamentorum latorum, lienem ope membranarum cum diaphragmate, cætera viscera ope nervorum cum organis respirationis insignem habere communicationem, unde hisce aliquo modo affectis, vel leni convulsione, distractioneque, illa quoque in consensum trahi contingit, & respirationem depravari. De singulis autem hisce modis, quibus depravari potest respiratio, ac curatione speciatim agere ultraquam quod alex. plenissimum opus sit, cum pleraque illorum vitiorum lateant ita, ut nihil de iisdem liceat affirmare, quod erroribus obnoxium non sit plane innumeris, ut cum laudato Albertino initio orationis animadvertimus, alia in aliis morborum tractationibus comprehendantur, nullum præterea dicendi finem faciam. Ad eam igitur tantum diffi-

(1) obs. 23.

(2) lib. 1. obs. 180.

(3) lib. de calcul. (2) hist. c. 1.

(4) obs. 27.

(5) cent. 11. obs. 3.

(6) lib. de morb. a serosa colluvie sect. 3. c. 4. obs. 46.

(7) an. 4. obs. 11. & dec. 2. an. 2. obs. 303.

(8) an. 1670. obs. 74. nec non Dec. 2. an. 10. obs. 174.

(9) Dissert. de polypo.

(10) de polypo cordis.

(11) anat. pract. lib. 1. 5. 2. & lib. 2. sect. 2.

(12) Dec. 2. an. 6. p. 252.

(13) lib. 16. obs. 9.

facilem respirationem, de qua seorsim agitur a Medicis, quæque usus obtinuit, ut Asthmatis humidi, seu humoralis, vel convulsivi nomine insigniretur, sermonem contrahimus. Atque ad priorem quod spectat, ecquis est, qui non videat, turbata congrua sanguinis mixtura, solutaque ejus compage, quod plerumque fit a salibus vitiosis in ipsa congestis, quibus fibrosa pars comminuitur, exteriturque, vel deficiente debito solidarum partium elatere, diductisque plus æquo pulmonum meatibus, ichores crassos, viscidosque, vel contra tenues facile in eosdem deponi, gravare ipsos, atque obstruere, unde difficultas respirationis? Quæ fuit fere Veterum Medicorum de Asthmate sententia. Ad alteram vero quod attinet, quotiescumque musculorum, fibrarumque tunicam internam bronchiorum, & vesicularum componentium spasmodica adsit contractio, dum scilicet exagitati spiritus per nervos, quibus vesiculosæ membranulæ circumretiuntur, fluentes, in pulmonum ramis, aut in ipso Cerebro concepta primum irritatione, earumdem fibras varie, inordinateque concutiunt, circumscriptamque pectoris cavitatem coarctant, liberum aeri ingressum, egressumque prohiberi, atque hinc difficultatem respirationis exoriri manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari. Ejusmodi vitia in hypochondriacis, atque hystericis affectionibus frequenter observamus, in quibus nulla humorum vel intra, vel extra vasa stagnantium copia, sed ipsa sola spirituum ataxia, seu inordinatus motus in pneumonicis nervis noxam ferre videtur; quæ res efficit, ut Cl. Helmontius primus omnium convulsivum, siccum, caducum Asthma appellaverit.

IV. *Difficilis respiratio cum sonitu, & tussi, quam materia viscida, ac lenta &c.*) Si de singulis difficilibus respirationibus sermo hic futurus esset, qui certa eorum signa tradere possemus? An peccet atque in pericardio copia, an ejusdem tumor, an aucta cordis substantiæ magnitudo, an ejusdem ventriculorum aneurysmata, polypi, an aortæ præternaturales dilataciones, venæ cavæ varices, & similia adsint, quæ liberum sanguinis per pulmones cursum, aerisque ingressum in pulmones, & vesiculas, egressumque præpediendo an-

Tom. II.

helosam respirationem inducant? Si incerta, equivoca, nullisque satis firmis fundamentis innixa morborum diagnosi est, certe est difficilis respirationis a læsa cordis, & præcordiorum structura pendentis, ut supra laudatus Albertinus ostendit, qui diligentissime, atque uberrime argumentum hoc ad trutinam, ut ajunt, revocavit, suisque observationibus illustravit. Verum cum agatur de Asthmate a materia pulmones gravante, atque obstruente, vel a spasmodica partium ad respirationem facientium contractione, non adeo obscura est ejusdem diagnosi, ut de genuina ejusdem causa affirmari aliquid non possit. Ut ab asthmate humido exordiamur, ecquis est qui non videat, materia crassa, & viscida, vel tenui, & serosa in bronchiis hærente, eademque infarciante, atque gravante, fieri minus posse, quin nervæ eorumdem fibrillæ in convulsivum motum adigantur, qui cæteris partibus expirationi inservientibus communicatus, easdem in violentam, subitam, & iteratam contractionem inducat, per quam aer prius inspiratus mox vehementerque extrudatur, transiensque per arctatam laryngem sonitum quemdam faciat: materia autem, quæ in bronchiis impacta est, dimoveatur, & aere in ipsam impulsio foras, violenterque expellatur? Jam vero educta materia, pulmones a graviore sarcina liberari contingit, atque egrum commodius respirare, donec alia denuo e sanguinis massa diductisque meatibus in pulmones deponatur, quæ eosdem gravans, atque obstruens eadem symptomata denuo excitet.

Noctu gravior, quam die.) Animadversione dignum est, difficultatem respirationis noctu adeo molestam fieri, ut vix spiritum ducere possit eger, erectusque in lecto sedere cogatur: id quod potissimum efficit nocturni aeris pondus, frigusque majus redditum exterius thoracem comprimens magis, & insensibili transpirationi impedimentum nectens, interni vero aeris spiræ a sanguinis effervescentia (quæ præsertim a lecti, & stragulorum calore concitatur) magis expansa sanguinis circulationem in exilissimis, & reticulatis pulmonum vasculis notabiliter remorans.

V. *Si quis de repente in difficultatem respirationis incidat, nullo sonitu, stertoreque*

L

&c.

Ec.) Nihil enarratorum symptomatum accidit in asthma convulsivo. Primo enim subito invadit paroxysmus, quod ceteris omnibus convulsivis morbis solemne est, præsertim vero epilepsiæ, seu morbo caduco, qua re permotus Helmontius asthma caducum pulmonum appellavit. Ubi enim spiritus animales irritationem vel in pneumonicis vasis, vel in cerebro conceperint, statim cæco impetu hac illac ruentes nerveas fibrillas, partesque ad respirationem concurrentes varie, inordinateque concutiunt, unde improvisa difficultas respirationis invadit. Nulla autem materia in bronchiis, & vesiculis pulmonalibus hærente, quinam sonitus, ac stertor, quænam ejusdem per tussim excretio? Si forte aliqua materiæ excretio observatur, ea ex repetita bronchiorum concussione repetenda est, per quam humor, qui secundum naturalis œconomix leges parce a glandulis extillare solet, copiosius projicitur, atque hinc est tenuem illam, ac serosam esse, nullumque levamen egris afferre.

Cum sensu constrictionis cujusdam Zone ad instar ad sternum Ec.) Diaphragma, ut notum est, cum sterno, costis spuriis, & vertebis lumborum in sui circumferentia connectitur: hinc si spasmodica constrictione afficiatur, quemadmodum affici in asthma convulsivo certo certius est, nil mirum si sensus constrictionis cujusdam Zone ad instar ad prædictas partes percipiatur.

Urinis crudis, & aqueis dum invadit paroxysmus, qui citra manifestam causam solvitur Ec.) Cum in omnibus convulsivis morbis, tum in hoc etiam contingit, ut vasorum omnium, & consequenter etiam urinæ secretioni dicatorum orificia angusta plus æquo, ideoque tenuioribus tantum, serosisque particulis admittendis, crassioribus, terrestribusque relictis, apta reddantur, hinc urinæ crudæ, atque aqueæ. Quod phænomenon convulsivorum morborum sic proprium est, ut hoc solo apparente vix in fraudem induci possimus, ut præ cæteris Cl. Sydenhamus testatus est. Sed hac de re plura ubi de affectione hypochondriaca. Uti concepta irritatione spiritus animales derepente paroxysmum excitant, ita ubi ad quietem sint compositi, eundem solvunt. Quid enim aliud præstandum?

VI. Contumacissimus morbus est Asthma humidum, sæpius recurrens Ec.) Turbatam congruam sanguinis mixturam, solutamque ejus compagem corrigere, simulque laxas, atque flaccescentes pulmonum fibras in pristinum sui elaterii statum restituere difficillimum esse nemo est, qui non videat. Quæ duo cum maxime peccent in asthma humido, curatu difficillimum morbum constituere manifesta adeo res est, ut curiosiore explicatione nullatenus indigere posse putem. Ichores nempe, qui e soluta, ac colliquata sanguinis compage, simulque apertis nimium, ac diductis pulmonum meatibus in pulmones deponuntur, eorum fibras laxant magis atque enervant; labefactus pulmonum tonus congruam sanguinis mixturam magis magisque turbat, hinc aucta in dies singulos morbi causa, contumacissimum, ac remediis cedere nescium, licet recurrens sit, morbum fieri necesse est. Cum enim actione respirationis sanguis majorem in modum attenuetur, misceatur optime in suis partibus, & necessariam fluiditatem adipiscatur, fit, ut læsa respiratione cessante aeris pressione, ac vesicularum, fibrarumque pulmonum compagi intertextarum actione, optima sanguinis attenuatio, & mixtura cesset, aut plurimum languescat, copiosioresque ichores in pulmones deponantur. En curationis difficultatem.

VII. Convulsivum, si diuturnum fuerit, in humidum transit.) Quemadmodum repetita bronchiorum concussione humor, qui parce a glandulis extillare solet, copiosius projicitur in asthma convulsivo, & materiæ serosæ excretio habetur: ita si præ morbi diuturnitate fibræ pulmonum compagi intertextæ laxentur, cum eadem de causa optima sanguinis attritio, ac perfecta mixtio cesset, aut plurimum imminuat, ichores in eosdem deponi contingit, & in spirandi difficultatem cum materiæ viscidæ, ac lentæ, vel tenuis, & serosæ excretionem transitum fieri.

VIII. Utrumque in phthisim, in hydropem sæpe desinit.) Si forte contingat, ut humor crassus, ac viscidus, vel tenuis, ac serosus in pulmonibus contentus longa mora in angustis finibus, caloreque partis intenso tenuioribus, atque aqueis avolantibus particulis in duram quamdam, ac topha-

phaceam materiam concreſcat, tubercula, vomica occultæ generantur, quæ inflammata, ac ſuppurata abſceſſus, ulcera pulmonum, ac phthiſim progignunt. Quod ſi ſola peccet ſpaſmodica partium reſpirationi inſervientium contractio, fieri minus poteſt, quin ſanguinis, fluidorumque per pulmones præterfluentium curſus prohibeatur, vitioſæ, ac præternaturales ſecretiones ſeri, lymphæ vel in vaſis, vel extra contingant, ac congeſtiones ejusdem, quæ phthiſim excitent. Quid facilius eſt, quam ut turbata congrua ſanguinis mixtura, ac labefactato ſolidarum partium tono, ſeroſæ partes a reliquarum nexu ſecedant, atque vel in lymphaticis vaſis ſubſiſtant, vel per membranarum poros elabantur, & in cavitates effundantur? Dum hæc fiunt, hydropem ſubſequi adeo manifeſta res eſt, ut manifeſtior ſit nulla.

IX. *In paroxyſmo aſthmatis humidi oleum amygdal. dulc. mucilagin. ſem. malvar. &c.* Ubi anhelofa reſpiratio ægrum dire exerceat cum ſtertore, ſibilo, & difficili materiæ excretionem, eo nervos indiſtriæ omnes intendendos eſſe, ut materia per ſputum ejiciatur, pulmonesque a graviore ſarcina liberentur, manifeſtum eſt. Hinc ea omnia, quæ demulcent, nonnihil attenuant, ac reſolvunt, conveniunt in paroxyſmo. Ad demulcentia porro ſpectant linctus, & eclegmata ex oleo amygdal. dulcium, & mucilaginibus ſemin. Malvar. Alth. & ſimilium.

Looch in officinis proſtant, quæ in eundem ſcopum adhiberi poſſunt. Rariſſimus tamen eſt eorundem uſus. Niſi enim recenter illa fiant, rancida evadunt, & ſtimulando tuſſim, ac difficultatem reſpirationis adaugent.

X. *Hydromel, decoctum folior. thee &c.* Nihil vero hydromelle, aut decocto folior. thee ad blande attenuandum, & ſimul viſciditates reſolvendas aptius, aut pro ægrorum opportunitate valentius. Fit hydromel aquoſum, ſi mel ſit aquæ ſubdecuplum, & coquatur ad conſumptionem quartæ partis. Huiusce porro eximias virtutes novit Hippocrates, affirmans ſputum me-

diocriter educere, tuſſim ſedare, & diureticum eſſe. Quo loco ſilentio prætereundum non eſt, Mel divinum nectar appellaffe Plinium, eoque uti ſolitos fuiſſe antiquos ad ſanitatem tuendam. Hinc Pythagoras referente Laertio frugaliter vivens ſolo ſæpe pane, & melle contentus ad nonageſimum annum vitam feliciffime protraxit, eoſque diu incolumes vivere poſſe affirmabat, qui mel crebro comediſſent. Unde refert Athenæus, quod Pythagoricorum cibus panis erat cum melle. Et Plinius (1) Pollionem Romanum equitem memorat annum centeſimum excedentem, qui interrogatus ab Auguſto Imperatore, quo modo vigorem illum animi, corporiſque ſervaffer, reſpondit, foris oleo, intus melle, quod a Democrito ſe edoctum fatebatur.

Sed jam de foliis thee dicendum. Si igitur folia thee ore percipiantur, blanda adſtrictione donantur, ſi naribus admoveantur, odorem ſubtilem, & pergratum exhalant; quare ex mediocriſ ſalis volatilis oleoſi portione cum terra adſtringente conſtare a plerique reputantur. Blanda adſtrictione fibrarum tonum, & oſcillationem reſtituendo, partibus vero ſpirituofiſ, ac volatilibus lympham, humoresque craſſos, viſcidos, & lentos attenuando, & ſolvendo aſthmate, ac catarrho laborantibus opitulari. Alii vero contrarium ſuſtinent negantes omnino, herbam thee ſale volatili oleoſo eſſe ſcetam, damnantesque illos, qui ab eodem ſale virtutem thee repetunt. Si enim herba thee deſtillationi committatur, non ſpiritum volatilem alchalina virtute præditum, ſed ſubacidulum, adſtringentem, empireumaticum præbet. Decoctum ejusdem ad ſolutionem vitrioli in verum atramentum degenerat, perinde, ac ſi gallarum infuſio aſſumpta fuiſſet, ſolius terræ adſtringentis indicio manifeſtiſſimo. Virtutem potiſſimum, quam habet ejus extractum, alvum conſtipandi, ejusque fluxum cohibendi, annotavit D. Mandelsloh in itinerrario Indico (2). Atque hi quidem in ea ſunt opinione, ut credant, infuſum herbæ thee, qua ratione copia adſtringentium

(1) lib. 22. cap. 24.

(2) cap. 6.

tium particularum nerveos tubulos angustat, ineptosque reddit ad uberiores spirituum animalium quantitatem evehendam, eadem efficere, ut iidem majori velocitate ferantur; aucto vero spirituum motu functiones nostri corporis longe alacrius, ac promptius peragi, excretionisque omnes, secretionisque promoveri. Hæc fere Hoffmannus (1). Cujus quidem sententia nihil aliud ingeniosius dictum. Quamvis autem ipse haud inficias ire ausim, non omni prorsus virtute destitutam esse plantam hancce, si quid tamen utilitatis ab ejusce infuso accipitur in asthma, id maximam partem deberi aquæ calidæ largo potu sumptæ facile judicaverim. Mirum enim quantum calida ad dissolvendum conferant, ac pectori amica sint, ut Baglivus testatus est.

XI. *Si æger in suffocationis discrimine versari videatur &c. ad venæ sectionem deveniendum.*) Nullum magis præsentaneum in difficultate respirationis summa, quam phlebotomia. Minorata enim fluidorum massa, & vasis, quæ nimium distenta erant, relaxatis, validiusque, & fortius sese contrahentibus, stagnantes humores fluidiores fieri contingit, parti affectæ tenaciter adhærentes dimoveri. Ita Celsus (2) in difficultate respirationis, nisi aliquid prohibeat, venæ sectionem tamquam summum remedium præcipit. Prohibens venæ sectionis est pulsus obscuritas, viriumque imbecillitas, quæ tamen ægrum a phlebotomiæ necessitate minime detorquere debent, cum vires opprimantur, suffocenturque, pulsus vero constringatur, atque intercipiatur: quo in casu tantum abest, ut venæ sectionem prohibeant, ut potius eandem indicent quam maxime. Ad cujus rei statum intelligendum necessarium est distinguere virium debilitatem, quæ, ut ajunt, a resolutione pendet, quæque fit per suffocationem. Pendet enim illa (3) a spirituum, & cruoris inopia, atque fibrarum motricium languore; hæc vero potius a nimia copia, fibrarumque distractione, quæ

propterea illis regendis, ac debita velocitate pellendis pares non sunt. Modo si in hac debilitate secetur vena, cum immuta resistantia, depletisque vasis fibræ motrices ad pristinum sui elaterii gradum restituantur, vires augentur, ac confirmantur: idque evenire certo certius censendum est in asthma, in quo vires, ob impeditum liberum sanguinis excursus per pulmones, indeque universum corpus, sunt suffocata. Neque vero officit nobis, quod reponunt nonnulli, per longam phlebotomiam tonum solidarum partium labefactari, congruam sanguinis mixturam perturbari, atque ad hydropem viam sterni. Quotiescumque enim valida Orthopnea recrudescit, nonne in immaturam suffocationem labi potest æger, nisi venæ sectio celebretur? Hippocrates robur addit (4), qui etiam hydropicis respirandi difficultate detentis, ac si tempus æstivum vigeat, sanguinem e brachio detrahare minime est veritus.

XII. *Emetica cautissime præscribenda asthmaticis, cum sæpe a pectoris debilitate &c.*) Concitato vomitu non solum stomachus, qui plerunque asthmatis humidi fomes est, crassas, viscidas, mucosæque particulas una cum chylo in sanguinem invehendo, sed pulmones ipsi, quibus tenaciter adhærent humores, succutiuntur, & a graviore sarcina liberantur. Hinc emetica asthma, & catarrho laborantibus passim solent a Medicis adhiberi. Cavendum est autem quamdiligenter, ne a pectoris debilitate, atque angustia, quæ plerunque asthmaticis familiaris est, ne a sputo sanguinis, ad quod proclives sunt, & a difficultate advomendum prohibeantur. Quamquam hisce non obstantibus non quæcumque emetica præscribenda sunt, ea videlicet, quæ exquisitas ventriculi membranas vehementer irritant, & in violentos spasmos agunt; quorum in censu veniunt, quæ ex vitriolo, helleboro, colocyntide, tabaco, seu nicotiana parantur, sed ea solum, quæ leniter stimulando operantur, & nauseam

(1) Opus. Med. dis. 12. sect. 8.

(2) l. 4. c. 4.

(3) V. cap. 4. com. in apb. 15.

(4) lib. de vict. rat. in acut.

seam potius movent, cujusmodi sunt aqua mellita copiose exhibita, cujus propterea operatio penna oleo illita, vel digitis in fauces immixtis juvanda est. Quod familiare olim fuit athletis, ut melius ferrent copiosum alimentum, & novo ingerendo idonei essent, nec non Veteribus Romanis, ut liquet ex Celso (1) & Svetonio (2). De modo autem, quo vomitum provocabant Cl. Schultzius consulendus (3).

XIII. *Hiscæ succedant bol. ex gum. ammoni. spermat. cet. &c.*) Ea quæ lentas, viscidasque mucagines incidunt, atque attenuant, humoresque superfluos, & noxios per insignes secretionum vias extra corporis confinia educere valent, quæ tandem pulmonum fibras laxatas, ac flaccascentes corroborare, præter hætenus recensita remedia, apprime sunt necessaria. Gummi ammoniacum succus quidam est ex planta quadam umbilifera stillans, concretusque medius inter gummi, & resinam ex Alexandria Ægypti ad nos delatus, qui ut dictum est de Sagapeno carbonibus injectus in flammam exardet, sulphurearum particularum indicio manifestissimo, quæ porro cum salinis ea ratione conjunctæ sunt, quæ opus est ad crassos, viscidosque humores incidendos, lentos, ac tenaces dissolvendos, collectos discutiendos, atque abhinc prodeuntes viscerum, ac pulmonum obstructions, & tubercula dissipanda. Eadem fere virtute donantur sperma ceti, lumbrici terrestres, millepedes, ut supra ostendimus, pleraque balsama, uti terebinthina, succinum, in quibus omnibus diuretica virtus maxime elucet, unde urinæ ex istorum assumptione violaceo odore imbuuntur. Plantas, quæ balsamica vi, & non admodum calefaciente pollent, inter quæ veronica eminet, hederæ terrestris, radix enulæ campanæ, & ex his parata medicamenta, eadem virtute donari censendum est, quæ propterea adversus asthma e crassis, viscidis, lentisque humoribus pulmones

gravantibus, obstruentibusque solent adhiberi magno cum fructu.

Multi prostant in officinis syrapi, qui decoctionibus ex recensitis plantis addi solent ad eorum operationem juvandam. Hujusmodi sunt syrapi de pharphara, de eleinio, erisimo, capillorum veneris, alique, quibus tamen præstantior creditur syrupus nicotianæ. Etenim partibus sulphureis, ac volatilibus constare reputatur ad viscidos, lentosque humores incidendos, atque ad anacatharsim promovendam aptissimis. Hinc nicotianæ fumo quamplurimos ab asthma præservatos fuisse legimus. Illud tamen curandum est, ut rite sit præparatus: secus enim nauseam, ac vomitum ciet.

XIV. *Ubi stomachi mucilago præsertim sit resolvenda, radix Ari s. p. &c.*) Radix Ari tanta pollet acrimonia, ut si caule silente gustetur, vellicationem per diem integrum in lingua relinquat. Particulis valde tenuibus, ac volatilibus constare creditur ad pulmonum bronchia a tenacibus, lentisque succis liberanda, tum præsertim ad mucum viscidum, & spissum ventriculi, & intestinorum parietibus adherentem potenter incidendum, attenuandum, ac resolvendum aptissimis. Ea de causa eximius est illius usus in Asthmate humorali, ubi præsertim stomachi mucilago, quæ fomes ejusdem non raro esse solet, sit resolvenda.

Cum Aloe, Croco, & Myrrha constet elixir proprietatis, iisdem muneribus opportunissimum existere adeo manifestum est, ut curiosiore explicatione nullatenus indigere jure putem (4).

XV. *In paroxysmo asthmatis convulsivi &c. venæ sectio instituenda &c.*) Cum in omni convulsione, tum in ea maxime, quæ vel a plenitudine humorum pendet, vel cum plenitudine conjuncta est, præstantissimum si quod aliud remedium est venæ sectio: multo magis si organa respirationis occupet, sanguinis circulationem in e-

xi-

(1) lib. 1. cap. 3.

(2) in Vitel. cap. 13. item in Neron. cap. 20.

(3) in dissert. de athletis veterum, eorumque dieta, & habitu sect. 61. 62. 63.

(4) Vid. cap. 5. com. in aph. 13.

xilissimis, & reticulatis pulmonum vasculis notabiliter remorans, & consequenter egrum in suffocationis discrimen adducens. Imminuta enim sanguinis copia affectas partes nimis tenfas laxari contingit, spiritus animales minore copia, motuque in easdem irruere, atque hac ratione placidam exoprandam tranquillitatem conciliari. Cautè tamen procedendum est, & tunc solum, cum vehemens sit paroxysmus, ad venę sectionem confugiendum. Nam cum sæpe recrudescere soleat morbus, per longam phlebotomiam solidarum partium tonus labefactatur, & congrua sanguinis mixtura perturbatur, ut supra innuimus, ideoque periculum est, ne in hydropem eger labatur. Huc accedit, remedio assuescere morbum, ideoque ejus vim ubi advenerit plurimum imminui, ut scite docuit Verulamius (1) ubi ait: *Si nimium assuescat medicationi, detrabet de viribus, & efficacia ejus, quando morbus advenerit.*

Clysteres emollientes injiciendi, manus, pedes in balneo aquę tepentis &c.) Non est hic silentio prætereundum, quod toties inculcavimus, eam esse inter nervosas partes nostri corporis connexionem, ut una affecta, alię quoque licet longe distitę afficiantur. Ita in convulsionibus emollientia medicamenta extremis partibus applicita, Clysteres emollientes injecti in intestina, quę infirma non sunt, alias longe distitas summopere levant. Nempe per mirabilem illam inter nervosas partes connexionem laxatis extremarum partium, atque intestinorum fibris, illas quoque quę ad respirationem faciunt laxari necessum est, ac convulsionem earundem cessare, aut plurimum imminui.

XVI. *Tinctura succini rite parata.*) Quędam sunt balsama, uti succinum, myrrha, & alia h. m., ex quibus tincturę parantur, quę a præstantissimis practicis duce Helmontio chymico egregio ad irregulares, atque inordinatos spirituum animalium motus compescendos commendantur. Difficultas autem est maxima, ut reperiat congruum menstruum, quodque solvendi

prędicta balsama vim habeat. Cum enim constent non solum resinoso, sed etiam gummoso principio, quod solutioni valde resistit, ope communis menstrui, nempe spiritus vini licet defecatissimi, & tartarizati, eliciuntur tincturę, quę levissimę sunt, quęque illorum substantia vix, ac ne vix quidem sunt saturatę. Alium igitur modum excogitarunt chymici experti, & docti. Succinum videlicet, aut simile corpus atterunt, & miscent cum sale alchamico fixo, & in loco nonnihil humido reponunt, donec attracta aeris humiditate, vel humiditate in ipso latente liquecat. Liquefactum succinum exsiccant, & denuo in loco humido reponunt, donec illud tandem sequatur, ut totum in humido loco repositum molle fiat ad instar pastę cujusdam, quę digitis comprimi, tractarique possit. Succinum ita paratum si misceatur cum spiritu vini, tinctura elicietur ejusdem substantia plurimum saturata, quę prædictis muneribus opportunissima existit.

Liquor Cor. Cer. succinat. a gut. xx. ad xxx. ex aq. flor. til. &c.) Si sal volatile succini, quod mitem atque blandam habet aciditatem, cum spiritu Cor. Cer. uniatur, emergit mixtum quoddam medicamen liquoris Cornu Cervi succinati titulo insignitum, mitissimum aque, atque ad convulsivos morbos compescendos aptissimum. Exhiberi solent ejuscemodi tincturę ex aquis, quę pares a natura vires sortitę sunt, ut earum operatio juvetur. Tales sunt aquę ex flor. Tilię, Lilior. conval. &c. qui flores testante Cl. Hofmanno naribus admoti caput primum grave efficiunt, tum somnum conciliant. Sulphureis enim constant particulis tenuissimis, quęque in massam sanguinis injectę in medullares usque cerebri fibras se insinuant, spirituum motus inordinatos in ordinem redigunt, atque abhinc prodeuntes spasmos compescunt, ut capite de phrenitide demonstratum est (2).

Vespertinis vero horis emulsiones ex semin. papav. alb. &c.) Facultatem hanc multo majorem inesse censendum medicamentis

ex

(1) lib. de sermon. fidel.

(2) com. in aph. 18.

ex papavere desumptis, cuius succus concretus Opium dicitur, qui soporifera vi pollet. Minima vis hæc inest papav. albi seminibus, quæ propterea inter initia adhibentur, cum saluberrimum consilium sit accuratiorum practicum, a levioribus semper esse incipiendum, tum si hæc frustra adhibeantur, ad validiora confugiendum.

XVII. *Guttis aliquot laudan. liquid. graviores insultus &c.*) Quod consilium quam diligenter tenendum, si quid sentio, traderem in narcoticorum usu, ne spiritus obruamus, suffocemusque. Ad asthmaticos insultus, & graviores palpitaciones levandas, ut saltem ægrotantium vita paulo diutius protrahatur, hypnoticis medicamentis uti consueverunt viri Cl. Willisius (1), Sydenhamus, Charletonus (2), aliique eisdem sequuti.

XVIII. *Ol. Amygdal. dul. ad unc. i. quotidie &c.*) Oleum Amygdalarum dulcium ægris præscribitur veluti leniens medicamentum, quod intestinorum fibras laxando, humoresque in illis contentos præcipitando alvum cieat; & eo casu opus est unciiis, ut minimum quatuor pro una vice tantum; vel per epicrasim exhibetur pro alterante, tunc vero uncia una sufficere visa est. Hac ratione adhibitum potentissimum laxans, atque emolliens evadit, quod mirum quantum ad contumaces morbos a convulsivis constrictionibus, ac nervosarum partium irritatione oriundos debellandos valeat!

XIX. *Millepedum in vino albo infusio &c.*) Infusio millepedum hac fere ratione paratur. Millepedes vivi leviter contusi, & nodulo ligati vino infundantur, eoque utatur æger vice potus ordinarii. Decem vel plures pro qualibet libra vini sufficiunt. Nihil vero probatum magis, acceptumque Hoffmanno, Stahlianis fere omnibus Medicis adversus astemata cum humida, tum sicca millepedum infusione. Non solum enim diureticam virtutem a sale quodam penetrante, quem nonnulli ad nitrosum revocant, sortiti sunt, sed facultas quoque antispasmodica ipsis tribuitur, ita ut ubi opus sit serum acre ner-

veas fibrillas vellicans, atque in violentas contractiones agens extra corporis confinia per insignes urinæ vias, quæ in morbis pectoris omnium sunt convenientissimæ, educere, effrænesque solidarum partium motus compescere, nullum efficacius, aut pro ægrorum opportunitate valentius inveniri possit medicamen prædicta millepedum infusione.

XX. *Extra paroxysmum opportuno tempore serum lactis caprin. destillatum &c.*) Ea quæ humectant, diluunt, acrimoniam fluidorum demulcent, fibras constrictas relaxant, quæ mites, læves, politasque particulas in sanguinem invehunt, atque acrium, ac vellicantium particularum impediunt activitatem, uti sunt serum lactis destillatum cum plantis nitrosis, anodynis, demulcentibus, aquæ thermales, lac, cum ad omnes convulsivos morbos, tum etiam ad asthmata sicca debellanda efficacissima esse, manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari. Neque desunt exempla eorum, qui hac ratione perfectissime convalescerunt.

XXI. *Optima victus ratio instituatur &c.*) Manifestum est, chylum in ventriculo elaboratum, in intestinis depuratum fieri tandem sanguineæ circulationis participem, atque per extrema vasorum capillamenta vesiculas pulmonales ambientia fluentem mirum in modum atteri, fundi, misceri optime sanguini, atque eam fluiditatem acquirere, qua opus est ad veram globulorum sanguineorum naturam induendam. Quoniam vero pulmones in asthmate laborantibus munere suo rite fungi non possunt, nemo est qui non videat, nulla servata victus ratione, cibisque acidis, crassis, viscidisque ingestis, chylum confici, qui a pulmonibus male affectis difficillime solvi potest, & in sanguinem mutari, unde congruam totius massæ sanguinis mixtionem perturbari contingit, ac morbi causam augeri, vel confirmari.

Moderate exerceatur in aere &c.) Motus corporis moderatos summopere commendavit Celsus in spirandi difficultate (3): Profunt, inquit, quæcumque urinam movent, sed nihil magis, quam am-

(1) *phar. rat. sect. 3. cap. 3.*

(2) *tract. de Scorbuto.* (3) *lib. 4. cap. 4.*

ambulatio lenta pene usque ad lassitudinem &c. qua nempe insensibilis perspiratio promoveatur, ac sanguinis excrementa pulmones gravantia, qua data porta extra corporis confinia educantur. Consilium porro nonnullorum, atque ipsius Baglivi salubre est, jubere ut ægri campos obambulent, dum præsertim bubulci terram

aratro figunt; halitus enim nitroso-salinos, ac sulphureos ex tellure prodeuntes labefactatum pulmonum tonum roborare, ideoque & liquidorum per eosdem excurrentium motum promovere, sanguinem depurare, atque morbi fundamenta ab imo convellere pro certo habendum.

I N D E X

R E R U M , E T V E R B O R U M .

A

Abscessus Anginæ quomodo superveniat . 7.
 Suffocationis metum infert . ibid. Sed
 diu protrahitur . 14
 Disrumpendus est . 13. 14
 Vario modo . ibid.
 Melius, ac tutius per GarengEOS instru-
 mentum . 14
 In phthisi quomodo contingat . 30
 Absorbentes ductus dari ostenditur . 62
 Ad pus empiicorum recipiendum, trans-
 mittendumque ineptos cur multi cre-
 diderint . ibid.
 Quo sint decepti . ibid.
 Adstringentia remedia caute usurpanda in
 Menstruorum fluxu . 4
 Aer frigidus Anginæ causa . 5
 Aeris mutatio commodissima in plerisque
 morbis . 44
 Aer Ægypti olim salutaris habitus in phthi-
 si . ibid.
 Æque Alexandriæ . ib.
 Quisnam vere deligendus . ibid.
 Aeri ad profligandos morbos quantum tri-
 buendum . ibid.
 Aer an sanguini misceatur . 63
 Misceri multa probant . ibid.
 Aeris vitia Asthmatis causa quomodo . 80
 Pleuritidis . 52. Inflammationum Epide-
 micarum . ibid.
 Aer gravis, & elasticus est . 78
 Animantium corpora circumquaque pre-
 mit . ibid.
 In respirationis opere primatum obtinet .
 ibid.
 Circulationem sanguinis per pulmones
 promovet . 79. 63
 Ætas junior cur ad hæmoptysim dispo-
 nat . 19
 Ætati cuique sui sunt morbi . ibid.
 Suum a natura comparatum alimentum .
 41.
 Æsula hydragogum minus tutum in hy-
 drope pectoris . 71
 Tom. II.

Alimenta quæ facile a stomacho coquun-
 tur, celeriter vero distribuuntur quæ-
 nam . 40
 In tertio phthiseos stadio quænam locum
 habeant . 45
 Avenacea præ cæteris, hordeacea, cur .
 ibid.
 Alvi fluxus Pleuritidi superveniens plerun-
 que malus . 56
 Interdum bonus . ibid.
 Nulla arte procurandus . ibid.
 Aluminosa cur minus tuta in hæmoptoe .
 24.
 Aloes succotrina cæteris præferenda ad u-
 sum internum . 74
 Quibus principiis feta . ibid.
 Ejus usus in Mensium suppressione exi-
 mus . ibid.
 In adustis, & fervidioris temperamenti
 evitanda . ibid.
 Allium sale acri turgit . 72
 Ammoniacy vires in phthisi . 38
 Anastomosis quid sit . 16
 Utrum detur . 17
 Qua ratione dari contra nonnullos cen-
 sendum . ibid.
 Anasarca quid sit . 65
 Ejus curatio . ib. 66
 Aneurysmata prope cor quomodo hydro-
 pem gignant . 68
 Cur prope Cor frequentius quam alibi
 contingant . ibid.
 Quomodo exoriantur . ibid.
 Cur nullam curationem admittant . ibid.
 Anisorum semen intestinis, & pulmonibus
 amicissimum . 72
 Anginæ essentia, causæ, signa, prognosis,
 curatio . 2
 Angina vera quomodo in phthysim desinat .
 30. 31.
 Spuria quomodo . ibid.
 Angina unde dicatur . 3
 Ejus differentiarum desumptæ ex loci affe-
 ctu varietate rejiciuntur . ibid.
 Angina vera in inflammatione Musculorum
 internorum externorumque pharyngis,
 ac laryngis consistit . ibid.
 M
 Ejus

- Ejus differentia undenam desumenda. 87
 ibid. 46
 Quomodo differat a spuria. ibid.
 A luxatione vertebrarum perperam habita. 4
 Undenam repetenda. ibid.
 Interna, & latens quanam. 6
 Omnium periculosissima. ibid.
 Convulsiva cur extemplo invadat, & cito solvatur. 6
 Anginae verę exitus quinam. 7
 Discussio omnium tutissimus. ibid.
 Quomodo in Peripneumoniam, aut Empyema transeat. ibid.
 Angina suppuratoria quanam. 7. Quomodo tractanda. 13
 Cur magni facienda. ibid.
 Gangrenosa quanam. 8
 Anginae cur cito occurrendum.
 Anodina in hæmoptoe commoda quanam. 23.
 Antipleuritica quanam. 60
 Ex triplici regno peti solent. ibid.
 Quanam initio, quanam progressu morbi. ib. 61
 Antihecticum Poterii quid sit. 47
 Phthiæos specificum perperam habitum. ibid.
 Antimonium crudum phthiæ curandæ ineptum. 47
 Aortę aneurysmata aut polypi, difficilis respirationis causa. 80
 Apium insigne diureticum. 72
 Aphonia in phthiæ unde. 38
 Apthę oris in phthiæ unde. 36
 Apnœa quid sit. 78
 Aquę Nocerianę usus in hæmoptysi. 26
 In phthiæ. 40
 Aqua stiptica Lemery undenam vires suas habeat. 24
 Minus rura in hæmoptoe.
 Aquę Virginis Aponenses eximie in phthiæ. 38. 40
 Recobarii utrum locum habeant dubitatur. 38. 39
 Locum habent in phthiæ a pulmonum flacciditate. 39
 An in hydrope locum habeant. 74. 75
 Locum non habent si a viscerum læsione, & humorum effusione in cavitates nascatur. ibid.
 Eximie si a laxitate solidorum dependeat. ibid.
 Aquę thermales eximie in Asthmate convulsivo. 87
 Aqua calcis quomodo conficiatur. 45. 46
 Ejus usus in phthiæ. ibid.
 Aqua flor. tiliæ lilior. conval. commodę in Asthmate convulsivo. 86
 Aquę fluctuantis sensus in hydrope pectoris unde. 70
 Arcanum duplicatum quid sit. 72
 Eximium diureticum in hydrope. ibid.
 Ari radix eximia in Asthmate humido. 85
 Arterię Aortę vitia Asthmatis causę. 80
 Ascites quid sit. 65
 Asparagus insigne diureticum. 72
 Asthmatis divisio in humorale, & convulsivum insignis. 31
 Ejus essentia, causę, signa, prognosis, curatio. 77
 Asthma quid significet. 79
 Ejus diagnosi difficillima, obscura. 81
 Humidi tamen & convulsivi non adeo. ib.
 Curatio eque difficillima. 82
 Convulsivum cur in humidum transeat. ib.
 Utrumque cur in phthiæ, hydropem. ib.
 Atrophia nervosa quid sit. 29
 B
 Balsamum Peruvianum, Tolutanum, Copaibę ad tubercula pulmonum præcavenda efficacissima. 46
 Balsama naturalia quanam. 45
 Eorum usus in suffumigiis. ib.
 Balsami nomine quid intelligendum. 46
 Balsamum e Mecca ceteris anteponendum. ib.
 Copaibę validius censetur. 46
 Balsamum Peruvianum minus tutum in Empyemate. 63
 Balsamum sulphuris anisatum eximium in hydrope. 72
 Balsami Copaibę usus in hydrope pectoris. 76.
 Peruvian. ib.
 Bellidis minoris efficacia insignis in hæmoptoe. 24
 In Pleuritide. ib. 60
 In Phthiæ. ib.
 Benzoe eximium ad tubercula pulmonum præcavenda. 38
 In suffumigiis. 45
 Bezoar antipleuriticum quomodo. 60
 Bronchiotomia. V. Laryngotomia. Bryo-

Bryonię radix hydragogum vehemens. 71
Minus tutum in hydrope pectoris. ib.

C

CAcao quid sit, & unde ad nos adferatur. 42
Calidum siccum non est. ib.
Inter refrigerantia primatum obtinet. ib.
Quomodo differat ab aliis oleis. ib.
Quomodo saponaceam induat naturam. ib.
Cur nutritionem promoveat, vires recreet. 43
Chocolatę basis. 42
Calor in Angina unde. 6
Calidorum abusus quomodo hæmoptysim gignat. 20
Calx quibus foeta sit principiis. 45. 46
Calculi in thorace latentes Asthmatis causę. 78
Camphora antipleuriticum remedium. 60
In morbi progressu cæteris præstat. 61
Cantharides in Vesicantium compositione primatum obtinent. 61
Carnes juniorum Animantium ad tuberculorum suppurationem præcavendam optime. 38
Parce iisdem utendum. 41
Optimæ in phthisi ulcerosa. 44. 45
Carduus Sanctus antipleuriticum remedium. 60.
Cassię in hæmoptysi, in phthisi. 37
In hydrope pectoris. 75
Cataplasmata emollientia in Angina commoda. 12
Ex nido hirundinum specifica virtute non agit. ib.
Undenam vires suas habeat. ib.
Etiam in Angina suppuratoria. 13
Catarrhus a Cerebro in pulmones descendens phthiseos causa. 29
Quomodo in pectus decumbat. ib.
Ejus viæ a Veteribus traditæ rejiciuntur. ib.
A Recentioribus quęnam. 30
Cauteria inter unam, & alteram costam commoda in Empyemate. 64
Chocolatam in phthisi cur minus tutam nonnulli affirmant. 42
Cur alii e contra cibum saluberrimum præendant. ib.
Ex aqua refrigerandi, aliasque vires fortitur. ib.

Cur saccharum addatur. ib.
Cur Cinnamom. Vanilla, Ambarum. 43
Chylosis imperfecta cur phthiseos causa. 28.
Perfecta quomodo perficiatur. 66
Cochlearia sale acri turget. 72
Cepæ eodem sale fectę. ib.
Colcothar vitrioli quid sit. 24
Collum oblongum cur ad hæmoptysim disponat. 19
Conatus insignes respirationis cur hæmoptysim excitet. 18
Consolidę usus eximius in hæmoptysi. 12. 22.
Constrictionis sensus ad costas spurias, & vertebrae lumborum in Asthmate convulsivo unde. 82
Contagium quomodo phthysim inducat. 32
Convulsio partium deglutioni inservientium quomodo Anginę inferendę par sit. 3. 4.
Corallorum vis in hæmoptoe. 24
Cornu Cervi, ejusque sal volatilis antipleuriticum. 60
Cordis palpitatio quid sit. 72.
In hydrope pectoris unde nascatur. ib.
Cordis aucta magnitudo difficilis respirationis causa. 80
Clysteres commodi in Angina. 11
Ex urina pueri, terebinthina &c. eximii in hydrope pectoris. 75
Emollientes in Asthmate convulsivo. 86
Crocus cur eximius in Mensium suppressione. 73
In tuberculis pulmonum. 38
Crusta inflammatoria in sanguine pleuriticorum unde petenda. 58
Ex ipsius observatione nullum statui potest generale præceptum certam sanguinis copiam mittendi. ib.
Cucumeris asinini succus insigne hydragogum. 71
Minus tutum in hydrope pectoris. ib.
Cucurbitulę scharificatę quando optime cedant in Angina. 10
Quomodo operentur. ib.
Ubinam applicandę. ib.
Cynanche quid sit. 3

D

DEbilis virium per suffocationem & resolutionem unde petenda. 57
Quęnam requirat venę sectionem, quęnam

nam prohibeat. ib. Quas causas agnoscant. 57. 58
 Utraque quomodo dignosci queat. ib.
 Decocta Septaliana eximia in phthisi tuberculosa. 38
 Decoctiones emollientes copiose, & calidissime epote eximie in Pleuritide. 60
 Decubitus difficilis in latere affecto cur in Pleuritide spuria. 54
 Deglutiendi difficultas in Angina unde. 6
 In phthisi. 36
 Minus periculosa quam spirandi. 7
 Dentis Apri vires in Angina. 11
 In Pleuritide. 60
 Diabrosis quid sit. 17
 Utrum detur, & phthisi excitandę par sit. ib.
 Diapidiosis quid sit. 16
 Utrum detur. 18
 Diæresis quid sit. 16
 Dari ostenditur. 17
 Diagnos morborum a læsa cordis, & precordiorum structura pendentium incerta, ac maxime equivoca. 81
 Diaphoretica fixa cur inter initia morborum acutorum optime cedant. 57
 Validiora ac solventia cur decursu solent. ib.
 Diaphragmatis vitia Asthmatis causę quomodo. 79
 Difficilis respiratio in quo consistat. 79
 Ejus species maxime illustres, & causę. ib.
 Diarrhœa, dysenteria cur phthiæ causa. 27
 Diarrhœa in phthisi ulcerosa cur. 45
 Cur lactis usum prohibeat. ib.
 Nisi sistatur cur lactis usus interceptendus. ib.
 Diuretica lixiviosa quęnam. 38
 Locum non habent in phthisi. ib.
 Balsamica quęnam sint. ib.
 Hęc adhibenda. ib.
 Locum non habent in inflammationibus antequam venę sectio instituatur. 57
 Calida non conveniunt in Empyemate. 63.
 Quęnam adhibenda. ib.
 Cur sint adhibenda in Anasarca, & Ascite. 70
 Cur a levioribus incipiendum, & ad validiora decursu deveniendum. ib.
 Salina optima sunt. 71. 72
 Balsamica, & nitrosa adhibenda in hydrope pectoris. ib.
 Dięta lactea in hæmoptysi magnum reme-

dium. 26
 Dolor lateralis in tuberculis pulmonum obscurus cur. 34
 Acutus dum suppurantur. 53
 Gravativus profundus in Peripneumonia unde. 53
 Punctorius in Pleuritide. 54
 Varias corporis partes occupans. ib.
 Qui tactu exacerbatur in Pleuritide spuria cur. 54
 Nullus quandoque nisi in violenta tussis, & inspiratione Pleuritidis occultæ signum. ib.
 Acutus, qui obtusus evadat Pleuritidis transitus in Peripneumoniam signum. 55.
 Citra causam improvise cessans cęteris auctis symptomatibus sphacelum portendit. 70
 Gravans in pectoris hydrope cur. 70
 Dyspnęa quid sit. 79

E

Ebuli fructus, & cortex medianus hydragogum vehemens est. 7
 Minus tutum in hydrope. ib.
 Elaterium insigne hydragogum. 71
 Minus tutum in hydrope pectoris. ib.
 In Angina. 11
 Electuarium Helidæi præstantissimum in hæmoptoe. 24
 Elixir proprietatis quibus constet. 85
 Ejus usus eximius in Asthmate humido. ib.
 Emetica quando sint adhibenda in Pleuritide. 59
 Quo fine. ib.
 A validioribus abstinendum. ib.
 Emetica cur cautissime præscribenda in Asthmate. 84
 Ubi adhibeantur quęnam eligenda. ib.
 Emollientia extrinsecus applicanda in Angina quęnam. ib.
 Emissaria naturalia, atque arte excitata minus commoda in hæmoptysi. 22
 Empyema quid sit. 49
 Ejus signa, curatio. ib.
 Quid significet. 55
 Quomodo Pleuritidi superveniat. ib.
 Quibus inditiis se prodatur. ib.
 Emulsionum præstantia in hæmoptoe. 23
 Papaveris albi Asthmate convulsivo eximie. 86. 87
 Enulę campanę vires insignes. 85
 Equi-

Equitatio saluberrima in phthisi tuberculosa. 39

Exercitatio immoderata Anginæ causa cur. 5.

Hæmoptyses. 20. 22

Pleuritidis aut Peripneumonix. 52

Moderata utilis in phthisi tuberculosa. 39.

In pectoris hydrope. 72

In Asthmate. 87

Eryngium insigne diureticum in hydrope. 72.

Erysipelatis retropulsio quomodo hæmoptysim excitet. 20

Exsiccantia in pulmonum ulcere nulla. 44

F

Faucium rubor, & tumor in Angina unde. 6

Tumor citra rubedinem Anginæ spurix signum. ib.

Nullus quandoque mali ominis. ib.

Febricula in hæmoptysi unde. 26

Cur præcavenda, & quibus remediis. ib.

Febris sine frigore invadens in phthisi unde. 34

Cur post cibum exacerbetur. ib.

Inflammatoria dum suppurantur tubercula cur. 35

Cum rigore, & horripilatione. ib.

Æmula tertianis in tuberculorum suppuratione. 43

Acuta cum rigore incipiens cunctis inflammationibus communis. 52

Cum pulsu celeri, frequenti, parvo, humili, in Peripneumonia. 53

Cum pulsu duro Pleuritidis. 54

Cum rigore, & frigore invadens cæteris auctis symptomatibus suppurationis signum. 55

Febres intermittentes longæ quomodo hydropem gignant. 67

Febris interdum Asthmatis comes, interdum non. 79

Febres male judicatæ phthiseos causa. 28

Febris suppuratoria China Chin. tractanda non est. 43

Quibusnam. ib.

Ferculum Saxonix quid sit. 39. 40

Flores hyperici stillati cum sero lactis eximii in hæmoptysi. 12. 23

Eorum extractum optimum balsamicum. 46.

Fœniculum insigne diureticum in hydrope. 72

Ferrum quibus constet partibus. 73

Eximii usus contra mensium suppressiones. ib.

Fomenta parti dolenti Pleuriticorum applicata utilia. 59

Fumi mercurialium, atque arsenicalium quomodo Anginam excitent. 5

Visceribus imi ventris infesti. ib.

Fungi unde dicantur. 5

Eorum symptomata gravissima. ib.

Angina præ cæteris frequens. ib.

Cibus minus tutus. 6

Fungi Melitensis præstantia in hæmoptoe. 24.

Ex jussulo Bellidis minoris alterato. ibid.

G

Gangræna quomodo Anginæ superveniat. 7

Quomodo dignoscatur. 7. 8

Lethalis plerunque est. 8

An curari interdum queat. ib.

Gangræna, ac sphacelus quomodo Pleuritidi superveniat. 55

Quibus inditiis se prodat. ib. 56

Garengios instrumentum chirurgicum quid sit. 14

Commodum in Anginæ abscessu. ib.

Gargarismata initio Anginæ minus tuta. 12.

Solum progressu adhibenda. ib.

Gelatinæ stibiatæ commodè in Angina. 12.

Gelatinosa eximia in hæmoptysi. 25

Genarum rubor plerorumque morborum pectoris comes. 54

Peripneumonix præsertim. ib.

Gonorrhœa cur phthiseos causa. 28

Gratiola insigne hydragogum. 71

Minus tutum in hydrope pectoris. ib.

Gummi arabicum eximium in hæmoptysi. 25.

Gummata resinosa commoda in phthisi. 38

Gummi animè optimum balsamicum. 46.

Gummi guttæ insigne hydragogum. 71

Minus tutum in hydrope pectoris. ib.

Gummi sagapenum quid sit. 74

Vires ejus insignes contra uteri obstructiones. 74

Gum-

Gummi amoniacum quid sit. 85
Ejus vires in Asthmate humido. ib.

H

H Alitus terre dum aratro finditur utiles in Asthmate. 87. 88
Hedera terrestris optimum balsamicum. 46
Eximium in Empyemate. 63
In hydrope pectoris. 76
In Asthmate. 85
In hæmoptysi. 12. 23
In phthisi ulcerosa. 42
Hæmoptysis quid sit. 15
Ejus causæ, signa, prognosis, curatio. ib. 16
Habitualis quænam dicatur. 21
Accidentalis quænam. ib.
Illa cur plerunque incurabilis. ib.
Quomodo differat a phthisi. 31
Quomodo in phthisim desinat. ib.
In mensium suppressione minus verenda. 21.
Magis quæ ex abusu liquorum spirituosorum. ib.
Cur phthiseos causa. 28
A causis internis periculi plena. 21
Hæmorrhagiæ quænam salutare dicendæ. 20.
Non salutare quænam. ib.
Nihil detrimenti afferunt. ib.
Hæmorrhagiæ suppressio Epilepsiæ causa. 20. 21.
Ex pulmonibus cur periculi plenæ. 24
Hæmorrhagia quomodo estimanda. 24
Quandonam cito supprimenda. ib.
Hæmorrhagiæ largæ quomodo hydropis causæ. 67
Hæmorrhoidum suppressio quomodo. ib.
Cautissime sistendæ sunt. ib.
Hæmorrhoidum fluxus ad Menses citra noxam perdurat. 20
Helleborus vehementissimum purgans. 5
Niger minus infestus. ib.
Albus venenis olim adscriptus. ib.
Hellebori symptomata gravissima. ib.
Angina frequens. ib.
Hepar sanguificationis opifex perperam habitum. 65
Ejus debilitas perperam habita hydropis causa. ib.
Hydromelis usus insignis in Empyemate. 63.
In Asthmate. 83

Hydropis pectoris essentia, causæ, signa, prognosis, curatio. 64. 65
Hydrops unde dicatur. 65
Hydrocephalus quid sit. ib.
Hydroceles quid. ib.
Hydrops cur Asthmati superveniat. 68
Innumeras remotas causas agnoscit. 70
Hydropis prognosis unde petenda. 70
Hydragoga quid sint. 71
Valida minus tuta in hydrope. ib.
Leviora apprime utilia. ib.
Hyrudinum applicatio pone aures in Angina eximia. 11
Hyosciami semen capiti infestum. 20
Hypochondriacæ affectiones phthiseos causæ. 29.
Hypericon optimum adversus phthisim ulcerosam. 46

I

I Chores crassi vel tenues & acres quomodo Asthmatis causa. 81
Ex sanguinis massa secernuntur. ib.
Incolatus locorum frigidorum quomodo hæmoptysim excitet. 19
Inedia cur minus tutum auxilium in hæmoptysi. 22
Cur phthiseos causa. 28
Inflammationis veræ essentia quænam. 3
A spuria quomodo differat. ib.
Inflammati incipiens quomodo perficiatur. 4
Ejus gradus tres. 51
A solutione sanguinis pendere potest. 52.
Ejus exitus suppuratio quandoque. 55
Interdum Gangræna, Sphacelus. ib.
Quibus inditiis se prodat. ib. 56
Resolutio omnium tutissima. ib.
Inspiratio quid sit. 78
Quomodo peragatur. ib.
Depravata quomodo Asthma procreet. ibid.
Jugularium sectio eximia in Angina. 9.
10.
Cautè instituenda. 10
Juniperus insigne diureticum in hydrope. 72.
Juventuti certi morbi familiares. 19

K

- K** Alybeata qua ratione operentur. 73
 Eorum usus eximius contra hydro-
 pem. ib.
 Si absyntiacis uniantur, & rhabarbarinis.
 ibid.

L

- L** Aetatio nimia cur phthiſeos cauſa. 28
 Lac multis curandis morbis opportu-
 na. 40
 Phthiſeos ſpecificum. ib.
 Aſininum Caprino tenuius. ib.
 Lactea diæta an in phthiſi locum habeat.
 41.
 Minus tuta eſt. ib.
 Lacte ſolo quando vivere homines poſſint.
 41.
 Lactis uſum prohibent ruſtus acidi, nido-
 roſi. 42
 Febris prohibet. 43
 Lac artificiale quandonam ſubſtituendum.
 ibid.
 Quodnam ſit. ib.
 Lactea diæta in phthiſi ulcerofa an locum
 habeat. 45
 Cur minus tuta ſit. ib.
 Quænam illam prohibeant. ib.
 Lactis uſus eximius in Aſthmate convulſi-
 vo. 87
 Lambitiva remedia in Pleuritide, aut Pe-
 ripneumonia quo fine adhibeantur. 62
 * Varia eſſe debent pro varietate ſputi.
 ibid.
 Quomodo fiant. ib.
 Lapis hyſtrici antipleuriticum remedium.
 60.
 Laryngis vitia quomodo Aſthma gignant.
 79.
 Laryngotomia in Angina ſuffocativa an in-
 ſtituenda. 14
 Ignota non fuit Veteribus. ib.
 Summum eſt auxilium. 15
 Laudani liquidi uſus in Aſthmate convul-
 ſivo. 87
 Lingua arida, ſicca, nigra in Angina un-
 de. 6
 Liquor ſtipticus Barkauſem, aut Wedelii
 cur minus tutus in hæmoptoe. 24
 Liquor Cor. Cer. ſuccinat. eximius in A-
 ſthmate convulſivo. 86

- Quomodo paretur. 95
 Looch rarus uſus in Aſthmate. ib.
 Lumbrici eximii in hydrope univerſali. 83
 In hydrope pectoris. 72
 In Aſthmate humido. 76
 Lympha quibus conſtet. 85
 Lypothymia quomodo excitetur. 34
 Cur hydropi pectoris familiaris. 70
 ib.

M

- M** Acies corporis in phthiſi cur. 34
 Mandibulæ Lucii antipleuriticum. 60
 Manne uſus in Angina. 11
 Mare cur ſalubre. 44
 Marrubii albi vires inſignes in hydrope.
 73.
 In viſcerum obſtructionibus. ib.
 Martialia leviffima locum habent in hy-
 drope pectoris. 76
 Martis tinctura ceteris præſtat. ib.
 Maſtiche uſus in phthiſi. 45. Optimum bal-
 ſamicum. 46
 Mechoacan. radix utile purgans in hydro-
 pe. 71. 72
 Medicamenta exhibendi tempus eſt expe-
 ctandum. 9
 Peſſime cedunt in morbi vigore, atque
 impetu. 10
 Mellis facultates ad tuendam valetudinem.
 83.
 Menſes quomodo ſubſiſtant. 16
 Eorum fluxus unde. 16. 17
 Menſium ſuppreſſio quomodo hæmoptyiſm
 excitet. 20
 Quomodo hydropes. 67
 Miasma e corporibus phthiſicorum quomo-
 do phthiſim excitet. 33
 Millepedes optimi in phthiſi. 38
 In hydrope. 72
 Etiam in hydrope pectoris. 76
 In Aſthmate. 85
 In convulſivo. 87
 Morbi convulſivi cur cito invadant, & ci-
 to ſolvantur. 7
 Morbi acuti quandonam chronici fieri di-
 cantur. 12. 13
 Morbi vernaculi, & Endemii quinam di-
 cantur. 19
 Hæreditarii quinam. 20
 Morbilli cur phthiſeos cauſa. 28
 Mucilagine eximie in Angina. 12
 Quomodo fiant. ib.
 Commodè in Aſthmate. 83

- Musculorum pectoris vitia quomodo Asthma gignant. 79
 Quenam sint. ib. 80
 Mulieres quibus Menstrua deficient cur sputo sanguinis obnoxie. 19
 Mutationes ab uno in alterum extremum periculose. 40
 Myrrhe usus in phthisi. 45
 Optimum balsamicum. 46

N

- Nitrum eximium in Angina. 12
 Nitrata prestantissima in hæmoptoe. 23.

O

- Obstructiones pylori cur phthiaseos cause. 28
 Hepatis, Pancreatis, Mesenterii cur ibid.
 Quomodo hydropem excitent. 66
 Oculi cancrorum phthiaseos specificum perperam habitum. 47
 Offensiones cordis, & pulmonum quomodo hydropem excitent. 68
 Oleum amygdal. dulc. eximium in Angina. 11
 Cum dente apr. s. levigat. ib.
 In Pleuritide, aliisque inflammationibus. 59
 Seminum lini eque efficax. 60
 Utrumque recens sit oportet. ib.
 Amygdalar. dulc. eximium in Asthmate humido. 83
 In convulsivo. 87
 Olibanum egregium balsamicum. 46
 In ulcere pulmonum. ib.
 Adversus ipsam pulmonum inflammationem. 47
 Ononis diuretica vi insignis in hydrope. 72.
 Opiata sanguinem cogendi vim habent. 23.
 Cur minus tuta in hæmoptoe. ib.
 Quando adhibenda in asthmate convulsivo. 87
 Ophtalmia quomodo excitetur. 51
 Opobalsamum quid sit. 46
 Ejus loco quodnam conficiatur. ib.
 Ortus ex parentibus hæmoptycis cur ad hæmoptysim disponat. 20
 Ossas hyoidis luxatio Anginæ inferendæ

apta.

Rarissima tamen. 4

P

- Palpitatio cordis cur hydropi pectoris superveniat. 70
 Palpitatio cordis quid sit. ib.
 Papaveracea eximia in Asthmate convulsivo. 86
 Paracentesis in Empyemate quandonam instituenda. 63
 Para cynanche quid sit. 3
 Parva cynanche quid. ib.
 Pectoris mala conformatio quomodo phthisim gignat. 32
 Quomodo dignoscenda. ib.
 Pericardii cavitas aqua plena difficilis respirationis causa. 80
 Tumores æque. ib.
 Peripneumonia quid sit. 47
 Ejus cause, signa, prognosis, curatio. 48.
 Anginæ superveniens terroris plena cur. 7.
 Quomodo phthisim excitet. 31
 Persicaria sale acri turget. 72
 Ob id potissimum diuretica pollet virtute. 72
 Phlogosis quid sit. 51
 Phthisis quid sit. 26
 Ejus cause, signa, prognosis, curatio. 27. 28.
 Phthisis quid significet.
 Ejus divisio in essentialem, & symptomaticam utilis. ib.
 Hypochondriaca.
 Scorbutica.
 Scrophulosa.
 Venerea.
 Arthritica.
 Rheumatica.
 Hepatica.
 Renalis.
 Pulmonalis unde dicantur. 28. 29
 Phthiaseos pulmonalis divisio quenam. 29
 Hæreditaria quanam. 32
 Phthisis utrum contagiosa. 33
 Quomodo talis evadat. ib.
 Quanam tempora habeat. ib.
 Quatuor contra nonnullos statuuntur. 33. 34
 Originalis cur periculosissima. 36
 In ætate juvenili discriminis plena. 36
 Phthi-

R E R U M, E T

Phthisis in quarto stadio cur difficillime pertractetur.	44. 45
Pillule balsamicę Mortonii, quibus consistit.	38
Eximie adversus phthisim.	ib.
Pinguedo teleg araneorum instar urine phthisicorum supernatans unde.	36
Plethora ad vasa vera, & apparens quomodo hæmoptysim excitet.	18
Solitaria, & comitata quænam.	21
Pleuritis, & Peripneumonia quomodo differant inter se.	31
Utraque quomodo in phthisim transeat.	ib.
Pleuritis quid sit.	48
Ejus causę, signa, prognosis, curatio.	ib.
Pleuritidis sedem non pleuram, sed pulmones esse juxta nonnullos ostenditur.	49.
Pleuram esse juxta alios demonstratur.	50.
Istorum errores explicantur.	ib.
Pleuritidis divisio in legitimam, & spuriam.	50
Pleuritis occulta quænam.	54
Quibus inditiis se prodat.	ib.
Pleuropneumonia quid sit.	55
Quibus inditiis se prodat.	ib.
Pleuritidis prognosis ex remissione symptomatum quomodo petenda.	ib.
Exitus quinam.	ib.
Polygonum optimum in hæmoptysi.	13.
23. 24.	
Polypi cordis quomodo hydropem excitent.	68.
Polypi quid sint.	70. 71
Cur hydropem pectoris lethalem efficiant.	71
Ponderis sensus in Empyemate unde.	55
Portulacca eximia in hæmoptysi.	23
Potus evitandus in hydrope.	76
Pueri quibusnam morbis obnoxii.	19
Pueri, juvenes, ac senes cur solo lacte nutriendi non sunt.	40
Pulmo cur præ ceteris visceribus afficiatur in phthisi.	29
Ejus flacciditas frequentissima phthiseos causa.	ib.
Cur Senibus, & in longis morbis familiaris.	29
Debilitas quomodo.	31
Pulmones quomodo constructi.	21
Cuinam usui destinati.	ib.
Obtuso sensu cur præditi.	53

Tom. II.

V E R B O R U M.

Pulmonum vitia Asthamatis causa cur.	80
Pulsus durus, celer, frequens, tensus in Angina cur.	6
Celer, frequens, parvus, humilis, formicans in Peripneumonia unde.	53
Durus in Pleuritide cur.	54
Serratilis perperam statutus.	ib.
Pulsus qui durus est, mollis evadat, transitus Pleuritidis in Peripneumoniam inditium.	55
Qui durus est, mollis, parvus, humilis, celer, & formicans evadat, quomodo sphacelum in Pleuritide portendat.	56
Pulvis sympaticus quid sit.	25
Locum non habet in hæmoptysi.	ib.
Pulvis Haly Abbatis quid sit.	40
Ejus usus eximius in phthisi.	ib.
Pulverulenta in Angina evitanda cur.	11
Purgantia an locum habeant in Angina.	11
Quænam olim adhibita.	ib.
Acriora cur sint infesta.	ib.
Etiam leviora proscribenda.	ib.
In hæmoptoe evitanda.	22
Lenientia solum locum habent.	ib.
Minus tuta in Pleuritide.	59
Quandonam locum habeant, & quænam.	ib.
Purgantia noxia in pectoris hydrope.	75
Præsertim si ab organicis vitiis dependeat.	ib.
Lenientia substituenda.	ib.

R

Radix Chin. ad tubercula præcavenda optima.	38
Radices Apii, Petroselini, Fœniculi Empyemati curando minus idoneę.	62
Raparum usus insignis in pectoris hydrope.	
Raphanus validum diureticum cur.	72
Refrigerantia optima in hæmoptysi.	20
Ad tuberculorum suppurationem præcavendam efficacissima.	39
Respirationis difficultas in hæmoptysi unde.	25
In phthisi incipiente unde.	34
In Empyemate.	55
Respiratio facilior in Pleuritide, at debilis, & parva quomodo sphacelum portendat.	56
Respirationis difficilis species plures.	79
Causę innumeræ.	ib.
Respiratio difficilis cum sonitu, & tussi in Asthmate humido cur.	81

N

Cur

- Cur educta materia mitescat. ib.
 Cur noctu gravior, quam die. ib.
 Derepente invadens sine sonitu, ac ster-
 tore in Asthmate convulsivo. 81. 82
 Cum sensu constrictionis ad sternum cur.
 82.
 Quæ citra causam improvise cessat. ib.
 Regioni cuique cur sui sint morbi. 19
 Rhabarbarum insigne purgans in hydropo.
 76.
 Rhamnus cathartica insigne hydragogum.
 71.
 Resolutio in inflammationibus quomodo
 contingat. 55
 Rixis quid sit. 17. Dari, & phthisim gi-
 gnere ostenditur. ib.

S

- S**accharum quid sit. 42
 Chocolatam cur ingrediatur. ib.
 Rosatum eximium in hæmoptoe. 24
 Sal prunellæ quid sit. 12
 Ejus usus in Angina. ib.
 Armoniaci quid sit. ib.
 Tutus in Angina. ib. In hydropo. 72
 Sales diversi. 72
 Sal marinum egregium in hydropo. ib.
 Sales acres quinam dicantur. ib.
 Insignia diuretica. 73
 At minus tuta in hydropo. 73
 Sal volatile succini eximium in pectoris
 hydropo. 76
 Corn. Cer. urinæ, & similes antipleuri-
 tica vi pollent. 60
 Salivatio immodica cur phthiseos causa. 28
 In phthisi ulcera unde. 45. Cur lactis
 usum prohibeat. ib.
 Sanguini sputum quot modis contingat. 16
 A capite, a gingivis, a trachæa, a vo-
 mitu quomodo dignoscatur. ib.
 Sanguis sero, ac lymphæ abundans quomo-
 do phthisim excitet. 32
 Ejus crassities, visciditas. ib.
 Acrimonia. ib.
 Motus nimis velox quomodo hæmophthy-
 sim 18
 Eiusdem nimis tardus, aut plane confi-
 stens in particulari parte corporis ib.
 Sanguinis plenitudo quomodo inflammatio-
 nem gignat. 51
 Crassities, visciditas, lentor quomodo. ib.
 Acredo quomodo. ib.
 Sanguinis mittendi mensura ex ipsius ob-

- servatione statui non potest. 59
 Sanguinis soluta compages quomodo hy-
 dropis causa. 66
 Sanguinis circulatio in diversis partibus di-
 versa. 68
 Sanguinis vitia Asthmatis causæ quomodo. 80
 Sanguis hircinus antipleuriticum insigne. 60
 Sanguificationis organa Cor, & Pulmones. 68
 Sanguinis motus in hepate, liene, omen-
 to, utero cur difficilis. 68
 Reditus a pedibus æque difficilis. ib.
 Saphenæ sectio cur Menses sistat in pletho-
 ricis. 9
 In Angina nihil fere ad revellendum fa-
 cit. 8
 Quando revera utilis. ib.
 Sarsæ paril. decoctum eximium in tubercu-
 lis pulmonum. 38
 Scabiei retropulsio quomodo hæmophthy-
 sim gignat. 20
 Scabiosa antipleuriticum remedium. 60
 Scapulæ angustæ, & depressæ cur ad hæmo-
 pthy sim disponant. 19
 Scorbutus cur phthisim excitet. 28
 Scorzonera antipleuriticum remedium. 60
 Scrophulæ quomodo phthisim excitent. 28
 Semina papaveris albi eximia in hæmo-
 ptoe. 24
 Hyosciami minus tuta. ib.
 Hordei, avenæ cur miti acido prædita. 39
 Ob id refrigerandi vi pollent. ib.
 Valent in victu phthisicorum. ib.
 Melon. Cucurbit. Amygdal. eximia in
 phthisi. ib.
 Seminis, & liquorum genitalium effusio
 phthiseos causa. 28
 Semicupia commoda in Asthmate convul-
 sivo. 86
 Senes cur quibusdam morbis obnoxii. 19
 Sensus ponderis, fluctuationis, & molestiæ
 in Empyemate unde. 55
 Serum lactis cum nitro eximium in Angi-
 na. 11
 Seri lactis simplicis usus in hæmophthy-
 sim In Asthmate convulsivo. 87
 Setacei cur phthisim excitent. 28
 Sitis intensa in Angina unde. 6
 In phthisi. 33
 Sitis quid sit. 60
 Quas causas agnoscat. ib.
 Quomodo augeatur. ib.
 Inextinguibilis in hydropicis cur. ib.
 Solanum furiosum valde noxium. 6
 Anginam infert. ib.

R E R U M, E T

Solidarum partium atonia quomodo hydropem excitet.	66
Soluta nimis compages quomodo.	ib.
Soni tubarum quomodo hæmoptysim excitent.	20
Specifica ad sanguinem supprimendum nulla nisi tollatur morbi causa.	25
Specificum Helvetii quid sit.	24
In hæmoptoe locum non habet.	ib.
Sperma ceti eximium in Asthmate humido.	85
In Phrenitide.	60
Sphacelus loci inflammati quomodo contingat.	61
Quomodo dignoscatur in Angina.	7. 8.
Caveri non potest.	8
Spina cervina insigne hydragogum.	71
Minus tuta in hydrope pectoris.	ib.
Spirandi difficultas in Angina unde.	6
In Peripneumonia maxima unde.	53
Minor in Pleuritide.	54
Gravior evadens in pleuritide cæteris remittentibus mali ominis.	55
In hydrope pectoris unde.	69
Noctu præsertim gravior cur.	ib. 70
Minus frequens, & molesta morbi progressu cur.	70
Suffocativa evadens cur.	ib.
Spiritus Animales levissima de causa in turbas aguntur.	6. 7.
Asthma convulsivum gignunt.	81
Et brevissime ad quietem componuntur.	7
Spiritus cochleariæ, persicariæ, nasturtii aquatici insignia diuretica.	72
At minus tuti in hydrope.	ib. 73
Nitri, vitrioli, tartari insigni diuretica vi pollent.	73
At minus tuti in hydrope.	ib.
Spiritus Carminativus de tribus minus tutus in hydrope.	ib.
Sputum purulentum in tuberculorum suppuratione colore ipsius flavo dignosci nequit a catarrhali.	35
Neque descensu in aqua.	ib.
Neque solutione aqua tepida.	ib.
Neque fœtore carbonibus injecto.	ib.
Neque acus nigredine.	ib. Quomodo. ib.
Sputum sanguineum in Pleuritide cur.	53
In contusione pectoris.	ib.
In Peripneumonia ex imo pectoris tantum haberi potest.	ib.
Apparens in Pleuritide quandonam prohibeat venę sectionem.	58
Ejus suppressio periculosa.	ib.

V E R B O R U M.

In hydrope pectoris cur malum.	71
Stibium diaphoreticum optimum in Angina.	11. 12
Præsertim gelatinę additum.	ib.
An diaphoreticum vere sit, vel fixum quoddam.	12
Quomodo agat.	ib.
Styrax optimum balsamicum.	46
Sublinguales venę an secandę in Angina.	10.
Possunt cum fructu, & citra noxam.	ib.
Sudorifica ligna minus tuta in tuberculis crudis.	38
Sudores in phthisi ulcerosa unde.	45
Sulphur eximium balsamicum.	46
Suffumigia in phthisi ulcerosa commodissima.	44
Quomodo paranda.	44. 45
Suppressio improvisa Mensium aliarumque evacuationum Anginę causa.	4
Suppuratio in Pleuritide quomodo contingat.	55
Syrupi de Pharphara, de Elenio, Erysimmo, Capillorum Veneris eximii in Asthmate humido.	85
Nicotianę præstantissimus.	ib.
Sed rite paratus sit oportet.	ib.

T

TAbiæ phthificis salutare.	44
Quid sint.	ib.
Tamarindorum usus in hydrope pectoris.	75.
In hæmoptoe.	23
Tartarus vitriolatus quid sit.	72
Eximium diureticum in hydrope.	ib.
Tartarus solubilis quid sit.	71
Leve hydragogum in hydrope.	ib.
Diureticum quoque est.	ib.
Terra foliata tartari quid sit.	72
Eximium diureticum in hydrope.	ib.
Terræ sigillatæ eximiæ in hæmoptoe.	24
Temperamentum gracile quomodo ad hæmoptysim disponat.	19
Terebinthinæ vis in phthisi.	38
In hydrope pectoris.	75
In Asthmate humido.	85
In Empyemate.	63
Thee quibus principiis constet.	83. 84
Ejus decocti vires insignes in Asthmate.	
Tithymali succus infestus in Angina.	11
Tinctura succini eximia in Asthmate convulsivo.	86

Tuberculorum generatio in phthisi quomodo contingat.	30
Cur indurescant lapidis instar.	ib.
Quomodo suppurentur, & in ulcere degenerent.	ib.
In cruditaris statu detinenda sunt.	37
Si suppurentur, & in ulcus degenerent lethalia.	ib.
Asthmatis causæ sunt in quocumque stadio.	80
Tumor citra rubedinem in Angina cur.	6
Ad anteriora vergens, vel in collo, vel in pectore bonum.	8
Eo apparente cur cautissime celebranda venæ sectio.	ib.
Tumor in Angina ad suppurationem tendens quomodo dirumpendus.	13
Tumor externas partes occupans, qui tactu exacerbatur in Pleuritide spuria cur.	54.
In imo ventre apparens in Empyemate cur.	63
Inferiorum partium in hydropicis cur.	68.
Quo magis augetur cur cæteræ partes contabescant.	69
Tussis inseparabilis comes sputi sanguinis e pulmonibus.	16
Quas notas habeat.	ib.
In hæmoptysi unde.	25
Cur evitanda.	ib.
In phthisi incipiente unde.	33. 34
Cur inter initia arida, & sicca.	34
Acris, salsa cur.	ib.
Diuturna, & remediis cedere nescia.	ib.
Major, & molestior in tuberculorum suppuratione cur.	35
Cum sputo purulento cur.	ib.
Tussis in Peripneumonia unde.	53
Sicca in principio in Pleuritide cur.	54
Progressu humida.	ib.
Sicca continua in hydrope pectoris cur.	70.
In humidam cur transeat.	71
In sputum sanguinis cur.	ib.

V

V Anilla cur Chocolatæ addatur.	43
Variolæ cur phthiseos causæ.	28
Variolarum, & morbillorum retropulsio quomodo hæmoptysim excitet.	20
Vasorum pulmonalium nimis tenella structura cur hæmoptysi tribuat.	18

Eorundem convulsio.	ib.
Laxitas quomodo inflammationi tribuat.	51.
Adstrictio e contra quomodo.	ib.
Vasa fundentia quid sint.	66
Absorbentia quid.	ib.
Utrorumque vitia quomodo hydropem excitent.	ib.
Venæ sectio in Angina quandonam caute instituenda.	8
Ceterum principem obtinet locum.	ib.
Cur ex superioribus partibus primum.	8. 9.
Cur, & quando saphæna secanda.	ib.
Cur, & quando jugularis.	10
Ex jugularibus manu periti Chirurgi cur celebranda.	10
Ex sublingualibus quandonam.	ib.
Nulla quandoque instituenda.	11
An in Anginæ suppuratione locum habeat.	13
Vere administranda.	ib.
Venæ sectio cæteris præferenda in hæmoptoe.	22
Vel si ab orgasmo sanguinis dependeat.	ib.
Revellendi vim habet.	22
In primo phthiseos stadio opportuna.	37
In tuberculorum suppuratione.	43
Tutissimum, ac promptissimum auxilium contra inflammationes.	56
Contrariæ rationes rejiciuntur.	ib.
Tumores resolver.	ib.
Sanguinem alio divertit.	57
In opposita parte cur instituenda.	57
Quandonam in parte affecta.	ib.
Statim celebranda.	ib.
Usque ad coloris mutationem an instituenda.	58
Neglecta Empyemati facile ansum præbet.	59
Nimis liberalis obest.	ib.
An in hydrope locum habeat.	73
In iis quibus suppressi sunt Menses eximia.	ib.
In Asthmate humido præstantissima.	84
Etiamsi virium debilitas adsit.	ib.
In Asthmate convulsivo.	85. 86
Venena caustica quomodo Anginam excitent.	5
Venena venatoria, & palæstrica quænam fuerint olim Hispanis, & Gallis.	ib.
Venerea lues quomodo phthysim excitet.	28
Venti australes, boreales quomodo inflammant.	ma.

mationem gignant.	52	Viscerum chylicationi inservientium vitia quomodo hydropem excitent.	66
Veronica adversus phthisim ulcerosam optima.	46	Viscerum obstructions Asthmatis causæ.	80.
Adversus Asthma humidum.	85	Vitia organica in thorace latentia quomodo hydropem pectoris excitent.	68
Ventriculus, & intestina venenis assumptis sphacelo corripuntur.	5	Vitriolata cur minus tuta in hæmoptoe.	24.
Ventriculorum cordis aneurysmata, aut polyposæ concretiones difficilis respiratio- nis causæ.	80	Sanguinem potenter cogunt.	ib.
Vermes cur phthiseos causæ.	28	Ulcera antiqua cur phthiseos causæ.	28
Vertebrarum luxatio Apoplexiæ magis, & Paralyfi, quam Anginæ ciendæ par.	4	Vociferatio in aere frigido quomodo Angi- nam excitet.	5
Vesica cur ad lotium expellendum inepta evadat.	9	Quomodo hæmoptysim.	20
Vesicantia in ophtalmia quando optime ce- dant.	12	Vomicæ disruptio periculi plena.	37
Quomodo agant.	ib.	Vomica occulta quid sit. 35. 36. Cur sine febris sit.	ib.
An locum habeant in Pleuritide, & Pe- ripneumonia.	61	Cur Asthmatis causa.	80
Qua ratione operentur.	ib.	Vox rauca, & clangosa in phthisi cur.	34
Quandonam utilia.	ib.	Vomitibus, diarrhœæ se invicem excipientes in phthisi pulmonali unde.	35. 36
Interdum summe infesta.	ib.	Vomitibus cur lactis usum prohibeat.	40
Quomodo cognoscendæ causæ contrariæ Vesicantibus.	ib.	Nisi sistatur cur lactis usus intercipientus.	ib.
Victus ratio diligens instituenda in hydrope pectoris.	76	Quibus utendum eo casu.	28
In Asthmate.	87	Urinæ profluvium cur phthiseos causa.	28
Viæ puris ejiciendi in Empyemate quæ- nam.	61	In phthisi quomodo subsequatur.	36
Vini Kalybeati vires insignes contra hydro- pem.	73	Urinæ viæ omnium commodissimæ in phthi- si.	37
Quomodo paretur.	ib.	Urinæ suppressio post largas aquæ potatio- nes hydropis causa.	67
Vini abusus quomodo Anginam excitet.	5	Urinæ viæ nullæ præter Renes.	ib.
Hæmoptysim quomodo.	20	Urina parca, rubra, lixivialis in hydrope cur.	69
Virga aurea insigne diureticum in hydro- pe.	72	Aquea, & cruda in Asthmate convulsi- vo.	82
		Urtica eximia adversus hæmoptysim.	23

F I N I S.

E R R A T A

C O R R I G E.

Pag. 10. lin. 36. 37. Renatus Moreau Medicus Parisiensis in epistola responsoria ad Thomam Bartholinum Cl. . . . . consummata.

